

hanc reus est, in eadem conditione est: sed qui per duetionis reus est, hostili animo aduersus rem publicam vel principem animatus. ceterum si quis ex alia causa legis Iulie maiestatis reus sit, morte criminis liberatur.

AD LEGEM IULIAM DE ADULTERIIS COERCENDIS, Tit. V.

Ulpianus libro 1. de Adulteriis.

Hanc lex lata est a Diuo Augusto.

Idem libro 8. Disputationum.

Ex lege Iulia seruatur: ut, cui necesse est ab adultero incipere, quia mulier ante denuntiationem, nupsit, non alius ad mulierem possit peruenire, nisi eum peregerit, peregrisse autem non alius quis videtur, nisi & condemnauerit. 1. Marito iure mariti accusanti, illa praescriptio obicitur, si legem praescripserit: dicitur ab hoc, quod aduersus accusationem aduersus sit.

2. Lenocinij quidem crimen lege Iulia de adulterio praescriptum est: cum sit in eum maritum poena statuta, qui de adulterio uxoris suae quid ceperitatem in eum, qui in adulterio deprehensam retinuerit.

3. Ceterum qui patitur uxorem suam delinquere, matrimonij iure sibi contemnit, quique contuminationi non indignatur, contra adulterum non infligitur. 4. Quia hoc dicitur, lenocinio mariti se fecisse, releuare quidem vult crimen suum, sed non est huiusmodi compensatio admissa. ideo si maritum velit reus adulterij lenocinij reum facere, semel delatus non audietur. 5. Si publico iudicio maritum uxorem ream faciat, an lenocinij allegatio repellat maritum ab accusatione & poenam non repellere. Lenocinium igitur mariti ipsum onerat, non mulierem excusat. 6. Vnde queri potest, an is, qui de adulterio cognoscit, statueret in maritum ob lenocinium possit & poeno posse. Nam Claudius Gorgus vir Glarissimus uxorem accusans, cum detectus est uxorem in adulterio deprehensam retinuisse, & sine accusatore lenocinio damnatus est a Diuo Severo.

7. Extraneus autem nequaquam lenocinij obicitur, postquam reus factus est, se releuabit nec maritum poena subicit. 8. Si simul ad accusationem veniant maritus, & pater mulieris, quem praescribi oportet, queritur, & magis est, ut maritus praescribat, nam & propensior ira, & maiore dolore excusatur eum ad accusationem, credendum est in tantum, ut et pater praescribat, & libellos inscriptionum deposuerit, marito non negligente, nec retardante, sed accusationem parante, & probationibus instituentem, atque munientem, ut facilius iudicantibus de adulterio probetur, idem erit dicendum.

9. Sed & quotiens alij, qui post maritum & patrem accusare possunt, ad accusandum praescribunt, lege expressum est, ut is, cuius de ea re notio est, de iure accusatore constituitur.

Idem libro 3. de Adulteriis.

Nisi igitur pater maritum infamem aut arguat, aut doceat, colludere magis cum uxore, quam ex animo accusare, praescribitur marito.

Idem libro 2. Disputationum.

Si maritus praescribat, accusare que in alioque tempore non eorum patet, quo accusationem instituisse non potest, sic tamen, ut, quo ad vnus occupet, utique tempora cedant, vbi vero maritus occupatus, reliqua tempora ei, qui occupare non potest, non cedunt. Quod & in eo dicitur potest, qui ab adultero vel adultera capitur, nam aduersus eum, aduersus quem non cogitur, de finitum ei tempora cedent. Haec in maritis & patribus dicta sunt.

1. Extraneis autem, qui accusare possunt, accusandi facultas post maritum & patrem conceditur, nam post sexaginta dies, quatuor menses extraneis dantur, & ipsi vnus.

2. Si autem extraneus instituerit accusationem an operantem marito praescribatur accusatio, queritur.

Magis arbitratur, hoc quoque casti maritum audiendum, si non negligentia praesentat. Et id eo, & accusatione instituta, absoluta sit mulier extraneo accusante, tamen marito debet permitti restitui rare accusationem, si idem casus, allegare possit, quibus impediens non instituit accusationem.

Ulpianus libro 86. Digestorum.

Utram mihi adulterij ream postulari posse in iure maritum, non eo commisit, dubium non est, cum aperte lege Iulia de adulterio coercendis cautur: si quidem videtur, de eius adulterio agitur, ut accusato. liberum arbitrium habeat, ad alterum, an adulteram prius accusare velit: si vero nuptia sit, ut prius adulteram persequatur, tunc mulierem.

Papinianus libro 1. de adulteris.

Nec liberae tantum personas adulterium, supram, & ve passae, lex Iulia locum habet, quod autem ad seruas pertinet, & legis Aquiliae ratio facile tenet, & iniuriarum quoque competunt, nec erit de iure praetoria quoque actio de seruo corrupto, ut propter plures actiones parcendum erit in huiusmodi crimine reo.

1. Lex stuprum & adulterium promiscue & reat, & reus, ut supra, appellatur, sed proprie adulterium in nuptia committitur, propter patrem ex altero conceptum composito nomine, stuprum vero in virginem, viduamve committitur, quod Graeci & Latini corruptioem, appellant.

2. Filius familiaris maritus ab eo, qui sui iuris est, in ea lege non separatur. Diuus quoque Hadrianus Romano Gemino restituit, & in iure patre filium hac lege reum facere possit.

3. Maritus, etiam duos viros ex alio crimine habeat, poterit utriusque certum accusare: quomam ea causa non credit in numerum ceterarum.

Marcianus libro 10. Institutionum.

Quia pupillam suam duxit uxorem contra senatusconsultum, nec in matrimonium est huiusmodi: & potest adulterij accusari, qui tutor, & curator fuit, & infra viuentium sextum annum duxit uxorem non a patre desponsam, vel desponsam, vel testamento denominatam.

1. In libro secundo de adulteriis Papiniani Marcianus nota: Necessi commune crimen aduersus duos simul instituitur potest.

Papinianus libro 2. de Adulteriis.

Vi domum suam, ut stuprum adulteriumve cum aliena matrefamilias, vel cum masculo fecerit, sciens praebuerit, vel quatuor ex adulterio uxoris suae fecerit, cuiuscunque sit conditionis, quasi adulter puniatur. 1. Appellatio domus habitationem quoque significari, palma est.

Ulpianus libro 4. de Adulteriis.

Et si amici quis domum praebuerit, tenetur. 1. Sed & si quis in agro balneove stuprum fieri praebuerit, comprehendit debet.

2. Sed & si in domum aliquam soliti fuerint conuenire ad tractandum de adulterio: est eo loci, nihil fuerit admittum: verum tamen videtur is domum suam, ut stuprum adulteriumve committeretur, praebuisse: quia sine colloquio illo adulterium non committeretur.

Papinianus libro 2. de Adulteriis.

Alter autem familias significatur non tantum nuptia, sed etiam vidua.

1. Mulieres quoque hoc capite legis, quod demum praebuerint, vel comperto supra aliquid acciperunt, tenentur.

2. Mulier, quae euitandae poenae adulterij gratia lenocinium fecerit, aut operas suas in senam locat, adulterij accusari, dampnarique ex senatusconsulto potest.

Idem libro singulari de Adulteriis.

Miles, qui cum adultero uxoris suae pactus est, solui sacramento, deportari debet.

1. Militem, qui fororis suam in contubernio habuit, licet non in matrimonium, adulterij poena teneri, restitui dicitur.

2. Ex quo inter res adulterij receptae esse, absens defendi non potest.

3. Socerum nurum adulterij accusatum se libellis praescribi datis, testatus fuisse: maluit accusatione desistere, & lacrimae ex doctis magis petere, quare, an huiusmodi commentum eius admitti eundem, respondit: Turpissimo exemplo is, qui uerum suum accusare instituit, postea desistere maluit, contentus lacrimis ex doctis retinere, tanquam culpa mulieris diripio matrimonio. quare non iniuriam repellitur, qui commo-hum doctis vindictae domus suae praeparare non erubuit.

4. Adulterij qui intra quinque annos continuis a die criminis admitti, defuncta quoque muliere postulari posse palam est.

5. Qui tam accusare uolebat adulterij mulierem & postulat, ne sibi computarentur dies, quos in custodiam fecisset, ne hoc admittente existit, qui mihi contradiceret, ut opinioem an in probes, & rogo, naturus mihi scribas, respondit. Opinionem tuam & uerba legis & sententia adiungat, cui placuit, uel dies accusatori commutandos esse, id est, quibus praescribitur accusatio solennia implere, quare sine dubio dies, quibus quis in custodia fuit, extra computationem uisum dicitur existimanti tibi constituitur, contradici non debuit.

6. Sexaginta dies qui marito accusante uelites computantur, feriatibus quoque diebus, si modo facultatem praescribis adueniendi accusatori habuit, & numerari, ceterum est: quoniam de plura quoque libellis dari potest, quod praescriptum si admisit, non prohibetur intra alios quattuor menses querellam suam apud iudicem deferre.

7. Querebatur, an iure mariti possit accusare vir eam, feminam, quae cum ei desponsa fuisset, ab in matrimonium a patre fuisset tradita, respondit: Nouam rem instituisse huiusmodi accusatorem existimo, qui adulterij crimen oblerre desiderat: propter hoc tantum, quod prior sibi desponsa puella, a patre in matrimonium alij fuerit tradita.

8. Desuando marito, adulterij rea mulier postulatur.

9. Quae propter impubertem filium uult dilationem ab accusatore impetrare, an debeat audiri respondit: Non videtur mihi consurgere ea mulier ad iustam defensionem, quae statem filij praescribit ad eludendam legitimam accusationem. nam non utique crimen adulterij, quod mulieri obicitur, infanti praedictat: cum possit & illa adultera esse, & impubes desuandam patrem habuisse.

10. Volenti mihi ream adulterij postulare eam, quae post commissum adulterium in eodem matrimonio perseverauerit, contrahitum est, quare, an iustis respondit sit, respondit: Ignorare non debuit, durante eo matrimonio, in quo adulterium dicitur esse commissum, non posse mulierem ream adulterij fieri. sed nec adulterium interim accusare posse.

11. Licet ei mulier, qui in suspicionem adulterij incidit, nupsisse dicatur: non ante accusari poterit, quam adulter fuerit conuictus, alioquin ad hoc vel maxime viri consugenti, volentes bene concordatam sequens matrimonium dirimere, ut dicant eum adultero mulierem nuptias contraxisse.

12. Mulier, cum absentem virum audisset uita suam esse, alij se iunxit, innox maritus reuertens est quare, quid aduersus eam mulierem statuentum sit, respondit, tam iuris, quam facti questionem moueri, nam si longo tempore transacto, sine uilius supra probatione, factis rumoribus induta quasi soluta probe vinculo, legitimis nuptiis fecundis iuncta est: quod uerisimile est, deceptam eam fuisse: nihil uindicta dignum uideri potest, quod si facta ma-

riti mors argumentum sciendae nupsisse probabit, praescribitur, cum hoc facto pudicitia laboretur, vindicare debet pro admitti criminis qualitate.

13. Ream adulterij uxorem duxi, eam damnata, mox repudiasti, quare, an causam discidij praescribitur videtur, respondit: Cum per legem Iuliam huiusmodi uxorem retinere prohibeatur: non uideri causam te discidij praescribitur, palma est, quare ita iura stabitur, quasi culpa mulieris facta dicitur.

Ulpianus libro 1. de Adulteriis.

Hanc uerba legis, ne quis posthac stuprum, adulterium faceret, sciens dolo malo, & ad eum, qui fuerit, & ad eum, qui stuprum vel adulterium intulit, pertinet.

Idem libro 2. de Adulteriis.

Si uxor non fuerit in adulterio, concubina tamen suauitate quidem mariti accusare eam non potest, quia uxor non suauitate tamen extranei accusationem instituire non prohibebitur: si modo ea sit, quae in concubinato se dando, maritum nomen non amittit, uel puta quae patroni concubina fuit.

1. Planè siue ista uxor fuit, siue iniusta: accusationem instituire uir poterit. nam & Sextus Caecilius ait, haec lex ad omnia matrimonia pertinet, & illud Himericum adfert, nec enim solum inquit, & tride uxor es suas a uant.

2. Uxor si autem uxores diuersas hominum, si uideat.

3. Sed & in ea uxore potest maritus adulterium vindicare, quae uxor fuerit, quamuis, si uxor dicitur, impune in ea stuprum committeretur.

4. Diui Senerus & Antoninus rescripserunt, etiam in sponsa hoc idem vindicandum: quia neque matrimonium quileuon, neque huiusmodi matrimonij uolere permittitur. 4. Sed eum ea sit mulier, eum qua in eodem committitur, uel ea, iuxta quam uxor animo habetur, uxor tamen esse non potest: dicitur est, iure mariti accusare eam non potest, iure extranei posse. 5. Index adulterij ante oculos habere debet, & inquirere, an maritus pudet uisus, mulier quoque bonos mores colendi auctor fuerit, perinquit enim uidetur esse, ut pudicitiam uir ab uxore exigat, quam ipse non exhibeat, quare res potest & uirum damnare, non rem ob compensationem muni criminis inter utrosque commuticare. 6. Si quis uxorem suam uelit accusare, dicatque eam adulterium commississe, antequam sibi nuberet iure uiri accusationem instituire non poterit, quia non, cum ei nuptia est, adulterium commisit. Quod & in concubina dici potest, quam uxorem quis postea habuit, uel in filia familias, cuius coniugationi pater postea concessit. 7. Si quis planè uxorem suam, cum apud hostes esset, adulterium commississe arguat: benignius dicitur, posse eum accusare iure uiri, sed ita demum adulterium maritus vindicabit, si uim hostium passa non esset. ceterum quae uim patitur non est in ea causa, ut adulterij uel stupri damnetur. 8. Si minor duodecim annis in domum deducta, adulterium commiserit: mox apud eum statem excesserit, ceperitque esse uxor: non poterit iure uiri accusari ex eo adulterio, quod ante statem nuptia commissit: sed uel quasi sponsa poterit accusari ex rescripto Diui Seneri, quod supra relatum est. 9. Sed & si qua repudiata, mox rediit, non quasi eodem matrimonio durante, sed quasi alio interposito uidentur esse, an ex delicto, quod in prioris matrimonio admisit, accusari possit, & puto, non posse, aboleuit enim prioris matrimonij delicta, reducendo eam.

10. Idem dicendum est, si stupri uel accusare eam, quam postea duxit uxorem. sero enim accusat mores, quos uxorem ducendo probauit.

14. Scenula libro 4. Regularum.

Sycusus ope confilio dolo malo factum est, ut vir, seminare in adulterio deprehensa, pecunia, aliave qua passione se redimeret, eadem poena damnatur, quae constituta est in eos, qui lenocin crimine damnantur. 1. Si vir intamandae uxoris suae causa adulterum subiecerit, ut ipse deprehenderet vir & mulier adulterij crimine teneatur ex senatusconsulto d. ea re facto. 2. Marito primùm, vel patri eam filiam, quam in potestate habet, intra dies sexaginta diuortij accusare permittitur. nec vlli alij in id tempus agendi potestas datur. ultra eos dies neutrius voluntas expectatur. 3. Iure mariti qui accusat, calumniae periculum non evitant.

15. Ulpianus libro 2. de Adulteriis.

Si maritus sit in magistratu, potest praenuntia a patre atquin non oportet. & perat Pomponius debere dici, quò ad maritus magistratum gerit, patris quoque accusationem impedientem, ne praeripiatur marito ius, quod cum eo aequale habet. igitur non cedent sexaginta dies, utrum accusare non potest.

Legis Iuliae de adulteriis capite septimo ita cautum, ne quis in iure uxoris referat eum, qui iuri sine deprehensione & publica causa abest. neque enim aequum vitium est, absente n republica causa, inter reos referri, dum reipublica operatur. 2. Necessario adicitur sine deprehensione. ceterum si quis evitandi criminis id egit, ut reipublice causa abesse, nihil illi commentum hoc proficiat. 3. Quòd si quis praesens sit, vice tamen absentis habetur: verputa qui in vigilibus, vel urbanis castris militat: dicendum est, de ferri hunc posse. neque enim laborare habet, ut se representet. 4. Et generaliter dicendum est, eorum demum absentiam excusatam esse, qui in alia provincia reipublice causa abest, quàm in ea, in qua deseruntur. Proinde si quis in provincia, in qua agit, adulterium commiserit: accusari poterit, nisi sit ea persona, quae ad praesidis cognitionem non pertinet. 5. Si negaverint se pater & maritus accusatos intra diem sexagesimum: an statim incipiant tempora extraneo cedere? & primus Pomponius putat, admitti ad accusationem extraneum posse statim, atque isti negaverint, cui adfuerint auctorum, postea non audiendum. 6. Lex Iulia de adulteriis specialiter quosdam adulterij accusare prohibet: ut minorem annis viginquinque. nec enim vilis est idoneus accusator, qui nondum robustae aetatis est, quod ita verum est, si non matrimonij sui iniuriam exequatur. ceterum si suum matrimonium vindicare velit, quamvis iure extranei ad accusationem veniat, tamen audietur. nec enim vlla praescriptio obicitur suam iniuriam vindicanti. Sanè si in venali facilitate ductus, vel etiam seruoze aetatis accensus, ad accusationem proficit: accusanti ei, non facile calumniae poena irrogabitur. Minorem viginquinque annis etiam eum accipimus. (v) qui vicesimum quintum annum aetatis agit. 7. Praescriptiones, quae obicitur solent accusantibus adulterij, ante solent tractari, quam quis inter reos recipiatur. ceterum, posteaquam semel receptus est, non potest praescriptionem obicere. 8. Si in viduitate mulier perseverat: in accusatoris est arbitrio, à quo velit incipere, utrum ab adultero, an ab adultera. 9. Si quis & adulterum & adulteram simul detulit, nihil agit: poteritque, quasi neutrum detulerit, rursus, à quo velit, initium facere: quia nihil agit prima delatione.

16. Idem libro 1. de Adulteriis.

Vi uxori repudium miserit, potest ei denuntiare, ne Seio nubere. & si denuntiauerit, & ab ea incipere potest.

17. Idem libro 2. ad legem Iuliam de Adulteriis.

Denuntiasse qualiter accipiamus? utrum ad iudicem an vero simpliciter? ego, etsi non denuntiaui ad iudicem, sufficere credo, si adulterij se ad iudicem denuntiauerit. 1. Quid ergo, si non quidem denuntiauit, verum libellos accusatoris dedit, aut quam nubere? & quae, cum id cognovisset, nupsi, vel ignorans? puto, non videri ei denuntiatum. idcirco non posse accusatorem ab ea incipere.

Quid ergo, si tantum denuntiauit: ne nubere; sed non addidit, quare? num rectè nupsisse videatur? sed melius est, illud sequi, ut eius denuntiaio videatur electionem accusatori reservare, qui crimen denuntiauit. omnino igitur si fecit adulterij criminis commemorazione in denuntiatione, est iudicem non monstrari, magis putamus mulierem, quasi denuntiationem praestiterit, posse accusari.

Quid tamen si specialiter, cum quo adulterium fecerit, denuntiatione complexus est, mox velit eam ex alterius persona accusare? magis est, ut non debeat audiri, neque enim crimen, quod denuntiauit, obicit. 4. Sed etsi per procuratorem denuntiauerit: pater posse eum accusationem, si velit, instituire: sufficereque procuratoris denuntiationem. 5. Ergo etsi per auctores denuntiauerit id est, per seruum dominus denuntiauerit, rata est denuntiaio. 6. Queritur, an alius adulteram, alius adulterum postulare possit: ut quàmvis ab eodem ambu simul postulare non possint, à diversis tamen singuli possint, sed non ab re eiusque probare, diversos accusatores admitti posse: dum, si ante denuntiationem nupserit, prior mulier accusari non possit. expectabit igitur mulier sententiam de adultero latam. si absolutus fuerit, mulier per eum vincet, nec vltra accusari poterit. si condemnatus fuerit, mulier non est condemnata, sed agit causam suam fortassis, & optinere vel gratia, vel iustitia, vel legis auxilio possit. quid enim, si adulter inimicitias oppressus est, vel falsis argumentis, re sibi que subornatis apud praesidem grauat: qui aut noluit, aut non potuit pronuncere: mulier vero iudicem religiosum fortis, pudicitiam suam defendet? 7. Sed si antequam condemnetur.

18. Macer libro 1. de publicis iudiciis.

Vel antequam cum eo agi coeperit,

19. Ulpianus libro 2. ad legem Iuliam de Adulteriis.

Adulter diem suum obierit: constitutum est, etiam mortuo adultero, sine praescriptione mulierem posse accusari. 1. Sed etsi non mors, sed poena alia reum subtraxerit: adhuc dicimus, posse ad mulierem venire. 2. Si eo tempore, quo eligebatur reus, adultera nupta non fuit: quo autem abfoluitur, nupta invenitur: dicendum est, hanc abfoluto quoque adultero, posse accusari: quia eo tempore, quo adulter eligebatur, nupta non fuit. 3. Nupta non potest accusari: non tantum ab eo, qui adulterum accusavit, nec obtinuit: sed nec ab alio quidem, si adulter absolutus est. Proinde si per collusionem cum adultero confiteri meriti fuerit, aut abfolutus: dedit mulieri nuptae adversus omnes securitatem. Planè si nupta esse desierit, accusari poterit. neque enim aliam lex tuerur, quam eam, quae nupta est, quamdiu nupta erit.

20. Papinianus libro 1. de Adulteriis.

Patri datur ius occidendi adulterum cum filio, quam in potestate habet. Itaque nemo ex patribus idem iure facit. Sed nec filius familiaris pater.

21. Ulpianus libro 1. de Adulteriis.

Si veniet, ut nec pater, nec anus possint occidere, nec immerito, in sua enim potestate non videtur habere, qui non est suae potestatis.

22. Papinianus

22. Papinianus libro 1. de Adulteriis. Nec in ea lege naturalis ab adoptivo pater separatur.

In accusationem viduae filiz non habet pater ius praecipuum.

Ius occidendi patri conceditur domi suae, licet ibi filia non habitet: vel in domo generi. Sed domus & pro domicilio accipienda est, ut in lege Cornelia de iniuriis.

Sed qui occidit adulterum: multo magis contumelia poterit iure adficere.

Ideo autem patri, non marito mulierem, & omnem adulterum remissum occidere: quod plerumque pietas paterni nominis consilium pro liberis capit: ceterum mariti calor & impetus facile decernentis fuit refronandum.

23. Papinianus libro 1. de Adulteriis. Quod ait lex, in filio ad leonem deprehenditur, non totum videtur. voluit enim, ita demum hanc potestatem patri competere, si in ipsa turpitudine filiam de adulterio deprehendat. Labeo quoque ita probat, & Pomponius scripsit, in ipsis rebus Venetis deprehensum occidi. & hoc est, quod Solo & Draco dicunt, ex ipso sufficit patri si eo tempore habet in potestate, quo occidit, non quo in matrimonio collocavit. Iuge enim, postea redactam in potestate.

Quare non ubicumque deprehenderit pater, permittitur ei occidere, sed domi suae, generive suae: nulla ratio redditur, quod maiorem iniuriam putavit legillator, quod in domum patris aut mariti aula fuerit filia adulterum inducere.

Sed si pater alibi habitet, habeat autem & aliam domum, in qua non habitet: deprehendam illi filiam non habitam, occidere non poterit.

Quod ait lex, in continui filiam eadem sit erit accipiens, ut, occiso hodie adultero, referret, & post dies filiam occidat, vel contra. debet enim prope vno die & vno impetu vitiumque quod si non abstulerit, sed, ad adulterum occidit, profugit filiam, & interpositis horis adprehensa est à patre, qui per sequebatur in continenti videtur occidisse.

24. Macer libro 1. Publicorum.

Marito quoque adulterum uxoris suae occidere permittitur, sed non quemlibet, ut patri. nam hac lege cautur, ut licet viro deprehensum domi suae, non etiam fecerit, in adulterio uxoris, occidere eum, qui leno fuerit, quive artem Iudicari ante fecerit, in serenam saltandi, cantandive causa prodigii iudiciove erit, quive libertus eius mariti, uxorisve patris, matris, filij, filiae, vtrius eorum fuerit. Nec interest, proprius cuius eorum, an cum alio communis fuerit, quive seruus erit.

Et praecipitur, ut si maritus, qui horum quem occiderit, uxorem sine mora dimittat.

Ceterum sui iuris, an filius familias sit maritus, nihil interest, a plerisque dictum est.

Illud in viroque ex sententia legis queritur, an patri magistratum occidere liceat. item, si filia quo minusiosa sit, aut vxor contra leges nupta, an id quo nihil minus pater, manitivè habeat. & quid, si pater, maritus leno, vel aliqua ignominia notatus est, & rectius dicitur, eos ius occidendi habere, qui iure patris, matrisve, accusari possunt.

25. Ulpianus libro 2. ad legem Iuliam de Adulteriis.

Capite quinto legis Iuliae ita cautur, ut viro adulterum in uxore sua, deprehensum, quum autem aut non licet occidere, retinere horas diurnas, & nocturnasque continuas non plus quam vigin, testandae eius rei causa, sine fraude sua, iure licet.

Ego arbitror, etiam in patre id servandum, quod in marito expressum est. Sed etsi non in domo sua deprehendat maritus, poterit retinere.

Sed semel remissus adulter, re duci non potest.

Quid ergo si evaserit? an reditus eius adiri viginti horis possit: & patrem licet magis die edum, reditum retineri posse testandae rei gratia.

Quo adicitur, Testanda eius rei gratia, ad hoc pertinet, ut testes inducat testimonio futuros accusatoris, deprehensum reum in adulterio.

26. Idem libro 3. Disputacionum. Constante matrimonio, ab eo, qui extra maritum ad accusationem admittitur, accusari mulier adulterij non potest. probatam enim à marito uxorem, & quietens matrimonium, non debet alius turbare, atque inquietare, nisi prius lononij maritum accusaverit.

Derelictam vero à marito accusationem etiam ab alio exercitari, vtile est.

27. Idem libro 3. de Adulteriis.

Si postulaerit accusator, ut questio habeatur de seruo adulterij accusato, siue voluit ipse interesse, siue noluit, iubent iudices, eum seruum aestimari: ubi a seruo fuerit, tantam pecuniam, & alterum tantum eum, qui nomen eius detulerit, eis ad quem ea res pertinet, dare iubebunt.

Sed despiciamus, cui ista poena praestanda sit: quia lex eum nominavit, ad quem ea res pertinet. Igitur bonae fidei emptorem, quamvis ab eo emerit, qui dominus non est, rectè dicemus eum esse ad quem ea res pertinet.

Et eum quoque, qui pignori accepit, magis admittimus in eadem causa esse: scilicet quia interest eius, quaestionem non haberi.

Sed & si usufructus in seruo alienus sit, inter dominum & usufructarium dividit debet aestimatio.

Et si communis plurium seruus erit, utique inter eos quoque erit aestimatio dividenda.

Si liber homo, dum seruus existimatur, totus sit, quia & ipse condicionem suam ignorat: non potest admitti. Ceterum, ad actionem vilem ipsi dandam aduersus eum, qui per calumniam appetit, impunita sit calumnia eius ob hoc, quod liberum hominem quasi seruum deduxit in quaestionem.

Haberi quaestionem lex iubet de seruis, ancillive eius, de quo, vel de qua quæritur, parentive viri usque eorum, si ea mancipia ad usum ei à parentibus data sint. Divus autem Hadrianus Cornelio Lariano rescripsit, & de exteris seruis quaestionem haberi.

Quaestio interesse iubentur reus, & patroni eorum, & qui crimen detulerit, interrogandi que facultas datur patronis.

De roque seruo, in quo usufructus in reus habet, magis est, ut quaestio haberi possit: licet enim seruus eius non fuerit, in seruitute tamen fuisse videtur nec tam proprietatis causa ad quaestionem, quam ministerij pertinet.

Ergo & si bona fide seruiat reo seruus alienus: admittit quis, interrogari eum per quaestionem posse.

Sed & si seruus sit, cui fideicommissa libertas debetur, vel statuta sperantur, quæri cum possit, magis est.

Subet lex eos homines, de quibus quaestio ita habita est, publicos esse. proinde in communi partem publicamus, in proprio, qui usufructus alienus est, nudam proprietatem: quo tantum usufructum habuit reus, magis est, ut perceptio usufructus ad publicum incipiat pertinere, alienum seruum vique non publicum. Ratio autem publicandorum seruorum ea est, ut sine vilo metu verum dicant: & ne, dum timeant se in reorum potestatem regressuros, obdurent in quaestione.

Non tamen prius publicantur, quam quaestio de illis habitae fuerit.

Sed etsi negaverint, nihilo minus publicantur, ratio enim adhuc eadem est, ne, dum hi sperant se in potestatem dominorum reuersuros, si negaverint, spe meriti collocandi in mediocri perierint.

Sed & serui accusatoris, si de his quaestio habitae sit, publicentur, eius enim serui ne mentiatur.

merito a domino eius recedunt. Extranei vero non habent, cui graventur.

15. Si res vel res absoluti fuerint, stimari per iudices lex damnari voluit: sine mortui fuerint, quanta pecunie ante quæstionem fuerint, sine viue, quanta pecunie in his damnari datum fuerit, factum esse.

16. Notandum est: quod capite quidem non nocetur, si seruis adulterij accusator, & accusator quæstionem in eo haberi velit, duplum pretium domini præstari lex iubet: ad hic simplum.

17. Marcianus libro 1. de Iudiciis publicis. Quod ex lege descendit, per conditionem, quæ ex lege descendit, peritur.

18. Marcianus libro 1. de Iudiciis publicis. Quod ex lege descendit, peritur.

19. Papius libro 4. de adulteriis. Mariti lenocinij lex, coercuit, qui deprehensam uxorem in adulterio retinuit, adulterij dimisit, debuit enim uxori quoque frater, quæ mariti non, tunc autem puniendus est maritus, cum exulare ignoranti suam non potest, vel adumbrare patientiam prætextu incredibilem, idcirco enim lex ita locuta est, Adverte in domo deprehensa, demersum: quod voluerit in ipsa turpitudine deprehensum maritum coercere.

20. Quod aut lex, adulterij damnatam si quis duxerit uxorem, ea lege teneri: an & ad stuprum referatur, videamus, quod magis est. Certe si ob aliam causam ea lege sit condemnata, impune vxor ducitur.

21. Pleitur, & quæ pretium pro comperto stupro accepit. Nec interest, virum maritus sit, qui accepit, an alius quilibet, quicumque enim ob conscientiam stupri accepit aliquid, pœna erit, pleitur. Ceterum si gratis quia remisit, ad legem non pertinet.

22. Qui quæstum ex adulterio vxoris suæ fecerit, pleitur, nec enim mediocriter delinquit, qui lenocinium in vxore exercuit.

23. Quæstum autem ex adulterio vxoris facere videtur, qui quid accepit, vel adulteretur vxor, sine enim seipsum, sine semel accepit: non est eximendus quæstum enim de adulterio vxoris facere propriè ille existimandus est, qui aliquid accepit, vel vxorem præteret adulterari meretricio quodam genere. Quod si patiatur vxorem delinquere non ob quæstum, sed negligentiam, vel culpam, vel quandam patientiam, vel nimiam credulitatem: extra legem positum videtur.

24. Sex mensium licet sit separatio, ut in nupta quidem ex die diuortij, sex menses computentur, in vidua vero ex die commissi criminis, quod significari videtur rescripto ad Tertullum & Maximum consules. Præterea si ex die diuortij sexaginta dies sint, ex die vero commissi criminis quinquennium præteritis debuit dici, nec mulierem posse acculari, ut, quod dantur sex menses viles, sic sit accipiendum, ne crimine quinquennio continuo sopitum excusetur.

25. Hoc quinquennium obseruari legislator voluit, si reo vel reæ stuprum, adulterium, vel lenocinium obicitur, quid ergo, si aliud crimen sit, quod obicitur, quod ex lege iulia descendit, sunt, qui domum suam stupri causa præbuerunt, & alij similes? & melius est dicere omnibus admisis ex lege iulia venientibus quinquennium esse præstitutum.

26. Quinquennium autem ex eo die accipiendum est, ex quo quid admissum est: & ad eum diem, quo quis postulat, postulatave est: & non ad eum diem, quo iudicium de adulterio exercetur.

27. Hoc amplius senatusconsulto adiectum est, ut, si plures eundem postulauerint, eius, qui perseuerauerit reū reanve facere, postulationis dies prima exigatur, scilicet ut qui accusat, suos libellos accusatorius expectet, non alienos.

28. Ut autem, qui per vim stuprum intulit vel in, vel feminæ, sine præmissione eius temporis accusari posse, dubium non est: cum publicam

vim committere, nulla dubitatio sit. 30. Paulus libro 1. de Adulteriis. Pater sine periculo calumniæ non potest agere. 31. Quæstionem a diuortio numerantur, in diebus autem sexaginta & ipse sexagesimus est.

32. Item libro 2. de Adulteriis. Quinquennium non vile, sed continub numerandum est. Quid ergo fiet, si prior mulier reafacta sit, & idem adulter eodem tempore reus fieri non potuit, & diu tracta lre quinquennium transierit, quid, si is, qui intra quinquennium quem postulauerat, non petegit, aut præuaricatus est, & alius eundem repetere velit, & quinquennium tractatum sit, æquum est, computationi quinquennij eximi id tempus, quod per postulationem præcedentem consumptum sit.

33. Marcianus libro 1. de publicis iudiciis. Nihil interest, adulteram filiam prius pater occiderit, an non, dum utrumque occidat, nam si alterum occidit, lege Cornelia reus erit, quod si altero occidit, aliter vulneratus fuerit: verbi quidem legis non liberatur: sed Diuus Marcus & Commodus rescripterunt, impunitæ ei concedi, quia licet, interempto adultero, mulier superuixerit post tam graui vulnere, quæ ei pater infecerat: magis facta, quæ voluntate eius, seruata est, quia lex patrem in eo, qui deprehensum fuit, indignationem exigit, & severitatem requirit.

34. Marcianus libro 1. de publicis iudiciis. Si quis adulterium a seruo suo commissum dicat, in eam, quam vxorem habuit, Diuus Pius rescripterit, acculari potius mulierem eum debere, quam in præiudicium eius seruum suum torquere. 35. Si quis adulterium non dimiserit, sed retinuerit, forsan filium in nouerca, vel etiam librum, vel seruum in vxorem: ex sententia legis tenetur, quamuis verbis non continetur. Quæ autem rei nentur, punitur, sed si dimissam reduxerit: verbis non tenetur: sed tamen dicendum est, ut teneatur, ne fraus fiat.

36. Si vxor ex adulterio viri pretium accepit, lege iulia quasi adultera tenetur. 37. Modestinus libro 1. Regularum. Stuprum committit, qui liberam mulierem consuetudinis causa, non matrimonij continet: excepta videlicet concubina. 38. Adulterium in nupta admittitur, stuprum in vidua, vel virgine, vel puero committitur.

39. Idem libro 1. Regularum. Accusaturus adulterij, si quid circa inscriptione errauerit, si tempora largiantur, emendare non prohibetur, ne causa aboleatur. 40. Papius libro 3. Quæstionum. Si minor annis adulterium commiserit, lege iulia tenetur: quoniam tale crimen post pubertatem incipit. 41. Idem libro 3. Quæstionum. Illius familiaris publico iudicio adulterium in vxorem sine voluntate patris arguere posse, constitutum est, vindictam enim proprii doloris consequitur. 42. Idem libro 36. Quæstionum. Si adulterium cum incesto committatur, ut puta cum priuigna, nura, nouerca: mulier similiter quoque punitur, id enim remoto etiam adulterio eueniret.

43. Stuprum in sororis filiam si committatur: an adulterij pœna sufficiat mari, considerandum est, occurrit, quod hic duplex admissum est: quia mulierum interest, error matrimonij illicitæ contrahatur, an contumacia iuris, & sanguinis contumelia con-

concurrunt. 1. Quare mulier tunc demum eam pœnam, quam maris, subiinebit, cum incestum iure gentium prohibuit admiserit, nam si sola iuris nostri obseruatione interueniet, mulier ab incesti crimine erit excusata.

2. Nonnunquam tamen & in maribus incesti crimina, quamquam natura grauiora sunt, humanius, quam adulterij, tractari solent: si modo incestum per matrimonium illicitum contra factum sit.

3. Fratres denique Imperatores Claudij crimen incesti, propter ratem remiserunt. Sed distrahuntur actionem illicitam iussunt, cum alias adulterij erimes, quod pubertate delinquitur, non excusetur vxore nam & mulieres in iure errantes, incesti crimine non tenent, supra dictum est: cum in adulterio commisso nullam habere possint excusationem.

4. Idem Imperatores rescripterunt, post diuortium, quod cum nouerca, bona fide priuignis fecerit, non est, crimen admittendum incesti.

5. Idem tollitur in hæc verba rescripterunt: Incesti nuptæ confirmari non solent, & ideo abstinere tali matrimonio pœnam præteriti delicti, si nondum reus postulat, non exigitur.

6. Incestum autem, quod per illicitam matrimonij constitutionem admittitur excusari solet, vxore, vel vxore, etiam puniendus, correctione, quæ bona fide interuenit, vitæque si error allegatur, & facilius, si nemo reum postulat.

7. Imperator Marcus Antoninus & Commodus filius rescripterunt: Si maritus vxorem in adulterio deprehensam, impetu tractus doloris, interfecerit: non vitæque legis Cornelia de homiciis pœnam excipiet, Nam & Diuus Pius in hæc verba rescripterit Apollonius: Eius, qui vxorem suam in adulterio deprehensam occidit, non nega, vitium supplicium remitti potest: cum sit difficultissimum iustum dolorem temperare, & qui plus fecerit, quam quia vindicare se non debuerit, puniendus sit, iustitiam igitur, si humilis locus, in opus perpetuum eum tradit, si qui hoctiorum, postulat relegari.

8. Liberto patroni famam licere non facile conce ditur, sed, si iure mariti velit adulterij a culare, permittendum est: quomodo si atrocem iniuriam passus esset. Certe si patronum qui sit ex eo numero, qui deprehensus ab alio interfecti potest, in adulterio vxoris deprehenderit: delibendum est, an impune possit occidere, quod durum nobis esse videtur, nam cuius famæ, multo magis vitæ parcendum est.

9. Si quis in honore ministeriove publico sit: reus quidem postulat: sed differtur eius accusatio, & cautione iudicio sistendi causa promittitur in sinem honoris: & hoc ira Tiberij Cæsar rescripterit.

10. Idem libro 15. Responsum. Vix passam mulierem, sententia prædisi prouincæ continebatur, in lege iulia de adulteriis non commissis respondit, licet iniuriam suam, propterea pudicitie causa, confectum marito renuntiare prohibuit.

11. Nupta quoque muliere, tamen si lenocinij vir prior non postulet, adulterij crimen contra adulterum ab extraneo potest inferri.

12. In matrimonio quoque defuncta vxore, vir iure adulterium in reos recipi postulat.

13. Nupta, prius quam adulter, damnetur adulterij non postulat: si nuptias denuntiatio vel ad domum mulieris missa non præcessit.

14. Mulierem ob latronum societatem exulare iussam, citra potestatem in matrimonio retineri postc respondit, si non fuerat adulterij damnata.

15. Præscriptione quinque annorum crimen incesti constitutum adulterio non excluditur.

16. Duos quidem adulterij, matrem & feminam, propter commune crimen, simul non iure, nec a viro postulari conuenit, cum tamen duobus denuntiatum fuisset ab eo, qui postea desistere volebat: ab actionem esse necessariam in vniuersaque personis,

respondi. 7. Incesti commune crimen aduersa duos simul intentari potest. 8. De seruis quæstionem in domo incesti postulat: ita demum habendam respondit, si per adulterium incestum esse contractum dicatur. 9. Paulus libro 19. Responsum. Vxorem esse, an eas, quam maritus adulterij crimine se accusaturum minatus est, nec quicquam egit vel iure mariti, vel iure publico, nubere possit ei, quem in ea reum adulterij destinauit. Paulus respondit, nihil impedire, quo minus ei, quem respectum maritus habuit, ea, de qua queritur, nubere possit. Item queritur, an idem maritus desistere videtur, vel lenocinium commississe, qui eandem rediit vxorem. Paulus respondit, eum, qui post crimen adulterij intentatum eandem vxorem rediit, desistere videtur: & ideo ex eadem lege postea accusandi eius non superesse.

40. Papius libro 19. Responsum. Vxorem esse, an eas, quam maritus adulterij crimine se accusaturum minatus est, nec quicquam egit vel iure mariti, vel iure publico, nubere possit ei, quem in ea reum adulterij destinauit. Paulus respondit, nihil impedire, quo minus ei, quem respectum maritus habuit, ea, de qua queritur, nubere possit. Item queritur, an idem maritus desistere videtur, vel lenocinium commississe, qui eandem rediit vxorem. Paulus respondit, eum, qui post crimen adulterij intentatum eandem vxorem rediit, desistere videtur: & ideo ex eadem lege postea accusandi eius non superesse.

41. Idem libro 1. Sententiarum. In crimine adulterij nulla danda dilatio est: nisi ut personæ exhibeantur, aut iudex ex qualitate negotij motus, hoc causa cognita permiserit.

42. Tryphonianus libro 2. Disputationum. Si quis, qui ius anulorum impetrauit, adulterium commisit in patroni vxorem, aut in patronam suam, aut in eius, eius, cuius libertus patris, aut matris, filij, filiaue fuerit: an ut libertus puniri debeat? & si deprehensus sit in adulterio, an impune occidatur? & magis proba, subiendum pœna libertorum: quoniam lege iulia de adulteriis coecondis ad tuenda matrimonia, pro libertis eos haberet placuit, & deterorem causam per istud beneficium patronorum haberi non oportet.

43. Gaius libro 3. ad legem duodecim tabularum. Si ex lege repudium missum non sit, & idcirco mulier adhuc nupta esse videtur: tamen si quis eam vxorem duxerit, adulter non erit, idque Saluus Iulianus respondit, quia adulterium (inquit) sine dolo malo non committitur, quamquam dicendum est, qui sciret eam ex lege repudiatam non esse, dolo malo committat.

44. Papius libro 4. Responsum. Defuncta quoque socru, gener incesti postulat: ut, ut adulter post mortem mulieris.

AD LEGEM IULIAM DE vi publica, T. I. VI. Marcianus libro 14. Institutionum. L Ege iulia de vi publica tenetur, qui arma, tela domi suæ, agrove in villa præter usum venationis, vel itineris, vel navigationis coegerit.

1. Scævola libro 4. Regularum. Excipiuntur autem arma, quæ quis promereri causa habuerit, hereditateve ei obuenerint.

2. Marcianus libro 14. Institutionum. In eadem causa sunt, qui turba, seditionisve faciendæ consilium inierint, seruosve, aut liberos homines in armis habuerint.

3. Eadem lege tenentur, qui pubes cum telo in publico fuerit. 4. In eadem causa sunt, qui peshmo exemplo conuocatus, seditione villas expugnauerint, & cum telis & armis bona rapuerint.

5. Item tenetur, qui ex incendio rapuerit aliquid præter materiam. 6. Præterea punitur huius legis pœna, qui puerum, vel feminam, vel quemquam per vim stuprauerit. 7. Sed & qui in incendio cum gladio, aut telo rapiendi causa fuit, vel prohibendi domum res suas seruare, eadem pœna tenetur.

8. Eadem lege tenetur, qui hominibus armatis possessionem domo agrove suo, aut nauis sua deiecerit, expugnauerit concursu.

9. Papius libro 59. ad Edictum. Tive id hæret, homines commodauerit.

10. Marcianus libro 14. Institutionum.

11. Ege iulia de vi publica tenetur, qui arma, tela domi suæ, agrove in villa præter usum venationis, vel itineris, vel navigationis coegerit.

12. Scævola libro 4. Regularum. Excipiuntur autem arma, quæ quis promereri causa habuerit, hereditateve ei obuenerint.

13. Marcianus libro 14. Institutionum. In eadem causa sunt, qui turba, seditionisve faciendæ consilium inierint, seruosve, aut liberos homines in armis habuerint.

14. Eadem lege tenentur, qui pubes cum telo in publico fuerit. 15. In eadem causa sunt, qui peshmo exemplo conuocatus, seditione villas expugnauerint, & cum telis & armis bona rapuerint.

16. Item tenetur, qui ex incendio rapuerit aliquid præter materiam. 17. Præterea punitur huius legis pœna, qui puerum, vel feminam, vel quemquam per vim stuprauerit. 18. Sed & qui in incendio cum gladio, aut telo rapiendi causa fuit, vel prohibendi domum res suas seruare, eadem pœna tenetur.

19. Eadem lege tenetur, qui hominibus armatis possessionem domo agrove suo, aut nauis sua deiecerit, expugnauerit concursu.

20. Papius libro 59. ad Edictum. Tive id hæret, homines commodauerit.

21. Marcianus libro 14. Institutionum.

22. Ege iulia de vi publica tenetur, qui arma, tela domi suæ, agrove in villa præter usum venationis, vel itineris, vel navigationis coegerit.

23. Scævola libro 4. Regularum. Excipiuntur autem arma, quæ quis promereri causa habuerit, hereditateve ei obuenerint.

24. Marcianus libro 14. Institutionum. In eadem causa sunt, qui turba, seditionisve faciendæ consilium inierint, seruosve, aut liberos homines in armis habuerint.

25. Eadem lege tenentur, qui pubes cum telo in publico fuerit. 26. In eadem causa sunt, qui peshmo exemplo conuocatus, seditione villas expugnauerint, & cum telis & armis bona rapuerint.

27. Item tenetur, qui ex incendio rapuerit aliquid præter materiam. 28. Præterea punitur huius legis pœna, qui puerum, vel feminam, vel quemquam per vim stuprauerit. 29. Sed & qui in incendio cum gladio, aut telo rapiendi causa fuit, vel prohibendi domum res suas seruare, eadem pœna tenetur.

30. Eadem lege tenetur, qui hominibus armatis possessionem domo agrove suo, aut nauis sua deiecerit, expugnauerit concursu.

Qui coetu, comertu, turbas, seditione incendium fecerit...

1. Si de vi, & possessione, vel dominio quærat: ante cognoscendum de vi, quam de proprietate rei...

2. Qui vacantem mulierem rapuit, vel nuptam: ultimo supplicio puniuntur...

6. Ulpianus libro 7. de officio proconsulis. Et cum, qui puerum ingenuum rapuit, puniendum...

7. Idem libro 8. de officio proconsulis. Ege Julia de vi publica tenetur, qui, cum imperium...

8. Marcianus libro 5. publicorum. Ege Julia de vi publica cauetur, ne quis reum vinciat...

9. Paulus libro 7. ad Edictum. Armatus non utique eos intellegere debemus, qui tela habuerunt...

10. Ulpianus libro 68. ad Edictum. Qui dolo malo fecerit, quo minus iudicia tuto exerceantur...

11. Idem libro 2. de poenis. Hac lege tenetur, & qui conuocatis hominibus vim fecerit...

12. Idem libro 3. de poenis. Ulpiano de vi publica, aqua & igni interdicitur...

13. Paulus libro 5. Sententiarum. Hi, qui aedes alienas aut villas expilauerint, effugerint, expugnauerint...

14. Idem libro 12. Pandectarum. Telorum autem appellatione omnia, ex quibus singuli homines nocere possunt...

15. Idem libro 12. Pandectarum. Qui nona vestigalia exercent, lege Julia de vi publica tenentur.

AD LEGEM IULIAM DE VI PRIUATA.

TIT. VII.

Marcianus libro 14. Institutionum.

De vi priuata damnati pars tertia bonorum ex lege Julia publicatur...

fit, ne decurio, aut vilius honorem capiat, neve in eum ordinem sedeat...

1. Eadem poena adficiuntur, qui ad poenam legis Iulie de vi priuata rediguntur...

2. Sed & ex constitutionibus principum extra ordinem, qui de naufragiis aliquid detulit...

3. Marcianus libro 4. Regularum. Hac lege tenetur, qui conuocatis hominibus vim fecerit...

4. Marcianus libro 1. publicorum. Nec interit, liberis, an seruis, & suis, an alienis...

5. Ulpianus libro 69. ad Edictum. Sed si nulli conuocati, nullique pulsati sint, per iniuriam tamen ex bonis alienis...

6. Paulus libro 55. ad Edictum. Egit Iulia de vi priuata crimen committitur, cum ceterum aliquis...

7. Idem libro 55. ad Edictum. Egit Iulia de vi publica tenetur, qui, cum imperium potestatemve haberet...

8. Idem libro 69. ad Edictum. Si quis aliquem deiecit ex agro suo hominibus congregatis sine armis...

9. Modestinus libro 8. Regularum. Ex senatusconsulto, Volusianus, qui in probe coeuit in alienam licem...

10. Callistratus libro 5. de Cognitionibus. Restitutor, si aduersus debitores suos agant, per iudicem id, quod debent sibi putant...

11. Idem libro 5. de Cognitionibus. Restitutor, si aduersus debitores suos agant, per iudicem id, quod debent sibi putant...

12. Idem libro 2. de poenis. Si creditor sine auctoritate iudicis res debitoris occupauerit...

AD LEGEM CORNELIAM DE SICARIIS, & VENEFCIIS.

TIT. VIII.

Marcianus libro 14. Institutionum.

Legis Cornelie de sicariis & veneficiis tenetur, qui hominem occiderit...

1. Legem Corneliam de sicariis tenetur, qui hominem necandi causa venenum conseruit...

2. Ulpianus libro 7. de officio proconsulis. Naudium filium pater occidere non potest, sed necare eum apud præfectum...

3. Marcianus libro 14. Institutionum. In eadem legis Cornelie de sicariis & veneficiis tenetur, qui hominem necandi causa venenum conseruit...

4. Ulpianus libro 7. de officio proconsulis. Ege Cornelie de sicariis tenetur, qui, cum in magistratu esset, eorum quid fecerit...

5. Idem libro 7. de officio proconsulis. Ege Cornelie de sicariis tenetur, qui, cum in magistratu esset, eorum quid fecerit...

6. Idem libro 7. de officio proconsulis. Ege Cornelie de sicariis tenetur, qui, cum in magistratu esset, eorum quid fecerit...

7. Idem libro 7. de officio proconsulis. Ege Cornelie de sicariis tenetur, qui, cum in magistratu esset, eorum quid fecerit...

8. Idem libro 7. de officio proconsulis. Ege Cornelie de sicariis tenetur, qui, cum in magistratu esset, eorum quid fecerit...

9. Idem libro 7. de officio proconsulis. Ege Cornelie de sicariis tenetur, qui, cum in magistratu esset, eorum quid fecerit...

tenetur, qui hominis necandi causa venenum conseruit, dederit, quive falsum testimonium dolo malo dixerit...

1. Eadem poena adficiuntur, qui ad poenam legis Iulie de vi priuata rediguntur...

2. Sed & ex constitutionibus principum extra ordinem, qui de naufragiis aliquid detulit...

3. Marcianus libro 4. Regularum. Hac lege tenetur, qui conuocatis hominibus vim fecerit...

4. Marcianus libro 1. publicorum. Nec interit, liberis, an seruis, & suis, an alienis...

5. Ulpianus libro 69. ad Edictum. Sed si nulli conuocati, nullique pulsati sint, per iniuriam tamen ex bonis alienis...

6. Paulus libro 55. ad Edictum. Egit Iulia de vi priuata crimen committitur, cum ceterum aliquis...

7. Idem libro 55. ad Edictum. Egit Iulia de vi publica tenetur, qui, cum imperium potestatemve haberet...

8. Idem libro 69. ad Edictum. Si quis aliquem deiecit ex agro suo hominibus congregatis sine armis...

9. Modestinus libro 8. Regularum. Ex senatusconsulto, Volusianus, qui in probe coeuit in alienam licem...

10. Callistratus libro 5. de Cognitionibus. Restitutor, si aduersus debitores suos agant, per iudicem id, quod debent sibi putant...

11. Idem libro 5. de Cognitionibus. Restitutor, si aduersus debitores suos agant, per iudicem id, quod debent sibi putant...

12. Idem libro 2. de poenis. Si creditor sine auctoritate iudicis res debitoris occupauerit...

AD LEGEM CORNELIAM DE SICARIIS, & VENEFCIIS.

TIT. VIII.

Marcianus libro 14. Institutionum.

Legis Cornelie de sicariis & veneficiis tenetur, qui hominem occiderit...

1. Legem Corneliam de sicariis tenetur, qui hominem necandi causa venenum conseruit...

2. Ulpianus libro 7. de officio proconsulis. Naudium filium pater occidere non potest, sed necare eum apud præfectum...

3. Marcianus libro 14. Institutionum. In eadem legis Cornelie de sicariis & veneficiis tenetur, qui hominem necandi causa venenum conseruit...

4. Ulpianus libro 7. de officio proconsulis. Ege Cornelie de sicariis tenetur, qui, cum in magistratu esset, eorum quid fecerit...

5. Idem libro 7. de officio proconsulis. Ege Cornelie de sicariis tenetur, qui, cum in magistratu esset, eorum quid fecerit...

6. Idem libro 7. de officio proconsulis. Ege Cornelie de sicariis tenetur, qui, cum in magistratu esset, eorum quid fecerit...

7. Idem libro 7. de officio proconsulis. Ege Cornelie de sicariis tenetur, qui, cum in magistratu esset, eorum quid fecerit...

8. Idem libro 7. de officio proconsulis. Ege Cornelie de sicariis tenetur, qui, cum in magistratu esset, eorum quid fecerit...

9. Idem libro 7. de officio proconsulis. Ege Cornelie de sicariis tenetur, qui, cum in magistratu esset, eorum quid fecerit...

dones fierent, eos autem, qui hoc crimine arguerentur, Cornelie legis poena teneri...

1. Eadem poena adficiuntur, qui ad poenam legis Iulie de vi priuata rediguntur...

2. Sed & ex constitutionibus principum extra ordinem, qui de naufragiis aliquid detulit...

3. Marcianus libro 4. Regularum. Hac lege tenetur, qui conuocatis hominibus vim fecerit...

4. Marcianus libro 1. publicorum. Nec interit, liberis, an seruis, & suis, an alienis...

5. Ulpianus libro 69. ad Edictum. Sed si nulli conuocati, nullique pulsati sint, per iniuriam tamen ex bonis alienis...

6. Paulus libro 55. ad Edictum. Egit Iulia de vi priuata crimen committitur, cum ceterum aliquis...

7. Idem libro 55. ad Edictum. Egit Iulia de vi publica tenetur, qui, cum imperium potestatemve haberet...

8. Idem libro 69. ad Edictum. Si quis aliquem deiecit ex agro suo hominibus congregatis sine armis...

9. Modestinus libro 8. Regularum. Ex senatusconsulto, Volusianus, qui in probe coeuit in alienam licem...

10. Callistratus libro 5. de Cognitionibus. Restitutor, si aduersus debitores suos agant, per iudicem id, quod debent sibi putant...

11. Idem libro 5. de Cognitionibus. Restitutor, si aduersus debitores suos agant, per iudicem id, quod debent sibi putant...

12. Idem libro 2. de poenis. Si creditor sine auctoritate iudicis res debitoris occupauerit...

13. Idem libro 2. de poenis. Si creditor sine auctoritate iudicis res debitoris occupauerit...

14. Idem libro 2. de poenis. Si creditor sine auctoritate iudicis res debitoris occupauerit...

15. Idem libro 2. de poenis. Si creditor sine auctoritate iudicis res debitoris occupauerit...

16. Idem libro 2. de poenis. Si creditor sine auctoritate iudicis res debitoris occupauerit...

17. Idem libro 2. de poenis. Si creditor sine auctoritate iudicis res debitoris occupauerit...

18. Idem libro 2. de poenis. Si creditor sine auctoritate iudicis res debitoris occupauerit...

19. Idem libro 2. de poenis. Si creditor sine auctoritate iudicis res debitoris occupauerit...

20. Idem libro 2. de poenis. Si creditor sine auctoritate iudicis res debitoris occupauerit...

21. Idem libro 2. de poenis. Si creditor sine auctoritate iudicis res debitoris occupauerit...

22. Idem libro 2. de poenis. Si creditor sine auctoritate iudicis res debitoris occupauerit...

23. Idem libro 2. de poenis. Si creditor sine auctoritate iudicis res debitoris occupauerit...

24. Idem libro 2. de poenis. Si creditor sine auctoritate iudicis res debitoris occupauerit...

qui secundo gradu sunt, capite pugiuntur. facilius hoc in decuriones fieri potest. Et tamen, ut consulo prius principe, & iubente, id statim si forte tumultus aliter sedari non possit.

17. Paulus libro 5. Sententiarum. Si in rixa percussus homo perierit, id est uniuscuiusque in hoc collectorem contemplari oportet. Et si gladio percussus occiderit, gladio puniatur. si vero percussus non interierit, qui percussus, manus abscindat, ut quod gladio vulnus inferre presumpserit. Quod si aliis lignis, vel lapidibus magnis, vel calcibus cades facta sit, si quis qui fecerint, sita liter manus abscindunt. Sin vero levioribus rebus mortem inferri contingat, verberentur, & relegentur. Si quis in rixa manu verberaverit, & occiderit, verberatus relegatur.

DE LEGE POMPEIA de parricidiis,

TIT. IX.

Marcianus libro 14. Institutionum.

Legem Pompeia de parricidiis cautur: ut si quis patrem, matrem, avum, aviam, fratrem, sororem, patrualem, matrem, patrualem, avunculum, amicum, consobrinum, consobrinam, uxorem, virum, generum, socrum, viticum, privignum, privignam, patronum, patronam occiderit, cuiusve dolo malo id factum erit: ut poena ea teneatur, quae est legis Corneliae de sicariis. Sed & mater quae filium, filiaque occiderit, eius legis poena adficiatur. & avus, qui nepotem occiderit, & praeterea qui emit venenum, ut patri daret, quamvis non potuerit dare.

2. Scaevola libro 4. Regularum. Pater autem eius, qui cognoverat tantum, nec patri indicauerat, relegatus est: & medicus supplicio affectus.

3. Marcianus libro 14. Institutionum. Sed sciendum est, lege Pompeia de consobriis comprehendi, sed non etiam eos pariter comprehendi, qui pari proprio gradu sunt. Sed & noverca & sponse personae omittuntur. Sententia tamen legis continentur.

4. Idem libro 1. de publicis iudiciis. Cum pater & mater sponso, sponsae, socerorum, ut liberorum sponso, generorum appellacione continentur.

5. Idem libro 14. Institutionum. Diuus Hadrianus servus, cum in venatione filium suum quidam necauerat, qui novercam adulterabat, in insulam eum deportasse: quod latronis magis, quam patris iure, eum interfecit. nam patria potestas in pietate debet, non atrocitate consistere.

6. Ulpianus libro 8. de officio proconsulis. Vtrum qui occiderunt parente, an etiam consocij poena parricidij adficiantur, quae potest. & ait Marcianus, etiam consocios eadem poena adficiendos, non solum parricidas, proinde consocij etiam extranei eadem poena adficiendi sunt.

7. Idem libro 29. ad Edictum. Si sciente creditore, ad scelus committendum pecunia sit subministrata: (supputa si ad veni mali comparationem, vel etiam vi latronibus aggressoribusque daretur, qui patrem interficerent) parricidij poena tenebitur, qui quaxerit pecuniam, quique eorum ita crediderint, aut a quo ita cauerunt.

8. Idem libro 2. Disputationum. Parricidij postulat, si interim decesserit, si quidem sibi mortem conscivit, successorem solum habere debet. si minus eum, quem voluit, si modo testamentum fecit. si intestatus decessit: eos haerede, habebit qui lege vocantur.

9. Modestinus libro 21. Pandectarum. Poena parricidij more malorum hae instituta est: ut parricida vir gis sanguineis verberatus, deinde

culleo insuatur cum cane, gallo gallinaceo, & vipera, & simia; deinde in mare profundum culleus id eatur. hoc ita si mare proximum sit. alioquin beasilis oblectur secundum Diu Hadriani constitutionem.

1. Quae alias personas occiderit, praeter matrem, & patrem, & avum, & aviam, quos more malorum puniri supra diximus, capitis poena plebentur, aut elumio supplicio mactantur. 2. Si nec si per sororem aliquis patrem occiderit, in punitus erit, ut Diu fratres rescripserunt. si per eam, qui per sororem matrem necauerat, nam si nocere, furor te inlo cum puniri, diligentius custodiendum est, aut etiam vinculis coherendum.

10. Paulus libro singulari de poenis omnium legum.

Eorum, qui parricidij poena teneri possunt, semper accusatio permittitur.

DE LEGE CORNELIA de falsis, & de testatorum consilio Liboniano,

TIT. X.

Marcianus libro 14. Institutionum.

Poena legis Corneliae irrogatur ei, qui falsas testaciones faciens, testimoniove falsa inspicenda dolo malo conecerit. 1. Item ob instruendam ad vocationem, testimoniove pecuniam acceperit, patiturve fuerit, si eorum coherit ad obligationem innocentium, ex senatusconsulto coheretur. 2. Sed & si quis ob renuntiandum, renuntiove testimonium, dicendum, vel non dicendum pecuniam acceperit: poena legis Corneliae adficiatur. & qui iudicem corripserit, contempseritve curaverit. 3. Sed & si iudex constitutiones principum neglexerit, puniatur. 4. Qui in rationibus, tabulis, cereisve, vel alia qua re sine consignatione falsum fecerint, vel rem amoverint, ut perinde ex his causis, adque fuerant falsarij, puniuntur. haec & Diuus Severus lege Cornelia de falsis damnavit praesertim Aegypti, quod instrumentis suis, cum praeerat provinciae, falsum fecit.

5. Is qui aperuerit vultu testamentum, legis Corneliae poena teneatur. 6. Is, qui de posita instrumenta apud alium, ab eo prodia esse adversariis suis dicit, accusare eum falsi potest. 7. Ad testamenta militum senatusconsultum pertinet, quo lege Cornelia testatur, qui sibi legatum fideicommissumve adscripserint. 8. Inter filium, & servum, & extraneum, testamentum scribente, hoc interest: quod in extraneo, si specialiter subscriptio facta est, quod illi dicitur, & rogatus, poena cessat, & capi potest, in filio, vel seruo vel generalis subscriptio sufficit, & ad poenam evitandam, & ad capiendum. 9. Ex illa quoque causa falsi poenaque subicitur, ut Diu quoque Severus & Antoninus constituerunt, ut tutores, & curatores, & qui officio deposito non restituerint tutelam vel curacionem, cum fisco contrahere non possint, at si quis adversus hanc legem profectus, trario obrepsit: ut perinde puniatur, ac si falsum commississet.

10. Sed ad illos hoc non pertinet (ut Idem principes rescripserunt) qui, antequam tutelam susciperent, hae gesserunt, nec enim executione admisisse, sed fraudes exclusisse. 11. Idem principes rescripserunt, ita demum eum, qui rationem tutelae vel curae nondum reddidit, cum fisco contrahere non debere, si vivat is, cuius tutela administrata est. nam si decesserit, licet nondum heredi eius rationem reddiderit, iure eum contrahere. 12. Sed si iure hereditario successerint in fiscalem contractum tutor vel curator, licet ante rationem reddidit: non puto poenam locum habere, licet adhuc vivat is, cuius tutela vel cura administrata est. 13. Poena falsi, vel quasi falsi, deportatio est, & omnium honorum publicatio.

8. Ulpianus libro 7. de officio proconsulis.

Vicuaque nummos aureos partim raserit, partim tinerit, vel sinerit: si quidem liberi sunt, ad bestias dantur serui, summo supplicio adfici debent.

publicatio. & si servus eorum quid admiserit, vicimo supplicio adfici iubetur.

1. Paulus libro 3. ad Sabinum. Qui testamentum amoverit, celaverit, resipuerit, delegaverit, interleverit, subrexit, resignaverit, aut testamentum falsum scripserit, signaverit, recitaverit dolo malo, cuiusve dolo malo id factum erit: lege Corneliae poena damnatur.

2. Ulpianus libro 4. Disputationum. Vigorans falsum esse testamentum, vel hereditatem adit, vel legatum accepit, vel quoquo modo agnovit, falsum testamentum dicere non prohibetur.

4. Idem libro 3. Disputationum.

Si quis, cum falso sibi legatum adscribi curasset, decesserit: heredi quoque extorquendum est. Inde Diuus quoque Marcus: cum quidam a patre herede institutus, condicillos intercidisset, & decessisset: hico tantum esse putavit vindicandum, quantum per condicillos extorgeri posset: id est, usque ad dromilem.

5. Iulianus libro 86. Digestorum. Senatus poenam remisit ei, qui legata a se testamento data codicillis sua manu scriptis ademerat, sed qua & iussa patris id fecerat, & annorum viginti quinque erat, hereditatem quoque ei capere permittitur.

6. Apollonius libro 3. Quaestionum. Si quis legatum sibi adscripserit, teneatur poena legis Corneliae: quamvis inutile legatum sit, nam & qui teneatur constat, qui eo testamento, quod postea ruptum, vel etiam quod initio non iure fieret, legatum sibi adscripserit. Hoc tamen tunc verum est, cum perfectum testamentum erit. ceterum si non signatum fuerit: magis est, ut senatusconsulto locus non sit. sicuti nec interdum de tabulis testamenti exhibendis locum habet. prius enim oportet esse aliquid testamentum vel non iure factum, ut senatusconsulto locus sit. Nam & falsum testamentum id demum recte dicitur, quod, si adulterinum non esset, verum tamen testamentum recte diceretur. similiter igitur & non iure factum testamentum id appellatur, in quo si omnia rite facta essent, iure factum diceretur. 1. Si institutus heres exheredationem nominatim filij vel aliarum personarum adscribit: senatusconsulto teneatur. 2. Similiter & qui libertatem sua manu ademit serui testatoris, & maxime cui a se legata vel fideicommissa data erant: senatusconsulto teneatur. 3. Si patronus testamento liberi legatum sibi scripserit, & venia imperata abstinere legato iussus est an emolumentum bonorum possessionis contra tabulas habere possit: & magis placet, non posse. nec tamen huic consequens est: ut & si vxor dorem, vel creditor id quod in diem sibi deberetur, sibi adscripserit, & similiter venia imperata abstinere se legato iubeatur, aut mulieri dotis, aut creditori actio sua denegari debet: ne eorum vierque merito debito careat.

7. Marcianus libro 2. Institutionum. Nullo modo serui cum dominis suis consistere possunt, cum ne quidem omnino iure civili, neque iure praetorio, neque extra ordinem computantur. praeterea quod formaliter Diu Marcus & Commodus rescripserunt, cum servus quaereretur, quod tabulis testamenti, quibus ei data erat libertas, subprimerentur: admittendum ad suppressi testamenti accusationem.

8. Ulpianus libro 7. de officio proconsulis. Vicuaque nummos aureos partim raserit, partim tinerit, vel sinerit: si quidem liberi sunt, ad bestias dantur serui, summo supplicio adfici debent.

9. Idem libro 2. de officio proconsulis.

10. Marcianus libro 1. de iudiciis publicis. Si pater filio suo militi, quem habet in potestate, testamento commilitonem filij aliquid adscripserit, quem commilitonem in militia novit: quia patri non acquiritur: extra poenam est. 1. Et cum matris filius adscripserit, Diu fratres rescripserunt, cum iussu testatoris hoc scripserit, impunitum eum esse, utrumque capere posse.

12. Papinianus libro 13. Responsorum. Cum falsi reus ante crimen illatum, aut sententiam dictam, vita decedit, cessante Cornelia, quod scelere quaxitum est, heredi non relinquatur.

13. Idem libro 15. Responsorum. Falsi nominis vel cognominis adfueratio poena falsi coheretur. 1. Ordine decurionum decem annis aduocatum morum, qui falsum instrumentum cognoscente praeside restituit, post finem temporis dignitatem respondere recipere: quoniam ius Corneliae, falso recitator, non factum, non incidit. eadem ratione plebeium ob eandem causam exilio temporario puniuntur decurionem post reditum recte creati.

14. Paulus libro 22. Quaestionum. Filius emancipatus: cum scriberet, patris testamentum iussu patris, seruo communi Titij & sui legatum adscripserit: quae, quis exitus quaestionis sit, respondit: Plures quaestiones connuxit, & quidem quantum ad senatusconsultum, quo prohibemur nobis, vel his, quos in potestate habemus, adscribere legata: emancipatus quoque, filius eadem poena tenebitur, licet iussu patris scripserit. excusatus enim is videtur, qui in potestate est, sicut seruus: si tamen iussu ex subscriptione testatoris appareat. sic enim inveni senatum censuisse. 1. Sequens quaestio est: pro non scripto esse: quod seruo communi scriberet, & alterius adscriptum est, utrum in totum pro non scripto sit; an quantum ad eum tantum, qui adscripserit, ceterum socio totum debeatur, & inveni, Marcellum apud Iulianum adnotasse. nam cum Iulianus scripserit: si sibi & Titio scripserit, aut seruo communi: cum pro non scripto sit, facillime quaei posse, quantum Titio & socio adqueatur: nam adscit iste Marcellus, quem admodum socio debeatur, si quasi falsum nomen serui subducitur: quod & in praesenti quaestione observandum est. 2. Marj us seruum dotalem manumisit, & in testamento eius legatum sibi ad-

scripsit, quod situm est, quid mulier ex lege Julia consequi possit. respondit: Et patronum incidere in poenam edicti Diui Claudij, dicendum est, & filium emancipatum, licet praeteritum possint petere bonorum possessionem, ergo si nihil habet patronus ex bonis liberti, non tenebitur mulieri. An ideo teneat potest, quod adiectum est in lege, An dolo fecit, quod minus a leui periculis? sed nihil proficit in fraudem mulierum enim aduersus istam hoc excogitauit. An ideo non denegamus huic actiones, quoniam alij restitutorum esse? Uquin cum si qui sibi iussu testatoris legatum adscripsit, etiam si fidei suae similiter iubente testatore commississet, ut id alij restitueret: sententia iussu, eum nihilominus legato abstinere, idque apud heredes remanere cum onere fideicommissi.

15. Callistratus libro 1. Quaestionum.

Diuus Claudius edicto praecipit, adiciendum legi Corneliam, ut si quis, cum alterius testamentum, vel codicillos scriberet, legatum sibi sua manu scripserit: proinde teneatur, ac si commississet in legem Corneliam, & ne vel is uenia detur, qui se ignorasse edicti seueritatem praetendat. Scribere autem sibi legatum uideri non solum eum, qui manu sua id fecerit, sed etiam qui per seruum suum, vel filium, quem in potestatem habet, dictante testatore, legato honoratur. 1. Plane constitutionibus principalibus cauetur; ut si testator specialiter subscriptione sua declarauerit, dictasse seruo alicuius, ut domino eius legatum ab heredibus suis daretur, id ualere, nec generalem subscriptionem testatoris ualere aduersus senatusconsulti auctoritatem, & ideo legatum pro non scripto habendum: & seruo, qui etiam sibi legatum adscripsit, ueniam dari, ego tuius esse puto, ueniam petendam ab Imperatore: scilicet eo, quod relictum est, ab hereditibus. 2. Item senatus censuit, ut, si seruus, domini sui iussu, testamento codicillisque libertatem sibi adscripsit: ob eam rem, quod ipsius manu adscriptum est, minus liber sit, sed libertas ei ex fideicommissi causa praestatur, si modo post eam scripturam manu sua testator testamento, codicillisque subscripsit. 3. Et quatenus de sola specie fideicommissae libertatis hoc senatusconsulto continebatur: Diuus Pius rescriptit, sententiam magis sequendam sequendam esse huius senatusconsulti, quam scripturam, nam seruos, cum dominis suis parent, necessitate poenitentis excusari: tamen accedat domini auctoritas subscribentis, se ea dictasse, & recognouisse. uideri, non aut ipsius domini manus scripta, cuius uoluntate ea scripta sunt. Quod tamen (inquit) ad libertas personas, in qua nullum ius testator habuerit, extendi non debet: quare tamen debet, a qua sequendi necessitas, & honesta excusatio est non facientibus, quod non sit concessum. 4. Matri quoque, cui per seruum suum dictante filio, legatum scriptum esset: ueniam tribuendam legis Corneliae, placuit. 5. Idem in filiam, quae, dictante matre sua, per ignorantiam iuris, legatum sibi scripserat, senatus censuit. 6. Si quis, duobus heredibus in finibus, adiecerit, ut, si alteruter heres sine liberis decessisset, ei, qui superesset, & liberos habere, hereditas redderetur, uel si uterque sine liberis decessisset, hereditas deinde alia manu scriptari testamenti restitueretur: placet, testamentario poenam legis Corneliae remitti, sed uenignius est, ut etiam ea, quae supra scripta sunt, similiter modo consequatur.

16. Paulus libro 3. Responsorum respondit.

Instrumentorum subreptorum crimen non esse publici iudicii, nisi testamentum alicuius subreptum arguatur. 1. Paulus respondit, legis Corneliae poenam omnes teneri, qui, extra testamenta, cetera falsa signauerunt. 2. Sed & ceteros, qui in rationibus, tabulis, litteris publicis, si uel que re, sine conscriptione falsum fecerunt; uel, ut uerum

non appareat, quid celauerunt, subripuerunt, subiecerunt, resignauerunt: eadem poena adfici solere, dubium non esse.

17. Idem libro 3. Fideicommissorum.

Cum quidam sua manu seruum sibi legatum scripserit, & eum manumittere rogatus esset: senatus censuit, ab omnibus heredibus eum manumitterendum.

18. Idem libro 3. Sententiarum.

Xori legatum in aliquo testamento scribere non prohibetur. 1. Qui se filio testatoris impuberi tutorem adscripsit: est suspectus esse praesumitur; quod utro tutelam uidebitur adiecit: tamen, si idoneus esse adprobetur, non ex testamento, sed ex decreto tutor dandus est: nec excusatio eius admittitur: quia consensisse uideatur uoluntati testatoris.

19. Idem libro 5. Sententiarum.

Qui falsam monetam percuferint, si id totum firmare noluerunt, suffragio iustae poenitentiae abfoluntur. 1. Accusatio suppositi partis nulla temporis prescriptione repellitur, nec interest, decesserit necne ea quae partium subdidisse contentantur.

20. Hermogenianus libro 6. iuris Epitomarum.

Falsi poena coercentur, & qui ad litem instrumentum aduocatione, testibus pecuniis acceperunt: obligationem, pactonem fecerunt: societatem intrant: ut aliquid eorum fidei, curauerunt.

21. Paulus libro singulari ad senatusconsultum Turpillianum.

Vi duobus in solidum tandem rem diuersis conditionibus uendidit, poena falsi coercentur, & hoc & Diuus Hadrianus constituit. Is adiungitur & is, qui iudicem corrumpt, sed remissus puniri solent, ut ad tempus relegantur, nec bona illi auferuntur.

22. Idem libro singulari ad senatusconsultum Libonianum.

Impuberem in hoc edictum incidere, dicendum non est: quoniam falsi criminis uix possit teneri, cum dolo in eam aetatem non cadit. 1. Si ei filio, qui apud hostes est, adscripsit pater legatum: dicendum est, reuerso eo incidere in poenam senatusconsulti, quod si ibi decesserit, innocens pater existimatur. 2. Sed et si emancipato filio adscribit, recte id faciet, item in adoptionem dato. 3. Item si seruo, cui moram fecit in fideicommissaria libertate praestanda, adscripsit: dicendum est, extra sententiam senatusconsulti esse: quoniam placet, omnes, quod per huiusmodi seruum adquisitum est, restitui oportere manumisso. 4. Et si ei seruo, qui bona fide seruit, aliquid adscripsit, quod ad cogitationem animi, nocens est, quia ei adscribit, quem suum putat: sed quoniam neque legatum, neque hereditas bonae fidei possessori adquiritur; dicamus eum poenae eximendum esse. 5. Si dominus adscripsit seruo legatum, cum liber erit: dicimus, senatusconsulto dominum excusatum esse; qui competido suo, nullo modo prospexerit. Eadem & de filio postea emancipato. 6. Qui codicillos ante testamentum factos, in quibus legatum ei adscriptum erat, confirmat: in senatusconsultum incidit, quod & Iulianus scribit. 7. Adimendo quoque aliquid, incidere in poenam debet, quasi sibi aliquid dederit, ueluti si seruo legato sibi, eodemque manumisso, libertatem sua manu ademerit, hoc ita si uoluntate testatoris ademerit, nam si ignorante eo, libertas ualeat. Item si rogatus restituere legatum sibi adscriptum, fideicommissum ademerit. 8. Qui liberi adscripsit

ad signationem sua manu adscripsit non uerbis, sed sententia senatusconsulti tenetur.

9. Item non continetur uerbis seruus, qui alieno testamento fideicommissam libertatem sibi adscripsit, sed de hoc potest licitari: quoniam (ut supra diximus) senatus ita demum ei, qui sibi libertatem fideicommissam in testamento domini adscripsit, poenam tenuit, si domium subscripsit, immo magis dicendum est, hunc contra senatusconsultum facere, quam eum, qui legatum sibi adscripsit: cuius libertas omnimodo ipsi competitura sit, legatum autem domini adquiri possit. 10. Si testamentarius seruo suo fideicommissam libertatem dederit: uideamus, ne extra poenam sit, quoniam nullum ipsum commodum est: nisi ideo adscripsit, ut seruus magno pretio redimatur ab eo, & manumittatur. 11. Sed & ille, qui, cum Titio fundus legaturus adiecit sua manu consuetudinem pecuniae sibi dandae, in uoluntatem senatusconsulti incidit. 12. Qui autem uoluntate patris se exheredat, uel legatum sibi admittit: neque uerbis senatusconsulti, neque sententia continetur.

23. Idem libro singulari de poenis paganorum.

Vid si falsum, quiritur, & uideatur id esse; si quis alienum chirographum imitatur, aut libellum, uel rationes intercedat, uel describat, non qui alias in computatione, uel in ratione mentionatur.

24. Scapula libro 12. Digestorum.

Athales seruus, cui testamento petiti Callinici domini per fideicommissum libertas, & portio hereditatis relicta erat, ab his, qui ex undecim portionibus hereditibus erant instituti, profectus est iudicium apud Maximillan filiam testatoris ex parte duodecima heredem scriptam, se posse probare falsum testamentum uetiti Callinici: & apud magistratum interrogatus a Maximilla, professus est probaturum, quemadmodum falsum sit factum testamentum, & cum in crimen falsi subscripsisset Maximilla in scriptorem testamenti & Proculum coheredem: ea causa, praefectus uerbi falsum testamentum non esse pronuntiavit: & Maximilla partem duodecimam & fisco cogi iussit, quod situm est, in Athalei libertas & fideicommissum post hanc facta debeantur, respondit, securum ea, quae proponerentur debere.

25. Plinianus libro 7. ad Edictum.

Qui nomine praetoris literas falsas reddidit, edictum uel falsum proposuisse dicitur: ex causa, actione in factum poenali tenetur: quamquam lege Cornelia reus sit.

26. Marcianus libro 30. Digestorum.

Si quis patris sui testamentum aboleuerit, & quasi intestatus decessisset, pro herede gesserit: itaque ita diem suum obierit: iustissime tota hereditas, paternae heredi eius eripitur.

27. Modestianus libro 8. Regularum.

Eos, qui diuersa inter se testimonia praebuerunt, quasi falsum fecerint, & praescripto legis tenentur pronuntiat. 1. Et eum, qui contra signum suum, falsum praebuit testimonium, poena falsi teneri, pronuntiatum est. 2. De impudentia eius, qui diuersa duobus testimoniis praebuit, cuius ita anceps fides vacillat: quod crimine falsi teneatur, nec dubitandum est. 3. Qui se pro milite gessit, uel illicitis insignibus usus est, uel falso diplomate uias commouit, pro admitti qualitate grauissimum puniendus est.

28. Idem libro 4. Responsorum.

Si a debitore, praeterito die, pignoris obligatio metatur, falsi criminis locus est.

29. Idem libro singulari de enucleationibus.

Si quis obrepsit praesidi provinciae tam per actum, quam per libelli interpellationem: nihil agitur in eo, si accusatus fuerit, poenam temerarios tenet: proinde etiam puniatur, atque si falsum fecerit, aut eum receptum de ea re, sufficit autem, uoluntati

argumenti causa referre, cuius uerba haec sunt: Alexander Augustus Iulio Maryllo. Si libello dato aduersarius tuus ueritatem in precibus ab eo datis non adiecit, subscriptione uti non potest. immo si accusatus fuerit, & poenam inferre debet.

30. Idem libro 12. Pandectarum.

Ege Cornelia testamentaria obligatur, qui legnum adulterinum fecerit, sculpserit.

31. De partu supposito soli accusant parentes aut hi, ad quos ea res pertinet: non quilibet ex populo ut publicam accusationem intendat.

32. Callistratus libro 3. de Cognationibus.

Diuus Pius Claudio rescriptit, pro mensura cuiusque delicti constituendum in eos, qui apud iudices instrumenta protulerunt, quae probari non possunt, aut si plus meruisse uideatur, quam ex forma iurisdictionis pati possint: ut imperatori describatur aestimatio, quatenus coerceri debeant. Sed Diuus Marcus cum fratre suo pro sua humanitate hanc rem temperauit, ut si (quod plerumque euenit) per errorem huiusmodi instrumenta proferantur, ignoscatur eis, qui tale quicquam protulerint.

33. Modestianus libro 1. de Poenis.

Hodie, qui edicta proposita dolo malo corrumperunt, falsi poena pleciuntur. 2. Si venditor mensuras publice probatas uim frumenti, uel cuiuslibet rei, aut emptor corrumperit, dolo malo fraudem fecerit: quanti ea res est, eius dupli condemnatur. Decretoque Diui Hadriani praecipuum est, in insulam eos relegari, quae pondera, aut mensuras falsallent.

34. Idem libro 3. de Poenis.

Si quis falsis constitutionibus, nullo auctore habito, uirtur, lege Cornelia, aqua & igni ei interdicitur.

DE LEGE IULIA REPE-
TUNDARUM.

TIT. XI.

Marcianus libro 14. Institutionum.

Lex Julia repetundarum pertinet ad eas pecunias, quas quis in magistratu, potestate, curatio, ne, legatione, uel quo alio officio, munere, ministerio publico cepit, uel cum ex cohorte, cuius est, uel excipit, lex, a quibus licet acciperet, a sobrinis, propiore uel gradu cognatis suis uxore.

2. Scapula libro 4. Regularum.

Datur ex hac lege & in heredem actio intra annum dumtaxat a morte eius, qui arguebatur.

3. Marcianus libro 1. Publicorum.

Lex Julia repetundarum tenetur, qui, cum aliquid potestatem haberet, pecuniam ob iudicandum, decernendum uel acceperit.

4. Uenulianus Saturninus libro 3. Publicorum iudiciorum.

Uel quod magis, aut minus quid ex officio suo fecerit.

5. Marcianus libro 1. Publicorum.

In comites quoque iudicum ex hac lege iudicium datur.

6. Uenulianus Saturninus libro 3. Publicorum iudiciorum.

Adem lege tenetur, qui ob denuntiandum, uel non denuntiandum testimonium, pecuniam acceperint. 1. Hac lege damnatus, testimonium publice dicere, aut iudex esse, postulare prohibetur. 2. Lex Julia repetundarum cauetur, ne quis ob militum legendum mittendumue, ac accipiat, neque quis ob sententiam in senatu, consilio publico dicendam, pecuniam accipiat: uel ob accusandum, uel non accusandum, utique uerbi magistratus ab omni sorte abstinere, neque plus donum dneris, in zona

accipiat, quam quod sit aureorum centum.

7. *Mater* libro 1. Publicorum iudiciorum.

Lex Iulia de repetundis præcipit, ne quis ob iudicem arbitrumve dandum, mutandum, iubendumve, ut iudicet: neve ob non dandum, non mutandum, non iubendum, ut iudicet: neve ob hominem in vincula publica conciliandum, vincendum, vinciriue subendum, exve vinculis dimittendum, neve quis ob hominem condemnandum, absolvendumve neve ob litem æstimandam, iudiciumve capitum, pecuniarve faciendum, vel non faciendum, aliquid acceperit. 1. Apparet autem, quod lex ab exceptis quidem in infinitum capere permittit. ab his autem, qui hoc capite enumerantur, à nullo neque vllam quantitatem capere permittit.

2. Illud quoque, cavetur, ne in acceptum feratur opus publicum faciendum, frumentum publice dandum, præbendum, apprehendendum, facta reata tuenda, antequam perfecta, probata, præstita lege erunt. 3. Hodie ex lege repetundarum extra ordinem puniuntur, & plerumque vel exilio puniuntur, vel etiam durius, prout admiserint quid enim, si ob hominem necandum pecuniam acceperint? vel licet non acceperint, calore tamen inducti interfecerint vel innocentem, vel quem punire non debuerant? capite plesti debent: certe in insulam deportari, ut plerique puniti sunt.

8. *Papianus* libro 54. ad Edictum.

Quod contra legem repetundarum proconsulis, vel prætori donatum est: non poterit usu capi. 1. Eadem lex venditiones, locationes eius rei causa pluris minorive factas, irritas facit: impeditque emancipationem, prius quam in potestatem eius, quo profecta res sit, hereditve eius veniat.

9. *Papianus* libro 15. Responsorum.

Qui munus publice mandatum, accepta pecunia, rumperunt: crimine repetundarum postulantur.

DE LEGE IULIA DE ANNONA, TIT. XII.

Constitit inter seruum, & dominum iudicium, si annonam publicam fraudasse dicat dominum.

2. *Vlpianus* libro 9. de officio proconsulis.

Lex Iulia de annona pecna statuit adversus eum, qui contra annonam fecerit, societatemve coierit, quo annona carior fiat. 1. Eadem lege continetur, ne quis navem, nautamve retineat, aut dolo malo faciat, quod magis detineatur.

2. Et pecna viginti aureorum statuitur. 3. *Papianus* libro 1. de Constitutionibus.

Imperatorij Antoninus & Verus Augusti in hæc verba rescripserunt: Minime æquum est, decuriones civibus suis frumentum vilius, quam annona exigit, vendere. 1. Item rescripserunt: ius non esse ordini cuiusque civitatis pretium grani, quod ianuehitur, statuere. 2. Item in hæc verba rescripserunt: Etsi non solent hoc genus nuntiationis mulieres exercere: tamen, quia demonstraturam te, que ad utilitatem annonæ pertinent, polliceris: præfectum annonæ docere poteris.

AD LEGEM IULIAM PECVLATVS, & de sacrilegis, & de residuis.

TIT. XIII.

Lex Iulia peculatus cavetur, ne quis ex pecunia sacra, religiosa, publicave auferat, neve intercipiat: neve in rem suam vertat, neve faciat, quo qui auferat, intercipiat, vel in rem suam vertat: nisi ea lege licebit, acve quis in aurum, argentum, publicum quid iure, neve immisceat,

neve, quo quid indatur, immisceatur, faciat scien dolo malo, quod id peius fiat.

Lex Iulia de residuis tenetur, qui publicam pecuniam delegatam in usum aliquem, retinuit, neque in eum consumpsit.

3. *Vlpianus* libro 1. de Adulteriis.

Peculatus pecna aquæ & ignis interdictionem, in quam hodie successit deportatio, continet. Porro qui in eum statum deducitur, sicut omnia præstita iura, ita & bona amittit.

4. *Marcianus* libro 14. Institutionum.

Lex Iulia peculatus tenetur, qui pecuniam sacram, religiosam abstulerit, interceperit. 1. Sed est donatum Deo immortalis abstulerit, peculatus pecna tenetur. 2. Mandatis autem cavetur, de sacrilegiis præfides sacrilegus, & latrones, plagiarios conquirant: & ut, prout quisque deliquerit, in eum animadvertant. Et sic constitutionibus cavetur, ut sacrilegi extra ordinem digna pecna puniantur. 3. Lege Iulia de residuis tenetur is, apud quem ex locatione, emptione, alimentaria ratione, ex pecunia, quam accepit, aliave causa pecunia publica recedit. 4. Sed & qui publicam pecuniam in usu aliquo acceptam retinuerit, nec erogaverit: hæc lege tenetur. 5. Quæ lege damnatus, amplius tertia parte, quam debet, puniuntur. 6. Non sit locus religiosus, ubi thesaurus inveniatur. nam etsi, in monumento inuentus fuerit, non quasi religiosus tollitur, quod enim sepe hinc quis prohibetur, id religiosum facere non potest. at pecunia sepeliri non potest, et mandatis principalibus cavetur. 7. Sed & si de re civitatis aliquid subripiat: constitutionibus principum duorum Trahiani & Hadriani cavetur, peculatus crimine committi & hoc iure vitumur.

5. *Idem* libro 5. Regularum.

Diuus Severus & Antoninus Cassio Fesio rescripserunt: res privatorum si in ædem sacram depositæ, subreptæ fuerint: furti actionem, non sacrilegij esse.

6. *Vlpianus* libro 7. de officio proconsulis.

Sacrilegij pecnam debet proconsul pro qualitate personæ, proque rei conditione, & temporis, & ætatis, & sexus, vel severius vel clementius statuere. & scio, multos & ad beatissimum sacrilegos, nonnullos etiam viuos exulisse, alios vero in furca suspendisse, sed moderanda pecna est: vique ad Vestiarum damnationem, eorum, qui manu facta templum effugerunt, & dona Dei, noctu tulerunt. ceterum si qui inter diu modicum aliquid de templo tulit: pecna metalli coerendus est: aut, si honestiore loco natus sit, deportandus in insulam est.

1. Qui, cum in mœneta publica operarentur, extrinsecus hvi signant pecuniam forma publica, vel signatam: furantur hvi non videntur adulterina monetam exercuisse: sed furtum publicæ monetæ fecisse: quod ad peculatus crimine accedit.

2. Si quis ex metallis Cesarianis aurum argotumve furatus fuerit: ex edicto Diui Pij, exilio vel metallo, prout dignitas personæ, punitur. Is autem, qui furanti sinum præbuit, perinde habetur, atque si manifesti furti condemnatus esset, & famulus efficitur. Qui autem aurum ex metallo habuerit illicitè, & confauerit: in quadruplum condemnatur.

7. *Venulius Sabinus* libro 2. iudiciorum publicorum.

Peculatus crimine ante quinqueannium admisum obici non oportet.

8. *Idem* ex libro 3. iudiciorum publicorum.

Qui tabulam æream legis, formave agrorum, aut quid aliud continentem relexerit, vel quid inde immutaverit: lege Iulia peculatus tenetur.

9. *Paulus*

9. *Paulus* libro singulari de iudiciis publicis.

Sacrilegi capite puniuntur. 1. Sunt autem sacrilegi, qui publica sacra compilaverint, at qui privata sacra, vel zdiculas incustoditas temptaverunt: amplius, quam fures: minus quam sacrilegi, merentur. Quare quod sacrum, quodve admittum in sacrilegi crimine cadat, diligenter considerandum est. 2. Labo libro trigesimo octavo posteriori peculatus definit, pecunia publica aut sacra: furtum non ab eo factum cuius periculo fuit: & ideo zditum in his, quæ ei tradita sunt: peculatum non admittit.

3. Eodem capite inferius scribit, non solum pecuniam publicam, sed etiam privatam crimen peculatus facere, si quis, quod fisco debetur, simulans se fisci creditorem, accepit, quamvis privatam pecuniam abstulerit. 4. Is autem, qui pecuniam trahendam suscepit, vel quilibet alius, ad cuius periculum pecunia pertinet, peculatum non committit. 5. Senatus iussit, lege peculatus teneri eos, qui iniussu eius, qui ei rei præerit, tabularum publicarum inspiciendarum, describendarumque potestatem fecerint. 6. Eum quoque, qui pecuniam publicam in usus aliquos retinuerit, nec erogaverit, hæc lege tenetur. Labo libro trigesimo octavo posteriori scripsit.

Cum eo autem, quij, cum provincia abiret, pecuniam, quæ pecne esse, ad ararium professus retinuerit, non esse residuum pecuniarum actionem: quia eam privatam fisco debeat. & ideo inter debitores eum ferre. eamque ab eo is, qui hoc imperio vitur, exigere: id est pignus capiendum, eorum retinendo, multam dicendo. sed eam quoque lex Iulia residuum post annum residuum esse iussit.

10. *Marcianus* libro 1. iudiciorum Publicorum.

Hæc lege tenetur, qui in tabulis publicis minorem pecuniam, quam quid venerit aut locaverit, rescripserit: aliquidve quid fin ille commiserit. 1. Divus Severus & Antoninus quedam clarissimum inuentum, eum inuentus esse arculam in templo ponere, ibique hominem includere, qui post clusum templum de arca exiret, & de templo multa subtraheret, & se in arculam iterum referret, conuictum in insulam deportaverunt.

11. *Vlpianus* libro 68. ad Edictum.

Qui perforaverit muros, vel inde aliquid abstulerit, peculatus actione tenetur.

Ἰσοὶ ἐστὶν ἀποσπασθῆναι ἐὶ σταν ἐὶ ἡμέρῃς ἡντικτι, καὶ τῶν ἐὶ αὐτῷ ἰσῶν τε ἀφ' αὐρῆματος, τυφλοῦ δὲ οὐδὲν ἴσοσπασθῆναι ἐὶ αὐτῷ γὰρ ἀφ' αὐρῆματος, τυφλοῦ καὶ κερῆματος ἐὶ αὐτῷ ἴσοσπασθῆναι. hoc est, Qui sacrum in grege in insulam vel nocte, sacrum aliquid inde auferat, excipitur, qui vero ex sacrum et templo reliquo auferat, libentius et tenus exilio multatur.

12. *Marcianus* libro 25. Digestorum.

Peculatus nequaquam committitur, si exigam ab eo pecuniam, qui & militi, & fisco debet, nõ enim pecunia fisci intercipitur, quæ debitori eius auferatur, sci licet qui manet debitor fisci nihilominus.

13. *Modestinus* libro 2. de Penis.

Is, qui prædam ab hostibus captam subripuit, lege peculatus tenetur, & in quadruplum damnatur.

14. *Papianus* libro 35. Questionum.

Publica iudicia peculatus, & de residuis, & repetundarum, similiter adversus heredem exercetur, nec in meritum in his quæstio principalis ablatæ pecuniarum moueatur.

15. *Modestinus* libro 2. de Penis.

Hæc lex in vrbis hodie cessat: quia ad curam

DE LEGE IULIA AMBITVS, TIT. XIV.

Hæc lex in vrbis hodie cessat: quia ad curam

principis magistratum creatio pertinet, non ad populi fauorem. 1. Quod si in municipio contra hanc legem magistratum aut sacerdotij quis per se, ite per senatusconsultum centum aureis cum infamia puniatur. 2. Quia lege damnatus, si alium conuicerit, in integrum restituitur, non tamen pecuniam recipit. 3. Item is, qui nonum vectigal instituerit, ex senatusconsulto hæc pecna plectitur. 4. Et si quis reus: vel accusator domum iudicij ingrediatur: per legem Iuliam iudicialiam in legem ambitus committitur, id est, aureorum centum fisco inferre iubetur.

DE LEGE FABIA DE PLAGIARIIS, TIT. XV.

Liberum hominem emptor sciens emerit, capitale crimen aduersus eum ex lege Fabia de plagio nascitur, quod venditor quoque fit obnoxius: si sciens liberum esse, vendiderit.

2. *Idem* libro 9. de officio proconsulis.

Cicendum est, legem Fabiam ad eos non pertinere, qui, cum absentes seruos haberent, eos vendiderunt: aliud est enim abesse, aliud in fuga esse.

1. Item non pertinere ad eum, qui mandauit seruum fugitiuum persequendum, & distrahendum, nec enim fugam vendidit.

2. Amplus dicendum est: & si quis Titio mandauerit, seruum fugitiuum apprehendendum, ut, si apprehendisset, eum emptum haberet: cessare senatusconsultum.

3. Hoc autem senatusconsulto domini quoque continentur, qui fugam seruorum suorum vendiderunt.

4. *Marcianus* libro 1. iudiciorum publicorum.

Legis Fabiæ crimine suppressi mancipij bona si de possessor non tenentur: id est, qui ignorabat seruum alienum, & qui voluntate domini putabat id eum agere. & ita de bona fide possessore ipsa lex scripta est. nam adicitur, si sciens dolo malo hoc fecerit. & ispiusimè principibus Senero & Antonino contentum est, ne bona fidei possessores hæc lege teneantur. 1. Illud non est omittendum, quod exemplo legis Aquiliæ is, propter quem quis in Fauiam commisit, decesserit: adhuc accusatio & pecna legis Fabiæ superest, ut & Divus Severus & Antoninus rescripserunt.

4. *Gaius* libro 22. ad Edictum provinciale.

Lex Fabia tenetur, qui sciens liberum hominem donauerit, vel in dotem dederit. Item qui ex eorum qua causa sciens liberum esse accepit, in eadem causa haberi debeat, quæ venditor & emptor habetur. Idem, & si pro eo res permutata fuerit.

5. *Modestinus* libro 17. Responsorum responsi.

Vm, qui fugitiuum alienum suscepit, & celsa se docetur, ex eo, quod proprietatis quæstione refret; crimine, si probetur, euitare minime potest.

6. *Callistratus* libro 6. de Cognitionibus.

Non statim plagiarium esse, qui furti crimine ob seruos alienos interceptos tenetur, Diuus Hadrianus in hæc verba rescripsit: Seruos alienos, qui sollicitauerit, aut interceperit, crimine plagiarum, quod illi intenditur teneatur, nec ne, facit quæstionem. & ideo non me consuli de ea re oportet: sed, quod verissimum in re præsentis cognoscitur, sequi iudicem oportet. Planè autem scire debet, posse aliquem furti crimine ob seruos alienos interceptos teneri, nec idcirco tamen statim plagiarium esse existimari. 1. Idem princeps de eadem re in hæc verba rescripsit. Apud quem vnus aut alter fuerit fugitiuus inuentus, qui operas suas locauerit, ut pascereatur, & vtrique si idem antea apud alios opus fecerint, hunc suppressorem

non iure quis dixerit. 2. Lege Favia cauetur: ut liber, qui hominem ingenuum vel libertinum inuitum celauerit, inuinctum habuerit, emerit sciens dolo malo, quive in earum qua re socius erit, quique seruo alieno seruare persuerit, ut a domino dominave fugiat, vel eum eamve inuito vel insciente domino domiavae celauerit, inuinctum habuerit, emerit sciens dolo malo, quive in ea re socius erit, eius poena teneatur.

7. *Memgenianu* libro 6. *Iuris epitomarum*. Poena pecuniaria statuta lege Favia, in usu esse desinit. nam in hoc crimine detecti, pro delicti modo coercentur: & plerumque in metallu damnantur.

AD SENATVS CONSVLTVM Turpillianum, & de abolitionibus criminum,

TIT. XVI.

Marianus libro singulari ad senatusconsultum Turpillianum.

A. Censura temeritas tribus modis detegitur, & tribus poenis subicitur. aut enim calumniatur, aut praeradicatur, aut tergiverfatur.

1. Calumniari, est falsa crimina intendere, praeradicari, vera crimina abscondere, tergiverfari, in uniuersum ab accusatione distiterit. 2. Calumniatoribus poena lege Remmia irrogatur.

3. Sed non utique, qui non probat, quod intendit, proterius calumniari videtur. nam eius rei inquisitio arbitrio cognoscentis committitur: qui reo absolutio, de accusatoris incipit consilio querere, qua mente ductus ad accusationem processit. & si quidem iustum eius errorem repererit, absoluit eum. si vero in euidenti calumnia eum deprehenderit, legitimam poenam ei irrogat.

4. Quorum alterutrum ipsis uerbis pronuntiationis manifestatur. Nam si quidem ita pronuntiauerit, non probasti: pepercit ei. Sin autem pronuntiauerit, Calumnia est, condemnavit eum. Et quamuis nihil de poena subiecerit, tamen legis potestas aduersus eum exercebitur, nam (vt Papinianus respondit) facti quidem quæstio in arbitrio est iudicantis: poenæ vero persecutio non eius uoluntati mandatur, sed legis auctoritati referuatur.

5. Quæri possit, si ita fuerit interlocutus, Lucius Titius temere accusasse videtur: an calumniator pronuntiasse videatur, & Papinianus temeritatem facilitatis ueniam continere, & inconsultum calorem calumniae vitio carere: & ob id hunc nullam poenam subire oportere. 6. Praeradicatorem eum esse ostendimus, qui colludit cum reo & trahit muneris accusandi defugitur: eo quod proprias quidem probationes dissimulat, falsas vero rei excusationes admitteret. 7. Si quis autem ab accusatione citra abolitionem desisterit, punitur. 8. Abolitio priuatim a praesidibus postulari, ac impetrari solet. Item pro tribunali non de plano. Nec praesens hac cognitionem alteri de mandare potest. 9. Si plura crimina idem eidem intulit, singulorum debet abolitionem petere. alioquin, prout quid admiserit, eius nomine senatusconsulti poenam patitur. 10. Accusationem is intulit, qui praescriptionem summoueri poterat, ut quilibet adulterij masculo post quinque annos continuos ex die commissi adulterij, vel feminae post sex menses utiles ex die diuorij, an, si desisterit, hoc senatusconsulto plecti debet, velle dubitatur. mouit, quod poenæ nulla erit accusatio, quam temporis spatium, aut personæ: vitium omnimodo remoueret, & que securitatem timoris ac periculi promitteret. contra mouet, quod qualiscunque accusatio illata, cognoscentis auctoritate, non accusantis uoluntate aboleri debet. maiorisque odio dignus estimaretur, qui tenet ad tam

improbam accusationem processisset. ergo uerius est, eum quoque, de quo loquimur, in senatusconsultum incidere oportere. Ad quod Papinianus respondit, mulierem, quæ idcirco ad falsi accusationem non admittetur, quod suam suorumve iniuriam non persequeretur, desistentem, senatusconsulto Turpilliano non plecti, nam ergo & in ceteris idem resporfusur sit quid enim interet, propter sexus infirmitatem, an propter status turpitudinem, temporisve finem ad accusationem aliquam non admittatur? multo que magis excludendi sunt, quod mulieris quidem accusatio vel propter proprium eius dolorem effectum habere potuit: illorum vero accusatio uoce dumtaxat tenus interuenit. Ad quod idem aliis scribit, non posse aliquem duos eodem tempore adulterij accusare, matrem, & feminam, & tamen, si utriusque simul denunciauerit, in utriusque persona abolitionem eum petere debere, ne in hoc senatusconsulto incidat. quid porro refert, propter causas supra scriptas accusatio non ualuerit, an propter numerum personarum non tenuerit? an hæc intersit, plenam habuerit aliquis accusandi facultatem, sed propter personarum coniunctionem ab accusatione summoueat: an uero stricta ratione quibusdam accusandi facultas non competat? Merito itaque dicendum est, omnes excepta muliere, & minore, nisi abolitionem petierint, in hoc senatusconsulto incidere. 11. Suspecti tutoris accusatio pro tribunali tantum examinari potest, & nullus alius de huiusmodi quæstione quam praesens pronuntiare potest, & tamen qui ab ea desistit, senatusconsulto non tenetur.

12. Item si dicit, aliquis in senatusconsultu incidisse Turpillianu, praesidis est super ea re notio & tamen contra desertorem senatusconsulti non interuenit coercitio, qui autem dicit quæ in hoc senatusconsulto incidisse, accusator non est.

13. Incidit in hoc senatusconsulto, & qui accusatorem summittit, aut instigat, aut qui mandat alicui, & instruit eum ad accusationem capitalem, dando probationes, allegando accusationes, & merito: nam distindendo crimini, quod mouet, & existendo se periculo calumniae, vel desertionis, merito calumniantis & desistentis poena subditi debuit: nisi subornatus accusator probauerit crimen, & quod intendere suscepit. Nec interet, per se mandauit accusationem, an per alium. Verum hunc, qui hoc ministerio usus est ad mandandam accusationem, non ex uerbis, sed ex sententia senatusconsulti puniri, Papinianus respondit. Summissus enim accusator similiter eodem senatusconsulto plectitur, id est, propter hoc solum punitur, quod ministerium alicui timoris recepit.

14. Reus condemnatus prouocauit, deinde accusator desistit, an in hoc senatusconsulto incidit? prope est, ut incidisse uideatur, quia prouocationis remedio, cõdemnationis extinguitur pronuntiatio.

15. *Paulus* libro singulari de Poenis omnium legum. Vi desisterit agere, amplius & accusare prohibetur.

16. *Idem* libro 1. Sententiarum.

E. T. in priuatis, & in extraordinariis criminibus omnes calumniosi extra ordinem pro quaeritate admissi plectuntur.

17. *Papinianus* libro 15. *Responsorum*. Multis, qui falsi crimini iniuriam propriam post interpositam denuntiationem desistens omittit, ex senatusconsulto Turpilliano teneri non uidentur. 1. Post abolitionem idem crimen ab eodem in eundem instaurat: non potest.

2. *Paulus* libro 2. *Responsorum*.

Q. uæstum est: an is, qui libello principi dato, falsum se obiectum minatus est, si non obiectus, Turpilliano senatusconsulto tenetur. *Paulus* respondit, uerbis senatusconsulti Turpillianus respondit, uerbis senatusconsulti Turpillianus respondit, uerbis senatusconsulti Turpillianus respondit.

18. *Papinianus* libro 15. *Responsorum*. Multis, qui falsi crimini iniuriam propriam post interpositam denuntiationem desistens omittit, ex senatusconsulto Turpilliano teneri non uidentur. 1. Post abolitionem idem crimen ab eodem in eundem instaurat: non potest.

2. *Paulus* libro 2. *Responsorum*.

Q. uæstum est: an is, qui libello principi dato, falsum se obiectum minatus est, si non obiectus, Turpilliano senatusconsulto tenetur. *Paulus* respondit, uerbis senatusconsulti Turpillianus respondit, uerbis senatusconsulti Turpillianus respondit.

hian eum, de quo quæritur, non contineri.

A. B. accusatione desistit, qui cum aduersario suo de compositione eius criminis, quod intendebat, fuerit locutus. 1. Animo ab accusatione desistit, qui affectu & animu accusandi deposuit. 2. Desistisse uidetur, qui intra praesentium accusationis a praeside tempus reum suum non peregrinatus. 3. Nuntiatores, qui per notoria indicia prodit, notoris suis abistere iubetur. 4. Calumniae causa puniuntur, qui in fraudem alicuius librum, vel testimonium, aliudue quid coquisisse, vel scripsisse, vel in iudicium protulisse dicuntur.

7. *Vlpianus* libro 8. *Disputationum*. Si quis repetere uelit crimen publica abolitione interueniente, eo iure repetit, quo accusabat, non æque enim possunt praescriptiones ei obicere, quæ ante reorum abolitionem non sunt obiectæ, & ita Diuus Hadrianus rescripsit. 1. Si stellionatum quis obiecerit, vel expulsa hereditatis crimine, & desistit: poenam senatusconsulti Turpilliani non subit, nec si furti uel iniuriarum, sed officio iudicis culpa eius coerebitur.

8. *Papinianus* libro 2. *de Adulterij*. Abolitio aut publice sit ob diem insignem, aut publicam gratulationem.

9. *Maer* libro 1. *Publicorum*. Vel ob rem prospere gestam.

10. *Papinianus* libro 2. *de Adulterij*. Ut priuam auctore postulante. Tertio genere sit ex lege abolitio, accusator mortuo, vel ex iusta causa impedito, quo minus accusare possit.

11. Abolitio autem publicæ facta, non retrahitur in iudicio repetendo de mariti iure.

12. Tringinta dies repetendi rei Diuus Traianus uelles esse interpretatus, ex eisdem scilicet, quo ferrix finit sunt, & senatus censuit, eas dies cedere, quibus quæque reum suum repetere possit. Hoc autem repetendi rei tempus non aliter cedit, quam si accusator quoque potuit adire.

13. *Idem* libro singulari de Adulterij.

Q. uærebatur, an hi, qui ab accusatione tempore exclusi essent, in senatusconsultum Turpillianum incidissent, respondit, non oportere dubitari, calumnia non puniri eos, qui praescriptione temporis exclusi, causam adulterij perferre non poterunt.

14. *Vlpianus* libro 2. *de Adulterij*. Si interueniente publica abolitione ex senatusconsulto (ut fieri adsolet) vel ob iustitiam aliquam, vel honorem domus diuinæ, vel ex aliqua causa, ex qua senatus censuit abolitionem reorum fieri, nec intra dies praesentium reum reperiri: dicendum est, cessare Turpillianum senatusconsultu, nec enim uidetur desistere, qui exemptum reum non desert. eximitur autem reorum abolitione: interueniente.

15. *Paulus* libro 3. *de Adulterij*. Desistisse eum accipientis, qui in totum animu agendi deposuit, non qui distulit accusationem.

16. Sed qui permissu imperatoris ab accusatione desistit, impunitus est.

17. *Vlpianus* libro 7. *de officio proconsulis*. Diuus Hadrianus Saluio Caro proconsuli Cretae rescripsit, utorem, qui pupilli causa instituerat accusationem, de functo pupillo, cuius causa accusare coepit, non esse cogendum accusationem implere.

18. *Maer* libro 2. *Publicorum*. In senatusconsultum Turpillianum incidunt, qui subiectis accusatores, aut subiecti postulascent, nec peregrinatos reos, aut aliter quam abolitione facta desistissent, quique chirographum ob accusandum desistissent, praesentemve aliquam interposuissent. Hoc autem uerbum, Nec peregrinos ad uisitos supra scriptos pertinere dicendum est.

Si an ad eos, qui hodie de iudiciis publicis extra ordinem cognoscunt, senatusconsultu pertineat, quæ situr, sed ita hoc iure ex sacris constitutionibus uisum, ut pertineat, ita ex singulis causis singulæ poenæ irrogantur. 2. Quos, de quorum calumnia agi non permittitur, si desiderint, non incidere in poenam huius senatusconsulti, constitutionibus cauetur.

3. Si propter mortem rei accusator desisterit, non potest hoc senatusconsulto teneri quia morte rei iudicium soluitur: nisi tale crimen fuit, cuius actio & aduersis heredes durat: ueluti maiestatis. Idem in accusatione repetandarum est: quia hæc quoque morte non soluitur. 4. Ceterum si poenæ, quam accusator desistit, reus decesserit: non ideo magis delictum accusatoris releuatur. Nam eum, qui semel desistit, si postea accusare paratus sit: non esse audiendum, Senecius, & Antoninus statuerunt.

5. Qui post inscriptionem ante litem contestatam anno vel biennio agere non poterint, variis praesidium occupationibus, vel etiam ciuiliu officiorum necessitatibus delicti: in senatusconsultu non incident. 6. Quamquam prius reum quis deulerat, est post abolitionem, antequam reus repereretur, alia abolitio superuenerit: non ex superiore, sed ex secunda abolitione dies triginta computantur.

16. *Paulus* libro singulari de adulterij.

D. Omitianus rescripsit, quod de feriis, & de abolendis reis dicitur, non pertinere ad seruos, qui accusati in uiculis esse iubentur, ne iudicium finiat.

17. *Modestinus* libro 17. *Responsorum*.

L. Ucius Titius Seium reum falsi fecit: & prius quam persequeretur, indulgentia reorum crimina abolita sunt, quæro, si postea eum iterato reum non fecerit, an in Turpillianum senatusconsultum incidit. Herennius Modestinus respondit, abolitionem reorum, qua publice indulgetur, hanc genus criminis non pertinere.

18. *Papianus* libro 1. *de Constitutionibus*. Imperatores Antoninus & Verus Augusti Iulio Vero rescripserunt, cum satis diu litem traxisset, inuito aduersario non posse eum abolitione accipere. 1. Item rescripserunt nisi euidenter probetur consentire aduersarium, abolitionem non dari. 2. Item rescripserunt, cum in crimine capitali abolitionem ut in re pecuniaria petitam esse diceret, restaurandam esse nihilominus cognitionem: ita ut si non probasset hoc, quod proponeret, non impunitus eum latuissim.

DE REQUIRENDIS, VEL ABSENTIBUS DAMNANDIS,

TIT. XVII.

Marianus libro 2. *Publicorum*.

D. Ius Seneci & Antonini Magni rescriptum est, ne quis absens puniatur, & hoc iure utitur, ne absentes damnentur, neque enim, inaudita causa quamdam damnari, æquitatis ratio patitur. 1. Si autem grauius quis puniatur, puta in opus metalli, vel similem poenam, siue capitalem: hoc casu non est irroganda in absentem poena, sed absens requirendus adnotatus est, ut copiam sui præset.

2. Praesides autem praeradicarum, quæ requirendos adnotatos, hoc debent facere, ut eos, quos adnotauerint, edictis adesse iubeant: ut possit innovare eis qui adnotati sunt. Sed & litteræ ad magistratus, ubi consistunt mittere: ut per eos possit innotescere, requirendos eos esse adnotatos.

3. Et ex hoc annus computatur ad se purgandos. 4. Sed & Papinianus libro sexagesimo responsorum rescripsit: requirendum adnotatum, si prouinciam praesidem intra annum adierit, & satis obtulerit non esse locum mandatis.

vt bona fisco vindicentur. nam & si intra annum mortuus sit, criminis causa expirat, & perit, & bona eius ad successores transmittuntur.

2. *Macer* libro 1. Publicorum. An si spatium ad occupanda bona eius, qui requirendus annotatus est, pertinet. Sed si per viginti annos fisco bona non occupauerit, postea praescriptione vel ab ipso reo, vel ab heredibus eius submouebitur.

3. *Marcianus* libro 2. de Publicis iudiciis. Quamcumque enim quaestionem apud fisco, si non alia sit praescriptio, viginti annorum silentio praescribi, Diui principes voluerunt.

4. *Macer* libro 2. de Publicis iudiciis.

Anus exinde computandus est, ex quo ea adnotatio, quae vel edicto vel litteris ad magistratus factis publice innotuit. Ergo & viginti annorum tempus exinde fisco numeretur, ex quo adnotatio publice innotuit. In summa sciendum est, nulla temporis praescriptione, causa defensione summo- ueri eum, qui requirendus adnotatus est.

5. *Modestinus* libro 12. Pandectarum.

Mandatis cauetur, intra annum requirendorum bona obsequari: ut, si redierint, & se purgaerint, integram rem suam habeant. si neque responderint, neque, qui se defendant, habuerint: tunc post annum bona in fisco coguntur. Et intra annum medio tempore mouentis, si qua sunt, ne aut mora deteriora fiant, aut aliquo modo intereat, venire debere, pretiumque eorum in deposito esse, Diui Seuerus & Antoninus sanxerunt. Et Diui Traianus inter mouentia fructus quoque haberi rescripsit. Curandum est autem, ne quid ei, qui profugit medio tempore a debitoribus eius soluantur, ne per hoc fuga eius instruat.

DE QVAESTIONIBVS. TIT. XVIII. Ulpianus libro 8. de officio proconsulis.

In criminibus eruendis quaestio adhiberi solet. sed quando, vel quatenus id faciendum sit videamus. & non esse a tormentis incipiendum, & Diuus Augustus constituit, neque adeo fidem quaestioni adhibendam. Sed & epistula Diui Hadriani ad Sennium Sabinum continetur. Verba rescripti ita se habent: Ad tormenta seruorum ita demum veniri oportet, cum suspensus est reus, & alii argumentis ita probationi admouetur, ut sola confessio seruorum decesse videatur. Idem Diuus Hadrianus Claudio Quarto rescripsit: quo rescripto illud expressit, a suspectissimo incipiendum, & a quo facillime posse verum scire index crediderit. Ad quaestionem non esse prouocandos eos, quos accusator de domo sua produxit, nec facile credendum, subiectam eam, quam ambo parentes dicuntur charam suam habuisse, rescripto Diuorum fratrum ad Lucium Tiberianum emissio declaratur. Idem Cornelio Proculo rescripserunt, non utique in seruis vnus quaestio ne fidem rei constituendam, sed argumentis causam examinandam. Diuus Antoninus & Diuus Hadrianus Sennio Sabino rescripserunt, cum serui pariter cum domino aurum & argentum exportasse dicerentur, non esse de domino interrogandos, ne quidem, si vltro aliquid dixerint, obesse hoc domino.

6. Diui fratres Leliano Longino rescripserunt, de seruo heredu non esse habendam quaestionem in res hereditarias, quamuis suspectum fuisset. quod imaginaria venditione dominum in eo quaesite hic videtur. 7. Seruum municipium posse in caput ciuium torqueri, sapientissime rescriptum est: quia non sit illorum seruus, sed reipublica. Idemque in seruis seruis corporum dicendum est, nec enim plu-

rii seruis videtur, sed corporis. Si seruis bona fide mihi seruiat, etiam si dominum in eo non habui: potes dici, torqueri eum in caput meum non debere. Idem est & in libero homine, qui bona fide seruit.

9. Sed nec libertum torqueri in patroni caput, constitutum est. Nec fratrem quidem in fratris, Imperator noster cum Diuo patre suo rescripsit: ad ista ratione, quod in eum, in quem quis inuitus testimonium dicere non cogitur, in eum nec torqueri debet.

11. Seruum mariti in caput uxoris posse torqueri, Diuus Traianus Seruo Quarto rescripsit. Item Mummio Lolliano rescripsit, damnati seruos, quia decrunt esse ipsius, posse in eum torqueri.

13. Si seruis ad hoc erit manus missus, ne torqueatur dummodo in caput domini non torqueatur, posse eum torqueri, Diuus Pius rescripsit.

14. Sed & eum, qui cognitionis suscipere tempore alienus fuit, licet postea rei sit effectus, torqueri in caput posse, Diui fratres rescripserunt.

15. Si quis dicatur nullo iure emptus: non prius torqueri poterit, quam si constiterit venditio nem non valuisse, & ita Imperator noster cum Diuo patre suo rescripsit. Item Seuerus Spicio Antigono ita rescripsit: Cum quaestio de seruis contra dominos neque haberi debeat, neque, si facta sit, diu- ri sententiam consilium instruat: multo minus iudicia seruorum contra dominos admittenda sunt.

17. Diuus Seuerus rescripsit, confessiones reorum pro exploratis facinoribus haberi non oportere, si nulla probatio religionem cognoscentis instruat. Cum quidam deponere pretium serui paratus esset, ut seruis torqueatur contra dominum, Imperator noster cum Diuo patre suo id non admiserunt.

19. Si serui quasi sceleris participes in se torqueantur, & de quo domino aliquid fuerint confessi apud iudicem: prout causa exegerit, ita pronuntiare eum debere, Diuus Traianus rescripsit, quo rescripto ostenditur, grauari dominos confessione seruorum, sed ab hoc rescripto recessum, constitutiones posteriores ostendunt.

20. In causa tributorum, in quibus esse rei publicae nequius nemini dubium est, periculi quoque ratio, quod seruo fraudis conscio capitale pecuniam denunciat, eiusdem professione extruatur.

21. Qui quaestionem habiturus est, non debet specialiter interrogare, an Lucius Titius homicidium fecerit: sed generaliter, quis id fecerit, alterum enim magis suggerentis, quam requirentis, videtur, & ita Diuus Traianus rescripsit.

22. Diuus Hadrianus Calpurnio Celeriano in hac verba rescripsit: Agricola Pompei Valentis seruis de se potest interrogari, si, dum quaestio habetur, amissus dixerit: rei fuerit iudicium, non interrogationis culpa.

23. Quaestioni fidem non semper, nec tamen numquam habendam constitutionibus declaratur, etenim res est fragilis, & periculosa, & quae veritatem fallat, nam plerique patientia, siue duritia tormentorum ita tormenta contemunt, ut exprimi eis veritas nullo modo possit, alij tanta sunt in patientia, ut quouis mentiri, quam pati tormenta velint, ita fit, ut etiam vario modo fateantur: ut non tantum se, verum etiam alios comminentur.

24. Praeterea inimicorum quaestioni fides haberi non debet: qui facile mentiuntur, nec tamen si praeextu inimicitiarum, detrahenda erit fides quaestioni.

25. Causaeque cognita, habenda fides, aut non habenda.

26. Cum quis latrones tradidit: quibusdam rescriptis continetur, non debere fide haberi eis in eos, qui eos tradiderunt, quibusdam vero, quae sunt pleniora, hoc cauetur: neque detrahenda non habeatur, ut in ceterorum persona solent: sed causa cognita

ita estimetur, habenda fides sit, necne, plerique enim dum metum: non forte ad praesens eos nominent, pro- dere eos solent. scilicet impunitatem sibi captantes, quia non facile eis iudicantibus proditores suos credunt. Sed neque passim impunitas eis per huiusmodi proditores concedenda est: neque transmittenda allegatio dicitur, nec se oneratos, quod eos ipsi tradidissent, neque enim quatuor argu- mentum haberi debet: mendacii siue calumniae in se instructae. Si quis vltro de maleficio fatetur non semper ei fides habenda est, nonnumquam enim aut metu, aut qua alia de causa in se committitur. Et extat epistula Diuorum fratrum ad Voconium Saxam, qua conturbetur liberandum eum, qui in se fuerat confessus, cuius per damnationem de innocentia constiterit, cuius verba haec sunt: prudenter & egregia ratione humanitatis, Sava carissime, Primitiuum seruum, qui homicidium in se confingere metu ad dominum reuertendi, specus esset, perleuerantem falsa demonstratione, dampnasti, qui seruis de confessis, quae sibi habere se commemorauit fuerat, ut ad certiores ipsius de se confessionem perueniret, nec frustra fuit tam prudens consilium tuum: cum in tormentis constiterit, neque eos ei conficere fuisse, & ipsum de se tenere commentum, potes itaque decrei grauiam facere, & eum per officium distrahi iubere: conditione adita, ne vnquam in pote- state domini reuertatur, quem pretio recepto certum habemus libenter tibi seruo cariturum. Hoc epistula significatur, quasi seruis damnatus, si fuisset restitutus, ad eum pertinerebit cuius fuisset, antequam damnaretur, sed prouocari eum quem damnauit, resti- tuere non potest: cum nec per contrariam sententiam suam reocare possit, quid igitur, principi cum scribere oportet, si quando ei quod nocens videbatur, po- terea ratio innocentiae constiterit.

2. *Papianus* libro 39. ad Edictum. Hereditarij serui, quamdiu incertum est, ad quem non pertineant, non possunt videri in caput do- mini torqueri.

3. *Idem* libro 50. ad Edictum.

Constitutione Imperatoris nostri & Diui Seue- ri placuit, plurimum seruum in nullius caput tor- queri posse.

4. *Idem* libro 3. Disputatum.

In incesto (ut Papinianus respondit, & est referi- tum) seruo: un tormentum cessat: quia & lex Iulia cessat de adulterio.

5. *Marcianus* libro 2. Institutionum.

Si quis viduam, vel alij nuptiam cognatam, cum qua nuptias contrahere non potest, coruperit, in insulam deportandus est: qui duplex cri- men est: & incestum, quia cognatam violauit con- tra fas: & adulterium, vel stuprum adiungit, denique hoc casu serui in persona domini torquentur.

6. *Papianus* libro 2. de Adulteris, Patre vel marito de adulterio agente, & postu- lantibus, de seruis rei vt quaestio habeatur: si ve- re causa perorata, testibus prolatis, absortio sequuta fuerit: mancipiorum, quae mortua sunt, estimatio habetur. sequens vero damnatione: quae super sunt, publicantur. Cum de falso testamento quaeritur, hereditarij serui possunt torqueri.

7. *Vlpianus* libro 1. de Adulteris. Quaestiois modum magis est, iudices arbitrari oportere, itaque quaestionem habere oportet, vt seruis saluus sit: vel innocentia, vel supplicio.

8. *Paulus* libro 2. de Adulteris.

Edictum Diui Augusti, quod proposuit Vitio An- tio, & Lucio Aproniano constitutum, in hunc modum est: Quae signis neque semper in omni causa &

personae desiderati debere arbitror, & cum capitali & atrociora maleficia non aliter explorari & inue- stigari possunt, quam per seruorum quaestiones: effi- cacissimas eas esse ad requirendam veritatem existi- mo, & habendas censeo. Statuliber in adulterio postulari poterit, vt quaestio ex eo habeatur, quod seruis heredis est, sed spem suam retinebit.

9. *Marcianus* libro 2. de Iudiciis publicis. Diuus Pius rescripsit, posse de seruis haberi qua- sitionem in pecuniaria causa, si aliter veritas in- ueniri non possit, quod & aliis rescriptis cauetur, sed hoc ita est, vt non facile in re pecuniaria qua- sitione habeatur, sed si aliter veritas inueniri non pos- sit, nisi per tormenta, licet habere quaestionem, vt & Diuus Seuerus rescripsit. Licet itaque & de seruis alienis haberi quaestionem, si ita res sua deat. Ex quibus causis quaestio de seruis aduersus dominos haberi non debet, ex his causis ne quidem interroga- tionem valere, & multo minus iudicia seruorum co- tra dominos admittenda sunt. De eo, qui in insula deportatus est, quae sit habenda non est, vt Diuus Pius rescripsit. Sed nec de statulibero in pecunia- riis causis quaestio habenda est, nisi deficiente condi- tione.

10. *Arcadius, qui & Charisius* libro singulari de testibus.

De minore quatuordecim annis quaestio habenda non est, vt & Diuus Pius Caecilio Iubentiano rescripsit. Sed omnes omnino in maiestatis crimine quod ad personam principum attinet, si ad testimonium prouocentur, cum res exigit, torquentur. Potest quaestio de seruis filij castrensium peculij in caput patris quaestio haberi non possit, nam patris non debere torqueri in filium, constitutum est, & puto, recte dici, nec filij seruis in caput patris esse interro- gandos. Tormenta autem adhibenda sunt, non quanta accusator postulat: sed vt moderate rationis temperamenta desiderant. Nec debet initium probationum de domo rei a. c. i. s. f. sumere: dum aut libertos eius, quem accusat, aut seruos in testi- monium vocat. Plurimum quoque in excutienda veritate etiam vox ipsa, & cognitionis supillis di- ligentia adferat, nam & ex sermone, & ex eo, qua quis constantia, qua reprobatione quid diceret, vel cuius existimationis quisque in ciuitate sua est, quaedam ad inluminandam veritatem in lucem emergunt.

6. In causis quoque liberalibus non oportet per eorum tormenta, de quorum statu quaeritur, verita- tem requiri.

11. *Paulus* libro 2. de officio proconsulis.

Etiam si redhibitus fuerit seruis, in caput empto- ris non torquebitur.

12. *Vlpianus* libro 54. ad Edictum.

Si quis, ne quaestio de eo agatur, liberum se dicat: Diuus Hadrianus rescripsit, non esse eum ante torqueandum, quam liberale iudicium experiat.

13. *Modestinus* libro 5. Regularum.

Erroneo pretio seruus estimatus, in quaestionem dari interposita simulatione, receptum est.

14. *Idem* libro 8. Regularum.

Statuliber in delicto repositus, sperandae libertatis praerogatiua, non vt seruis ob ambiguum condi- tionis, sed vt liber pudiendus est.

15. *Callistratus* libro 5. de Cognitionibus.

Ex libero homine pro testimonio non vacillante quaestionem haberi non oportet. De minore quoque quatuordecim annis in caput alterius qua- sitionem habendam non esse, Diuus Pius Marcilio re- scripsit: maxime cum nullis extrinsecus argumentis accusatio impleatur, nec tamen consequens esse, vt etiam sine tormentis ei dem credatur, nam atas (in- quit) quae aduersus aspectum quaestiois eos late-

in eueri videtur, suspectiores quoque eosdem facit ad inuentum si facultatem. 2. Quum qui vindicant seruum cauti domini loco habenda. & ideo in caput eius se uos ostendi non posse. Diuus Papius in hac uerba refertur. Causam tuam alius probationibus instituit: debet nam de seruis quibus haberi non debet, cum possessor hereditatis, qui petitori satisfecit, interim domini loco habeatur.

16. Molestum libro 3. de Poenis.

Repeti posse questionem Diui fratris refertur. 1. Quis qui de se confessus est, in caput aliorum non torquetur, ut Diuus Papius refertur.

17. Papinianus libro 16. Responsorum.

Extra se quoque accitane, seruo in adulterij questione contra dominum interrogari placuit, quod Diuus Mar. usque postea maximus princeps iudicantes secuti sunt. 1. Sed & in questione supra serui aduersus dominum non torquentur. 2. De quibus suppositi partus, vel si petat hereditatem, que ceteri illi non esse fratrem suum contendunt, questio de seruis hereditatis habebitur: quia non contra dominos ceteros filios, sed pro successione domini defuncti queritur. Quod congruit ei, quod Diuus Hadrianus refertur. cum enim in hoc unum eadem sociis postularetur, de communi seruo habendam questionem refertur: quod pro domino fore uideatur. 3. De seruo in metallum damnato questione contra eum, qui dominus fuit, non esse habendam respondit, nec ad rem pertinere, si ministerium se factoris fuisse constituerit.

18. Paulus libro 5. Sententiarum.

Uti facinorosissimi rei ita audiendi sunt, ut ab eo primum incipiatur, qui timidior est, vel tenor araris videtur. 1. Reus euidentioribus argumentis obpressus, repeti in questione potest: maxime si in tormentis animus, corpusque durauerit. 2. In ea causa in qua nullus reus, gonoris uirgubatur, tormenta non facile adhibenda sunt: sed in standum accusatori, ut illud in eandem, amprobet atque convincat. 3. Testes torquendi non sunt: conuincendi mendacia, ueritatis gratia: nisi cum factio interuuisse dicitur. 4. Iudex, cum de fide generis instruitur, non potest, poterit de seruis hereditatis habere questionem. 5. Seruo, qui uero aliquid de domino constituit, fides non accommodatur, neque enim oportet salutem dominorum seruorum arbitrio committi. 6. Seruus in caput eius domini, a quo dicitur, est, cuiusque aliquando seruauit, in memoriam prioris domini interitari non potest.

7. Seruus nec si a domino ad tormenta offeratur, interrogandus est. 8. Sane quotiens queritur, an serui in caput domini interrogandi sint prius de eorum domino oportet inquiri. 9. Cognitum de criminibus praesidem oportet ante diem paratam face re, custodia se audierunt: ne hi, qui defendendi sunt, subitis reusatorum criminibus opprimantur, quamuis defensionem quocumque tempore, postulatione reosari non oportet: adeo ut propterea & differantur, & proferantur custodiae. 10. Custodia non solum pro tribunali, sed & de plano audiri possunt, atque damnari.

19. Tryphonius libro 4. Disputationum.

Si cui fideicommissa libertas debetur, non aliter ut seruus questionem applicetur, nisi aliorum questionibus oneretur.

20. Paulus libro 3. Decretorum.

Marius quidam heres uxoris suae petebat a Suro pecuniam, quam apud eum deposuisse defunctus absente dicebat, & in eam rem unum restem liberti sui filium produxerat: apud procuratorem desiderauerat & questionem habere de ancilla. Su-

rus negabat se accepisse, & testimonium non oportere unius hominis admitti, nec solere a questionibus incipi, etsi aliena esset ancilla: procurator questionem de ancilla habuerat. cum ex appellatione conuisset Imperator pronuntiavit, quod illi citate habita, unius testimonio non esse credendum, ideoque recte pronocatum.

21. Idem libro singulari de poenis paganorum, questionis habendae causa ueninem esse dimittendum, Diuus Hadrianus refertur.

22. Idem libro 1. Sententiarum.

Vi sine accusatoribus in custodia recepti sunt, questio de his habenda non est, nisi si aliquibus suspicionibus uirgatur.

DE POENIS,

TIT. XIX.

Ulpianus libro 8. Disputationum.

Uotiis de delicto queritur: placuit, non eam poenam subire, quem debere, quam condicio eius admitti eo tempore, quo sententia de eo fertur: sed eam, quam sustinet, si de eo tempore sententiam passus, cum deliquisset. Proinde si seruus crimen commiserit, & deinde libertatem consecutus dicitur, eam poenam sustinere debet, quam sustineret, si tunc sententiam passus fuisset, cum deliquisset. Per contrarium quoque si in detentorem conditionem serui fuerit restitutus: eam poenam subire eum oportet, quam sustinet, si in conditione prioris durasset. Generaliter placet, in legibus publicorum iudiciorum vel priuorum criminum qui extra ordinem cognoscunt praesides, vel fides, ut eis, qui poenam pecuniariam gentes cludent, coercionem extraordinariam inducant.

23. Idem libro 42. ad Edictum.

Rei capitalis damnatum se a capere debemus, ex qua causa damnato vel mors, vel etiam ciuitati amissio, vel seruitus contingit. Constat, postquam deportatio in locum aquae & ignis interditionis successit, non prius amittere quem ciuitatem, quam princeps deportatum in insulam statuerit. Praesidem enim deportare non potest, nulla dubitatio est. Sed praesides ubi ius habet de portandis, statimque post sententiam praesides amissio ciuitatis uidetur.

24. Eum accipimus dominatum, qui non prouocabit, ceterum, si prouocet, non in damnatum uidetur. Sed & si ab eo, qui ius damnandi non habuit, rei capitalis quis damnatus sit eadem causa erit. Damnatus enim ille est, ubi damnatio tenuit.

25. Idem libro 14. ad Sabinum.

Regnatis mulieris consumenda damnatae poena differtur, quo ad pariat. Ego quidem, & ne questio de ea habeatur, scio obseruari, quamdiu praegnas est.

26. Marcianus libro 13. Institutionum.

Elegati, siue in insulam deportati, debent locis interdictis abstinere, & hoc iure uentur, ut relegatus interdictis locis non excedat, alioquin in tempore quidem relegato perpetui exilium, in perpetuum relegato in insulam deportato poena capitis adrogatur. & haec ita, siue quis non excederit in exilium intra tempus intra quod debuit, siue etiam alias exilio non obtinuerit, nam contumacia eius conuulsa poenam, & nemo potest committatur, remeatumque dare exilio, nisi Imperator, ex aliqua causa.

27. Ulpianus libro 7. de officio proconsulis.

Absentem in criminibus damnari non debere, Diuus Traianus Iulio Frontoni refertur. sed nec de suspicionibus debere aliquem damnari,

canonati, Diuus Traianus Adfido Scuto refertur. factus enim esse, in punctum relinquere factus nocent, quam innocenter damnare. Aduersus contumaces uero, qui neque denuntiationibus neque edictis praesidium obtinuerant, etiam absentes pronuntari oportet secundum morem priuorum iudiciorum. Potest quis defendere haec non esse contraria. Quod igitur effundit statur, in absentem pecuniarias quidem poenas, vel eas, quae extimationem contingunt, si se uis admoiti per contumaciam desint, statim posse, & sique ad relegationem procedi, uerum si quid grauius irrogandum fuisset, puta in metallo, vel capitis poenam non esse absentibus irrogandum. In accusatore autem absentem nonnumquam grauius statuendum, quam Torquilliani senatusconsulti poenam irrogatur, dicendum est. 2. Refert & in maioribus delictis, consilio aliquid admittitur, an casu, & sine in omnibus criminibus distinctio haec poenam aut iustam eligere debet, aut temperamentum admittere.

6. Idem libro 9. de officio proconsulis.

Si quis forte ne supplicio adficiatur, dicat se habere, quod principis referat salutis ipsius causae, an remittendum sit ad eum, uidentum est. & sunt plerique praesidium tam timidi, ut, etiam post sententiam de eo dictam, poenam sustinent, nec quicquam audeant. alij omnino non patiuntur quicquam tale allegantes. nonnulli neque semper, neque nonnumquam remittunt: sed inquirunt, quid sit, quod allegare principis uelit, quisque quod pro salute ipsius habeat dicere, quod post eum sustinent praesides, aut non sustinent, quod uidentur habere median rationem. ceterum, ut mei ser opinio, prorsus eos non debuisse, postquam semel damnati sunt, audiri, quidquid allegent, quis enim dubitat, eadem poenam causa ad haec eos decurrere magis, quae esse conueniens, qui tamdiu continuerunt, quod pro salute principis habere se dicere iactant, nec enim debebant tam magnam rem tantum reticere.

7. Si quis comitum uel legati sui reos proconsul inuenit, utrum punire eos debeant, an successori seruire, quae potest, sed multa estant exempla, quae non tantum officium suo ius, nec sub se agentium, uerum suam quoque seruos poenam adferunt, quod liquet sciendum est, ut ex eorum deterri, minus delinqunt. 2. Nunc genera poenarum robus enumeranda sunt, quibus praesides adferre quomodo possunt. & sunt poe, quae aut vitam adimant, aut seruicium iungant, aut ciuitatem auferant, aut exilium, aut coercionem corporis continent.

7. Callistrus libro 6. de Cognitionibus.

Uti si uisum ad nouit, Argellorum castigatio, vinculorum uerberatio.)

8. Ulpianus libro 9. de officio proconsulis.

Ad damnum cum insania, aut dignitatis aliquam depositionem, aut alicuius actus prohibitionem. 1. Vita adimitur, uel si damnatur aliquid, uel gladio in eum animadueratur. Sed animaduerti gladio oportet, non securi, uel telo, uel fustis, uel laqueo, uel quo alio modo. Proinde nec liberam mortis facultatem concedendi ius praesides habent. multo magis vel ueneno necandi. Diui tamen fratres refertur permittere liberam mortis facultatem. 2. Hostes autem, item transfuge ea poena adficiuntur, ut uini exurantur.

3. Nec ea quidem poena damnari quem oportet, ut uerbis necentur, uel uirgis interentur, nec tormentis: quamuis plerique dum torquentur, delicta solent. 4. Haec poena, quae adimar libertatem, huiusmodi: uel si quis in metallum, uel in opus metalli damnatur, metalla autem multa numero sunt, & quaedam quidem provinciae habent,

quaedam non habent, sed quae non habent, in eas provincias mittuntur, quae metalla habent. 5. Praesidio plane ubi specialiter competere ius in metallum dammandi, ex epistula Diui Scueri ad Faustum Cilonem exprimitur.

6. Inter eos autem, qui in metallum, & eos, qui in opus metalli damnantur, differentia in vinculis tantum est quod qui in metallum damnantur, grauioribus uinculis premuntur: qui in opus metalli, leuioribus. quodque refugae ex opere metalli in metallum dantur, ex metallo grauius coercentur.

7. Quisquis autem in opus publicum damnatus refugit, duplicatio tempore damnari solet, sed duplicare eum id temporis oportet, quod ei cum superisset, fugit. scilicet ne illud duplicetur, quod apprehensus sit: aut perpetuari ei debet poena, aut in opus transmitti. Plane si decennio damnatus fuit, & incho statim fugit: uidentum est, utrum duplicari ei tempora debeant, an uero perpetuari, uel transferri in opus metalli, & magis est, ut transferatur, aut perpetuetur. generaliter enim dicitur, quoniam decennium excessura est duplicatio, non esse tempore poenam arandam.

8. In ministerium metallicorum femine in perpetuum, uel ad tempus damnari solent, simili modo & in salinas. Et si quidem in perpetuum fuerint damnatae, quasi seruae constituntur, si uero ad tempus damnantur, retinent ciuitatem.

9. Solent praesides in carcere continendos damnare, aut in uinculis contineri, sed id eos facere non oportet. nam huiusmodi poenae interdixt sunt: carcer enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet.

10. In calcariam quoque, uel sulphurariam damnari solent, sed haec poenae metalli magis sunt.

11. Quicumque in ludum venatorum fuerint damnati, uidentum est, an serui poenae efficiantur, solent enim iuniores hac poena adfici. utrum ergo serui poenae isti efficiantur, an retineant libertatem, uidentum est. & magis est, ut hi quoque serui efficiantur. hoc enim distat a ceteris, quod insigniuntur uenatores, aut purrharij, aut (in) aliam quam uoluptatem, gesticulandi, uel aliter se mouendi gratia.

12. Seruus in metallum, uel in opus metalli, item in ludum venatorum dari solere, nulla dubitatio est. & si fuerint dati serui poenae efficiuntur, nec ad eum pertinebunt, cuius fuerint antequam damnarentur. Denique cum quidam seruus in metallum damnatus, beneficio principis esset iam poena liberatus: Imperator Antoninus rectissime refertur, qua semel domini esse desiderat, seruus poenae factus: non esse eum in possessionem domini postea reddendum.

13. Sed siue in perpetua uincula fuerit damnatus seruus, siue in temporalia: eius remanet, cuius fuit, antequam damnaretur.

9. Idem libro 10. de officio proconsulis.

Mors est, aduocationibus quoque praesides interdicitur, & nonnumquam in perpetuum interdicitur, nonnumquam ad tempus, uel annis metiuntur, uel etiam tempore, quo prouinciam regunt.

1. Nec non ita quoque interdici potest alicui, ne certis personis adfit. 2. Potest & ita interdici, cui ne apud tribunal praesidis postulet, & tamen apud legatum, uel procuratorem non prohibetur agere. 3. Si tamen apud legatum prohibitus fuerit postulare, credo per consequentiam, ne quidem apud praesidem residam illi postulandi facultatem. 4. Nonnumquam non aduocationibus cui interdicitur, sed foro. Plus est autem foro, quam aduocationibus interdiceret, si quidem huic omnino forensibus negotiis accommodare se non permittatur, solet autem ita uel iuris studio interdici, uel aduocati, uel tabellionibus, siue pragmaticis.

5. Solet & ita interdici, ne instrumenta omni-

diu etiam hi, qui (non) in perpetuum opus damnatur. Proinde & mulieris hoc modo damnata, liberos parit. 7. Ad status confingere vel imagines principum, in iurium alterius, prohibendum est...

3. Omnia admissa in patronum, patronive filium, patrem, propinquum, maritum, uxorem, ceteraque necessitudines, gravibus vindicta sunt, quam in extraneos. 9. Venerarij capite puniendi sunt: aut si dignitatis respectum agi oportuerit, deportandi. 10. Grassatores, qui praeter causam faciunt, proximi latronibus habentur...

11. Igni cremantur plerumque ferri, qui saluti dominorum suorum infidauerint. nonnumquam etiam liberi plebei, & humiles personae. 12. Incendiarij capite puniuntur, qui ob inimicitias, vel praedae cauta, incenderint...

13. In exilibus gradus poenarum constituit edicto Divi Hadriani: ut qui ad tempus relegatus est, si recidat, in insulam relegatur, qui relegatus in insulam, excesserit, in insulam deportetur...

14. Ita & in custodiis gradum servandum esse, idem princeps rescripsit: id est, ut qui in tempore damnari erant, in perpetuum damnarentur, qui in perpetuum damnati erant, in metallum damnarentur...

15. Famulos latrones in his locis, ubi grassati sunt, furca suspendendos, compluribus placuit, ut & conspectu deterrerentur alij ab istis facinoribus, & solatio sit cognatis & adhibitis interemptoribus...

16. Maiores nostri in omni supplicio feneris ferros, quam liberos: famulos, quam integre sanx homines punierunt.

29. Gaius libro 7. ad legem Iuliam & Papiam. Qui ultimo supplicio damnantur, statim & civitatem & libertatem perdunt. itaque praecipue hic casus mortem, & nonnumquam longum tempus occupat, quod accidit in personis eorum, qui ad vestitus dantur...

30. Modestinus libro 1. de Poenis. Si quis aliquid fecerit, quo leues hominum, animam superfluitate nimis recitentur: Divus Marcus huiusmodi homines in insulam relegari rescripsit.

31. Idem libro 3. de Poenis.

Ad bestias damnator, favore populi praefes dimittere non debet. sed si eius roboris vel artificij sua, ut digne populo Romano exhiberi possint: praecipue consulere debet.

Ex provincia autem in provinciam transf...

duci damnatos sine permisso principis non licere. Divus Severus & Antoninus rescripserunt. 31. Vlpianus libro 6. ad Edictum.

Si praefes vel iudex, in interloquendo, vim stris: si quidem ex interdicto, non erit notatus nec poena legis Iuliae sequetur. si vero ex crimine, aliud est. Quod si non striserit praefes, vitium Iuliae publicorum manum a privatorum tunc ex crimine erit mitior lex, id est privatorum, erit sequenda.

32. Papinianus libro 2. Quaestionum.

Præter imperatores rescripserunt, seruos in temporaria vincula damnatos, libertatem & hereditatem sine legat. postquam tempus expleverint, consequi: quia temporaria coercitio, quæ descendit ex sententia, poena est ablatio, si autem beneficium libertatis in vinculis veniat: ratio iuris & verba constitutionis libertati refragantur. Planctus testamentum libertatis data sit: & eo tempore, quo adiutor hereditatis, tempus vinculorum solutum sit: & eam manum illis intellegatur. non secus ac si pignori datum seruum debitor manumisset, eiusque post liberatum pignus adita fuisset hereditas.

34. Idem libro 16. Responsorum.

Seruos in opus publicum perpetuum, ac multo magis temporarium non datur. Cum igitur per errorem in opus temporarium fuisset datus, expleto tempore, domini seruum esse reddendum, respondit. 1. Eos quoque poena delatoris ex sententia senatusconsulti tenet respondi, qui per supplicium personam delatori causam dederunt.

35. Callistratus libro 1. Quaestionum.

Mandatis principalibus, quæ praesidiis dantur, cautetur, ne quis perpetuis vinculis damnetur. idque etiam Divus Hadrianus rescripsit.

36. Hermogenianus libro 1. Epitomarum.

In metallum, sed & in ministerium metallicorum damnati serui efficiuntur, sed poena.

37. Paulus libro 1. Sententiarum.

In dardanarios, propter fallum mensurarum modum, ob vitilitatem popularis annonae, pro modo admissi extra ordinem vindicari placuit.

38. Idem libro 5. Sententiarum.

Si quis aliquid ex metallo principis, vel ex mone- sacra furatus sit, poena metalli, & exilij puniatur. 1. Transfuge ad hostes, vel consiliorum nostrorum renuntiatores, aut viui exuruntur, aut furca suspenduntur. 2. Actores seditionis & tumultus populo concitato, pro qualitate dignitatis aut in furcam tolluntur, aut vestitus obiciuntur, ut in insulam deportantur. 3. Qui nondum viri potentes virgines corrumpunt, humiliores in metallum damnantur, honestiores in insulam relegantur, aut in exilium mittuntur. 4. Qui se suis numeris redemptum non probauerit, libertatem petere non potest. amplius eidem domino sub poena vinculorum reddatur, vel si ipse dominus malit, in metallum damnatur. 5. Qui abortionis, aut abortorum poculum dant: est dolo non faciunt tamen, quia mali exempli res est, humiliores in metallum, honestiores in insulam amissa parte bonorum relegantur. quod si eo mulier, aut homo perierit: summo supplicio adiciuntur. 6. Testamentum, quod nullo iure valet, impune si primitur, nihil est enim, quod ex eo aut petatur, aut consistere possit.

7. Qui vini testamentum aperuerit, recitauerit, reprobauerit, poena Cornelia tenetur, & plerumque humiliores aut in metallum damnantur, aut honestiores in insulam deportantur.

8. Si quis instrumentum litis suæ à procuratore adversario proditum esse conuerit: procurator

cor, si h. millor sit, in metallum damnatur: si hostior, eadem, ea parte bonorum dimidia, in perpetuum relegatur. 9. Instrumenta penes se deposita quicunque alteri altero absente reddiderit, vel ad usum pro dederit, pro personæ condicio est, aut in metallum, aut in insulam deportatur.

10. Iudices praedones, si pecunia corrupti dicantur, plerumque à praefide aut curia summoventur, aut in exilium mittuntur, aut ad tempus vel gan- tur. Miles, qui ex carcere, dato gladio, erupit, poena capitis puniatur. Eadem poena tenetur, & qui eum, quem custodiebat, deseruit. 12. Miles qui sibi manus intulit, nec factum peregit: nisi in patientia doloris capite puniendus est. alias cum ignominia mittendus est.

39. Tryphonius libro 10. Disputationum.

Cicero in oratione pro Cluentio Auito rescripsit, Miletiam quandam mulierem, cum esset in Asia quod ab hereditibus secundis accepta pecunia parvi sibi medicamentum ipsa abegisset: rei capitalis esse damnatam. Sed & si qua visceribus suis post diuortium quod praegnas fuit, vim intulerit, ne iam inimico marito sibi manum procrearet: et temporali exilio periturus, ab optimis Imperatoribus nostris rescriptum est.

40. Paulus libro 1. Decretorum.

Meritorum cum hostem fugien- em sciens usque perit, in insulam deportari: Philothenem, quod oculum eum, non ignorans, diu dissimulauerit, in insulam relegari placuit.

41. Papinianus libro 2. Definitionum.

Sanctio legum, quæ nouissime certam poenam irrogat, si qui præceptis legis non obtemperauerint, ad eas species pertinere non videtur, quibus ipsa lege poena specialiter addita est nec ambigitur in cetero omni iure speciem generi derogare, nec sane veritabile est, dicitur vnum eadem lege variis æstimationibus coerceri.

42. Hermogenianus libro 1. Epitomarum.

Interpretatione legum poenæ mollendæ sunt potius, quam asperandæ.

43. Paulus libro 1. Responsorum.

Imperator Antonius Aquilio Atiliano rescripsit: Praefes, ultra administrationis suæ tempus interdiceret alicui arte sua uti non poterit. Item respon- dit, eum, qui suo admisso decurionum honorem a misit, non posse in poenis evitandis decurionis filij honorem vindicare.

DE BONIS DAMNATORUM, TIT. XX.

Callistratus libro 1. de iure fisci & populi.

Annatione bona publicantur, cum aut vita adi- nitur, aut civitas, aut seruilis condicio irrogatur. Etiam hi, qui ante concepti, & post damnationem nati sunt, portiones ex bonis patrum damnatorum accipiunt. 2. Liberi autem ita demum portio tribuitur, si iustus nuptiis nati sint. 3. Liberi eius, cui pars dimidia duntaxat bonorum ablata est, partes non dantur. idque & Divus fratres rescripserunt.

2. Idem libro 6. de Cognitionibus.

Non ut quis in carcerem ductus est, spoliari eum oportet, sed post condemnationem, idque Divus Hadrianus rescripsit.

3. Vlpianus libro 31. ad Edictum.

Quinque legibus damnatae mulieri dos publica- tur: maritatus, vis publica, parricidij, veneficij, de sicariis.

4. Papinianus libro 2. de Adulteris.

Et omnes omnino, maritus saluas actiones contra hunc habet.

5. Vlpianus libro 31. ad Edictum.

Sed si alia lege capitis poenita sit, quæ lex dotem non publicat: quia prius ierua poenæ efficitur: verum est, lotem mariti lucro cedere, quasi mortua sit: quod si deportata sit a familia: Marcellus ait, (quæ sententia & vera est) non videtur deportari ne dissolui matrimonium, nam cum libere mulier remaneat: nihil prohibet, & vium mariti, affectionis, & mulierem uxoris animum retinere. Si igitur eo animo mulier fuerit, ut discedere à marito vellet, Marcellus, tunc patrem de dote acturum, sed si materfamilias sit, & interim constante matrimonio fuerit deportata, dotem poena maritum remanere posse, vero dissoluto matrimonio, posse eam agere, quasi humanitatis intuitu hodie nata actione.

6. Idem libro 10. de officio proconsulis.

Divus Hadrianus Aquilio Bradus ita rescripsit: Pannicularia causa quemadmodum intellegi debeat, ex ipso nomine apparet, non enim bona damnatorum pannicularia significari quis probe dixerit, nec si zonam circa se haberet, protinus aliquis sibi viam dare debet, sed vestem, quæ is fuerit, indutus, aut nummulos in ventrem quos victus sui in promptu habuerit: aut leues annulos, id est, quæ rem non excedunt aureorum quinque, alioquin si quis damnatus digito habuerit, aut fardonychica, aut aliam gemmam magni pretij: vel si quod chirographum magnæ pecunie in sinu habuerit, nullo iure illud in pannicularia ratione retinebitur. Pannicularia sunt ea, quæ in custodia receptus, seu ut ait spolia, quibus indutus est, cum quis ad supplicium ducitur, ut & ipsa appellatio ostendit, ita neque speculatores vltro sibi vindicent: neque optio nes ea desideret, quibus spoliatur, quo momento quis poenitus est. Hanc rationem non compendiosa debent praefides verte: sed nec pati, optio nes, siue commentario es ea pecunia abuti, sed debent ad ea seruari, quæ iure praesidium solent erogari: ut puta chartaticum quibusdam officialibus inde subscribere, vel si qui fortiter fuerunt milites, inde eis donare: barbaros etiam inde munerari, venientes ad se vel legationis, vel alterius rei causa. Plerumque etiam inde contrahas pecunias praefides, ad hunc transfuderunt, quod poenam vixit dilgentia est: cum sufficiat, si quis non in usus proprios perterit, sed ad utilitatem officij paratur deseruire.

7. Paulus libro singulari de portioibus, quæ libetis damnatorum conceduntur.

Cum ratio naturalis, quasi lex quædam tacita, liberis parentum hereditatem addiceret, velut ad debitorum successionem eos vocando, propter quod & in iure civili suorum heredum nomen eis indidum est, ac ne iudicij quidem parentis, nisi meritis de causis, summoventi ab ea successione possunt: æquissimum ex illis est, ea quoque casu, quo propter poenam parentis aufert bona damnatorum, rationem habeat liberorum, ne alieno admisso graviozem poenam luerent, quos nulla contingeret culpa, interdum in summam egestatem deuoluti, quod cum aliqua moderatione desinere placuit: ut, qui ad vniuersitatem venturi erant iure successionis, ex ea portiones concessas haberent.

1. Si in libertinum animaduersum erit: patrono eius id, quod in bonis illius habiturus esset, si is, in quæ animaduersum est, sua morte decessisset, eripiendum non erit, reliqua pars bonorum, quæ ad manus illorum non pertinebit, sicut erit vindicanda.

2. Ex bonis damnatorum portiones adoptiuis liberis, si non fraudis causa facta est adoptio, minus quam naturalibus concedi æquum est. Fraudis autem causa adoptio facta videtur, etiam si in reatu, sed desperatione rerum per conscientiam metui imminenti: accusationis quis adoptet in hoc,

ut ex bonis, quae se amissurum cogitat, portio detra-

8. Marcianus libro

Liberi etiam patronorum integrum ius patronatus

9. Callistratus libro

Nisi probetur, patrem metu condemnationis in frau-

10. Marcianus libro

Sed si pater dotem pro filia promiserit, et damna

11. Marcianus libro

Condemnatus si appellaverit, et decesserit per dante

DE BONIS EORVM QVI ANTE

sententiam vel mortem sibi conscie-

TIT. XXI.

Ulpianus libro 3. Disputationum.

In capitalibus criminibus a principibus decretu

2. Mater libro 1. Publicorum.

Imperatores Soterus & Antoninus Iulio Iuliano.

Leos, qui a latronibus nominati corruptis accusato

ribus diem suum obierint, ut confesso de crimine

3. Marcianus libro singulari de Delatoribus.

Qui rei praesulati, vel qui in scelere deprehensi,

3. Ergo ita demum dicitur, bona eius, qui

DE INTERDICTIS, ET RE-

legatis, & deportatis.

TIT. XXI.

Pomponius libro 4. ad Sabinum.

Caput ex rescripto Diui Trahiani ad Didimum

Secundum. Scio-relegatorum bona, avaritia

superiorum

superiorum temporum, sive vindicata. sed aliud

2. Marcianus libro 13. Institutionum.

3. Alphenus libro 1. Epiromatum.

4. Marcianus libro 2. Institutionum.

5. Idem libro 1. Regularum.

6. Alphenus libro 9. de officio proconsulis.

7. Idem libro 10. de officio proconsulis.

8. Idem libro 10. de officio proconsulis.

Relegatorum duo genera sunt, quidam, qui in

adimi debet: Rescriptis quibusdam manifestatur.

10. Interdicere autem quis ea provincia, po-

12. Per contrarium autem is, quo originis pro-

17. His, qui relegantur, dies excedendi a praesi-

18. Relegatum plane libellum dare principi

19. Solet propterea interdici SENTIA quibusdam; ne intra patrie

20. Solet decurionibus ordine interdici vel ad tempus,

21. Item potest alicui poena iniungi, ne honores adipiscatur.

22. Potest alicui & vnus honor interdici, sic tamen; ut si cui honore vno interdici

ur. Sed meritis si quis poenae causa fuerit pro-

Ed honore quidem illum arceri puto, ceterum

9. Ulpianus libro 10. de officio proconsulis.

10. Marcianus libro

11. Ulpianus libro

12. Marcianus libro

13. Paulus libro

14. Ulpianus libro

15. Marcianus libro

16. Idem libro.

17. Pomponius libro

18. Idem.

19. Callistratus.

LIBER QUADRAGESIMVS NONVS.

DE APPELLATIONIBVS;

& relationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

Ulpianus libro 1. de Appellationibus.

ria. Sed neque in ciuitate, in qua uersatur principis

DE SENTENTIAM PASSIS,

& restitutis.

TIT. XXIII.

Ulpianus libro 33. ad Edictum.

Ad successionem liberti patronus deportatus &

2. Idem libro 5. Opinonum.

3. Idem libro 16. Responsorum.

4. Paulus libro 17. Q. 28. Item.

DE CADAVERIBVS PV-

ntorum,

TIT. XXIII.

Ulpianus libro 9. de officio proconsulis.

Corpora eorum, qui capite damnantur, cognatio

2. Marcianus libro 2. Publicorum.

3. Paulus libro 1. Sententiarum.

Corpora animaduersorum quibuslibet petenti-

bus ad sepulchrum danda sunt.

tas sententias in peius reformet. neque enim

1. Quæstum est, an aduersus rescriptum princi-

5. Idem libro 1. de Appellationibus.

6. Idem libro 1. de Appellationibus.

7. Idem libro 1. de Appellationibus.

8. Idem libro 1. de Appellationibus.

9. Idem libro 1. de Appellationibus.

10. Idem libro 1. de Appellationibus.

11. Idem libro 1. de Appellationibus.

12. Idem libro 1. de Appellationibus.

13. Idem libro 1. de Appellationibus.

14. Idem libro 1. de Appellationibus.

15. Idem libro 1. de Appellationibus.

16. Idem libro 1. de Appellationibus.

17. Idem libro 1. de Appellationibus.

18. Idem libro 1. de Appellationibus.

19. Idem libro 1. de Appellationibus.

20. Idem libro 1. de Appellationibus.

21. Idem libro 1. de Appellationibus.

22. Idem libro 1. de Appellationibus.

23. Idem libro 1. de Appellationibus.

24. Idem libro 1. de Appellationibus.

titus est de qua re extat rescriptum Diui Pij

2. Idem libro 1. de Appellationibus.

3. Idem libro 1. de Appellationibus.

4. Idem libro 1. de Appellationibus.

5. Idem libro 1. de Appellationibus.

6. Idem libro 1. de Appellationibus.

7. Idem libro 1. de Appellationibus.

8. Idem libro 1. de Appellationibus.

9. Idem libro 1. de Appellationibus.

10. Idem libro 1. de Appellationibus.

11. Idem libro 1. de Appellationibus.

12. Idem libro 1. de Appellationibus.

13. Idem libro 1. de Appellationibus.

14. Idem libro 1. de Appellationibus.

15. Idem libro 1. de Appellationibus.

16. Idem libro 1. de Appellationibus.

17. Idem libro 1. de Appellationibus.

18. Idem libro 1. de Appellationibus.

19. Idem libro 1. de Appellationibus.

20. Idem libro 1. de Appellationibus.

21. Idem libro 1. de Appellationibus.

22. Idem libro 1. de Appellationibus.

23. Idem libro 1. de Appellationibus.

24. Idem libro 1. de Appellationibus.

25. Idem libro 1. de Appellationibus.

26. Idem libro 1. de Appellationibus.

27. Idem libro 1. de Appellationibus.

28. Idem libro 1. de Appellationibus.

29. Idem libro 1. de Appellationibus.

30. Idem libro 1. de Appellationibus.

31. Idem libro 1. de Appellationibus.

32. Idem libro 1. de Appellationibus.

33. Idem libro 1. de Appellationibus.

34. Idem libro 1. de Appellationibus.

35. Idem libro 1. de Appellationibus.

36. Idem libro 1. de Appellationibus.

37. Idem libro 1. de Appellationibus.

38. Idem libro 1. de Appellationibus.

39. Idem libro 1. de Appellationibus.

40. Idem libro 1. de Appellationibus.

interpretatum sit. idque etiam Diuus Antoninus

2. Idem libro 1. de Appellationibus.

3. Idem libro 1. de Appellationibus.

4. Idem libro 1. de Appellationibus.

5. Idem libro 1. de Appellationibus.

6. Idem libro 1. de Appellationibus.

7. Idem libro 1. de Appellationibus.

8. Idem libro 1. de Appellationibus.

9. Idem libro 1. de Appellationibus.

10. Idem libro 1. de Appellationibus.

11. Idem libro 1. de Appellationibus.

12. Idem libro 1. de Appellationibus.

13. Idem libro 1. de Appellationibus.

14. Idem libro 1. de Appellationibus.

15. Idem libro 1. de Appellationibus.

16. Idem libro 1. de Appellationibus.

17. Idem libro 1. de Appellationibus.

18. Idem libro 1. de Appellationibus.

19. Idem libro 1. de Appellationibus.

20. Idem libro 1. de Appellationibus.

21. Idem libro 1. de Appellationibus.

22. Idem libro 1. de Appellationibus.

23. Idem libro 1. de Appellationibus.

24. Idem libro 1. de Appellationibus.

25. Idem libro 1. de Appellationibus.

26. Idem libro 1. de Appellationibus.

27. Idem libro 1. de Appellationibus.

28. Idem libro 1. de Appellationibus.

29. Idem libro 1. de Appellationibus.

30. Idem libro 1. de Appellationibus.

31. Idem libro 1. de Appellationibus.

32. Idem libro 1. de Appellationibus.

33. Idem libro 1. de Appellationibus.

34. Idem libro 1. de Appellationibus.

35. Idem libro 1. de Appellationibus.

36. Idem libro 1. de Appellationibus.

37. Idem libro 1. de Appellationibus.

38. Idem libro 1. de Appellationibus.

39. Idem libro 1. de Appellationibus.

40. Idem libro 1. de Appellationibus.

mis sit condemnatus, quarum singula notionem principis non faciunt, omnes autem coniuncte faciunt: poterit ad principem appellare.

Quotiens autem plures in unam summam condemnantur, utrum una sententia est, & quasi plures in unam summam rei sint promittendi, ut unusquisque eorum in solidum teneatur, an vero scinditur in personas sententia, quaritur.

Quod est rescriptum, in communi causa quotiens alter appellat, alter non, alterius victoria ei proficere, qui non provocavit: hoc ita demum probandum est, si una eademque causa fuit defensionis, ceterum, si diversa, alia causa est, ut in duobus tutoribus procedit: si alter tutelam gesserat, alter non attigerat: & is, qui non gesserat, provocavit, iniquum est enim, qui idcirco agnouerat sententiam, quoniam gessisse se fecit, propter appellationem eius, qui non gesserat, optinere.

Quam ex causa iudicati soluta est pecunia ex necessitate iudicis ab eo, qui appellatione interposita meruerit meliorem sententiam: recipere eum pecuniam, quam solui oportet.

Si constat, nullo actu ex lege habito duumvirum creatum, sed tantum vocibus popularium postularum, eiusque tunc proconsulem, quod facere non debuit, consensisse: appellatio in re aperta supervacua fuit.

Appellanti nihil obesse, qui in libellis, a qua parte sententiae appellaret, non significavit.

Non solere improbari appellationem eorum, qui vel unam causam appellandi probabilem habuerunt.

Per lutorio iudicio, actum sit adversus testamentum: an ius faciat iudex videndum. & Divus Pius, cum inter conjunctas personas diceretur per collusionem in necem legatariorum & libertatum actum, appellare eis permittit, & hodie hoc iure utitur, ut possint appellare, sed & agere causam apud ipsum iudicem, qui de testamento cognoscit, si suspicantur non ex fide heredem causam agere.

Quotiens, herede non respondente, secundum adversarium sententia datur: rescriptum est, nihil nocere neque legatis, neque libertatibus, & hoc Diuorum fratrum epistula continetur ad Domitianum in haec verba: Quod absente possessore, nequaquam nomine eius respondente, pronuntiatum est: non habet, rei iudicatae auctoritatem nisi adversus eum solum, qui adesse neglexerit. quare his, qui testamento libertates, vel legata, vel fideicommissa acceperunt, salua sunt actiones, si quas habuerunt, perinde ac si nihil esset iudicatum, & ideo adversus eum, qui vicit, permittimus eis agere.

Constitutiones, quae de recipiendis, nec non appellationibus loquuntur, ut nihil novi fiat locum non habent in eorum persona, quos damnatos statim puniri, publice interest ut sint insignes

latrones, vel seditionum concitatores, vel duces factionum.

Ubi in una causa separatim duplex sententia datur, veluti una fortis, alia viurarum: duplex appellatio necessaria est: ne altera adgnovisse, de altera provocasse intellegatur.

Ubi in una causa separatim duplex sententia datur, veluti una fortis, alia viurarum: duplex appellatio necessaria est: ne altera adgnovisse, de altera provocasse intellegatur.

Ubi in una causa separatim duplex sententia datur, veluti una fortis, alia viurarum: duplex appellatio necessaria est: ne altera adgnovisse, de altera provocasse intellegatur.

Ubi in una causa separatim duplex sententia datur, veluti una fortis, alia viurarum: duplex appellatio necessaria est: ne altera adgnovisse, de altera provocasse intellegatur.

Ubi in una causa separatim duplex sententia datur, veluti una fortis, alia viurarum: duplex appellatio necessaria est: ne altera adgnovisse, de altera provocasse intellegatur.

Ubi in una causa separatim duplex sententia datur, veluti una fortis, alia viurarum: duplex appellatio necessaria est: ne altera adgnovisse, de altera provocasse intellegatur.

Ubi in una causa separatim duplex sententia datur, veluti una fortis, alia viurarum: duplex appellatio necessaria est: ne altera adgnovisse, de altera provocasse intellegatur.

Ubi in una causa separatim duplex sententia datur, veluti una fortis, alia viurarum: duplex appellatio necessaria est: ne altera adgnovisse, de altera provocasse intellegatur.

Ubi in una causa separatim duplex sententia datur, veluti una fortis, alia viurarum: duplex appellatio necessaria est: ne altera adgnovisse, de altera provocasse intellegatur.

Ubi in una causa separatim duplex sententia datur, veluti una fortis, alia viurarum: duplex appellatio necessaria est: ne altera adgnovisse, de altera provocasse intellegatur.

Ubi in una causa separatim duplex sententia datur, veluti una fortis, alia viurarum: duplex appellatio necessaria est: ne altera adgnovisse, de altera provocasse intellegatur.

Ubi in una causa separatim duplex sententia datur, veluti una fortis, alia viurarum: duplex appellatio necessaria est: ne altera adgnovisse, de altera provocasse intellegatur.

Curator iuvenis adversus tutoris heredes iudicio expertus: appellacionem interposuit. cum impellet autem vicensimum quintum annum aetatis iuvenis, & in militia ageret: exequi appellacionem desistit. quare, regressus a militia vtrum ipse appellacionem explicare deberet, an vero curatorem in eam rem conveniri oporteret, respondit, ipsiun militem litem ad se pertinentem exsequi debere, secundum ea, quae proponerentur.

Imperator Alexander communis eorum qui in Bithynia sunt, Graecorum. Appellare quidem qualiter quis prohibetur a iudicantibus, non video: quando licet aliam viam tenentem, idem facere, & celerius ad me pervenire. iniuria autem & vi vii adversus eos, qui appellant, & custodia militari circumferere, & (ut simpliciter dicam) obstruere illi eam ad nos viam interdicimus curatoribus, & duobus gentium, & obediunt huic meo pronunciationi licentes quod tantum mihi cura est eorum, qui reguntur, libertas, quantum & illorum benevolentia & obedientia.

Imperator Alexander communis eorum qui in Bithynia sunt, Graecorum. Appellare quidem qualiter quis prohibetur a iudicantibus, non video: quando licet aliam viam tenentem, idem facere, & celerius ad me pervenire. iniuria autem & vi vii adversus eos, qui appellant, & custodia militari circumferere, & (ut simpliciter dicam) obstruere illi eam ad nos viam interdicimus curatoribus, & duobus gentium, & obediunt huic meo pronunciationi licentes quod tantum mihi cura est eorum, qui reguntur, libertas, quantum & illorum benevolentia & obedientia.

Imperator Alexander communis eorum qui in Bithynia sunt, Graecorum. Appellare quidem qualiter quis prohibetur a iudicantibus, non video: quando licet aliam viam tenentem, idem facere, & celerius ad me pervenire. iniuria autem & vi vii adversus eos, qui appellant, & custodia militari circumferere, & (ut simpliciter dicam) obstruere illi eam ad nos viam interdicimus curatoribus, & duobus gentium, & obediunt huic meo pronunciationi licentes quod tantum mihi cura est eorum, qui reguntur, libertas, quantum & illorum benevolentia & obedientia.

Imperator Alexander communis eorum qui in Bithynia sunt, Graecorum. Appellare quidem qualiter quis prohibetur a iudicantibus, non video: quando licet aliam viam tenentem, idem facere, & celerius ad me pervenire. iniuria autem & vi vii adversus eos, qui appellant, & custodia militari circumferere, & (ut simpliciter dicam) obstruere illi eam ad nos viam interdicimus curatoribus, & duobus gentium, & obediunt huic meo pronunciationi licentes quod tantum mihi cura est eorum, qui reguntur, libertas, quantum & illorum benevolentia & obedientia.

Imperator Alexander communis eorum qui in Bithynia sunt, Graecorum. Appellare quidem qualiter quis prohibetur a iudicantibus, non video: quando licet aliam viam tenentem, idem facere, & celerius ad me pervenire. iniuria autem & vi vii adversus eos, qui appellant, & custodia militari circumferere, & (ut simpliciter dicam) obstruere illi eam ad nos viam interdicimus curatoribus, & duobus gentium, & obediunt huic meo pronunciationi licentes quod tantum mihi cura est eorum, qui reguntur, libertas, quantum & illorum benevolentia & obedientia.

Imperator Alexander communis eorum qui in Bithynia sunt, Graecorum. Appellare quidem qualiter quis prohibetur a iudicantibus, non video: quando licet aliam viam tenentem, idem facere, & celerius ad me pervenire. iniuria autem & vi vii adversus eos, qui appellant, & custodia militari circumferere, & (ut simpliciter dicam) obstruere illi eam ad nos viam interdicimus curatoribus, & duobus gentium, & obediunt huic meo pronunciationi licentes quod tantum mihi cura est eorum, qui reguntur, libertas, quantum & illorum benevolentia & obedientia.

Imperator Alexander communis eorum qui in Bithynia sunt, Graecorum. Appellare quidem qualiter quis prohibetur a iudicantibus, non video: quando licet aliam viam tenentem, idem facere, & celerius ad me pervenire. iniuria autem & vi vii adversus eos, qui appellant, & custodia militari circumferere, & (ut simpliciter dicam) obstruere illi eam ad nos viam interdicimus curatoribus, & duobus gentium, & obediunt huic meo pronunciationi licentes quod tantum mihi cura est eorum, qui reguntur, libertas, quantum & illorum benevolentia & obedientia.

Imperator Alexander communis eorum qui in Bithynia sunt, Graecorum. Appellare quidem qualiter quis prohibetur a iudicantibus, non video: quando licet aliam viam tenentem, idem facere, & celerius ad me pervenire. iniuria autem & vi vii adversus eos, qui appellant, & custodia militari circumferere, & (ut simpliciter dicam) obstruere illi eam ad nos viam interdicimus curatoribus, & duobus gentium, & obediunt huic meo pronunciationi licentes quod tantum mihi cura est eorum, qui reguntur, libertas, quantum & illorum benevolentia & obedientia.

Imperator Alexander communis eorum qui in Bithynia sunt, Graecorum. Appellare quidem qualiter quis prohibetur a iudicantibus, non video: quando licet aliam viam tenentem, idem facere, & celerius ad me pervenire. iniuria autem & vi vii adversus eos, qui appellant, & custodia militari circumferere, & (ut simpliciter dicam) obstruere illi eam ad nos viam interdicimus curatoribus, & duobus gentium, & obediunt huic meo pronunciationi licentes quod tantum mihi cura est eorum, qui reguntur, libertas, quantum & illorum benevolentia & obedientia.

Imperator Alexander communis eorum qui in Bithynia sunt, Graecorum. Appellare quidem qualiter quis prohibetur a iudicantibus, non video: quando licet aliam viam tenentem, idem facere, & celerius ad me pervenire. iniuria autem & vi vii adversus eos, qui appellant, & custodia militari circumferere, & (ut simpliciter dicam) obstruere illi eam ad nos viam interdicimus curatoribus, & duobus gentium, & obediunt huic meo pronunciationi licentes quod tantum mihi cura est eorum, qui reguntur, libertas, quantum & illorum benevolentia & obedientia.

Imperator Alexander communis eorum qui in Bithynia sunt, Graecorum. Appellare quidem qualiter quis prohibetur a iudicantibus, non video: quando licet aliam viam tenentem, idem facere, & celerius ad me pervenire. iniuria autem & vi vii adversus eos, qui appellant, & custodia militari circumferere, & (ut simpliciter dicam) obstruere illi eam ad nos viam interdicimus curatoribus, & duobus gentium, & obediunt huic meo pronunciationi licentes quod tantum mihi cura est eorum, qui reguntur, libertas, quantum & illorum benevolentia & obedientia.

Imperator Alexander communis eorum qui in Bithynia sunt, Graecorum. Appellare quidem qualiter quis prohibetur a iudicantibus, non video: quando licet aliam viam tenentem, idem facere, & celerius ad me pervenire. iniuria autem & vi vii adversus eos, qui appellant, & custodia militari circumferere, & (ut simpliciter dicam) obstruere illi eam ad nos viam interdicimus curatoribus, & duobus gentium, & obediunt huic meo pronunciationi licentes quod tantum mihi cura est eorum, qui reguntur, libertas, quantum & illorum benevolentia & obedientia.

A QVIBVS APPELLARI non licet.

Tit. II. Plinianus lib. I. de Appellationibus.

Tractandum est, a quibus appellare non liceat. Et quidem, stultum est, illud admittre, a principe appellare fas non esse: cum ipse sit, qui provocatur.

Quotiens autem plures in unam summam condemnantur, utrum una sententia est, & quasi plures in unam summam rei sint promittendi, ut unusquisque eorum in solidum teneatur, an vero scinditur in personas sententia, quaritur.

Quotiens autem plures in unam summam condemnantur, utrum una sententia est, & quasi plures in unam summam rei sint promittendi, ut unusquisque eorum in solidum teneatur, an vero scinditur in personas sententia, quaritur.

Quotiens autem plures in unam summam condemnantur, utrum una sententia est, & quasi plures in unam summam rei sint promittendi, ut unusquisque eorum in solidum teneatur, an vero scinditur in personas sententia, quaritur.

Quotiens autem plures in unam summam condemnantur, utrum una sententia est, & quasi plures in unam summam rei sint promittendi, ut unusquisque eorum in solidum teneatur, an vero scinditur in personas sententia, quaritur.

Quotiens autem plures in unam summam condemnantur, utrum una sententia est, & quasi plures in unam summam rei sint promittendi, ut unusquisque eorum in solidum teneatur, an vero scinditur in personas sententia, quaritur.

Quotiens autem plures in unam summam condemnantur, utrum una sententia est, & quasi plures in unam summam rei sint promittendi, ut unusquisque eorum in solidum teneatur, an vero scinditur in personas sententia, quaritur.

Quotiens autem plures in unam summam condemnantur, utrum una sententia est, & quasi plures in unam summam rei sint promittendi, ut unusquisque eorum in solidum teneatur, an vero scinditur in personas sententia, quaritur.

Quotiens autem plures in unam summam condemnantur, utrum una sententia est, & quasi plures in unam summam rei sint promittendi, ut unusquisque eorum in solidum teneatur, an vero scinditur in personas sententia, quaritur.

Quotiens autem plures in unam summam condemnantur, utrum una sententia est, & quasi plures in unam summam rei sint promittendi, ut unusquisque eorum in solidum teneatur, an vero scinditur in personas sententia, quaritur.

Quotiens autem plures in unam summam condemnantur, utrum una sententia est, & quasi plures in unam summam rei sint promittendi, ut unusquisque eorum in solidum teneatur, an vero scinditur in personas sententia, quaritur.

Quotiens autem plures in unam summam condemnantur, utrum una sententia est, & quasi plures in unam summam rei sint promittendi, ut unusquisque eorum in solidum teneatur, an vero scinditur in personas sententia, quaritur.

Quotiens autem plures in unam summam condemnantur, utrum una sententia est, & quasi plures in unam summam rei sint promittendi, ut unusquisque eorum in solidum teneatur, an vero scinditur in personas sententia, quaritur.

Quotiens autem plures in unam summam condemnantur, utrum una sententia est, & quasi plures in unam summam rei sint promittendi, ut unusquisque eorum in solidum teneatur, an vero scinditur in personas sententia, quaritur.

Quotiens autem plures in unam summam condemnantur, utrum una sententia est, & quasi plures in unam summam rei sint promittendi, ut unusquisque eorum in solidum teneatur, an vero scinditur in personas sententia, quaritur.

pellare debet. ceterum ante frustra appellatur.

2 ¶ Alia causa est eorum, qui ad aliquod munus vel honorem vocantur, cum dicant se habere excusationem. nam non aliter allegare possunt causas immunitatis suae quam si appellationem interposuerint. 3 ¶ Solent plerumque praesides remittere ad ordinem nominatum, ut Gaium Scrum creent magistratum, vel alius quis honor, vel munus in eum conferatur. vtrum igitur tunc appellandum est, cum ordo decretum interposuerit: an vero a remissione, quam praesides fecerit, appellatio sit interponenda & magis est, ut tunc sit appellandum, cum ordo decretum magis enim consilium dedisse praesides videtur, quis sit creandus, quam ipse continuisse. denique ipse erit appellandus, non ab eo provocandus.

4 ¶ Sed si praesides in ordine fuerit (ut fieri a solet) cum ab ordine crearetur quis, ipse erit provocandus, quasi ab ordine, non ab ipso fiat appellatio.

5 ¶ Biduum, vel triduum appellationis ex die sententiae latæ computandum erit. Quid ergo, si sententia fuerit sub conditione dicta? vtrum ex die sententiae tempus computamus ad appellandum, an vero ex die, quo condicio sententiae extitit? sane quidem non est sub conditione sententia dicenda, sed si fuerit dicta, quid fiet? & est vitæ, ita tunc tempora ad appellandum computari debere.

6 ¶ Quod in tertio prouocetur, hoc etiam in ceteris obseruandum, ex quibus sententia quidem non prouocatur: appellari tamen oportere, & posse, supra relatum est.

7 ¶ Dies autem istos, quibus appellandum est, ad aliud vitales esse oratio Diui Marci voluit, si forte eius, quo prouocatur, copia non fuerit, ut in libelli denunt. aut enim dies seruabitur, quo primo aduendi facultas erit. Quare si forte, post sententiam statim dictam, copiam sui non fecerit is, qui pronuntiatus, ut fieri a solet, dicendum est, nihil nocere appellatori, nam ubi primam copiam eius habuerit, poterit prouocare. Ergo si statim se subduxit, similiter subueniendum est.

8 ¶ Quod igitur, si condicio horæ efficit, ut se reciperet: si forte dicta sit sententia iam supra hora: utique non videbitur se subtraxisse.

9 ¶ Adeundi autem facultatem semper accipiunt, si in publico sui copiam fecit. ceterum si non fecerit, non imputatur alicui quod ad domum eius non venerit, quod si in hortos non accesserit: & vltimus, quod ad villam suburbanam? magisque est, ut non debeat imputari. quare si in publico eius adequi facultas non fuit, melius dicetur, facultatem non fuisse aduendi.

10 ¶ Si quis ipse quidem a quo appellauit, aduendi facultatem non habuit, eius autem, quem appellauit, habeat copiam, videndum est, an ei praesens tibi possit, quod eum non adierit & hoc iure vitetur, ut si aliterius aduendi fuit copia, pro re proprio locum habeat. 11 ¶ In propria causa biduum accipitur. Propriam causam ab aliena quem admodum discernimus? & palam est, eam esse propriam causam, cuius emolumentum vel damnum ad aliquem sui nomine pertinet.

12 ¶ Quare procurator, nisi in suam rem datus est, tertium diem habebit. in suam autem rem datus, magis est, ut alteram diem obseruet. ac si in partem proprio nomine, in partem pro alieno litet, ambigi potest, vtrum biduum, an triduum obseruet. ut, & magis est, ut suo nomine biduum, alieno triduum obseruetur. 13 ¶ Tutores, item defensores rerum publicarum, & curatores adulescentium vel furiosorum, die habere debent, id, vero quia alieno nomine appellat. hæc apparet, tertio die prouocandum deservisse, si modo de quibus defensor causam eorum non suo nomine: cum optentur alieni nominis, ut eos causam agere, tertio die appellare possint.

14 ¶ Si quis suspensus iudicem appellat, ut

optinuerit: appellare eum intra triduum debere, ut ianua libro quadragesimo digestorum scriptis, profecto quasi pupilli d. fenorem. 15 ¶ Si aduersus absentem fuerit pronuntiatum. biduum, vel triduum, ex quo quis scit, computandum est, non ex quo pronuntiatum est. quod autem dicitur, biente posse prouocare, ex quo scit, sic accipit: si non in causa per procuratorem defensus est, nam si ille non prouocauit, diffinitio est, ut hic audiatur.

2. Maer libro 1. de Appellationibus.

Si procuratorio nomine egeris & victus appellaueris, deinde iniuncta appellatio tua fuerit pronuntiata, potest dubitari, si secundo die appellare debeas: quia, cum de tua appellatione iniuncta pronuntiatum sit, tua intermissio videtur: sed rectius dicitur, tertia die appellare te posse: quia nihil minus alienam causam defendere. 1 ¶ Sed si alius, qui iudicio expertus est, appellat qualis est, cuius interest etiam tertia die appellare posse, videamus, sed dicendum est, secunda die appellare eum debere, quia verum est, cum suam causam defendere contrarium est, si dicat, idcirco sibi licere intra triduum appellare, quia videtur quasi alieno nomine appellare: quando, si velit causam alienam videri, semetipsum excludit: quia in aliena causa ei, qui iudicio expertus non est, appellare non liceat.

2 ¶ Si is, qui ex libertate in ingenuitatem se defendebat, victus appellare omiserit, tamen poterit appellare posse, maxime si dicat, cum in potestate sua esse, quæritur, sed si potest, quod magis probatur, secunda die et propria causa appellare debet.

3 ¶ Si pro eo, qui capite puniti iustus est, necessaria persona appellerit, tertia die audiri potest, Paulus dubitat, sed dicendum est, hanc quoque personam, ut in propria causa, secunda die appellare debere, quia, si sua interesse dicit, propriam causam defendit.

3. Idem lib. 2. de Appellationibus.

Etud videamus, si, cum imperatori scriberetur, exemplum litterarum litigatorum editum sit, neque is appellauerit, & postea contra eum rescriptum sit, an appellare a litteris prouocari sibi editis possit, quia qui tunc non appellauit, vera esse, quæ scripta sunt, consensisse videtur: nec audiendus est, si dicat euentum rescripti facti se insinuasse.

DE APPELLATIONIBVS RECIPIENDIS, VEL NON.

TIT. V.

Ulpianus libro 29. ad Edictum.

Non solent audiri appellantes, nisi hi, quorum interest, vel quibus mandatum est, vel qui negotium alienum gerunt, quod mox ratum habetur.

¶ Sed & cum mater filij rem sententia euerfam aduocaret, prouocauerit, pietati danti dicendum est, & hanc audiri debere. & si litem preparandam curare maluerit, intercedere non videtur, licet ab initio defendere non poterit.

2. Seneca libro 4. Regularum.

Ante sententiam appellari potest, si quaestionem in civili negotio habendam iudex interlocutus sit, vel in criminali, si contra leges hac faciat.

3. Paulus libro singulari Regularum.

Intra triduum appellare licet ei, qui de suspecto iudice egit, videlicet que appellat.

4. Maer libro 1. de appellationibus.

Plus, qui ideo causam agere frustatur, quod Edictum se libellum primiti deulisse, & factum rescriptum expectare, audiri desiderium prohibetur. & si ob eam causam prouocauerit, appellatio eius factis factis coartatur: ut

Ulpianus libro 4. de Appellationibus.

Si quis appellatio non recipitur, sufficit, si possit dicere, appellatorem suam non esse receptam. quod quæ ratione doceat, admittitur eius appellatio. 1 ¶ Non recepta autem appellatio, si quidem principem appellari oportuit: principi erit supplicandum. in vero alius appellabatur, quam princeps: ille erit aduendus. 2 ¶ Sed & si quid aliud post receptam appellationem impedimento factum fuerit, eum adiri oportet, quæ appellare quis debet.

3 ¶ Plane si appellatione non recepta non ipsum adierit, quem debuit, sed principem pro eo habebatur, atque si is adiuus est, qui adiri debuit. Idque rescriptum Imperatoris nostri Antonini declaratur.

4 ¶ Plane si alium pro alio adiuus, non principem, nihil est hic error proderit, licet non videtur cessasse. 5 ¶ Itura constituta autem appellatio temporari debet, cuius appellatio non est recepta, vel competentem iudicem, vel principem adire.

6. Maer libro 2. de Appellationibus.

Sciendum est, cum appellatio non recipitur, præcipi factis constitutionibus, omnino in eodem statu esse, nec quicquam novari, etiam si contra situm appellatum sit. et hinc, qui appellationem non receperit, opinionem suam consensum per relationem manifestare, & causam, pro qua non recepit appellationem: cuiusque exemplum litigatori edere debere, mandatum datur.

7. Paulus libro singulari de Appellationibus.

Si res dilationem non recipiatur non permittitur appellare: ne vel testamentum aperitur, ut Diuus Hadrianus constituit: ne frumentum in vsum militum in annonæ subsidia conuocatur: ne scriptura heres in possessionem inducatur. 2 ¶ Item si ex perpetuo edicto aliquid decretatur: id quo minus sit, non permittitur appellare. 3 ¶ Item quo minus pignus vendere liceat, appellari non potest.

DE LIBELLIS DIMISSORIIS qui Appolli dicuntur.

TIT. VI.

Maer libro 2. de Appellationibus.

Post appellationem interpositam litteræ dandæ sunt ab eo, a quo appellatum est, ad eum, qui de appellatione cogitur, esse siue principem, siue quæ alium. quas litteras dimissorias, siue Apollolos appellant. 1 ¶ Sensus autem litterarum talis est: appellasse (puta) Lucium Titium a sententia illius, quæ inter illos dicta est. 2 ¶ Sufficit autem, petisse intra tempus dimissorias instanter & sæpius, ut, & si non accipiat, id ipsum contestetur. nam instantiam repetentis dimissorias, constitutiones desiderant. Equum est igitur: si per eum steterit, qui debebat dare litteras, quo minus det: ne hoc accipienti noceat.

NIHIL INNOVARI APPELLATIONE INTERPOSITA.

TIT. VII.

Ulpianus libro 4. de Appellationibus.

Appellatione interposita, siue ex recepta sit, siue non, medio tempore nihil novari oportet: si quidem fuerit recepta appellatio, quia recepta est: si vero non est recepta, ne præiudicium fiat, quoad liberetur, vtrum recipienda sit appellatio, an non sit.

¶ Recepta autem appellatio, tamdiu nihil erit innovandum, quamdiu de appellatione fuerit pronuntiatum. 1 ¶ Si quis ergo forte relegatus fuit, & appellauerit: non arcebitur neque in Italia, neque in prouincia, qua relegatus est. 3 ¶ Proprietatem autem rationem & si quis deportatus fuit ab eo, cui deportandi ius est, vel a Inocentis: neque vincula pa-

tietur, neque vllam aliam iniuriam, quam patitur, qui sententiæ non adqueuerat. integer enim status esse videtur prouocatione interposita.

4 ¶ Ergo & si abstinere ordine iussus sit, & prouocauerit: eadem ratione potest ceterum participare: cum hoc sit constitutum, & sit iuris, ne quid pendent appellatione nouetur.

5 ¶ Si quis ex pluribus facinoribus condemnatus, propter quædam appellauit, propter quædam non: vtrum differenda poena eius sit, an non, quaeritur. & si quidem grauiora sint crimina, ob quæ appellatio interposita est, leuius autem id, propter quod non appellauit: recipienda est omnimodo appellatio, & differenda poena. si vero grauiorem sententiam meruit ex ea specie, ex qua non est appellatum: omnimodo poena imponenda est.

QUÆ SENTENTIÆ SINE APPELLATIONE RESCINDANTUR.

TIT. VIII.

Maer libro 2. de Appellationibus.

Unde meminerimus: Si quaeratur, iudicatum sit an eum, & huius quaestionis iudex non esse iudicatum pronuntiauerit, licet fuerit iudicatum: rescindatur, si prouocatum non fuerit.

1 ¶ Item si calculi error in sententia esse dicatur, appellare necesse non est, veluti si iudex ita pronuntiauerit: Cæsar constat, Titium Scio ex illa specie viginti quinquaginta, item ex illa specie viginti quinquaginta debere. idcirco Lucium Titium Scio centum condemno. nam, quoniam error computationis est, nec appellare necesse est, & citra prouocationem corrigi. Sed & si huius quaestionis iudex sententiam centum confirmauerit, si quidem ideo, quod quinquaginta & viginti quinquaginta fieri centum putauerit: adhuc idem error computationis est, nec appellare necesse est. si vero ideo, quoniam & aliis species viginti quinquaginta fuisse dixerit: appellatio locus est.

2 ¶ Item cum contra sacras constitutiones iudicatur, appellationis necessitas remittitur. Contra constitutiones autem iudicatur, cum de iure constitutionis, non de iure litigatoris pronuntiat. Nam si iudex vltenti se ex cura numeris vel tutelæ beneficio liberorum vel tatis aut privilegij excusare, dixerit neque filios, neque fratrem, aut vllum privilegium ad numeris vel tutelæ excusationem prodesse: de iure constituto pronuntiasse intellegitur. Quod si de iure suo probantem admiserit, sed idcirco contra eum sententiam dixerit, quod negauerit eum de tate sua, aut de numero liberorum pro Vasse: de iure litigatoris pronuntiasse intellegitur, quo casu appellatio necesse non est. 3 ¶ Item cum ex edicto peremptorio, quod neque propositum est, neque in notitiam peruenit, absentis condemnatio sit: nullius momenti esse sententiam constitutiones demonstrant.

4 ¶ Si apud eundem iudicem inuicem petamus, si & mea & tua petitio sine vltis fuit, & iudex me priorem tibi condemnauit, quo magis tu prior me condemnatum habes: non est mihi necesse pro hac causa appellare, quando secundum sacras constitutiones iudicatur à me petere non possit, prius quam de mea quoque petitione iudicetur. sed magis est, ut appellatio interponatur.

5 ¶ Item cum ex edicto peremptorio, quod neque propositum est, neque in notitiam peruenit, absentis condemnatio sit: nullius momenti esse sententiam constitutiones demonstrant.

6 ¶ Si apud eundem iudicem inuicem petamus, si & mea & tua petitio sine vltis fuit, & iudex me priorem tibi condemnauit, quo magis tu prior me condemnatum habes: non est mihi necesse pro hac causa appellare, quando secundum sacras constitutiones iudicatur à me petere non possit, prius quam de mea quoque petitione iudicetur. sed magis est, ut appellatio interponatur.

7 ¶ Item cum ex edicto peremptorio, quod neque propositum est, neque in notitiam peruenit, absentis condemnatio sit: nullius momenti esse sententiam constitutiones demonstrant.

8 ¶ Si apud eundem iudicem inuicem petamus, si & mea & tua petitio sine vltis fuit, & iudex me priorem tibi condemnauit, quo magis tu prior me condemnatum habes: non est mihi necesse pro hac causa appellare, quando secundum sacras constitutiones iudicatur à me petere non possit, prius quam de mea quoque petitione iudicetur. sed magis est, ut appellatio interponatur.

2. Paulus libro 3. Responsorum.

Paulus respondit, eum, qui in rebus humanis non fuit sententiæ dictæ tempore, inefficaciter condemnatum videri. 1 ¶ Idem respondit, aduersus eum, qui in rebus humanis non est, cum iudex dictus est, neque iudicis dationem valuisse, neque sententiam aduersus eum dictam vires habere.

3. Idem libro 16. Responsorum.

Idem libro 16. Responsorum.

Idem libro 16. Responsorum.

Idem libro 16. Responsorum.

Paulus respondit; impossibile preceptum iudicis nullius esse inueniunt...

AN PER AETIVM CAUSAE APPELLATIONUM reddi possunt

Ulpianus libro 4. Appellationum. Vero solet an per alium cause appellationis reddi possunt...

Macer libro 2. de Appellationibus. Si procurator absentis appellauerit, deinde rationes reddiderit...

SI TUTOR, VEL CURATOR, magistratus creatus appellauerit

Ulpianus libro 1. de officio consulis. Si qui ad munera publica nominati appellauerint...

Hermogenianus libro 5. Iuris Epitomarum. Tutor vel curator retentus si provocauerit, & ante causam actam moriatur...

Ulpianus libro 1. de officio consulis. Si qui ad munera publica nominati appellauerint...

EVMD' QVI APPELLAVERT IN prouincia defendi

Ulpianus libro 4. de Appellationibus. Vm, qui appellauit, oportere in prouincia defendi...

Martianus libro 2. de Appellationibus. Hoc enim illis praestat, ne necesse habeant se defendere...

APVD' EVMD' A QVO APPELLATUR, aliam causam agere committendum

Ulpianus libro 4. de Appellationibus. Illi ex alia causa appellauerit iudicem, an in illa causa eundem iudicem habere necesse habeat...

Ulpianus libro 4. de Appellationibus. Illi ex alia causa appellauerit iudicem, an in illa causa eundem iudicem habere necesse habeat...

Ulpianus libro 4. de Appellationibus. Illi ex alia causa appellauerit iudicem, an in illa causa eundem iudicem habere necesse habeat...

titio interposita sit, tamen apud eundem iudicem, a quo quis provocauit, compellatur alias causas...

SI PENDENTE APPELLATIONE mors interuenit

Macer libro 2. de Appellationibus. Appellatore defuncto, si quidem sine herede...

Macer libro 2. de Appellationibus. Appellatore defuncto, si quidem sine herede...

Appellatore defuncto, si quidem sine herede, cuius iudicium generis appellatio fuit, euanescit...

Tutor quoque in negotio pupilli appellatione interposita si decesserit, heredem eius causas appellations reddere necesse est...

Macer libro 2. de Appellationibus. Si procurator absentis appellauerit, deinde rationes reddiderit...

Ulpianus libro 1. de officio consulis. Si qui ad munera publica nominati appellauerint...

Hermogenianus libro 5. Iuris Epitomarum. Tutor vel curator retentus si provocauerit...

Ulpianus libro 1. de officio consulis. Si qui ad munera publica nominati appellauerint...

Hermogenianus libro 5. Iuris Epitomarum. Tutor vel curator retentus si provocauerit...

Ulpianus libro 1. de officio consulis. Si qui ad munera publica nominati appellauerint...

Hermogenianus libro 5. Iuris Epitomarum. Tutor vel curator retentus si provocauerit...

Ulpianus libro 1. de officio consulis. Si qui ad munera publica nominati appellauerint...

Hermogenianus libro 5. Iuris Epitomarum. Tutor vel curator retentus si provocauerit...

Ulpianus libro 1. de officio consulis. Si qui ad munera publica nominati appellauerint...

Hermogenianus libro 5. Iuris Epitomarum. Tutor vel curator retentus si provocauerit...

Ulpianus libro 1. de officio consulis. Si qui ad munera publica nominati appellauerint...

Hermogenianus libro 5. Iuris Epitomarum. Tutor vel curator retentus si provocauerit...

dirz dicatur, etiam post mortem, quibus praescribi dicitur, sicut nuntari possunt.

Idem libro 2. de iure fisci. Ex quibusdam causis delatione suscipiuntur...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor tribus edictis euocati adfuerint...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

Macer libro 2. de iure fisci. Senatus consultum: si neque delator, neque possessor...

beatur; magis vero tempore capere poterat: ve conera, & placuit, exit in esse spectandum.

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

Idem libro 2. de iure fisci. Tacita autem fideicommissa, frequenter sic deteguntur...

7. *Idem* libro 54. ad Edictum.
SI fidei alicui status contrarium faciat, fidei ad-
Suocatus adesse debet. quare si sine fidei aduocato
pronuntiatum sit, Diuus Marcus rescripsit, nihil esse
ad hunc, & ideo ex integro cognosci oportere.

8. *Modestinus* libro 5. Regulatum.
ONORUM fidei vindicatorum adores, venundati
Ba procuratoribus non possunt, & si distrahantur,
intam fieri & aduocatum rescriptum est.

9. *Idem* libro 17. Responsorium.
VELUT Titius fecit, heredes sororem suam ex do-
dante uxorem Maximam & socerum ex reliquis
portionibus. cum testamentum postumo nato, ruptum
est, qui postumus heredi & ipse decessit: atque ita om-
nis hereditas ad matrem postumi deuoluta est. So-
ror testatoris Maximam veneficij in Lucium Titium
accusauit, cum non optinuisset, prouocauit. interea
decessit reus, nihilominus tamen Apostoli redditus
sunt, quare an putes, ex unda re cognitionem appel-
lationis iudicendam propter hereditatem quæ sita.
Modestinus respondit, morte reus crimine extincto,
persecutionem eorum, quæ scelere acquisita probari
possunt, fisco competere posse.

10. *Idem* libro singulari de Præ-
scriptionibus.

NON puto delinquere eum, qui in dubiis qua-
tionibus contra fiscoem facile responderit.

11. *Laetianus* libro 9. Epistulae.
NON possunt vlla bona ad fiscoem pertinere, nisi
quæ creditoribus superflua sunt. id enim bo-
norum cuiusque esse intellegitur, quod æri alieno
superest.

12. *Callistratus* libro 6. de Cognitionibus.
METALLUM damnatis libertas admittitur, cum etiã
verberibus ferulibus coercentur. Sanè per huius-
modi personas fisco nihil adquiri, Diuus Pius rescrip-
sit. & ideo quod legatum erat ei, qui postea in me-
tallum damnatus erat, ad fiscoem non pertinere re-
scripsit. magisque ait penæ eos, quam fisci, sequos
esse.

13. *Paulus* libro 7. ad legem Iu-
liam & Papiam.

EDICTO Diui Traiani, quod proposuit, significatur:
Vt si quis, antequam causa eius ad ærarium defer-
retur, profectus esset, eam rem, quam possideret, ca-
pere sibi non liceret; ex ea partem fisco interret, par-
tem ipse retineret. 1. Item postea edito signi-
ficauit: vt quæcumque profecta esset vel palam, vel
tacite relicta sibi, quod capere non possit, & pro-
basset iam id ad fiscoem pertinere; etiam si id non
possideret, ex eo, quod redactum esset à præfecto æ-
rario, partem dimidiam ferat. 2. Nihil autem
interest, quæ causa impediat ius capiendi. 3. Id
autem deferri debet, quod later, non id, quod fisci est.

4. Ad heredes eius, qui se detulerat, non
videbatur præmium transire. sed Diuus Hadrianus
rescripsit: vt licet ante decessisset is, qui se detulerat,
antequam id, quod detulerat, fisco addiceretur; heredi
eius præmium daretur. 5. Exstat eiusdem
Hadriani epistula: vt si is, qui se deferre poterat, mor-
te præuentus fuerit; heredes eius, si detulerit, præmium
consequatur. si tamen (inquit) liquet bit defunctam e-
lut animi fuisse, vt se vellet deferre. si vero idcirco
dissimulauerit, dum rem occultari sperat: heredem
eius vltra vulgare præmium nihil consecuturum.

6. Item Diui fratres rescripserunt, heredes
eorum, quibus tacitum fideicommissum relictum
est, ita demum ex beneficio Traiani deferre se possit,
si reus datum fuerat, morte præuentus esset, & ideo
per angustias temporis deferre se non potuerit.

7. Cum ante æternum testamentum, tacitum
fideicommissum nuntiatum esset ab his, qui si
de iustitiam susceperunt; deinde post aperta fidei-
commissatio delictum esset: Diuus Antoninus recipi-

professionem eius iussit. neque enim dignum esse
premio tam precipitum festinationem prioris: &
& cum quis se nuntiet non capere, potius confiteri
de suo iure, quam aliud deferre videtur. 2. Ad
eos beneficium Traiani pertinet, qui ex defuncti vo-
luntate relicto sibi capere non possunt. ergo nec
illud, quod seruo meo relicto est, deferre poterit.
9. Eos, qui quasi indigni repelluntur, sum-
mouendos esse ab eamodi premio: id est eos, qui de
inofuscito egerunt, vel falsum dixerunt testamentum,
qui vsquo ad finem huius oppugnaverunt testamen-
tum. 10. Ei, qui per errorem se detulit, cum
capere solidum possit, non nocere hoc Diuus Ha-
drianus, & Diuus Pius, & fratres rescripserunt.

14. *Gaius* libro 11. ad legem Iuliam
& Papiam.

DEICITUR, esse hereditates ex Silianiano, cum fi-
scus vindicasset, vt nec libertates, ne legata vicia-
tur. quod aperte nullam habet rationem: cum ex
quibuslibet aliis causis fisco vindicatis hereditati-
bus, & libertates & legata maneant.

15. *Iunius Marcianus* libro 3. ad legem
Iuliam & Papiam.

SENATUS censuit: si delator abolitionem petat, quod
errasse se dicat: vt idem iudex cognoscat, an iusta
causa abolitionis sit. & si errasse videbitur, de in-
prudenter veniam, si autem calumnie, hoc ipsum
iudicet. eaque causa accusatori petinde cedat, ac si
causam egisset & prodidisset. 1. Si quis delato-
rem subiecerit tantum in ærarium deferat, quantum
premiij nomine delator consecutus fuisset, si vicif-
set. 2. Diuus Hadrianus rescripsit, eandem pen-
nam delatorem ferre debere, si citatus ad editum
non responderit, qua teneretur, si causam non pro-
basset. 3. Senatus Hadriani temporibus censuit:
cum quis se ad ærarium detulerit, quod capere non
potuerit, vt totum in ærarium colligatur: & ex eo
pars dimidia sibi secundum beneficium Diui Trai-
ani restitatur. 4. Quod si tribus editis à præ-
fecto ærario adesse delator iussus, venire noluerit: se-
cundum postea sit pronuntiaandum. sed ab eo,
qui ita adesse iussus, respondente post fore non ad-
fuerit, tantum exigendum, quantum apud ærarium
ex ea causa, quam detulerit, emaneret, si professionem
eam impleverit. 5. Senatus censuit: vt perinde
rationes ad ærarium deferat is, à quo tota hereditas
fisco cuius est, vel vniuersa legata; atque is deferre
debet, à quo pars hereditatis vel legati cuius est.

6. Si quis arguetur falsas rationes demulise:
de eo præfectus ærarij cognoscat, quoniam fraudem
inuenerit, vt tantam pecuniam in ærario iubeat in-
ferri.

16. *Ulpianus* libro 18. ad legem Iuliam
& Papiam.

IT Diuus Traianus, *Quicumque profectus fuerit,
A* quicumque accipere debeamus tam masculinum,
quam feminam. nam feminam quoque, quamvis dela-
tionibus prohibentur, tamen ex beneficio Traiani
deferre se permittuntur. Nec non illud æque non
intererit: cuius æris sit is, qui se deserit, vt iustæ,
an pupillaris, nam pupillis etiam permittitur deferre
se, ex quibus non capiunt.

17. *Modestinus* libro 2. de Penis.

IN summa sciendum est, omnium fiscalium pena-
rum petitionem creditoribus postponi.

18. *Marcianus* libro singulari de
Delatoribus.

DEFERRE non possunt mulieres propter sexus in-
firmam. & ita sacris constitutionibus cau-
tum est. 1. Item clarissimi viri deferre non pos-
sunt. 2. Item damnati deferre non possunt. vt
Diui fratres de eo rescripserunt; qui furtibus exiis,
in opus publicum erat datus,
3. Item constituitur omnibus principum prohiben-

tur deferre illi, qui in metallum dati sunt. hoc
ded, ne desperati ad delationem facile possint sine
causa confluere.

4. Sed eas causas, quas ante damnationem cepe-
runt deferre, post eos etiam post damnationem
exequi, rescriptum est.

5. Veterani quoque sacris constitutionibus dela-
tores esse prohibentur, propter honorem vtique &
merita militiæ.

6. Item milites propter honorem stipendiorum,
quæ meritis deferre prohibentur.

7. Sed communem causam sibi cum fisco quiuis
deferre potest: hoc est, vindicare, nec per hoc famo-
sus est, licet in causa sua non optinuisset.

8. Item eos, qui tutores vel curatores fuerunt, non
oportere deferre causa pupillorum vel adulescen-
tium suorum: Diui Seuerus & Antoninus rescripse-
runt. Quod consequens est obseruari & in eo, qui
quasi procurator negotia gessit, & ita idem prin-
cipes rescripserunt. Idem decreuerunt, nulla confi-
satione prohibendum esse procuratorem interroga-
ri: sed accusare eum, cuius negotia gessit. Et tuto-
rem, qui aut detulit, aut mandauit, seuerissime pu-
nientum rescripserunt.

9. Sed ne quidem is, qui aliquam vendidit rem,
eamdem deferre debet vel per se, vel per subiectam
personam: ne aliquin penam patiat dignam
suz personæ, vt & constitutum esse fertur.

10. Papiam, tam libro sexto, quam vndeimo
responsorium scribit, ita demum publi am auferri
pecuniam ei, qui cum erat creditor, nisi solum pec-
uniam accepit, si aut sciebat, iam accipiebat, pu-
blicum quoque esse debitorum: aut postea cogno-
uit, antequam consumeret pecuniam, sed placet, om-
nino modo ei pecuniam auferendam esse, etiam si
ignorauit, cum consumeret: & postea quidem prin-
cipes directam actionem competere ablata pecunia
rescripserunt. vt & Marcellus libro septimo dige-
storum scribit.

19. *Papinianus* libro 10. Responsorium.

ENIQUE non esse præstandas vlturas, cum pecu-
nia reuocatur, conuenit: quoniam res, non per
sona conuenit.

20. *Idem* libro 11. Responsorium.

SED reuocata pecunia, in fideiussorem liberatum
vtilis actio habetur.

21. *Paulus* libro 3. Quæstionum.

TRITUS, qui mihi suæ pignoris pecuniam de-
bebat, cum esset fisci debitor, soluit mihi, quæ
debebat, postea fisco iure suo vsu, abstulit mihi pec-
uniam, quæ reuocatur, in liberata essent pignora. Mar-
cellus rescripsit existimari, si id, quod mihi solum
est, fisco abstulit, non competere pignorum libera-
tionem. neque differendam admittendam esse, exi-
simo interesse putandum, id ipsum, quod solum
an tantumdem repetatur.

22. *Marcianus* libro singulari de Delatoribus.

RES autem nexas pignori distrahere procurato
res possunt. Sed si ante alij res obligatae sunt iure
pignori, non debet procurator ius creditorum læ-
dere. Sed si quidem superfluum est in repermittitur
procuratori vendere a lege, vt in primis creditori-
bus præstantibus satis fiat: & si quid superfluum
est, fisco inferatur, aut, si acceperit totum fisco, sol-
uat ipse, vel simpliciter si vendidit procurator: iu-
debit pecuniam, quam debet creditori priuato sue
re probatum, exsolui ei, & ita Diuus Seuerus & An-
toninus rescripserunt.

23. Ceteris damnatis se non suscipere Diuus Pius re-
scripsit, nec bona relicta eorum se quis proficitur,

vel partem honorum donatam non suscipere, & ad
icet, & illum dignum fuisse puniri pro tam turpi,
tamque inuidioso commoto: nisi durum esse vide-
batur, in vltro venientem penam statuere.

3. Sicut renuntiare causam nemo cogitur: ita li-
berum arbitrium descendendi ei non datur, qui degu-
lit & ita Diuus Seuerus & Antoninus rescripserunt.
& idem esse, licet aliendo mandato detulisset. Plane
rescripserunt, delatorem audiendum, volentem à li-
te desistere, si sibi mandatore subiectum quæra-
tur.

23. *Callistratus* libro 2. de Iure fisci.

DE eo delatore, cui causam solus agere instigat,
erat non habita mentione mandatoris, si postea
desistat, præterens mandatorum cause decessisse,
puniendum Diui fratres rescripserunt.

24. *Marcianus* libro singulari de Dela-
toribus.

NON tantum delator punitur, si non probauerit;
sed & mandator, quem exhibere debet delator.

25. *Ulpianus* libro 19. ad Sabinum.

SEC & decretum Imperatoris Seueri, & confi-
ratum, nullo modo exigendum quem probare,
unde habet, circa delationes fiscales: sed delatorem
probare debere, quod intendit.

26. *Idem* libro 31. ad Sabinum.

CVM quidam capitis reus emancipasset filium,
vt hereditatem adiret: rescriptum est, non videri
in fraudem fisci factum, quod adquisitum non est.

27. *Idem* libro 34. ad Edictum.

CVM mortem maritus uxoris necaret non defen-
dit: Diuus Seuerus rescripsit, dotem fisco vindic-
andam, prout ad maritum pertinet.

28. *Idem* libro 3. Dispensationum.

SI qui mihi obligauerat, quæ habet, habiturusq.
esset, cum fisco contraxerit: sciendum est, in re
postea adquisita fiscoem portorem esse debere, Papi-
nianum respondisse, quod & constitutum est, præue-
nit enim causam pignori fisci.

29. *Idem* libro 8. Dispensationum.

EIUS, qui delatorem corrumpit, ea condicio est, vt
pro visco habeatur. nam in fiscalibus causis id
constitutum est. Sed enim hæc pena, magis est, vt
aduersus ipsum locum habeat, qui delatorem teste-
mit cetero quin aduersus heredem eius transire non
debet. nec enim exinde perit causa, ex quo reus myta
est, vel actio perimitur, vel condemnatio facta vide-
tur. verum oportet costare prius, & de crimine pro-
nuntiare. Plane, si forte detrahenda causa agatur,
quæ semel iudicata est per delatoris corru, telam:
mortuus corruptor non efficit, quo minus agi pos-
sit, atque retractari causa, hic non penæ, sed cause
restitutio est.

1. Eum, qui falsum testamentum dixit, posse adi-
re hereditatem, constat, sed denegatis ei actionibus,
fisco locus erit, & obligationes, quas ad eundem con-
fudit non restituantur. Nam & in eo, qui post adita
hereditate in defuncti mortem non defendit, impe-
rator noster cum patre rescripsit, obligationes con-
futas non restituitur.

30. *Marcianus* libro 3. Institutionum.

NE procuratoris, Cesaris bonorum adores, quæ
ad fiscoem deuolutæ sunt, alienent, Imperatores
Seuerus & Antoninus, rescripserunt, & si manu illi
fuerint, reuocantur ad seruitutem.

31. *Idem* libro 4. Institutionum.

DIUUS Commodus rescripsit, oblidum bona, sicut
captiuorum, omnimodo in fiscoem esse cogenda.

32. *Idem* libro 14. Institutionum.

SED si, accepto vsu rogæ Romanæ, vt ciues Roma-
ni semper egerint: Diui fratres procuratori-
bus hereditarium rescripserunt, sine dubitatione

ne ius eorum ab obfidi condicione separatim esse beneficio principali. idcirco idem ius ei seruandum, quod habent, si a legitimis ciuibus Romanis heredes instituti fuerint.

33. *Vlpianus* libro 1. Responsorum. **E**um, qui debitoris fisci adit hereditatem, privilegium fisci esse coepisse subiectum.

34. *Macer* libro 2. Publicorum. **I**mperatores Severus & Antoninus Afclepiadi ita rescripserunt: Tu, qui defensione omiffa redimere sententiam maluisti, cum tibi crimen obicitur, non immerito quingentos solidos inferre fisco iustus es. omiffa enim ipsius causae inquisitione, ipse te huic poena subditi optinendum est enim: ut hi, quibus negotia fiscalia mouentur, ad defensiones causae bona fide veniant: non aduersarios, quo iudices redimere temptent.

35. *Pomponius* libro 11. Epistularum. **A** pud Titium scriptum est: Si priuatus ad se pertinere hereditatem Lucij Titij dicat, altero eandem hereditatem fisco vendicant: quiritur, utrum ius fisci ante deutiendum sit, & sustinenda actiones ceterorum, an nihilo minus inhibenda petitiones creditorum singulorum, ne publicae causae prauidetur, idque senatus consultis expressum est.

36. *Papinianus* libro 3. Responsorum. **P**raedij a fisco distractis, praeterit temporis tributum corundem praediorum onus emptorem spectare placuit.

37. *Idem* libro 10. Responsorum. **Q**uod placuit, fisco non esse poenam petendam, nisi creditores suum recipere uiderint: eo pertinet, ut privilegium in poena contra creditores non exerceatur, non ut ius commune priuatorum fisco amittat.

38. *Idem* libro 11. Responsorum. **F**iscus in quaestione falsi testamenti non optinuit, prius quam autem ea quaestio decideretur, alio nuntiante bona postea vacare constitit. fructus post primam litem absumi non oportuisse, respondi. neque enim ad senatusconsulti beneficium, scriptum heredem pertinere controuersia mota.

39. *Idem* libro 18. Responsorum. **D**elatoris opera non esse fundum respondi, qui fisci pecuniam, quam alius tenebat, ad sui temporis administrationem pertinere, quamuis probare non potuisset, contendit: quamquam propria causam egerat.

40. *Idem* libro 21. Quaestionum. **B**ona fisco citra poenam exilij perpetuam adiudicari sententia non oportet.

41. *Idem* libro 21. Quaestionum. **E**um, qui periculum communis condemnationis diuidi postulat, quod participes iudicati soluendo essent, reuocatis alienationibus, quas fraudulententer fecerant, non uideri causam pecuniam fisco nuntiasse respondi.

42. *Idem* libro 21. Quaestionum. **I**ta fidei heredis commissae Rego, fundum Titio de qua te rogant, si Titius capere non possit, non euitabit heres poenam taciti fideicommissi non enim est palam relinquere, quod ex testamento sciri non potest, cum recitatum est. quemadmodum nec ille palam dat, qui ita scribit: Rego res heredis, in eoque ad te habet, sedum praestitit. immo in priore specie maiorem fraudem excogitasse uidetur, qui non tantum legem circumuenire uoluit, sed etiam interpretationem legis, quae circa tacitum fideicommissum habetur, quamuis enim fundum nominauerit: non tamen cognosci potest, de quo sit rogatus heres: cum diuersitas rerum, obsecrum faciat legatum.

43. *Idem* libro 21. Responsorum. **P**atronus si tacite in fidem suam recipiat, ut ex portione sua praestiterit, fraudem dicitur: quia de suo largitur.

44. *Idem* libro 21. Responsorum. **E**um, qui bona vacantia a fisco comparauit, debere actionem, quae contra defunctum competit, ex ipere.

45. *Idem* libro 5. Fideicommissorum.

Artianus Severus praefectus ariari: cum eius, qui tacite rogatus fuerat non capienti fideicommissum reddere, bona publicata erant: prouentibus, nihilo minus ius deferendi ex constitutione Diui Traiani habere eum, cui fideicommissum erat relatum.

46. *Idem* libro 6. Fideicommissorum. **Q**ui autem nonnulli ingrati aduersus beneficium Diui Traiani, post professionem quoque de tacito fideicommissum factam, cum possessoribus transigunt, atque tribus edictis euocati non respondent: placuit senatus, tantum ab eo, qui id fecisset, exigis quantum apud ariarium ex ea causa, quam detulerat, remanere oporteret, si professionem suam impleisset, & si possessoris quoque fraus apud praefectum conuicta fuisset: ad eoque, quod conuictus inferre debuisset, exigi.

47. *Vlpianus* libro 6. Fideicommissorum. **I**mperator noster rescripsit, fisco in rem habere actiones ex tacito fideicommissum.

48. *Paulus* libro 1. Sententiarum. **D**elator non est, qui protegens causae suae gratia aliquid ad fisco nuntiat.

49. *Idem* libro 5. Sententiarum. **I**n fraudem fisci non solum per donationem, sed quocumque modo res alienatae reuocantur, idemque iuris est, & si non quaeratur: quae enim in omnibus fraudes poentur.

50. *Idem* libro 5. Sententiarum. **B**ona eorum, qui in custodia, vel in vinculis, vel compediibus decesserunt, hereditibus eorum non auferuntur, siue testato, siue intestato decesserunt.

51. *Idem* libro 5. Sententiarum. **E**ius bona, qui sibi mortem consciiuit, non ante ad fisco coguntur, quam prius coheriter, cuius erimnis gratia manus sibi intulerit. Eius bona, qui sibi ob aliquod admissum flagitium mortem consciiuit, & manus intulit, fisco vindicantur, quod si id tardio uideat, aut pudore arii alieni, vel ualeat diuis allucis inpatientia admittit: non inquit auferuntur, sed suae successioni relinquuntur.

52. *Idem* libro 5. Sententiarum. **A** debitore fisci in fraudem datas libertates retrahi placuit. Sane ipsum ita ab alio emere mancipium, ut manumittat, non est prohibitum: ergo tunc & libertatem praestare possit.

53. *Idem* libro 5. Sententiarum. **E**x his bonis, quae ad fisco delata sunt, instrumenta, uel chirographa, acta etiam ad ius priuatorum pertinentia restitui postulantibus conueniunt.

54. *Idem* libro 5. Sententiarum. **N**eque instrumenta, neque acta a quoquam aduersus fisco edii oportet.

55. *Idem* libro 5. Sententiarum. **I**pe autem fisco actorum suorum exempla hae condicione edit ut (ne) is, cui describendi sit potestas, aduersus se, vel rem publicam his actis utatur, de quo cauere compelliuit, ut, si uisus contra interdictum fuerit, causa cedat.

56. *Idem* libro 5. Sententiarum. **Q**uotiens apud fisco agitur, actorum potestas postulanda est, ut merito si uti liceat, eaque manu commentariensis adnotanda sunt. quod si ea aliter profertur: is, qui ita potulerit, causa cadit.

57. *Idem* libro 5. Sententiarum. **Q**uotiens iterum apud fisco eadem causa tractatur: priorum actorum, quorum usus non fuerat postulat, ex officio recitatio iure potestur.

58. *Idem* libro 5. Sententiarum. **Q**ui pro alio a fisco conuentus debitum exsoluit, non inique postulat persecutionem bonorum eius, pro quo soluit, in quo etiam aduBari per officium solet. 10. *Fiscus* libus debitoribus petentibus ad coparandam pecuniam dilatione negari non placuit, cuius rei estimatio ita arbitrio iudicatis con ceditur: ut in maioribus summis non plus, quam tres menses: in minoribus uero non plus, quam duo prorogentur: prolixioris autem temporis spatium ab Imperatore postulandum est. 11. *Si* principalis rei bona ad fisco deuoluta sint, fideiussores liberantur: nisi si forte minus idonei sint, & in reliquum non extoluit quantitates accesserint.

12. *Si* plus seruatum est ex bonis debitoris fisco distrahitis.

Distrahitis, iure ac merito restitui postulat. 13. *Conductor* ex fundo fiscali nihil transferre potest, nec cupressi materiam vendere, vel oliu, non subtrahit aliis, ceteraque arbores pomiferas exdere & facta eius rei estimatio, in quadruplum conuenitur.

14. *Minoribus* viginquinque annis neque fundus, neque uegetalia locanda sunt: ne aduersus ea beneficium tracti utantur.

15. *Hermogenianus* libro 6. Iuris epitomatorum.

A uertur ei quasi indigno successio, qui, cum heres institutus esse ut filius, post mortem eius, qui pater dicebatur, suppositus declaratus est.

16. *Qui* aliquid sciens in fraudem fisci suscepit, non solum rem, in qua fraudis ministerium suscepit, sed alterum tantum restituere cogitur.

17. *Quod* a praeside seu procuratore, vel quolibet alio in ea prouincia, in qua administrat, licet per suppositam personam, comparatum est: infirmato contractu vindicatur, & estimatio eius fisco inferitur nam & uauem in eadem prouincia, in qua quis administrat, & fiduciam prohibetur.

18. *Fiscus* semper habet ius pignoris. 4. *Qui* compensationem opponit fisco, intra duos menses debitum sibi docere debet.

19. *Ut* debitoris fisci, quod fisco debet, compensetur, sepe constitutum est: excepta causa tributaria, & impendiorum, item pretio rei a fisco emptae, & quod ex causa anonaria debetur.

20. *In* reatu constitutus, bona sua administrare potest, eique debitor recte bona fide soluit.

21. *A*ctores, qui aliquid officium gerunt, in bonis, quae distrahant, procuratores uendare incon sultis principibus prohibentur, & si ueneant, uenditio nullas vires habebit.

22. *Seruus* Caesaris, si iussu procuratoris adit hereditatem, Caesaris uolenti acquiritur.

23. *Si* multi fisco fraudem fecerint: non ut in actio ne furti, singuli solidum: sed omnes semel quadrupli poenam pro uiti portione debent, sane pro non idoneis, qui sunt idonei, conueniuntur.

24. *Paulus* libro 1. Decretorum.

Molchis quaedam fidei debetrix ex conductio ne uegetalis, heredes habuerat: a quibus post aditam hereditatem Faria Senilla, & alij praedia emerant, cum conuenirentur propter Molchidis reliqua, & dicebant heredes Molchidis idoneos esse, & multos alios ex hisde bonis emisse: equum putauit imperator, prius heredes conuenire debe re: in reliquum, possessorem omnem, & ita pronun trauit.

25. *Aemilius* Paclameus conduxerat a fisco possessionem: eaque paulatim pluribus locauerat maiore quantitate, quam ipse suscepit, conuenie batur a procuratoribus Caesaris in eam quantita tem, quam ipse perceperit. hoc iniquum, & inutile fisco uidebatur, ut tamen suo periculo ipse eos, qui bus locauerat, conueniret. ideoque pronuntiauit, in eam solam quantitate eum conueniri debere, qua ipse conductor existerat.

26. *Idem* libro 2. Decretorum.

Status Florus testamento scripto heredes sui Pompeij tacite fidei commiserat, ut non capienti fundum & certam pecuniam quantitatem daret: & eo nomine cautionem a Pompeio exigere curauerit, se restitutum ea, & quae per praepositionem dederat, postea idem Florus, facto secundo testamento, & eodem Pompeio & Faustino heredibus institutis, nullas praepositiones Pompeio dederat hae perlo na, quae capere non poterat, se detulerat, consulti Imperatores a procuratoribus rescripserant, si non probaretur mutata uoluntate esse, praestandum fidei, omnium, atque ita Pompeius condemnatus desiderabat, cuius esse in hereditate oportere: quia praepositiones non acceperat. nec posse uideri pro parte in prima uoluntate testatorem perleuerasse,

sed in uniuerso, pronuntiauit, nec testamentum prius exstare, nec, si dedisset in primo testamento, ex posteriore peti potuisse, nisi petum esset. placuit, quia non probabat sibi datas praepositiones, ex sola sua cautione solum fideicommissum praestare debe re.

27. *Cornelio* Felici mater scripta heres rogata erat restituere hereditatem post mortem suam. cum heres scripta condemnata esset a fisco, & omnia bona mulieris occuparentur dicebat Felix, se ante poenam esse. hoc enim constitutum est, sed si nondum dies fideicommissi uenisset, quia posset prius ipse mori, vel etiam mater alias res acquirere: repulsus est interim a petitione.

28. *Idem* libro 3. singulari de tacitis fideicommissis.

Cum tacitum fideicommissum is, cui datum est, capere se nihil posse detulisset in quaestione uenit, doctantis, an totius arii partem dimidiana ex beneficio Diui Traiani recipere debeat, de qua re exstat rescriptum Imperatoris Antonini in haec uerba: Imperator Antoninus Iulio Ruso. Qui tacitam fidem accomnodauit, ut non capienti restitueret hereditatem: si deducta parte quarta restituit, nihil retinere debet. quadrans autem, qui heredi imponitur ipsius, ei piatur, & ad fisco transferatur. unde doctantis semissem solum capit, qui se detulit.

29. *Idem* libro 3. Decretorum.

Valerius Patroinus procurator Imperatoris Flauio Statilio praedicta certo pretio addixerat, deinde facta licitatione idem Statilius recepta ea licitatione optinuerat, & in uacua possessionem inductus erat, de fructibus medio tempore perceptis quaerebatur. Patroinus fisco esse uolebat. Plane si medio tempore inter primam licitationem, & sequentem adiectionem percepti fuissent uenditio rem pertinere, sicut solet dici, cum in diem addito facta est, deinde melior condicio allata est, nec moueri deberemus, quod idem fuisset, cui & primo addita fuerant praedia. Sed cum utraque additio intra tempus uindictarum facta fuisset, recessum est ab hoc tractatu, itaque placebat fructus emptoris esse. Papinianus & Messius nouam sententiam induxerunt, quia sub colono erant praedia, iuuquid esse fructus ei auferri uniuersos: sed colonum quidem percipere eos debere, emptorem uero pensionem eius anni accepturum, ne fisco colono tene retur, quod ei frui non licuisset, atque si hoc ipsum in emendo conuenisset: pronuntiauit tamen secundum illorum opinionem, quod quidem domus no colerent, uniuersos fructus habere. si uero sub colono, pensionem accipere. Tryphonino suggerente, quid pararet de aridis fructibus, qui ante praepositionis fuissent: respondi, si nondum dies pensionis uenisset, cum addita sunt, eos quoque emptorem accepturum.

DE CAPTIVIS ET DE POST-LIMINIO, & redemptis ab hostibus.

TIT. XV.

Macer libro 14. Digestorum.

Quod seruus eius, qui ab hostibus captus est, postea quam ille ad hostes peruenit: hoc habebunt heredes eius: quia, etsi captiuitatis tempore decedisset, adquisitionem foret heredi.

2. *Idem* libro 39. Digestorum.

Nauibus longis atque onerariis propter bellum postliminium est: non plicatoriis, aut si quas ad uarias voluptatis causas parauerunt.

3. *Equus* item, aut equa freni patiens, recipitur postliminio: nam sine culpa equitis proripere se potuerunt.

4. *Non* idem in armis iuris est: quippe nec sine

Magis amittuntur, atque enim postliminio reverti negatur, quod turpiter admittantur.

3. Pomponius libro 37. ad Quintum Mucium. Item veltis.

4. Modestinus libro 3. Regularum. Qui ab hostibus capiuntur, vel hostibus deduntur, iure postliminij reverti, antiquitus placuit. An qui hostibus deditus reversus, nec a nobis receptus, cuius Romanus sit, inter Brutum & Sczolam varie tractatum est. & consequens est, ut civitatem non adipiscatur.

5. Pomponius libro 37. ad Quintum Mucium. Postliminij ius competit aut in bello, aut in pace.

1. In bello, cum hi, qui nobis hostes sunt, aliquem ex nostris ceperunt, & intra praesidia sua perduxerunt, nam si eodem libello is reversus fuerit, postliminium habet. id est, perinde omnia restituantur ei iura, ac si captus ab hostibus non esset. autem in praesidia perducatur hostium, manet eius, tunc autem reverti intellegitur, si aut ad amicos nostros perveniat, aut intra praesidia nostra esse ceperit.

2. In pace quoque postliminium datum est, nam si cum gente aliqua neque amicitiam, neque hospitium, neque foederis amicitiae causa factum habeat: hi hostes quidem non sunt, quod autem ex nostro ad eos pervenit, illorum sit. & liber homo noster ab eis captus, servus sit, & eorum. Idemque est, si ab illis ad nos aliquid perveniat. Hoc quoque igitur casu postliminium datum est.

3. Captivus autem, si a nobis manus missus fuerit, & pervenerit ad suos, ita demum postliminium reverti intellegitur, si malit eos sequi, quam in nostra civitate manere. & ideo in Atilio Regulo quem Carthaginenses Romanis miserunt, responsum, esse non esse eum postliminio reverti: quia iuraverat Carthaginenses reverti, & non habuerat animum Romae remanendi. Et ideo in quodam interprete Menandro, qui, postquam apud nos manus missus erat, illis ad suos, non est visa necessaria lex, quae lata est de illo, ut maneret cuius Romanus. Nam siue animus ei fuisset remanendi apud suos, desineret esse civis: siue animus fuisset revertendi, maneret eius. & ideo est lex superius Quae.

6. Idem libro 1. ex Variis lectionibus. Mulier in opus salinarum ob maleficcium data, & deinde a latronibus exterae gentis capta, & iure commercij vendita, ac redempta in causam suam recidit. Coecilio autem Fismo centurioni pretium ex sisco reddendum est.

7. Proculus libro 2. Epistularum. Non dubit, quin foederati & liberi, nobis externi sint: non inter nos atque eos postliminium esse. etenim quid inter nos atque eos postliminij opus est: cum & illi apud nos & libertatem suam, & dominium rerum suarum, atque apud se, retineant: & eadem nobis apud eos contingant.

8. Liber autem populus est is, qui nullius alterius populi potestati est subiectus, siue is foederatus est: item siue ex quo foedere in amicitiam venit, siue foedere comprehensus est, ut is populus alterius populi maiestatem comiter conservaret. hoc enim adicitur, ut intellegatur alterum populum superiorem esse non ut intellegatur alterum non esse liberum, & quemadmodum clientes nostros intellegimus liberos esse, etiam si neque auctoritate, neque dignitate, neque viri boni nobis praesunt: sic eos qui maiestatem nostram comiter conservare debent, liberos esse intellegendum est.

9. At sunt apud nos rei ex civitatibus foederatis: & in eos damnatos animaduertimus.

8. Paulus libro 3. ad legem Iuliam & Papiam.

Non ut a patre filius, ita vxor a marito iure postliminij recuperari potest: sed tunc, cum & vocaretur mulier, & adhuc alij post constitutum tempus impia non est, quod si voluerit nulla causa proba-

bili interveniente, poenis discidi tenetur.

9. Vlpianus libro 4. ad legem Iuliam & Papiam.

Apud hostes susceptus filius si postliminio reverti, filij iura habet, habere enim eum postliminium, nulla dubitatio, est post rescriptum Imperatoris Antonini, & Divi patris eius ad Quinimum Tertullum praesidem provinciae Mysiae inferioris.

10. Papinianus libro 29. Quaestionum.

Pater instituto impuberi filio substituerat, & ab hostibus captus decessit. postea defuncto impubere legitimum admitti, quibusdam videbatur: neque tabulas secundas in eius persona locum habere, qui viuo patre sui iuris effectus fuisset verum huic sententiae refragat iuris ratio: quoniam, si pater, qui (non) rediit, iam tunc decessisse intellegitur, ex quo captus est, substitutio sua vires necessario tenet.

1. Si mortuo patre captus impubes institutus, vel exheredatus in promptu est dicere, legem Corneliam de tabulis secundis nihil locutam eius duntaxa personam demonstrasse, sed testamenti factionem habuisse. Plane captivi etiam impuberes legitimum hereditatem per legem Corneliam deferri: quoniam verum est, ne impubere quidem factionem testamenti habuisse, & ideo non esse alienum, praetorem subsequi non minus patris, quam legis voluntatem, & vitales actiones in hereditatem substituto dare.

11. Idem libro 31. Quaestionum.

Quod si filius ante moriatur in civitate: nihil est, quod de secundis tabulis tractari possit: siue quoniam viuo patre filius familias morti intellegitur: siue quoniam, non reueto eo, exinde sui iuris videtur fuisse, ex quo pater hostium pretius est.

12. Trybinius libro 4. Disputationum.

In bello postliminium est: in pace autem his, qui bello capti erant, de quibus nihil in pactis erat comprehensum, quod ideo placuisse Servius scribit, quia spem revertendi civibus in virtute bellica migis, quam in pace, Romani esse voluerunt: verum in pace qui pervenerunt ad alteros, si bellum subito exarsisset, eorum servi efficiuntur, apud quos iam hostes suo facto deprehenduntur, quibus ius postliminij est tam in bello, quam in pace: nisi foedere cautum fuerat, ne esset his ius postliminij.

1. Si quis captus ab hostibus, hi, quos in potestate habuit, in incerto sunt, verum sui iuris facti, in adhuc pro filiis familiarum computentur, nam defuncto illo apud hostes, ex quo captus est, patres familiarum: reverti, numquam non in potestate eius fuisse credentur, ideo & de his, quae medio tempore acquirunt stipulatione, traditione, legato, (nam hereditate non possunt) tractatum est, ubi non est reuersus, si forte alij, vel in eorum, his exhereditis testamento, vel in partem instituti sunt heredes: verum in hereditate captivi, quae lege Cornelia inducitur an propria ipsorum sint, quod verius est, diversumque in his, quae per servos adquiruntur, merito: quia hi bonorum iurati, & esse periculis tantum sui iuris exinde, sibi quoque ideo adquisita intelleguntur.

2. Facti autem causa in facta nulla constitutio fieri possunt ideo eorum, quae vltimae capiebatur per se metipsum possidens, qui postea manens eum, interumpitur vltimae: quia certum est, eum possidere desisse, eorum vero, quae per subiectas iuri suo personas possidebat, vltimae captus, vel

vel si qua postea peculiari nomine comprehenduntur, Iulianus scribit, credi suo tempore impleri vltimae: quoniam remaneantibus istem personis in possessionem, Marcellus nihil interesse, ipse possidisset, an subiecta ei persona, sed Iuliani sententia sequendum est.

3. Medio tempore filius, quem habuit in potestate captivus, vxorem ducere potest: quoniam consentire nuptus pater eius non potest, nam vltimae nec dissentire, susceptus ergo nepos in reuersi captivi potestate, vltimae rediit: vltimae leges et quodammodo iurati, cum nuptus non consentiret, non mirum: quia illius temporis condicio necessitasque siciebat, & publica nuptiarum vtilitas exigebat.

4. Sed captivi vxor, tamen si maxime velit, & in domo eius sit, non tamen in matrimonio est.

5. Codicilli, si quos in tempore captivitatis scripserit, non creduntur iure suppleri confirmati testamento, quod in civitate fecerat, sed nec fideicommissum ex his potest: quia non sunt ab eo facti, qui testamenti factionem habuit, sed quia merum principium eorum in civitate constituto captivo, factum est, & est in testamento confirmatio codicillorum, & is postea revertens est, & postliminio ius suum recipit: humanitati rationi congruum est, eos codicillos sui iuris effectum habere, quasi in medio nulla captivitas intercessisset.

6. Cetera, quae in iure sunt, postea quam postliminio rediit, pro eo habentur, ac si numquam iste hostium potius fuisset.

7. Si quis servum captum ab hostibus redemerit, pretius est redemptis, quam si alienum fuisse, sed oblatio ei pretio, quod dedit, postliminio rediit, aut receptus esse servus creditur.

8. Et si ignorans captivum, existimans vendentis esse, redemit: an quasi vltimae videatur, scilicet ne post legitimum tempus offerendi pretij prior domino facultas sit, videmus. Nam occurrit, quod constituitur, quae de redemptis lata est, eum redimentis servum facit: & quod meum iam vltimae me, intelligi non potest. Rursum cum constitutio non deteriorem causam redimentium, sed si quo meliorem effecerit: pretium ius bonae fidei emptoris vltimae iniquum, & iniquum, & contra mentem constitutum est, ideoque transacto tempore, quanto, nisi constituto eum proprium fuisse, vltimae potuisset, nihil ex constitutione domini superesse, recte dicitur.

9. Manumittendo autem verum definit tantum dominus esse, & relictus ab eo servus in ius prioris domini redit: an & liberum eum fecit, ne praesertim libertatis dominij fiat translatio? certe apud hostes manus missus liberatur: & tamen si eum mancus dominus ipsius verus intra praesidia nostra fuisset, quamvis non secutum res nostra, sed dum eo consilio venisset, ut ad illos revertetur: servum retineretur postliminij, quod in liberis aliter erit: non enim postliminio reu: rebatur, nisi qui hoc animo ad suos venisset, ut eorum res sequeretur, illosque relinqueret, a quibus abisset, quia (ut Sabinus scribit) de sua qua civitate cuique constituti facultas libera est, non de dominij iure. Verum hoc non multum operat praesertim inspectione: quia in hostium iure manus missus obesse tunc nostro domino serui non potuit, de quo iuritur, lege nostra, quam constitutio fecit, eum Romanum dominum habuit: & an ab eo post libertatem adsequi, transactum, quid enim si manum illum pretium eius offerat, si nec conveniendi eius sit facultas? liber erit servus qui nullo merito suo poterit a domino libertatem consequi? quod est iniquum, & contra iustitiam a maioribus libertatis f. Bonem. Certe & vltimae, si ab hoc, qui sciens alienum esse redemit, si bona fide emisit, vltimae, si libertatem perducere potuit, & isto quoque modo pro domino, qui ante captivitatem fuerat, ius suum amittebat, quare igitur iste non habet ius manumit-

tendi? 10. Si servus fuerit, antequam ab hostibus caperetur, redemptus pendente condicione, suam causam retinebit.

11. Quid ergo, si ita libertatem acceperat, si decem milia dederit? quod situm est, unde dare debet, quoniam est concessum est statulibero de peculio dare: hoc tamen, quod apud hunc, qui redemit, habet, nunquid vice illius, sit, quod apud hostes quod fuisse: vltimae il ex re illius, aut ex operis suis quod situm est, ex alia autem causa, pro peculio potest dari, ita ut condicione benigna eum paruisse credantur.

12. Si pignori servus datus fuerat ante captivitatem: post dimissum redemptorem, in Beterem obligationem revertitur, & si creditor obulerat ei, qui redemit, quanto redemptus est: habet obligationem & in proprio debiti causam, & in eam summam, qua eum liberavit: quasi ea obligatione, quadam constitutione ind. ca: ut eum posterior creditor priori satisfaciat, confirmandi sui pignoris causam, si quod in hoc consera re. est, & posterior, qui apud nos esset prior, quia eum servum, ut apud nos esset, efficit, ab eo, qui tempore prior fuit, ut infirmo re dimittere est.

13. Si plurium servus fuerat, & omnium nomine ei qui redemit, restitutum pretium erit: in eum omnium redibit, si vnus tantum, vel quorundam, nec omnium: ad eum, esse, qui solverunt, pertinebit: ita ut in portione sua pristinum ius obtineat, & in parte ceterorum ei, qui redemit, succedant.

14. Si fideicommissa libertas debita captivo fuerit, redemptus nondum eam petere poterit, nisi redemptori facti fuerit.

15. Si deportatus ab insula hostes ceperunt, redemptus, quibus casibus redit, in eam causam venit, in qua futurus esset, si captus non fuisset, deportabitur igitur.

16. Sed si in captivo seruo talis praesertim causa, quae eius vel ad tempus, vel in perpetuum libertatem impediret, nec redemptione ab hostibus mutabitur, veluti si in legem Favianam commissis eum constituta: vel ita vicerat, ne manumitteretur, habebit autem interim sine poena sua, qui redemit.

17. Ergo de metallo captus, redemptus in praenam suam revertetur, nec tamen ut transfiga metalli puniendus erit, sed redemptus a sisco pretij recipiet: quod etiam constitutum est ab Imperatore nostro, & Diuo Severo.

18. Si namque ex Pamphila legatum tibi fuerit, tuque matrem redemeris, & ea apud te pepererit: non videri te partum ex causa lucrativa habere: sed officio, arbitrioque iudicis estimandam constituto pretio partus perinde, atque si quanto mater est empta, si nul & partus venisset, quod si tam natum apud hostes, quod eo tempore, quo capiebatur, videri gerbat: eam matrem redimat, ab eodem vno pretio oblato tanto, quantum ex pretio, quod pro viroque vnum datum est, estimationem contingere partus: & videat is postliminio reverti. Multo magis si diversis emptores vtriusque exierint, vel vni: Sed si suo quemque pretio redemerit, & offerat pro singulis quo: tebit redemptori, quod hosti pro quoquo datum est, ut separatim quoque postliminio reverti possint.

13. Paulus libro 2. ad Sabinum.

Si me tibi adrogandum dedissem: emancipato me, reverti ab hostibus filium meum loco nepotis tibi futurum, constituit.

14. Pomponius libro 3. ad Sabinum.

Utrum duae species postliminij sint, ut aut nos recuperantur, aut aliquid recipiamus: eo per filium revertatur, duplicem in eo causam esse oportet: postliminij: & quod pater eum receperit, & ipse ius suam. 1. Non ut pater filium,

uxorem maritus iure potestatis recipit, sed consensu redintegratur matrimonium.

15. Ulpianus libro 22. ad Sabinum.

Si pater redempto, & ante luitonem defuncto; filius post mortem eius, redemptionis quantitatem offerat: dicitur esse, si eum ei posse existere, nisi forte quis subtilius dicat hunc, dum moritur, quasi iure pignoris finito, nandum postliminium, & sine obligatione debiti obisse, ut poterit suum habere. quod non sine ratione dicitur.

16. Idem libro 23. ad Sabinum.

Retro creditur in ciuitate fuisse, qui ab hostibus aduenit.

17. Paulus libro 2. ad Sabinum.

Postliminio carent, qui armis victi hostibus se dederunt.

18. Ulpianus libro 35. ad Sabinum.

In omnibus partibus iuris is, qui reuersus non est ab hostibus, quasi tunc decessisse videtur, cum captus est.

19. Paulus libro 16. ad Sabinum.

Postliminium est ius amitte rei recipiende ab extraneo, & in statum pristinum restituende, inter nos ac liberos populos regesque, moribus legibus constitutum. Nam quod bello amittimus, aut etiam circa bellum: hoc si rursus recipiamus, dicitur postliminio recipere. Idque naturali equitate introducum est: ut, qui per iniuriam ab extraneis detinebatur, is ubi in fines suos redisset, pristinum ius suum reciperet.

1. Induitur sunt, cum in breuitate, & in praesens tempore conuenit, ne inuicem se laesant. quo tempore non est postliminium. 2. A piratis aut latronibus capti, liberi permanent. 3. Postliminio redisse videtur, cum in fines nostros intraverit, sicuti amittitur, ubi fines nostros excessit. Sed & si in ciuitatem sociam, amicumve, aut ad regem socium vel amicum venerit statim postliminio redisse videtur: quia ibi primum nomine publico tutus esse incipiat.

4. Transfuga nullum postliminium est. nam qui malo consilio, & proditoris animo patriam reliquit, hostium numero habendus est. Sed hoc in libero transfuga iuris est, siue femina, siue masculus sit.

5. Si vero seruus transfugerit ad hostes: quoniam & cum eam captus est, dominus in eo postliminiam habet: reditum dicitur, etiam ei postliminium esse: scilicet ut dominus in eo pristinum ius recipiat: ne contrarium ius non tam ipsi iniuriosum sit, qui seruus semper permanet, quam domino damnosum constituitur. 6. Si statuliber transfuga reuersus sit: exstante conditione, postquam redit, liber efficitur. Diuersum est, si condicio extiterit, dum apud hostes est: in eo enim casu neque si uerit potest, ut liber sit: neque heredi in eo ins postliminiam est: quia non potest quare, cum nullum damnus patitur libertate iam contingente, si non impediret, quod transfuga factus est. 7. Filius quoque familias transfuga non potest postliminio reueri, neque viuo patre: quia pater sic illum amittit, quem admodum patria: & quia disciplina castorum antiquior fuit parentibus Romanis, quam caritas liberorum. 8. Transfuga autem non is solus accipiendus est, qui aut ad hostes, aut in bello transfugit: sed & qui per indutiarum tempus, aut ad eos, cum quibus nulla amicitia est, fide suscepta transfugit. 9. Si is, qui emat ab hostibus, pluris alij ius pignoris, quod in re emptio habet, cesserit: non eam quantitatem, sed priorem redemptus reddere debet. & emptor habet actionem aduersus eum, qui vendidit, ex empto. 12. Postliminiam

hominibus est, cuiuscumque sexus, conditioneque sint: nec interea, liberi, an serui sint. nec enim soli postliminio recipiuntur, qui pugnare possunt: sed omnes homines, quia eius naturae sunt, ut uis esse vel consilio, vel aliis modis possint.

20. Pomponius libro 16. ad Sabinum.

Si captiuus, de quo in pace cautum fuerat, ut rediret, sua voluntate apud hostes manserit: non est ei postea postliminium. 1. Verum est, expulsi hostibus ex agris, quos ceperint, dominia eorum ad priores dominos redire, nec aut publicari, aut praedae loco cedere, publicatur enim ille ager, qui ex hostibus captus sit. 2. Redemptio facultatem redeundi praebet, non ius postliminij mutat.

21. Ulpianus libro 5. Opiniorum.

Si quis ingenuam ab hostibus redemptam eo antea secum habuerit, ut ex ea suscipere et liberos: & postea ex se natum sub titulo naturalis filij cum matre manumiserit: ignorantia mariti eiusdemque patris, neque statum eorum, quos manumississe uisus est, officere debet: & exinde intellegi oportet remissum mariti pignoris vinculum, ex quo de ea suscipere liberos oportet: ideoque eam, quae postliminio reuerfa, erat libera & ingenua, ingenuam peperisse constat. Quod si publice praeda uirtute militum reciperetur, nulli pretium mariti pater numerauerit: pro iure postliminio reuerfa, non cum domino, sed cum marito fuisse declaratur. 1. In ciuilibus dissensionibus, quamuis saepe per eas res publica laedatur, non tamen in exitium reipublice contenditur, qui in alterutras partes discedent, uice hostium non sunt eorum, inter quos iura captiuitatis, aut postliminiorum fuerint. & ideo captos, & uenudatos, posteaque manumissos placuit superuacuo repetere a principe ingenuitatem, quam nulla captiuitate amiserant.

22. Iulianus libro 62. Digestorum.

Bona eorum, qui in hostium potestate peruenere, atque ibi decesserint, siue testamenti factione habuerint, siue non habuerint, ad eos pertinent, ad quos pertinere, si in potestatem hostium non peruenissent: idemque ius in eadem causa omnium rerum iubeat esse lege Cornelia, quae futura esset, si hi, de quorum hereditatibus iureis constituebatur, in hostium potestate non peruenissent. 1. Apparet ergo, eadem omnia pertinere ad heredem eius, quae ipse, qui hostium potestatis est, habiturus esset, si postliminio reuertisset. porro quocumque serui captiuorum stipulantur, vel accipiunt, adquiri dominis intelleguntur, cum postliminio redierint: quare necesse est, etiam ad eos pertinere, qui ex lege Cornelia hereditate adierint. Quod si nemo ex lege Cornelia heredes extiterit, bona publica sunt. Legata quoque seruis eorum praesenti die, vel sub conditione ad heredem pertinent. Item si seruus ab extrero heredes institutus fuerit, iussu heredis capiti adire poterit. 2. Quod si filius eius, qui in hostium potestate est, accipit, aut stipulatur, id pater, priusquam postliminio rediret, mortuo, ipsi adquisitum intellegitur, & si uiuo patre decesserit, ad heredem patris pertinet: nam status hominum, quorum patres in hostium potestate sunt, in pendenti esse: reuerso quidem patre, estimatur numquam super potestatis fuisse: mortuo, tunc paterfamilias fuisse, cum pater eius in hostium potestate perueniret. 3. Quae peculiaria nomine serui captiuorum possident, eorum facta in telleguntur, si ibi decesserint, per legem Cornelianam ad heredem eorum pertinent. 4. Si quis, cum pregnantem uxorem haberet, in hostium potestatem perueniret, nato deinde filio, & mortuo, ibi decesserit: eius testamentum nullum est: quia & eorum, qui in ciuitate manserunt, hoc casu testamenta rumpuntur.

23. Idem

23. Idem libro 69. Digestorum.

Si quis, praegnate uxore relicta, in hostium potestate perueniret, mox natus filius eius, uxore duca, filium vel filiam procreauerit: tunc postliminio auius reuersus fuerit: omnia iura nepotis nomine perinde capiet, ac si filius natus in ciuitate fuisset.

24. Ulpianus libro 1. Institutionum.

Hostes sunt, quibus bellum publice populus Romanus decernit, vel ipsi populo Romano, ceteri latronum vel praedones appellantur. Et ideo, qui a latronibus captus est seruus latronum non est, nec postliminium illi necessarium est. Ab hostibus autem captus, ut puta a Germanis, & Partis, & seruis est hostium, & postliminio statum pristinum recuperat.

25. Martianus libro 14. Institutionum.

Diui Severus & Antoninus rescripserunt: si uxor cum marito ab hostibus capti fuerit, & ibidem ex merito enixa sit: si reuersi fuerint, iustos esse & parentes & liberos, & filium in potestate patris, quem admodum iure postliminij reuersus sit, quod si cum matre sola reuertatur: quasi sine marito natus, spurius habebitur.

26. Florentinus libro 7. Institutionum.

Nihil interest, quomodo captiuus reuersus est: utrum dimissus, an ui, vel fallacia potestatem hostium euaserit: ita tamen, si ea mente uenerit, ut non illo reuertetur. nec enim satis est corpore domum quem rediisse, si mente alienus est. Sed & qui uictis hostibus recuperentur, postliminio redisse existimantur.

27. Iulianus libro 9. ex posterioribus Libronis

Latrones tibi seruam eripuerant. postea is seruus ad Germanos peruenit. inde, in bello uictis Germanis, seruus uenerat. negant posse uicari eum ab emptore Labeo, Otilius, Trebatius: quia uerum esset, eum subreptum esse. nec quod hostium fuisset, aut postliminio redisset ei rei impedimento esse.

28. Labio libro 4. Pithanon a Paulo epitomarum.

Si quid bello captum est in praeda est, non postliminio redit. Paulus: Immo si in bello captus pace facta demum refugit, deinde renouato bello capitur: postliminio redit ad eum, ad quo priore bello captus erat: si modo non conuenit in pace, ut captiuus redderetur.

29. Idem libro 6. Pithanon a Paulo epitomarum.

Si postliminio redidisti: nihil, dum in hostium potestate fuisti, rescipere potuisti. Paulus: Immo si quid seruum tuum peculiij nomine, dum in eo statu esset, possederit: id quoque tempore rescipere poteris. quoniam eas res etiam inscientes rescipere solemus & eo modo etiam hereditas nondum nato posthumo, aut nondum adite, auggeri per seruum hereditarium solet.

30. Idem libro 8. Pithanon a Paulo epitomarum.

Si id, quod nostrum hostes ceperunt aius generis est, ut postliminio redire possit: simul atque ad nos redeundi causa profugit ab hostibus, & intra finem imperij nostri esse coepit, postliminio redisse existimandum est. Paulus: Immo cum seruus cuius non est ab hostibus captus, inde aufugit: & vel in urbe Roma tra est, ut neque in domum sui potestate sit, neque ulli seruiat: nondum postliminio redisse existimandum est.

DE RE MILITARI, TIT. XVI.

Ulpianus libro 6. ad Edictum. Miles, qui in comitatu agit non videtur recipi publicae causa abesse. 1. Arrius Menander libro 1. de Re militari.

Militum delicta siue admissa, aut propria sunt, aut cum ceteris communia: unde & persecutio aut propria, aut communis est. Proprium militare est delictum, quod quis ut miles admittit.

1. Dare se militem, cui non licet, graue crimen habetur: & augeatur, ut in ceteris delictis, dignitate, gradu, specie militis.

2. Modestinus libro 4. de Poenis.

Desertorem auditum, ad suum ducem cum eloquio praeses mittit: praeterquam si quid grauius ille desertor in ea prouincia, in qua reperiens est, admiserit: ibi enim eum plebs poena debere, ubi facinus admissum est Diui Severus & Antoninus rescripserunt. 1. Poena militum huiusmodi sunt: castigatio, pecuniaria multa, numerum inditio, militis mutatio gradus delectio, ignominiosa missio: nam in metallum, aut in opus metalli non daturur. nec tarquentur. 2. Emanfor est: qui diu vagatus, ad castra regreditur. 3. Desertor est: qui per prolixum tempus vagatus, reducitur.

4. Is, qui exploratione emanet hostibus insidibus, aut qui a fossato recedit, capite puniendus est.

5. Qui stationis munus relinquit, plus quam emanfor est. itaque pro modo delicti aut castigatur, aut gradu militis delectur. 6. Si praesidis, vel cum iussu praepositi ab excubatione quis desinat, peccatum desertionis subibit.

7. Si ad diem comitatus quis non ueniat: perinde in eum statuendum est, ac si emanfor, vel deseruisset, pro numero temporis: facta prius copia dandi, num forte casibus quibusdam detentus sit, propter quos uenia dignus uideatur.

8. Qui militis tempus in desertione impleuit, emerito priuatur.

9. Si plures simul primo deseruerint, deinde intra certum tempus reuersi sint: gradu pulsus in diuersa loca distribuendi sunt, sed ironibus parcendum est: qui si iterato hoc admiserint, poena competentia adducuntur.

10. Is, qui ad hostem confugit, & rediit, torquetur, ad bestiasque, vel in furca damnabitur: quamuis milites nihil eorum patiantur.

11. Et is, qui uolens transire, adprehensus est, capite puniatur. 12. Sed si ex improposito, dum iter quis facit, capitur ab hostibus: in spe ab uitae eius praecedentis adu, uenia ei dabitur. & si expleto tempore militiae redeat, ut ueteranus restituerit, & emerita accipiet. 13. Miles, qui in bello arma amittit, vel alienauit, capite puniatur. humanae militiam mutat. 14. Qui aliena arma subripuit, gradu militis pellendus est. 15. In bello qui rem a duce prohibitam fecit, aut mandata non seruauit, capite puniatur, etiam si res bene gesserit.

16. Sed qui agmen excessit: ex causa vel sustibus caeditur, vel mutare militiam solet.

17. Nec non & si vallum quis transcendat, aut per murum castra ingrediatur: capite puniatur.

18. Si uero quis fossam transiit, militia relectur. 19. Qui seditionem atrocem militum concitauit, capite puniatur. 20. Si intra uociferationem, aut leuem querellam seditionis mota est: tunc gradu militis delectur. 21. Et cum multi milites in aliquod sagittum conspicerent, si legio deficiat: uocari militia solet. 22. Qui praepositum suum protegere noluerunt, vel deseruerunt: occiso eo, capite puniuntur.

23. Arrius Menander libro 1. de Re militari.

Vi cum uo testiculo natus est, quive amittit: quare militis secundum Diui Traiani rescriptum. nam & duces Sylla & Cotta, memorantur eo habitu fuisse naturae. 1. Ad bestias datus si profugit, & militiae se dedit: quandoque inuentus, capite puniendus est. Idemque obseruandum est in eo, qui legi se passus est. 2. In insulam deportatus, si effugiens militiae se dedit, lectus vel dissimulauit: capite puniendus est.

3. Temporarily exilium uoluntario militi insulae relegationem adsignat. dissimulatio

perpetuum exilium. 4. Ad tempus relegatus, si expleto spatio f. g. militem se dedit: causa damnationis quaerenda est: ut, si contineat infamiam perpetuam, idem oblietur, si tractu de futuro sit, & in ordinem redire potest & honores petere militum non prohibetur. 5. Reu. capitalis criminis, volumarius miles secundum Dni Traiani rescriptum capite puniendus est. nec remittendus est eo, ubi reus postlatus est: si v. accedente causa militum audiendi. si dicta causa sit, vel requirendus adnotatus. 6. Ignominia missus, ad iudicem suum remittendus est, nec recipiendus postea volens militare, licet fuerit absolutus. 7. Adulterij vel alio quo iudicio publico damnatus, inter milites non sunt recipiendi. 8. Non omnes, qui litem habuit, & ideo militaverit, exauctorari iubetur: sed qui eo animo militavit sededit, ut sub obtentu militum preuorsore aduersario faceret. nec tam facile indulgendus est, extra ordinem indicatione, qui negotium antehabuerit, sed si in transactione recedit indulgendum est. Exauctoratus eo nomine non vitique infamis erit. nec prohibendus, litem finita militum eiusdem ordinis se dare, alioquin & si relinquat litem, vel transigat: recipiendus est. 9. Qui post desertionem in aliam militiam nomen deierant, legibus passim sunt, Imperator nosser rescriptis, & hos militaverit puniendo. 10. Gravior autem delictum est delectare minus militum, quam adpetere. nam & qui ad altitum olim non respondebant, ut proditores libertatis, in seruitutem redigebantur. sed mutato statu militum recedunt a capite pena est: quia plebunque volumarius militum numeri suppleunt. 11. Qui filium suum subtrahit militum belli tempore exilio & bonorum parte multandus est. si in pace, sustulit eum: & requisitus iuuenis, vel a patre postea exhibitus, in deteriore militiam standus est. qui enim se sollicitant ab alio veniam non meretur. 12. Eum, qui filium debilitavit dlectu per bellum indico, ut inhabilis militum sitis preceptum Dni Traiani deperatit. 13. Edicta Germanici Celsaris militum desertorem faciebant, qui diu assilisset, & is inter remanentes haberetur, sed si se redire quis, & offerat sese deprehensus offeratur: penam desertionis euat, nec inter, cui se offerat, vel a quo deprehendatur. 14. Lenius itaque delictum emansiois habetur, ut erroris in seruis, desertionis grauius, ut in fugiuit. 15. Examinatur autem causa semper emansiois, & cur, & ubi fuerit, & quid egerit, & datur vena valendi, si dicitur parentium, & ad finem: & si seruum iugentem persecutus est, vel si qua huiusmodi causa sit, sed & ignoranti adhuc disciplinam arum ignoscitur.

5. Idem libro 2. de Re militari.

Non omnes desertores similiter puniendi sunt: sed habetur & ordinis stipendiorum ratio, gradus militum vel loci inuenis deserti, & anteaque vitia, sed & numerus, si solus vel cum altero, vel cum pluribus deseruit, aliudne quid crimen desertioni aduerserit, ut tempus, quo in desertione fuerit, & eorum, que postea gesta fuerint. sed & si fuerit vitio reuersus, non eum necessitudine: non erit euasile fortis. 1. Qui in pace deseruit, eques gradu pellendus est: pedes militiam mutat. In bello idem aduultum capite puniendum est. 2. Qui desertioni aliquid crimen adiungit, grauius puniendus est, & si furum factum sit, vel luti alia desertio habebitur: ut si plagum factum, vel aggressus, abigetur, vel quid simile accesserit. 3. Desertor, si in vrbe inueniatur, capite puniri solet. alibi adprehensus, ex pro a desertione restitui potest. iterum deserendo capite puniendus est. 4. Qui in desertione tunc si optulerit: ex indigna Imperatoris auctri in insulam deportatus est.

5. Qui captus, cum poterat redire, non rediit pro transfiga habetur. Item eum, qui in praesidio captus est, in eadem condicione esse, certum est: si tamen ex improposito, dum inter facit, aut capitulatum fert, capitor quis: veniam meretur. 6. A barbaris remissos milites ita restitui oportere Hadrianus rescriptis. si probantur se captos euasile, non transfigisse. sed hoc licet liquido constare non possit, arguentis tamen cognoscendum est, & si bonus miles auctus maui: si prope est, ut adfirmatione eius credatur. si remanserit, aut negligens fuerit, aut aut segnis, aut extra cotubernium agens: non credetur ei. 7. Si post multum temporis redit, qui ab hostibus captus est: & captus eum, non transfigisse ostenderit: ut veteranus, est restituiendus: & praemia & emeritum capite. 8. Qui transfigit, & postea multos latrones adprehendit, & transfiga demonstret, posse ei parci Dni Hadrianus rescriptis. ei tamen polliceu ea, nihil permittit oportere.

6. Idem libro 3. de Re militari.

Omne delictum est militum, quod aliter, quam disciplina comunitis exigit, committitur: veluti legumina crimina, vel conuicia, vel desidia. 1. Qui manus intulit praeposito, capite puniendus est. augetur autem petulantiae crimen dignitate praepositi. 2. Contumacia omnis aduersus duces, vel praefectum militum capite puniendus est. 3. Qui in acie prior fugam fecit spectantibus militibus, propter exemplum capite puniendus est. 4. Exploratores, qui secreta nuntiauerunt hostibus proditores sunt, & lapidis poena luunt. 5. Sed & calligatus qui metu hostium languore simulauit in pari causa est. 6. Si quis commilitonem vulnerauit, si quidem lapide, militiam reiciatur: si gladio capitali admittit. 7. Qui se vulnerauit, vel aliam mortem sibi conseruit, Imperator Hadrianus rescriptis: ut modus eius rei status sit: visus impatentia doloris, aut tedio vitae, aut morbo, aut furore, aut pudore mori maluit: non animadueratur in eum, sed ignominia mittatur. si nihil tale praetendat, capite puniatur. Per vitium, aut lasciuia lapsus capitalis poena remittenda est: & militiam mutatio irroganda. 8. Qui praepositum suum non protexit, cum posset, in pari causa factori habendus est: si resistere non potuit, parcendum ei. 9. Sed & in eos, qui praefectum centuriae a latronibus circumuentum deseruerunt, animaduertit placuit.

7. Tatianus Paternus libro secundo de Re militari.

Proditores, transfigae plerumque capite puniuntur, & exauctorati torquentur: nam pro hoste, non pro milite habentur.

8. Ulpianus libro 8. Disputationum.

Qui status controuersiam patiuntur, licet re vera liberi sunt, non debent per id tempus nomen militum dare, maxime lite ordinata, siue ex libertate, in seruitutem, siue contra petantur. Nec hi quidem, qui ingeniti bona fide seruiunt. Sed nec qui ab hostibus redempti sunt, prius quam se luant. 9. Marcianus libro 3. Institutionum. Milites prohibentur praedia comparare in his prouinciis, in quibus militiam praeterquam si paterna eorum sicut distrahant. nam haec spectem Severus & Antoninus renuserunt. sed & stipendium impleti emerere permittuntur. Fisco autem vindicatur praedium illicite comparatum, si delatus fuerit. sed & si nondum delata causa, stipendia impleta sint vel militio contigerit: delationi locus non est. 1. Militio, si heredes extiterint, possidere ibi praedia non prohibentur.

10. Paulus libro singulari Regularum. Qui excubias palatii deseruerit, capite punitur. 1. Sed ex causa desertionis restituitur in militiam, non aliter hoc temporis stipendium, & donatiua accipit, nisi hoc liberalitas principalis ei specialiter indulerit.

11. Marcianus libro 2. Regularum. Ab omni militia serui prohibentur: alioquin capite puniuntur.

12. Marcianus libro 1. de Re militari. Officium regentis exercitum non tantum in danda, sed etiam in obseruanda disciplina constitit.

1. Paternus quoque scripsit, debere eum qui se meminerit armato praeselle, parcissime commeatum dare. equum militare extra prouinciam duci non permittit. ad opus priuatum, praesentium, venatum, militem non mittit. nam in disciplina Augusti ita cauetur. Esti scio, fabrilibus operibus exerceri militem, non esse alienum: verum tamen si quicquam permiserit, quod in vitium meum aut suum fiat: ne modus in ea re non adhibeatur, qui mihi sit tolerandus.

2. Officium tribunorum est, vel eorum: qui exercitum praefectum, milites in castris continere, ad exercitum producere, clausas portarum suscipere, vigiliis interdum circumire, frumentationibus commilitonum interesse, frumentum probare, mensuram fraudem coegere, delicta secundum suam auctoritatem modum castigare, principis frequenter interesse, querellas commilitonum audire, & uoluntarios inspicere.

13. Idem lib. 2. de Re militari. Milites agrum comparare prohibetur in ea prouincia, in qua bellica opera praegunt: scilicet ne studio culturae militia sua auocentur. & idcirco, domum comparare non prohibetur. Sed & agros in alia prouincia comparare possunt. Ceterum in ea prouincia, in qua propter praesidium castra uenerunt, ne sub alieno quidem nomine eis agrum comparare licet, alioquin sicut iudicabitur.

1. Si autem, qui contra disciplinam agrum comparauerit, nulla de ea re quaxione mota, missionem acciperit: iniquitatis prohibetur.

2. Illud conitatur, huius praescriptionis commodum ad eos, qui ignominiae causa missi sunt, non pertinere. quod praesidio loco veteranis concessum intellegitur: & ideo & ad eum, qui causaria missus est, potest dici pertinere: cum huic quoque praemium praestatur.

3. Missionum generales duae sunt tres: honestas, causaria, ignominiosa. Honestas est, quae tempore militum impleto datur. Causaria: cum quis vitio animi, vel corporis minus idoneus militum renuntiat. Ignominiosa causa est, cum, quis propter delictum sacramento soluitur. Et is, qui ignominia missus est, neque Romae, neque in sacro comitatu agere potest. Et si sine ignominiae mentione missi sunt, nihil minus ignominia missi intelleguntur.

4. Inuenerunt milites non tantum a tribuno, vel centurione, sed etiam a principali coercendus est. Nam cum, qui centurioni castigare se uolenti restiterit, ueteres notauerunt: si vitium tenuit, militiam mutat. si ex industria fregit, vel manum centurioni intulit: capite punitur.

5. Eius fugam, qui, cum sub custodia, vel in carcere esset, discesserit, in numero desertorum non computandam Menander scripsit: quia custodiae res fugam non militum deseruit. Eum tamen, qui carcere effraus fugerit, etiam si ante non deseruerit, capite puniendum Paulus scripsit.

6. Desertorem, qui a patre uero fuerat oblatus, in deteriore militiam Dni Pius dari iussit. ne uideatur (inquirit) pater ad supplicium optulisse. Item Dni Severus & Antoninus eum, qui post quinquagesimum desertionis se optulit, deportari iusserunt. Sed exceptum & in ceteris: si qui non debet in numero desertorum haberi. 17. Idem libro singulari de Re militari.

Qui comessu spatium excessit, eandem foris vel desertoris loco habendus est. habetur tamen ratio dierum, quibus tardius reuersus est: item temporis nauigationis, vel itineris. & si se probet ualitudine impeditum, vel a latronibus detentum, si milite casu moram passum, dum non tardius a loco profectum se probet, quam ut occurrere posset intra comessum, restituetur est.

1. Arma alienasse, graue crimen est: & ea culpa desertioni exequatur: utique si tota alienauit. sed & si partem eorum: nisi quod interest. nam si tibi, vel uerale alienauit: castigari uerbis debet. si uero lorica, scutum, galeam, gladium: desertori similis est. Tironi in hoc crimine facilius parceret, armorumque custodi plerumque ea culpa imputatur, si arma militi commisit non suo tempore.

15. Papianus libro 19. Responsorum. Ex causa desertionis notatus ac restitutus temporis, quod in desertione fuerit, impendit ex-pungitur, quod si ratio constiterit, neque desertorem fuisse apparuerit: omnia stipendia citra temporis finem redduntur.

16. Ulpianus libro 5. Sententiarum.

Qui metu criminis, in quo iam reus fuerat postulatus, nomen militum dedit, statim sacramento soluendus est. 1. Miles turbator pacis capite punitur.

DE CASTRENSI

peculio.

TIT. XVII.

Ulpianus libro 14. ad Edictum.

Si filius familias militis si peculium apud patrem remansit, sine testamento filio defuncto: pater ipse heres non fit: sed tamen heres si sit, quibus filius fuit.

2. Idem libro 67. ad Edictum.

Si filius familias miles decesserit, vel quidem in-stectatus, bona eius non quasi hereditas, sed quasi peculium patri deseruntur. si autem testamento factum, hic pro hereditate habetur castrensium peculium.

3. Idem libro 8. ad Legem Iuliam & Papianam.

Si mulier filio uiri militis, ad castrenses vel militares forte res comparandas, reliquerit pecuniam: utique castrensi peculio ea, quae comparantur, adnumerari incipiunt.

4. Tertullianus libro singulari de Castrensi peculio.

Miles praecipua habere debet, quae tulit secum in castra concedente patre.

1. Actionem, persequonemque castrensiu rerum semper filius etiam inuito patre habet.

2. Si pater familias militum tempore, vel post missionem, adrogandum se praebuerit: videndum erit, ne huic quoque permissa intellegatur earum rerum administratio, quas ante adrogationem in castris adquisierit, quoniam constitutiones principales de his loquantur, qui ab initio cum essent filius familias, militauerunt, quod admittendum est.

5. Ulpianus lib. 6. ad Sabinum.

Miles filius familias a commilitone, vel ab eodem quem per militiam cognouit, heres instituitur, & citra iussum patris, suo arbitrio recte pro herede gerit.

6. Idem libro 23. ad Sabinum.

Si militi filius familias uxor seruum manumittendae causa donauerit: an suum libertum fecerit, uideamus: quia peculiares & seruos, & libertos potest habere. & magis est, ut hoc castrensi peculio non adnumeretur: quia uxor ei non propter militiam nota est. Plane si militi proponas, ad castra cum marito uxorem seruos donasse, & magnanimitate, & habiles ad militiam libertos habere potest, dicitur, uoluntate sua, & propter militiam manumittentem ad libertatem perducere.

7. Idem libro 33. ad Edictum. Si castrensium peculium maritus habeat: in quantum facere potest, eodem modo patris. quod autem castrensibus creditoribus ex eo peculio magis est: eum cogi respondere.

8. Idem libro 45. ad Edictum. Si forte vxor, vel cognatus, vel quis alius non ex castrensibus notus filiofamilias donauerit quid, vel legauerit: & expresserit nominatim, ut in castrensi peculio habeat: an possit castrensi peculio adgregari: & non putet: veritatem enim spectamus, an verbum castrensis notitia vel affectio fuit, non quod quis finxit.

9. Idem libro 4. Disputationum. Proponatur filiusfamilias miles testamento facto extraneum heredem scripsisse, patre deinde superstiti decessisse, pater deliberante herede instituto & ipse diem functus deinde heres institutus repudiante hereditatem, quarebatur, ad quem castrensium peculium pertinet. Dicebam, castrense peculium filijfamilias, si quidem testatus decessit, quasi hereditatem deferri heredi scripto, siue extraneum scripsit heredem, siue patrem. Sed cum nihil de peculio decessit filius: non nunc obuenisse patri, sed non esse ab eo profectum creditur. Denique si seruo filij castrensi libertatem pater adscripserit, moxque filius viuo patre defunctus sit: non impeditur libertas: cum, si filius patri superuixerit, impeditur libertas. Vnde Marcellus putat necessarium quoque heredem seruum filij pecularem patri existeri posse, si filio pater superuixerit. Idem referebam, & si rem pecularem filij pater legauerit, nam eodem casu, quo libertatem competere diximus, legatum quoque vel debebitur, vel impeditur. Quibus ita praemissis: & in proposito dicebam, cum heres non adit hereditatem, retro peculium patris bonis accessisse, vnde velle dici, etiam aucta patris bona per hanc repudiationem, nec est nouum, ut ex post facto aliquis successorem habuisse videatur. Nam & si filius eius, qui ab hostibus captus est, decesserit, patre captiuo viuo: si quidem pater regrederetur, quasi filiusfamilias peculium haberet, enimvero si ibidem pater decesserit, quasi paterfamilias legitimus habeat successorem: & retro habuisse creditur eius successor ea quoque, quae medio tempore filius iste quaeque nec heredi patris, sed ipsi filio quaeque videbuntur.

10. Pomponii libro singulari Regularum. Ex nota Marcelli constat, nec patribus aliquid ex castrensibus bonis filiorum deberi.

11. Marciano libro 2. de Re militari. Castrense peculium est, quod a parentibus, vel cognatis in militiam agenti donatum est, vel quod ipse filiusfamilias in militia adquisiuit: quod, nisi militarem adquisiuit non fuit. Nam quod erant & sine militia adquisiuit, id peculium eius castrense non est.

12. Papiniani libro 14. Quaestionum.

Pater, qui dat in adoptionem filium militem, peculium ei auferre non potest, quod semel iure militia filius tenuit, qua ratione nec emancipando filium, peculium ei auferat, quod nec in familia retento potest auferre.

13. Idem libro 16. Quaestionum. Divus Hadrianus rescriptit in eo, quem militan-tem vxor heredem instituerat, filium exiitisse heredem: & ab eo seruos hereditarios manumissos, proprios eius libertos fieri.

14. Idem libro 27. Quaestionum. Filiusfamilias miles si captus apud hostes vita iungatur, lex Cornelia subueniet scriptis heredibus, quibus cessantibus, iure pristino peculium pater habebit.

1. Proxima species videtur: ut scriptis heredibus deliberantibus, quod seruum interim stipulatus est, vel ab alio sibi traditum accepit, quod quidem

ad patris personam attinet, si forte peculium apud eum rederit, nullius momenti videatur, cum in illo tempore non fuerit seruus patris. quod autem ad scriptos heredes, in iuspenso fuisse traditio, itemque stipulatio intelligatur. ut enim hereditarius fuisse credatur, post aditam sit hereditatem, sed paterna veterum nos mouet, quatenus & in illa specie, ubi iure pristino apud patrem peculium remanet, etiam adquisitio stipulationis, vel rei traditae per seruum fiat. 2. Legatum, quod ei seruo factum est, quamuis tunc propter incertum nulli sit adquisitum omisso testamento. patri tunc primum per seruum adquiritur: cum, si fuisset exemplo hereditatis peculio adquisitum, ius patris hodie non consideraretur.

15. Idem libro 35. Quaestionum. Pater, milite filio reuocato, quod donat, castrensi peculij non facit: sed alterius peculij, perinde ac si filius numquam militasset. 1. Si stipulanti filio spondeat, si quidem ex causa peculij, castrensi tenebit stipulatio. ceterum ex qualibet alia causa non tenebit. 2. Si pater a filio stipulatur, eadem distinctio seruabitur. 3. Seruus peculij, quod ad filium spectat, ab extero si stipuletur, aut per traditionem accipiat: sine distinctione causam res ad filium pertinet: non enim ut filius duplex ius sustinet, patris, & filijfamilias: ita seruus, qui peculij castrensis est, quique nullo iure, quamuis filius viuit, patri subiectus est, aliquid acquirere simpliciter stipulando vel accipiendo patri potest. Quae ratio suadet, ut si ab ipso patre seruus, qui ad filium pertinet, stipuletur ex quacumque causa, vel traditum accipiat: sic acquiratur filio res, & stipulatio, quemadmodum si exer promississet: quoniam persona stipulantis & accipientis ea est, ut sine distinctione causam, quod res agit, emolumentum filij spectet. 4. Si serui patris usufructum amiserit, cuius proprietatem in castrensi peculio filius habebat: plenam proprietatem habebit filius.

16. Idem libro 19. Responsorum. Otem filiofamilias datam, vel promissam, in peculio castrensi non esse respondi. nec ea res contraria videbitur: quod Diui Hadriani temporibus filiusfamilias militem vxorij heredem extitisse placuit, & hereditatem in castrense peculium habuisse, nam hereditas aduenicio iure queritur, dos autem matrimonio cohaeret, oneribus eius, ac liberis communibus, qui sunt in aui familia, conferuntur.

1. Hereditatem castrensi peculio non videri quae sitam respondi, quam frater patruelis in alia prouincia stipendia merens, fratri patrueli, cum quo numquam militauit, reliquit. sanguinis etenim ratio, non militiae causa meritum hereditatis accipiendae praebuerat.

17. Idem libro 2. Definitionum. Pater, qui castrense peculium inestati, filij retinebit, & alienum intra modum eius, & annum vitalem, iure praetorio soluere cogitur. Idem, si testamento scriptus heres exiit, perpetuo ciuilitate ut heres conuenietur.

1. Pater a filio milite, vel qui militauit heres institutus, testamento causam omisit, & castrense peculium possidet, legitimi heredis exemplo cogitur ad finem peculij perpetuo legata praerare, quod si filius post annum, quam militare deserat, iure communi testamento facti decesserit, ratio, ne Falcidia retinebitur quarta, ceterum si testamenti causam pater omisit, cum peculium creditoribus soluendo non esset: nihil dolo videbitur fecisse, quaeuis temporis incurrat compendium.

18. Marciano libro 1. Fideicommissorum.

Ex castrensi peculio seruus a patre heres institui potest, & filium necessarium heredem patri facit. 1. Et in summa ea res, hi actus patris, qui ad praesens alienationem alicuius iuris

de castrensi peculio praestant, impediuntur, hi vero: qui non statim quidem, sed postea efficere solent: eo tempore animaduertentur, quo habere effectum consueverunt: ut, si sit filius, cui auferatur: nihil agatur: si autem decesserit, actus patris non impediatur.

2. Itaque negabimus patrem, filio saluo, communi diuidendo agentem, proprietatem alienatum, exemplo dotalis praedij. Sed nec si socius vltro cum eo agat, quicquam agatur. veluti si cum eo ageret, cui bonis interdictum est.

3. Seruus ex eo peculio usufructus, item praedia tam viutro, quam ceteris seruitutibus pater liberare poterit, sed & seruitutes his acquirere, id enim & cum, cui bonis interdictum est, verum est conserui posse. Neque autem seruis ex eo peculio, neque praedij usufructum vel seruitutem imponere pater potest.

4. Si quando ex eo peculio filius rem alienam bona fide tenebit, an pater eius in rem, vel ad exhibendum actionem pati debeat, ut ceterorum filiorum nomine, queritur. sed verius est, cum hoc peculium a patris bonis separaretur, defensionis necessitatem patri non imponendam.

5. Sed nec cogendus est pater, & alienum, quod filius peculij nomine, quod in castrensi adquisiuit, fecisse dicitur, de peculio actionem pati. Et si sponte pariat: ut quilibet defensor fatidat filium in solidum, non peculio tenus defendere debeat.

6. Sed & eius filij nomine non aliter mouere actiones poterit, quam si satis dederit, eum ratam rem habiturum.

19. Tryphini libro 18. Disputationum.

De hereditate ab agnato commilitone data scatuola postea dubitabat: quia potuit & ante notus & amicus dare potuit: & non dare, nisi commilitoni. Arbitrat auxilium nobis ita videtur: si ante commilitonem, factum sit testamentum: non esse peculij castrensis eam hereditatem: si postea, contra.

1. Sed si seruus peculij castrensis a quocumque sit heres scriptus, ius militis adire debet hereditatem, & quae sit bonorum castrensis peculij.

2. Filiusfamilias paganus de peculio castrensi fecit testamentum: & dum ignorat, patri se suum heredem extitisse, decessit, non potest videri pro castrensi bonis testatus, pro patris intestatus decessisse, quamuis id in milite etiam nunc rescriptum sit: quia miles ab initio pro parte testatus, pro parte intestatus potuerat mori, quod ius iste non habuerit, non magis quam sine obseruatione legum facere testamentum. necessarium ergo castrensi peculij heres scriptus vniversa bona habebit: perinde ac si pauperimus facti testamento decessisset, ignorans & locupletatum per seruos alio loco agens.

3. Pater peculij castrensis filij seruum testamento liberum esse iussit, intestato defuncto, filiofamilias mox patre, queritur, an libertas seruo competit, occurbat enim, non posse dominium apud duos pro solido fuisse, denique filium posse manumittere talis peculij seruum, Hadrianus constituit. Et si testamento tam filij quam patris idem seruus accepisset libertatem, & vtrique pariter decessisset: non dubitaretur, ex testamento filij liberum eum esse. Sed in superiore casu pro libertate a patre data, illa dici possunt: numquid, quod ad vtratur iure concessio filius in castrensi peculio, eoque ius patris cessauerit, quod si intestatus decesserit filius, postliminij cuiusdam similitudine pater anti-quo iure habeat peculium, retroque videatur habuisse rem dominii.

4. Non tamen, (h) ut heres viuo filio viuo- tam seruo imposuit, dicitur cum post mortem intestati filij ex illa manumissione liberum factum esse.

5. Quid autem, si testamento fecerit filius, & non sit eius adita hereditas: non tam facile est di-

cere, continuatum patri post mortem filij rerum peculij dominij: cum medium tempus, quo deliberant institui heredes, imaginem successionis praestiterit, alioquin est adita sit ab iustissimo hereditas filij, dicitur a patre ad eum transisse proprietatem: quod absurdum est, si in pendenti, ut in alij, & in hac specie habeamus dominia, ut ex facto retro fuisse, aut non fuisse patris credamus. Secundum quod difficile erit expedire: si, dum deliberant heredes, dies cesserit legati seruo dari istius peculij testamento eius ex quo pater nihil capere potuisset: an id ad ipsum pertineat, cum vti- que ad heredem filij pertinet. Facilius tamen de libertate serui deliberatio est in specie, in qua intestatus filius decessisse proponitur, non est ergo ratio respondendi, competere libertatem eo tempore datam, quo non fuit in dominij patris. Favorabilem tamen sententiam contrariam in vtroque casu non negamus.

20. Pauli libro singulari ad Regulam Caetonianam.

Ed si ponas filium testamentum fecisse, & patrem heredem instituisse: cum vti que pater, testamento suo, seruo filij libertatem dedisset, quia ad eum ex testamento filij pertinere coepit: videndum est, numquid ei comparari debeat, qui, cum Manuiteretur, alienus erat, deinde postea adquisitus est. sed, fauorabile est, libertatem a patre relictam admittere, & ab initio patris esse cum videri, ex hoc quod postea contigit, ostenditur.

DE VETERANIS,

TIT. XVII.

Arrius Menander libro 3. de Re militari.

Veteranorum privilegium inter cetera etiam in delictis habet praerogatiuam, ut separentur a ceteris in poenis: nec ad Vellas itaque veteranus datur, nec fustibus caeduntur.

2. Pluribus libro 3. Opiniorum.

Honore sacramento solutus data immunitas, etiam in eis ciuitatibus, apud quas incolunt, vale. Nec labefactur, si quis eorum voluntate sua honorem aut munus susceperit.

1. Vestigalia, & patrimoniorum onera sollempnia omnes sustinere oportet.

3. Marciano libro 2. Regularum.

Veteranis & liberis, veteranorum idem honor habetur, qui & decurionibus, igitur nec in metallum damnabuntur, nec in opus publicum, vel ad beatias: nec fustibus caeduntur.

4. Pluribus libro 4. de officio proconsulis.

Vix sternenda immunitatem veteranos non habere, Iulio Sossiano veterano relatum est. Na, nec ab intributionibus, quae possessionibus sunt, veteranos esse excusatos, palam est.

1. Sed & naues eorum angariari posse, Aelio Firmo & Antonino Clario veteranis rescriptum est.

5. Pauli libro singulari de Co-

gnitionibus. Veteranos Diuus Magnus Antoninus, cum patre suo rescriptit a nauium fabrica excusari.

1. Sed & ab exactione tributorum habent immunitatem, hoc est, ne exactores tributorum con-

2. Sed veteranis, qui passibus in ordinem legi-

24. *Scapula* libro 2. Digestorum.
Constitutionibus principum continetur, ut pecuniae, quae ex detrimento soluitur, usque non praesentur. & ita Imperator Antoninus & Verus Augusti rescripserunt his verbis: Humanum est reliquorum usuras neque ab ipso, qui ex administratione honoris reliquatus est, neque a fideiussore eius, & multo minus a magistratibus, qui cautionem acceperint, exigi, cui consequens est, ut in futurum a forma observata discedatur.

25. *Ulpianus* libro 1. ad Edictum praetoris.
Magistratus municipales, cum vnum magistratum administrant, etiam vnius hominis vicem sustinent. & hoc plerumque quidem lege municipalibus eis datur: verum est non sit datum, dummodo non denegatum moribus compedit.

26. *Papianus* libro 1. ad Edictum.
Aequae magis imperij sunt, quam iurisdictionis, magistratus municipalis facere non potest.
1. Magistratibus municipalibus non permittitur in integrum restituere, aut bona rei seruandae causa in heredi possidere, aut donis seruandae causa, vel legatorum seruandorum causa.

27. *Ulpianus* libro 2. ad Edictum.
Eius, qui manumissus, municeps est manumissus, non domicilium eius, sed patriam sequutus. Et si patronum habeat duorum civitatum municipalem, per manumissionem eandem civitatum erit municeps.

28. *Papianus* libro 1. ad Edictum.
Si quis in colonia sit, non in colonia, sed in municipio semper agit; in illo vendit, emittit, contractat, in foro, balneo, spectaculis vitatur: ibi se a die celebrat; omnibus denique municipij commodis, nullis coloniarum fructibus magis habere domicilium, quam ubi colendi causa decesserit.

29. *Papianus* libro 1. Digestorum tractat: si quis in duobus locis aequaliter, neque hic, neque illic, minus frequenter commoretur: ubi domicilium habeat, existimatione, animi esse accipiendum.
1. Si quis in duobus locis aequaliter sit animo, an possit quis duobus locis domicilium habere. & verum est habere, licet difficile est, quemadmodum difficile est sine domicilio esse quemquam, puto autem hoc procedere posse, si quis domicilio relicto nauiget, vel iter faciat, quatenus, quod se conferat, inque ubi constituat, nam hunc puto sine domicilio esse.
2. Domicilium autem habere potest & relegatus eo loci, unde arceatur, ut Marcellus scribit.

30. *Papianus* libro 1. ad Edictum.
Inter conuenientes & de re maiori apud magistratus municipales ageatur.

31. *Ulpianus* libro 1. ad Edictum praetoris.
Incola & hic magistratibus parere debet, apud quos incolae est: illi, apud quos civis est. nec tantum municipali iurisdictioni in utroque municipio subiectus est, verum etiam omnibus publicis muneribus fungi debet.

32. *Ulpianus* libro 61. ad Edictum.
Vi ex vico ortus est, eam patriam intellegitur habere, cui reipublice vicus ille respondet.

33. *Marcellus* libro 1. Digestorum.
Nihil est impedimento, quo minus quis, ubi velit, habeat domicilium, quod est interdictionum non sit.

34. *Modestinus* libro 4. Differentiarum.
Aique de sponsa est, ante contrahat nuptia, sum non mutat domicilium.

35. *Idem* libro 1. de Manumissionibus.
Omnia communia nostra patria est.

36. *Idem* libro 3. Regularum.
Incola iam muneribus publicis destinatus, nisi iussu suo muneribus publicis renuntiare non potest.

37. *Idem* libro 6. Excusationum.

Cite oportet, quoniam qui in agro permanet, incola esse non existimatur, qui enim illius civitatis praecipuus non vitur, non existimatur esse incola.

38. *Idem* libro 1. Responsorum.

Titius, cum esset Romae studiorum gratia, epistula mittit ad magistratibus patriae suae, ut porrigeret Imperatori decretum eiusdem civitatis, quod erat cum ipsa epistula missum, is autem, qui suscepisset literas, restituenda, collusione facta, deum Lucio Titio, qui & ipse Romae morabatur suae rei gratia, sublato Titii nomine, cui erat decretum missum, ut per ipsum daretur, suum nomen scripsit, & sic Imperatori decretum secundum mandata reipublice dedit, quare, qui viderunt petere ab ea potuissent: & quid comidisse videtur is, qui non restituit literas, ei cui restituere mandatum iurisperit: & qui sublato alieno nomine, in scriptoque suo, quatuor iussus a patria, decretum Imperatori porrexit. Herennius Modestinus respondit, Titium quidem vaticum petere non posse, sed eum, qui nomen incidit.
1. Titius pro pecunia publica, quam ipse credit, pignus accepit, pacto facto cum debitore, non oluto debito, sine vlla re promissione distulatur pignus, succedentes gradus in locum Titij non en & pignus probauerunt vique ad Marcellum, ex venditione pignoris propter re promissionem a magistratu venditibus factam, de modo fundi demonstratio, factis debito factum non est, quarebatur, quis reipublice tenetur. Herennius Modestinus: Titium, cum successores eius periculum nominis agnouerint, eo nomine obstridum non esse respondit. sed nec potest magistratus, qui vendidit proponuntur, cum videlicet pluris vendiderunt propter mensuram agri demonstratorem; & hoc, quia pluris vendiderunt, restituere, minore modo deprehensio, iussu sunt. cum igitur, qui nouissimus nomen probauit, indemnitate reipublice satisfacere debere, si nomen ad successorem idoneum transfussisse non doceatur.

39. *Callistrus* libro 1. de Cognitionibus.
De iure omnium incolarum, quos quaque civitates sibi vindicant, praesidium provinciarum cognitio est. Cui tamen se quis negat incolam esse, appropinquat praesidem provinciae agere debet, sub cuius cura est ea civitas, a qua vocatur ad munera: non apud eam, ex qua ipse se dicit otiosum esse. Idque Diuus Traianus rescripsit mulierij, quae aliunde operata, alibi nupta est.
1. Liberos eo loco munus facere debere, unde patrona erit, & ubi ipsi domicilium habebunt, placet.
2. Mulieres, quae in matrimonium se dederint non legitimum, non ubi muneribus fungendas, unde maritus earum sunt, sciendum est: sed unde ipse ortus sunt, idque Diui fratres rescripserunt.

40. *Papianus* libro 2. de Constitutionibus.

Imperatores Antoninus & Verus rescripserunt, gratiam se facere iurisdictioni ei, qui iurauerat se ordinem non interfuturum, & postea diuini creatus esset.
1. Item rescripserunt, colonos praediorum fisci, muneribus fungi sine damno fisci oportere, idque ex eorum praeside adhibito procuratore debere.
2. Imperatores Antoninus & Verus rescripserunt, ad magistratus officium pertinere, ut ad id in pecunia legatorum, & si cessauerint, ipsos, ut heredes conueniant, aut, si soluendo non sint, fideiussores eorum, qui pro his cauerunt.
3. Item rescripserunt, mulierem, quamdiu nupta est, incolam eiusdem civitatis videri, cuius maritus eius est: & ibi, unde originem trahit, non cogi muneribus fungi.
4. Item rescripserunt, patris, qui consilio filium, emancipauerat, se pro magistratu eius esse, & ibi, unde bona reberi, aut

41. *Idem* libro 3. de officio Proconsulis.

Generaliter id erit defendendum, ut i clementiam sententiam passus est ob hoc, quod ad

que si fideiussor pro eo existit.
5. Item rescripserunt, eam quirituram municeps quis sit, ex ipsius etiam rebus probationes futuri oportere, nam solam nominis similitudinem ad eandem mandam cuiusque originem satis non esse.
6. Imperatores Antoninus & Verus rescripserunt, non minus eos, qui compulsi magistratibus agnoscere debere, quam qui sponte officium agnouerunt.

DE DECURIONIBVS & filiis eorum. TIT. II.

Ulpianus libro 2. Opiniorum.

Decuriones, quos sedibus civitatis, ad quam pertinent, relictis, in alia loca transmigrasse probabitur, praesens pronuntia in partium solum reuocare, & muneribus congruentibus fungi curet.

2. *Idem* libro 1. Disputationum.

Quid ad tempus delegatus est, decurio sit, desinit de decuria, reuersus plane locum suum quidem non optinebit: sed non semper prohibetur decurio fieri. Denique in locum suum non restituetur, nam & sublegi in locum eius potest: & si numerus ordinis plenus sit, exspectare eum oportet, donec alius vacet. Alia causa est eius, qui ad tempus ordine remouetur: hic enim impleto tempore decurio est: sed & in huius locum sublegi potest: sed & si plenum locum inuenit, exspectat, & donec vacet.
1. Restitutus tamen in ordinem, verum in huius ordinem tenet, quem primum habuit, an vero quem nunc nactus est, quae potest, si forte de ordine sententiam dicentium agatur, arbitror tamen eandem ordinem tenere, quem pridem habuit. Non idem erit in eo, qui relegatus ad tempus est, nam hic veluti novus in ordinem venit.
2. In filiis decurionum quaestio est, utrum is sit decurionis filius esse videatur, qui conceptus & natus est ex decurione, an vero & is, qui ante natus est quam pater decurio fieret. & quidem quantum perinet ne suffragii esse debeat, & ne in metallicum detur, non nocet pater esse natum, si postea honor decurionis patri eorum accesserit. In alio quoque Papianus idem respondit, ne patris nota filius macularetur.
3. Sed si pater ipse ordine motus sit: si quidem ante conceptionem eius moueatur: arbitror eum quasi pater filium in honore spectari, quod si post conceptionem pater ipsius dignitatem amiserit, dicendum erit benigne, ut decurionis filium inueniam.
4. Proinde hic quoque, qui post patris relegationem natus sit, si quidem ante conceptus est, similis senatoris filio habebitur, si postea, nocent illi relegatio.
5. Si ad tempus ordine motus pater fuerit natus, & medio die tempore conceptus, & editus, an quidam decurionis filius, nascatur, licet pater eius ante obierit: quam in ordinem venerit, quod benigne erit admittendum.

6. Praeterea si conceptus sit a plebeio, mox ante editionem pater eius decurionatum adeptus, ante editionem amiserit: non infamabiliter quis medium tempus illi prodesse, veluti iam nato respondet.
7. Nullum patri delictum innocenti filio peccat est, ideoque nec ordi ne decurionum, aut ceteris honoribus propter eiusmodi causam prohibetur.
8. Miores annis quinquaginta quinq; ad decurionatus honorem inuocari constitutionibus prohibentur, sed si ei rei consenserint, est maiores annis septuaginta sint, munera quidem ciuilia obire non coguntur, honores autem gerere debent.

3. *Idem* libro 3. de officio Proconsulis.

Generaliter id erit defendendum, ut i clementiam sententiam passus est ob hoc, quod ad

tempus relegatus, boni consilium debeat humanitatis sententiam, nec decurionatum recipiat.

1. Sed si quis ob fallam causam, vel aliam de grauioribus, non ad tempus sit relegatus, sed ad tempus ordine motus, in ea est causa, ut possit in ordinem redire. Imperator enim Antoninus edicto proposito statuit, ut, quicumque, aut quacumque causa, ad tempus ordine, vel ad decurionibus, vel quo alio officio, iussu interdictionum, completo tempore nihilominus fungi honore, vel officio possit, & hoc recte: neq; tunc exaggeranda fuit sententia, quae modum interdictioni fecerat.
2. Spiritus posse in ordinem allegi, nulla dubitatio est, sed si habeat competitorum legitimum, quae sum praesertim eum oportet, Diui fratres, Lolliano Auito Bithyniae praesidi rescripserunt, Cessantibus vero his, etiam spurijs ad decurionatum, & re, & vita honesta recipientur, quod vique non fordi erit ordinem ex utilitate eius sit, semper ordinem plenum habere.
3. Eis, qui Iudaicam superstitionem sequantur, Diui Severus & Antoninus honores ad ipsi permiserunt, sed & necessitates eis impouerunt, qui superstitionem eorum non laxerunt.

4. *Macrianus* libro 1. de Iudicijs publicis.

Decurio, qui prohibetur conducere quaedam, iure successerit in conductione: remanet in ea, quod & in omnibus similibus seruandum est.

5. *Papianus* libro 2. Quaestionum.

Ad tempus ordine motus ex crimine, quod ignominiam importat: in perpetuum inueneri placuit, ad tempus autem exulare iussos, ex crimine leuiore, veluti transactio negotio, non esse inter infames habendos.
6. *Idem* libro 1. Responsorum.
Pueri decuriones sunt, ideo fieri potest, ex infamia quoque natus, non enim impedienda est dignitas eius, qui nihil admittit.
1. Miores viginti quinque annorum decuriones facti, sporulas decurionum accipiunt, sed interim suffragium inter ceteros ferre non possunt.
2. Decurio etiam sine civitate vel suffragio exercere prohibetur.
3. Qui iudicij publici quaestionem citra veniam abolitionis deseruerunt, decurionum honori decorari non possunt, eum ea Turpilliano senatusconsulto nocentur ignominia, veluti calumniae causa iudicio publico damnati.
4. Pater, qui filio decurionis creatio prouocauit, si praescriptione temporis exclusus fuerit, quod gestum est, non habuit rationem muneribus ciuilibus pro filio non tenebitur.
5. Priuilegijs cessantibus ceteris, eorum causa potest haberi in sententijs ferendis, qui pluribus eodem tempore suffragijs iure decurionis decorati sunt. Sed & qui plures liberos habet, in suo collegio primus sententiam rogatur, ceterosque honore ordine praecellit.

7. *Papianus* libro 1. Sententiarum.

Honores & munera non ordinationi, sed potioribus quibusque iniungenda sunt.
1. Surdus, & mutus: si in eorum non iudicant, aut non loquuntur, ab honoribus ciuilibus, non etiam a muneribus excluduntur.
2. Is, qui non sit decurio, diuiniuratus, vel alius honoribus fungi non potest, quia decurionum honoribus plebis fungi prohibetur.
3. Ad decurionatum filij ita demum pater non confertur, si contrariam voluntatem vel apud aetate praesidis, vel apud ipsum ordinem, vel quo alio modo confectus sit.
8. *Hermogenianus* libro 1. Epitomarum.
Decurionibus facultatibus lapsis alimenta decurioni permittuntur, si ob munificentiam in patriam patrimonium exhauserint.
9. *Papianus* libro 1. Decretorum.
Senatus Augustus dixit: Et si probaretur Titius

In seruitute patris sui manus: tamen, cum ex libera muliere sit procreatus, non prohibetur decurio fieri in sua ciuitate. 1. Non esse dubitandum, quin nauicularij non debent decuriones creari?

10. Modestinus libro 1. Responsorum.

Herennius Modestianus respondit, sola alvi praescriptione minime decurionem factum, qui secundum legem decurio creatus non fit.

11. Callistratus libro 1. Cognitionum.

Non tantum qui tenent aetatis, sed etiam qui grandes nati sunt decuriones fieri prohibentur: illi quasi inhabiles reipublicam tueri ad tempus excusantur: hi vero in perpetuum amouentur. non alia sed mores: ne seniorum excusatione iuniores omerentur ad omnia munera publica suscipienda solliciti. neque enim minores viginti quique annis decuriones allegi, nisi ex causa possint. neque hi, qui aonum quinquagesimum & quintum excesserint, non minus quam etiam longa consuetudo in ea re obseruata, respicienda erit. quod etiam custodiendum princeps nostri consulti de allegendis in ordine Nico medensium huius aetatis hominibus rescripserunt.

12. Idem libro 6. Cognitionum.

Eo, qui uentilia negotiantur, & vendunt, licet ab aedilibus excluduntur, non oportet, quod uiles personas negligi, denique non sunt prohibiti huiusmodi homines decurionatum, vel aliquem honorem in sua patria petere: nec enim infames sunt. sed ne quidem arcantur honoribus, qui ab aedilibus flagellis celsi sunt, quoniam iure suo ita aediles officio isto fungantur. inhonestum tamen puto esse, huiusmodi personas flagellorum ictibus subiectas in ordinem recipi: & maxime in eis ciuitatibus, quae copiam uirorum honestorum habeant. nam paucitas eorum, qui muneribus publicis fungi debeant, necessaria etiam hos ad dignitatem municipalem, si facultates habeant, inuocet.

13. Papirius Iustus libro 2. de Constitutionibus.

Imperatores Antoninus & Verus Augusti rescripserunt, in tempore re legatos, & reuersos, in ordinem allegi sine permisso principis non posse. 1. Item rescripserunt, re legatos non posse tempore finito in ordinem decurionum allegi, nisi eius gratia fuerint: ut nondum decuriones creari possent: & dignitas certa spem eius honoris, id faceret, ut princeps indulgere possit. 2. Item rescripserunt, eum qui in re legatione natus est, non prohiberi honore decurionatus fungi. 3. Item rescripserunt, non admitti contradicere uolentem, quod non recte quis sit creatus decurio, cum initio contradicere debuerit.

14. Paulus libro 1. Questionum.

De decurione damnato non debere, quae questionem haberi, Diuus Pius rescripsit. unde etiam si deserit decurio esse, deinde damnetur: non esse torquendum, in memoriam prioris dignitatis placet.

DE ALIO SCRIBENDO,

TIT. III.

Ulpianus libro 3. de officio Proconsulis.

Decuriones in alio ita scriptos esse oportet ut lege municipali praecipitur. sed si lex cessat, tunc dignitates erunt spectandas, ut scribantur eo ordine, quo quisque eorum maximo honore in municipio fundus est: puta qui duumviratum gesserunt, si honore praecellat: & inter duumvirales antiquissimi quisque prior: deinde hi, qui secundo post duumviratum honore in republica functi sunt. post eos, qui tertio, & deinceps. mox hi, qui nullo honore fun-

di sunt, prout quisque eorum in ordinem uenit.

1. In sententiis quoque dicendis idem ordo spectandus est, quem in alio scribendo diximus.

2. Idem libro 2. Opiniorum.

Alvo decurionum municipio nomina ante scribi oportet eorum, qui dignitates principis iudicio consequuti sunt: postea eorum, qui tantum municipalibus honoribus functi sunt.

DE MUNERIBVS, ET HONORIBVS,

TIT. IV.

Hermogenianus libro 1. Epitomarum.

Munerum ciuilium quaedam sunt patrimonij, alia personarum. 1. Patrimonij sunt munera rei uehicularis, item nauicularis, de cetero primarij, ab istis enim periculo ipsorum excusationes sollemnitati celebrantur. 2. Personalia ciuilia sunt munera defensionis ciuitatis, id est, ut uindicis fiat, legatio ad censum accipiendum, vel patrimonium, & (scribitur) κερμηλοειδ. id est, camelorum agitatio, exhibitioque annonae ac similibus cura, praediorumque publicorum, frumenti comparandi, aquaeductus, equorum circensium spectacula, publice uis manitiones, arce frumentariae, calefactiones thermarum, annonae diuisio, & quaeuisque alia cura istis sunt similes. ex his enim, quae retulimus, cetera etiam per leges ciuili quoque ciuitatis, ex consuetudine longa intellegi poterunt. 3. Illud tenendum est generaliter, personale quidem munus esse, quod corporibus, labore, eum sollicitudine animi ac uigilantia sollemniter extitit, patrimonij uero, in quo sumptus maxime consistunt. 4. Quae personale munus est uetula, cura adulti, furiosive, item prodigi, quae etiam uentri, etiam ad exhibendum ciuim, potum, lectum, & familiae. sed & in bonis cuius officio uisitationis interpellantur, ac ne dehiore liberentur, prouideat, sic ex Carboniano edito honorum possessione penia si satis non detur, custodiendis bonis curator datus personali fungitur munere. His similes sunt bonis dati curatores, quae fuerunt eius, qui ab hostibus captus est, & reuerti speratur. Item custodiendis ab eo relictis, eui necdum quicquam ciuili, vel honorario iure successit, curatores constituiti.

2. Ulpianus libro 11. ad Sabinum.

Quod ad honores pertinet, creditur in potestate filium habere etiam is, qui in patris potestate est.

3. Idem libro 2. Opiniorum.

Et qui originem ab urbe Roma habent, si alio loco domicilium constituerunt, munera eius sustinere debent. 1. His, qui castri operam per militiam dant, nullum municipale munus iniungi potest. ceteri autem priuati, quamuis militum cognati sunt, legibus patriae suae & prouinciae obedire debent.

2. Si in metallum datur, in integrum restitutus sit: perinde ac si nec damnatus fuisset, ad munera vel honores uocatur. nec opponit fortunam & casus tristereos suos ad hoc solum. ne patriae idoneus ciuis esse uideatur. 3. Corporalia munera feminis ipse iexus denegat: quo minus honores, aut munera iniunguntur. 4. Filio, si nullam habet excusationem, intercedere pater, in cuius potestate est, ius non habet. 5. Quod pater non consentit honoribus siue muneribus filij: ne illius patrimonium oneri subiciatur, praestat defensionem: non ciuem patriae uelit tribui, quatenus potest, aufert.

6. Quamuis maior annis septuaginta, & quinque liberorum aequalium pater sit, ideoque a muneribus ciuilibus excusetur: filij tamen eius suo nomine competentia munera agnoscere debent. ideo enim proprium praemium immunitas is propter filios patribus

Patrius datum est, quod illi subibunt. 7. Virricos onera munerum ciuilium nomine priuigni sui suscipere nulla iuris ratione cogitur.

8. Liberti muneribus fungi debent apud originem patronorum: sed si sua patrimonialia habent suffectura oneribus, res enim patronorum muneribus libertorum subiecta non est.

9. Quod pater in reatu, criminis alicuius est, illis impedimento ad honores esse non debet.

10. Decaprotos etiam minores annis viginti quibusque fieri, non militantes tamen, pridem placuit: quia patrimonij magis onus uidetur esse.

11. Excusationem tributorum, onus patrimonij esse constat.

12. Cura frumenti comparandi munus est: & ab eo aetas septuaginta annorum, vel numerus quinque incolumium liberorum excusat.

13. Eos milites, quibus superuenientibus hospitalia praesertim in ciuitate oportet, per uices ab omni bus, quos id munus contingit, suscipi oportet.

14. Munus hospitij in domo recipiendi, non personae, sed patrimonij onus est.

15. Praesertim prouinciae prouideat, munera & honores in ciuitatibus aequaliter per uices secundum aetates, & dignitates, & gradus munerum, honorumque, qui aditus status habent, iniunguntur sine discrimine & frequenter idem oppressis, simul uis & uiribus reipublicae destituantur.

16. Si duo filij in patris potestate sint, eodem tempore munera eorum pater sustinere non compellitur. 17. Si is, qui duo filios reliquit, nihil de expediendis muneribus alterius filij ex communi patrimonio suppressis suis dedit: propriis sumptibus is & munera, & honores: qui ei iniunguntur, suscipere debet, quamuis pro altero uisus pater ciuili modo onera expegerit.

4. Idem libro 3. Opiniorum.

Vra extruendi vel rescindi operis in ciuitate, munus publicum est, a quo quinque liberorum incolumium pater excusetur, nec si per vim extoritur munus fuerit, excusationem, quam habet ab aliis muneribus, aufert.

1. Deficientium facultatibus, ad munera, vel honores, qui indicuntur, excusatio non perperua, sed temporalis est. nam si ex uoto honestis rationibus patrimonij incrementum acceperit, suo tempore, an idoneus sit aliquis ad ea, quae creatus fuerit estimabitur.

2. Inopes onera patrimonij ipsa non habendi necessitate non sunt inerti: corpori autem indita obsequia soluitur.

3. Qui obnoxius muneribus suae ciuitatis fuit, non men illi, de fugiendi oneris municipalis gratia, dedit: deteriorem causam reipublicae facere non potuit.

5. Scutella libro 1. Regularum.

Nauicularij, & mercatores olearty, qui magnam partem patrimonij ei rei contulerunt: intra quinquennium muneris publici vacationem habent.

6. Ulpianus libro 4. de officio proconsulis.

Rescripto Diuorum fratrum ad Rutilium Lupum ita declaratur: Constitutio, qua caueum est, prout quisque decurio creatus est, ut ita & magistratum aspicatur, totiens seruari debet, quotiens idoneos & sufficientes omnes contingit. ceterum si ita quidam tenues & exhausti sunt, ut non modo publicis honoribus pares non sint, sed & uix de suo uisum sustinere possint: & mandati magistratum praesertim cum sint, qui conuenienter ei, & lux for eunz, & splendore publico possint creari, sciant igitur locupletiores, non debere se hoc praetextu legis uisum de tempore, quo quisque in curiam allegitur sit, inter eos demum esse querendum, qui probubstantia sua capiunt honoris dignitatem.

7. Debitorum rerum publicarum ad honores iniuari non posse, certum est, nisi prius in id, quod de-

betur reipublicae, satisfecerint. Sed eos demum debitorum rerum publicarum accipere debemus, qui ex administratione reipublicae relinquantur. Ceterum si non ex administratione sint debitores, sed mutus pecuniam a republica acceperint: non sunt in ea causa, ut honoribus arceantur. Plane uice solutio- nis sufficit, ut quis aut pignoris, aut fidei iuroribus idoneis caueat, & ita Diui fratres Anseio Herenniano rescripserunt. Sed & si ex sollicitatione debeant, quae tamen sollicitatio recitari non potest: in ea sunt condicione, ut honoribus arceantur.

2. Si quis accusatorem non habeat, non debeat honoribus prohiberi: quam admodum non debet is, cuius accusator destiterit. Ita enim Imperator noster cum Diuo patre suo rescripsit.

3. Sciendum est, quaedam esse munera aut personae, aut patrimoniorum, scilicet quosdam esse honores.

4. Munera, quae patrimonij iniunguntur, vel in distributiones, talia sunt, ut neque aetate, neque numero liberorum, nec alia praerogatiua, quae solet a personalibus muneribus exire.

5. Sed enim haec munera, quae patrimonij iniunguntur, duplicia sunt. nam quaedam possessori- bus iniunguntur, huiusmodi sunt, siue non sunt quaedam non nisi ciuilibus, vel incolis. In distributiones, quae agris sunt, vel aedificijs, possessori- bus indicuntur. Munera uero, quae patrimoniorum habentur, non aliis, quam municipalibus, vel incolis.

7. Marcianus libro 2. Publicorum.

Reus delatus, etiam ante sententiam honores petere, principalibus constitutionibus prohibetur. Nec interest, plebeus, an decurio fuerit. Sed post annum, quam reus delatus est, petere non prohibetur: nisi per ipsum sciet, quo minus causa intra annum expedietur.

1. Eum, contra quem propter honores appellatum est, si pendente appellatione honorem usurpauerit, coercendum Diuus Severus rescripsit. Ergo est is, qui honoribus per sententiam uel prohibitus est, appellauerit: abstinere interim petitione honoris debebit.

2. Ulpianus libro 11. ad Edictum.

Ad reipublicam administrandam ante uicentium annum quintum annum, vel ad munera, quae non patrimonij sunt, vel honores, aditus iuniores non oportet, denique nec decuriones creantur, vel creati suffragium in curia ferunt. Annus autem uicentius quintus coepit pro plene habetur. hoc enim in honoribus fauoris causa constitutum est, ut pro plene inchoatos accipiamus: sed in his honoribus, in quibus reipublicae quid eis non committitur, ceterum cum damno publico honorem ei committi non est dicendum, etiam cum ipsius perniciet minoris.

9. Idem libro 3. de officio consulis.

Si quis magistratus in municipio creatus, muneribus iniunctis singi detrectis: per praesides muneris agnoscere cogendus est remediis, quibus tutores quoque solent cogi ad munus, quod iniunctum est, agnoscendum.

10. Modestianus libro quinto Digestorum.

Honorem sustineri, munus imponi non potest: munus sustinenti, honor deferri potest.

11. Idem libro 11. Pandectarum.

Ut gradatim honores deservantur, edito, & ut a minoribus ad maiores perueniantur, epistola Diui Pij ad Titianum exprimitur. 1. Etsi lege municipali caueatur, ut praesentur in honoribus certae condicione homines: attamen sciendum est, hoc esse obseruandum, si idonei sint. & ita rescripto Diui Marci continetur. 2. Quotiens penuria est eorum, qui magistratu suscipiunt, immunitas ad aliquid infringitur: sicuti Diui fratres rescripserunt. 3. Reprobati posse medicum a republica, quamuis

semel probatus sit, Diuus Magnus Antoninus cum patre rescriptit

4. Eos, qui primis litteris pueros inducunt, non habere vacationem Diuus Magnus Antoninus rescriptit.

12. *Paulus libro 6. ex Cassio.*

Cum muneris publici vacatio datur, non remitti cur ei, ne magistratus fiat: quia id ad honorem magis quam ad munera, pertinet cetera omnia, que ad tempus extra ordinem exiguntur, veluti munitio viarum, ab huiusmodi persona exigenda non sunt.

13. *Idem libro 15. ex Cassio.*

Vacatio, itemque immunitas, que liberis & posteris alicuius data est, ad eos dumtaxat pertinet, qui eius familie sunt.

14. *C. Ulpianus libro 1. de Cognitionibus.*

Honor municipalis est administratio reipublice cum dignitatis gradu, sine cum sumptu, sine sine erogatione contingens.

1. Munus aut publicum, aut priuatum est. Publicum munus dicitur, quod in administranda republica cum sumptu sine titulo dignitatis subimus.

2. Viarum munitio, praeiorum collatio, non persona, sed locorum munera sunt.

3. De honoribus sunt muneribus gerendis cum quaeritur in primis consideranda persona est eius, cui deservitur honor, siue muneris administratio: ite origo natalium: facultates quoque an sufficere in iundo munere possint: item lex secundum quam muneribus quisque fungi debeat.

4. Plebeij filij familias periculo eius qui nomina herit, tenebuntur. Idque Imperator noster Severus Augustus in hac verba rescribit: Si in numero plebeiorum filius tuus est: quamquam inuitis honoris ex persona filij suscipere cogi non debeat, tamen resistere, quo minus patri obsequatur periculo eius, qui nominat, iure patrie potestatis non potest. Gerendorum honorum non promissa facultas est: sed ordo certus huius rei adhibitus est, nam neque prius maiorem magistratum quisquam, nisi maiorem suscepit, gerere potest: neque ab omni aetate, neque continue quisque honores potest.

5. Si alij non sint, qui honores gerant, eisdem compellendus, qui gesserint, conplurimis constitutionibus cauetur. Diuus etiam Hadrianus de iterandis muneribus rescriptit in hac verba: Illud consentio, ut, si alij non erunt idonei, qui hoc munere fungantur, ex his, qui iam fundi sunt, creentur.

15. *Papinianus libro 5. Responsorum.*

ET si filium pater decurionem esse voluerit, tamen defuncto, honores, qui filio decurioni congruent post mortem patris obtingerunt, ad onus coheredis filij non pertinent, cum ei decurioni sufficientes facultates pater reliquerit.

16. *Paulus libro 1. Sententiarum.*

Aestimacionem honoris, aut muneris in pecunia pro administratione offerentes audendi non sunt.

1. Qui pro honore pecuniam promissit, si soluere eam cepit: totam praestare, operis inchoati exemplo, cogendus est.

2. Inuitus filius pro patre rempublicam saluam fore cauere non cogitur.

3. Defensionem reipublice amplius quam semel suscipere nemo cogitur, nisi id fieri necessitas postulet.

17. *Hermogenianus libro 1. Epitomarum.*

Sponne prouinciae sacerdotium iterare nemo prohibetur.

1. Immunitas ab honoribus & muneribus ciuilibus, si decurioni creato filio, quem habet in potestate consentiat, in muneribus & honoribus sumptus subministrare filio compellitur.

18. *Arcadius Causus libro singulari de muneribus ciuilibus.*

Muerum ciuilibus triplex diuisio est. nam quaedam munerum personalia sunt, quaedam patri-

municipiorum dicitur, alia mixta. Personalis sunt, quae animi prouisione, & corporalis laboris intentione sine aliquo gerentis detrimento pertranstrantur: veluti tutela, vel cura.

2. Calendarij quoque curatio, & quae stura in aliqua ciuitate, inter honores non habentur: sed personale munus est.

3. Tironum, siue equorum productio, & si qua alia animalia necessario producenda, vel res perueniendae, siue persequendae sunt, vel pecuniae fiscalis, siue annonae vel vestis, personae munus est.

4. Cursus vehicularis sollicitudo, item angariae praebitio personale munus est.

5. Cura quoque emendi frumenti, olei, nam harum specierum curatores, quos *κατάνας*, id est, *μενταριος*, & *ελευθωρος*, id est, *ελευθιος*, appellant, creati moris est) inter personalia munera in quibusdam ciuitatibus numerantur: & calefactio publici Valineij, si ex redditibus alicuius ciuitatis curatori pecunia subministratur.

6. Sed & cura custodiendi aquaeductus personalibus muneribus aggregatur.

7. Hieronarchae quoque, qui disciplinae publicae & corrigendis moribus praesunt, sed & qui ad faciendas vias eligi solent, cum nihil de proprio patrimonio in hoc munus conferant: item episcopi, qui praesunt panis, & ceteris venalibus rebus, quae ciuitatium populis (ad) cotidiana vicia uiuunt, personalibus muneribus funguntur.

8. Qui annonam suscipit, vel exigit, vel erogat, & exactores pecuniae pro capitibus, personalis muneris sollicitudinem sustinent.

9. Sed & curatores, qui ad colligendos ciuitatium publicos redditus eligi solent, personali munere subiunguntur.

10. Hi quoque, qui custodes aedium, vel archeotae, vel logographi, vel tabularij, vel xenoparochi, ut in quibusdam ciuitatibus, vel limanarchae, vel curatores, ad emenda vel rescinda aedificia publicae, siue palatia, siue naualia, vel mansiones designantur, si tamen pecuniam publicam in operis fabricam erogent: & qui faciendis vel rescendis nauibus, ubi usus exigit, praeposuntur, muneribus personalibus adstringuntur.

11. Camelasia quoque similiter personale munus est, nam, ratione habitae & alimentorum, & camelorum, certa pecunia camelariis dari debet: ut solo corporis ministerio obligentur. Hoc ex alij ordine vocari, nec vlla excusatione liberari, nisi sola laesi & inutilis corporis, & infirmitate specialiter sit expressum.

12. Legati quoque qui ad sacrarium principis mittuntur, quia vaticum, quod legatum dicitur, interdum solent accipere, sed & nyctostrategi, & praeiorum curatores personale munus inueniunt.

13. Defensores quoque, quos Graeci syndicos appellant, & qui ad certam causam agendam vel defendendam eliguntur, laborem personalis muneris adgrediuntur. 14. Indicandi quoque necessitas inter munera personalia habetur.

15. Si aliquis fuerit electus, ut compellat eos, qui prope viam publicam possident, sternere viam: personale munus est. 16. Pari modo qui acceptandis, siue suscipiendis censualibus professionibus designantur, ad personalis muneris sollicitudinem animi intendunt. 17. Mastigophori quoque, qui agnosthetas in certaminibus comitantur, & scribae magistratus, personali munere seruiunt. 18. Patrimoniorum sunt munera, quae sumptibus patrimonij, & damnis administrantibus expediuntur. 19. Eleporia, & opstratura apud Alexandrinos patrimonij munus existimatur. 20. Susceptores quoque vini per prouinciam Africam patrimonij munus gerunt.

21. Patrimoniorum autem munera duplicia sunt, nam quaedam ex his muneribus possessionibus siue patrimonij indicuntur, veluti agminales equi, vel mulae, & angariae, atque verhedii.

22. Huiusmodi igitur obsequia & his, qui neque municipales, neque incolae sunt, agnoscere coguntur. 23. Sed & eos, qui foenus exerceant, veterani sunt tributionis cuiusmodi agnoscere debere, rescriptum est. 24. Ab huiusmodi muneribus neque primipilariis, neque veteranibus, aut milites, alijque, qui priuilegio aliquo subnixi sunt, potest excusari.

25. Praeterea habent quaedam ciuitates praerogatiuam, ut hi, qui in territorio earum possident, certum quid frumenti pro mensura agri per singulos annos praebent, quod genus collationis minus possessionis est. 26. Mixta munera decaprotiae, & icolaprotiae, & Hellenum Modestinus & norando, & disputando, bene & optima ratione descriuit, nam decaprotiae, & icolaprotiae tributa exigentes, & corporale ministerium gerunt, & pro omnibus defensorum fiscalia aduerimenta resarciant: ut merito inter mixta hoc munus numerari debeat.

27. Sed ea quae supra personalia esse diximus, si his, qui funguntur, ex lege ciuitatis siue, vel more, etiam de proprio patrimonio impensas faciunt, vel annonam exigentes defensorum praediorum, & na sustineant, mixtorum definitione continebuntur. 28. Haec uniuersa muneribus, ut tiffa iam diximus, vna significatione comprehenduntur: nam personalibus & patrimoniorum, & mixta munera, ciuilibus seu publicis appellantur. 29. Siue autem personalium dumtaxat, siue etiam ciuilibus munerum inuentiones alicui concedatur, itaque ab annonae, neque ab angariis, neque a verhedo, neque ab hospitae recipiunt, neque a nave, neque a spatio, neque a viliibus, & veteranibus, excusari possunt.

30. Magistris, qui ciuilibus munerum vacatione habent, item grammaticis, & oratoribus, & medicis, & philosophis, ne hospitium recipere, & principibus fuisse immunitatem indulgent, Diuus Vespasianus & Diuus Hadrianus rescripterunt.

DE VACATIONE, ET EXCUSATIONE MUNERUM.

DE VACATIONE. DE VACATIONE MUNERUM, TIT. III. Vlpianus libro 2. Opiniorum.

OMNIS excusatio sua requiritur, sed si praecedentibus aliis quod sine iudice creatur, aut patris sine temporis praesentibus, prout cuique libuit, permissum fuerit se excusare, non erunt, qui munera necessaria in rebus publicis obtinent, quare & qui liberorum incoluntium iure a muneribus ciuilibus sibi indicant excusationem appellacione interponere debent, & qui tempore praesentibus in ordinem cuiusmodi appellacionem peragendo non seruauerint, merito praescriptione repelluntur.

1. Qui excusatione aliqua vultur, quouscumque creati fuerint, etiam ante absinti sunt, necesse habent appellare sed si per calumniam, & capitis idem aduersarius vexandi gratia eius, quem se perpetua vacatione subnixum, id facere probatur, et si sumptus litis exemplo, decetiorum principum praesentibus iubeatur ei, quem sine causa sepius inquietabit.

2. Qui in fraudem ordinis in honoribus gerendis, cum inter eos ad primos honores creati possint, qui in ciuitate munerabantur, euadendorum maiorum onerum gratia ad colonos praediorum se transferunt, ut minoribus substantur, hanc excusationem sibi non parauerunt.

3. Quamuis sexagintaquinque annorum aliquis sit, & tres liberos incolentes habeat, muneribus tamen ciuilibus propter has causas non liberatur.

2. *Idem libro 3. Opiniorum.*

ESTIMANDUM aetatis annum agentem, ad muneris sitoniz vocari non potest, sed si nihil proprium in patria seruauerit, de muneribus quoque annis viginti quinque ad muneris sui honores, etiam diuisa aetas seruanda est.

1. Unus, & liberorum unum, aut septuaginta annorum m-

ab honoribus aut muneribus his coherentibus excusationem non praestat: sed a muneribus tantum ciuilibus. 2. Apoptui filij in numerum non proficiunt eorum liberorum, qui exulare parentes solent. 3. Qui ad munera vocantur, viuorum se liberorum numerum habere tempore, quo propter eos excusari desiderant, probare debent, numerus enim liberorum postea impletus, susceptis antea muneribus non liberat. 4. Quae patrimoniorum onera sunt, numero liberorum non excusantur.

5. Incolumes liberi, etiam si in potestate patri suo deserint esse, excusationem a muneribus ciuilibus praestant. 6. Minus audiens in munitatem ciuilibus munitum non habet.

7. Quem ita sentio, & corporis in vecillitate vixi, praesens animaduertit, ut muneris perferendae pecuniae non sufficiat: demittat, & alium constituat. Corporis & vilitas eorum munitum excusationem praestat, quae tantum corpore implenda sunt, ceterum quae consilio prudentis viri, vel patrimonio sufficientis in homines obiri possunt, nisi certis, & receptis probabilibus causis non remittuntur.

8. Qui pueros primas literas docent, in munitatem a ciuilibus muneribus non habent, sed, ne cui eorum id, quod si praesens sit, indicatur ad praesens religionem pertinet, siue in ciuitatibus, siue in vicis primas literas magistri doceant.

3. *Paulus libro 3. Regularum.*

Hi, qui naues marinas fabricauerunt, & ad annum populi Romani praesentibus non minores quinquaginta milium modiorum, aut plures singulas non minores decem milium modiorum, donec hae naues nauigant, aut aliae in eorum locum, muneris publici vacatio praestatur ubi nauem. Senatores autem hanc vacationem habere non possunt: quod nec habere illis nauem ex lege Iulia repetundarum licet.

4. *Neratius libro 1. Membranarum.*

Tempus vacationis, quod datur eis, qui reipublicae causa aferunt, non ex eo die numerandum est, quo quis abesse desinit, sed cum quodam laxamento iunctis, neque enim minus abesse reipublicae causa intellegendus est, qui ad id negotium, vel ab eo reuertitur, si quis tamen plus iusto temporis, aut itinere, aut in alio loco commoratus consumperit ita est interpretanda erit, ut ex eo tempore vacationis dies incipiat ei cedere, quo iter ex commodo peragere potuisset.

5. *Maer libro 2. de officio praesidis.*

Decurionum, quamuis hic quoque honor est, ad alium honorem nullam vacationem tribuendam Vlpianus respondit.

6. *Papinianus libro 2. Quaestionum.*

Hi, qui muneris publici vacationem habent, ad ea, quae extra ordinem imperantur, compelli non solent.

7. *Idem libro 36. Quaestionum.*

Muneribus, quae non patrimonij indicuntur, veterani post optimi nostri Severi Augusti litteras perpetuo excusantur.

8. *Idem libro 1. Responsorum.*

In honoribus delatis, neque maior annuum septuaginta, neque pater numero quinque liberorum excusatur, sed in Asia sacerdotium prouinciae suscipere non cogitur numero liberorum quinque subnixi, quod optimus maximusque princeps uoster Severus Augustus decreuit, ac postea in ceteris prouinciis seruandum esse constituit.

9. Non alios sibi vestigalium redemptores a muneribus ciuilibus, ac ueluti excusari placuit, quam eos, qui praesentibus negotium exercent.

2. Vacacionum privilegia non veteribus liberis veteranois sunt.

3. Qui muneris publici vacationem habet, per magistratus ex improviso collationes indultas recte recusat, eas vero, quae de lege sunt, recusare non

DE IVRE IMMUNITATIS, TIT. VI.

Ulpianus libro 3. Opinionum. Qui ob hoc tantum in nauibus sit, ut in his ad inuicem a muneribus civilibus habeat.

1. Personis datæ immunitate, hereditibus non relinquatur.

2. Sed & generi posterisque datæ custoditurque, ad eos, qui ex feminis nati sunt, non pertinent.

3. Idem libro 4. de officio proconsulis. Si qui cetera cõditione muneribus vel honoribus se adstrinxerunt, cum aliâ compelli non possent inuiti suscipere istum honorem: si eis seruanda est, cõdicioque, qua se ad munera siue honores applicare passi sunt.

4. Impuberes, quamuis necessitas penurie hominum cogat, ad honores non esse admittendos refert pro ad Benidium Rufum legatum Ciliciz declaratur.

5. Idem libro 3. Maiores septuaginta annis à tutela & muneribus personalibus vacant, sed qui ingressus est septuagesimum annum, non dum egressus, hac vacatione non utitur: quia non videtur maior esse septuaginta annis, qui annum agit septuagesimam.

6. Modestinus libro 6. Regularum. Immunitates generaliter tribuitur, eo iure, ut ad posterum transmittentur, in perpetuum succedentibus durant.

7. Callistratus libro 1. de Cognitionibus. Semper in ciuitate nostra senectus venerabilis fuit, namque maiores nostri pax eundem honorem senibus, quem magistratibus tribuebant. Circa munera quoque municipalia subeunda idem honorem senectuti tribuitur. Sed cum, qui in senectute locuples factus est, & ante nullo publico munere functus est, dici potest, non eximi ab hoc onere priuilegio ætatis: maxime si non tam corporis habeat vexationem, quam pecuniæ erogationem iudici muneris administratio: & ex ea sit ciuitate, in qua non facile sufficientes viri publicis muneribus inueniantur.

8. Legem quoque respiciat cuiusque loci oportet, an cum aliquis immunitates nominatim completeretur, etiam de numero annorum in ea commemoratur. Idque etiam colligi potest ex litteris Diui Pij, quas emisit ad Ennium Proculum proconsulem prouinciz Africz.

9. Demonstratur varie, nec absesse, numerum liberorum ad excusationem municipalium munerum prodesse, ex rescriptis Diui Eluij Pertinacis, namque Siluio Candido in hæc verba rescripsit: Εἰ κὶ μὴ πασῶν λειτουργιῶν ἀφίησιν τοὺς πατέρας οὐ τῶν τεχνῶν ἀριθμῶς ἀλλ' ἔν ἐ πρὸς ἑκάστην ἀφ' ἑαυτῶν πέντε ἀεὶ ἕξ ἢ ἑπτὰ ἢ ὀκτώ, οὐκ ἔστιν ἀλογον, ὡς ἐ σὺ χερσὶ σὺ χερσὶ ζεῖν τὴν ἀποδοτῶν ἡ ἀείδων τῶν λειτουργῶν, id est, Bis non ab omnibus muneribus dimittit patrum numerus: tantum quia sed etiam priores habere et per libellum notificasti non est in rationabile, et concedamus si libellum eduxerit et tempus illi munera.

10. Negotiatores, qui annonam vrbs adiuant, ite nauicularij, qui annonæ vrbs seruiunt immunitatem a muneribus publicis consequuntur, quamdiu in eiusmodi actu sunt, nam remuneranda pericula eorum, quin etiam & horrenda præmissis, merito placuit: ut qui peregre muneribus, & quidem publicis, cum periculo & labore fungentur, a domesticis vexationibus & sumptibus liberentur, cum non sit aliquid dicere, etiam hoc reipublicæ causa, dum annonæ vrbs seruiunt, abesse. 4. Immunitati, quæ nauicularijs præstatur, certa forma data est, quam immunitatem

debet. 4. Philosophis, qui se frequentes atque utiles per eandem studiorum sciam contentantibus præbent tutelam, item munera sordida et temporalia remitti placuit: non ea, quæ sumptibus expediuntur, etiam vere philosophantes pecuniam cõtenuunt, cuius retinendæ cupidine sciam adseruationem detegunt.

5. Qui maximos principes appellauit, & causam propriam aditus Romam profectus est; quoad cognitio finem accipiat, ab honoribus & ciuilibus muneribus apud suos excusatur.

6. Paulus libro 1. Responsorum. Os, qui Romæ profertur, proinde in patria sua excusari muneribus oportet, ac si in patria sua profertur.

7. Paulus respondit, priuilegium frumentariis negotiatoribus concessum, etiam ad honores excusandos pertinere.

8. Idem libro 1. Sententiarum. Ab his oneribus, quæ possessionibus vel patrimonio indicuntur, nulla priuilegia præstant vacationem.

9. Corpus mensurarem frumenti iuxta annonam vrbs habent vacationem, in prouinciis non idem. 2. Angariorum præstatio, & recipiendi hospitij necessitas, & militi & liberalium artium professoribus inter cetera remissa sunt.

3. Auctis post appellationem medio tempore facultatibus, paupertatis optentu non excusantur.

4. Defensores reipublicæ ab honoribus & muneribus eodem tempore vacant.

5. Hermogenianus libro 1. Iuris Epitomarum. Sunt munera, quæ rei propriæ coherant, de quibus neque liberi, neque ætas, nec merita militiæ, nec ullum aliud priuilegium iure tribuit excusationem, ut sit prædiorum collatio, viæ sternendæ, angariorumve exhibitio, hospitij suscipiendi munus (nam nec huius quicquam excusationem præter eos, quibus principali beneficio concessum est, habet) est: quæ sunt præterea alia huiusmodi.

6. Paulus libro 1. Sententiarum. Legato, qui publicum negotium tuus sit, intra tempora vacationis præstituta rursus eiusdem negotij defenso mandari non potest.

7. Comitibus præsidium, & proconsulum, procuratorumque Cæsaris, a muneribus, vel honoribus, & tutelis vacant.

8. Papianus libro 23. ad Edictum. Praetor eos, quoscumque intellegit operam dare non posse ad iudicandum, pollicetur se excusaturum: forte quod in perpetuum quis operam dare non potest, quod in eam valeudinem incidit, ut certum sit, cum ciuilia officia subire non posse: aut si alio morbo laboret, ut suis rebus superesse non possit: vel si quid sacerdotium nandi sint, ut discedere ab eo sine religione non possint, nam & hi in perpetuum excusantur.

9. Duo genera tribuendæ muneris publici vacationis sunt: vnum pleniùs, cum & militiæ datur aliquid exiguius, cum nudam muneris vacationem acceperint.

10. Qui autem non habet excusationem, etiam inuitus iudicare cogitur.

11. Si post causam actam ceperit se excusare iudex: si quidem priuilegio, quod habuit ante, quam susciperet iudicium, vel se excusare: nec audiendus est, semel enim agnoscendo iudicium, renuntiat excusationi, quod si postea iusta causa incidit, ut iudex vel ad tempus excusetur: non debet in aliu iudicium transferri, si cum captioe id futurum est alterutris, tolerabilius denique est interdum iudicem, qui semel cognouerit, tantisper expectare, quam iudici nouo rena rursus iudicandam committere.

12. Modestinus libro 7. Regularum. Ad excusationem munerum defunctus filius non proficit, præterquam in bello amissus.

13. Eodem tempore idem duas curas operis non administrat.

nitatem ipsi duntaxat habent: non etiam liberis, aut libertis eorum præstatur, idque principalibus constitutionibus declaratur. 5. Diuus Hadrianus rescriptis, immunitatem omnium maritimarum duntaxat habere, qui annonæ vrbs seruiunt. 6. Licet in corpore nauiculariorum quis sit, nauem tamen vel naues non habeat, nec omnia ei congruant, quæ priuilegiis constitutionibus cautæ sunt: non potest priuilegio nauicularijs indulgi. 7. Idque & Diuus frater rescriptis, ut in hæc verba: Ησως ἂν ἄλλοι τινες ἐπιπροσώπων τῶν ναυκλήρων ἢ τῶν σιτῶν ἢ λαοῦ ἐπιπροσώπων ἐπὶ τῶν ναυκλήρων ἢ ἐπὶ τῶν σιτῶν τῶν ναυκλήρων ἢ τῶν σιτῶν ἀφίησιν τοὺς πατέρας οὐ τῶν τεχνῶν ἀριθμῶς ἀλλ' ἔν ἐ πρὸς ἑκάστην ἀφ' ἑαυτῶν πέντε ἀεὶ ἕξ ἢ ἑπτὰ ἢ ὀκτώ, οὐκ ἔστιν ἀλογον, ὡς ἐ σὺ χερσὶ σὺ χερσὶ ζεῖν τὴν ἀποδοτῶν ἡ ἀείδων τῶν λειτουργῶν, id est, Bis non ab omnibus muneribus dimittit patrum numerus: tantum quia sed etiam priores habere et per libellum notificasti non est in rationabile, et concedamus si libellum eduxerit et tempus illi munera.

prio, valeudinarij, medici, capsarij, & artifices, & qui fossam faciunt, veterinarij, architectus, gubernatores, naupegi, Vallistrarij, specularij, fabri, sagitarij, ararij, buccularum structores, carpentarij, scandularij, gladiatores, aquilices, tubarij, cornuarij, arcuarij, plumbarij, ferrarij, lapidarij, & hi, qui calcem cõtinent, & qui siluam insidunt, qui carbonem cõtinent, ac torrent, in eodem numero haberi solent tant, veteratores, victimarij, & optio fabricæ, & qui agris præsto sunt, librarij quoque, qui docere possint, & horreorum librarij, & librarij depositorum, & librarij caducorum, & adiutores corniculariorum, & stratores, & pollionæ, & custodes armorum, & præco, & bōcinatores. hi igitur omnes inter immunes habentur.

DE LEGATIONIBVS, TIT. VII.

Ulpianus libro 2. ad Massilianum Sabinum.

Legatus municipalis, si deseruerit legationem, postea adiciatur extrahendaria, motus ordine, vel plerumque solet.

2. Idem libro 2. Opinionum. Legatus contra rem publicam, cuius legatus est, per alium à principe quid postulare potest.

3. Vtrum quis deseruerit legationem, an ex necessaria causa moram passus sit, ordini patrie siue probare debet. 2. Cessatio, vniùs legati ei, qui munus, ut oportet, obit, non nocet. 3. His, qui non gratuitam legationem susceperunt, legatium ex forma restituitur.

4. Africanus libro 1. Quæstionum. Vm queritur, an in eum, qui in legatione sit, & cõditio dari debeant non tam interdictis, ubi quis aut crediderit, aut dari stipulatus sit, quam illud, an id actum sit, ut legationis tempore soluatur.

5. Marcianus libro 12. Institutionum. Sciendum est, debitorem reipublicæ legationis fungi non posse, & ita Diuus Pius Claudio Saturnino & Faustino rescripsit: 1. Sed & eos, quibus ius postulandi non est, legatione fungi non posse: & ideo harenam missum, non iure legatum esse missum Diui Seuerus & Antoninus rescripserunt.

2. Debitores autem fisci non prohibentur legatione fungi. 3. Si accusatio alicuius publice instituta sit: non est compellendus accusator ad eum legationem suscipere, qui se amicum vel domesticum dicit eius, qui accusatur, & ita Diui fratres Emilio Ruso rescripserunt. 4. Legati vicarios dare non alios possunt, nisi filios suos.

5. Ordine vnusquisque munere legationis fungi cogitur, & non aliâs compellendus est munere legationis fungi, quam si, priores qui in curiam lecti sunt, fundi sint. Sed si legatio de primoribus vitiis desideret personas; & qui ordine vocantur, inferiores sint: non esse obseruandum ordinem Diui Hadrianus ad Clazomenios rescripsit. 6. Præcipitur autem edicto Diui Vespasiani omnibus ciuitatibus, ne plures quàm ternos legatos mittant.

7. Scævola libro 1. Regularum. Legato tempus prodesset, ex quo legatus creatus est, non ex quo Romam venit. 1. Sed si non constet, legatus sit, an non: Romæ prætor de hoc cognoscit.

8. Ulpianus libro 5. de officio proconsulis. Illio propter patrem legationis vacatio ne concedatur, Imperator noster cum patre Claudio Calpurnio rescripsit in hæc verba: Quod desideras, ut propter legationem patris tui à legatione tu vaces, in interuallicis honorum, qui sumptum habent, rectè obseruatur, in impendiis legationum, quæ solo ministerio obeuntur, diuersa causa est.

6. Tarrhentus Paternus libro 1. Militarium. Vbiusdam aliquam vacationem munerum priorum condicio tribuit: ut sunt mensores, o-

DE OPERIBVS PUBLICIS, TIT. X.

Ulpianus libro 2. Opinonum. Vtator operum creatus, praescriptione motus ab executione perferenda; sicuti cessationis nomine, in qua quo ad viuit moratus est, heredes suos obligat...

2. Idem libro 3. Opinonum. Quia liberalitate, non necessitate debiti reditus quos interim ad opera finienda concessit, munificetia suae fructu de inscriptione nominis suis operibus, si qua fuerit, capere per inuidiam non prohibetur...

3. Macer libro 2. de officio praefidis. Opus nouum priuato etiam sine principis auctoritate facere licet: praeterquam si ad emulationem alterius ciuitatis pertinet, vel materiam seditionis praebet, vel circum theatrum vel amphitheatrum sit...

4. Modestinus libro 11. Pandectarum. Nec praefidis quidem nomen licebit superscribere.

5. Ulpianus libro singulari de officio curatoris reipublicae.

SI legatum vel fideicommissum fuerit ad opus relictum vlturae, quae, & quando incipiant deberi, rescripto Diui Pij ita continetur: Si quidem dies non sit ab his, qui statuas vel imagines ponendas legauerunt, praesentibus, a praefide prouincia tempus statuentum est...

6. Modestinus libro 11. Pandectarum. De operibus, quae in muris, vel portis, vel rebus publicis sunt, aut si muri extruantur; Diuus Marcus rescriptis, praesidem adiutum consulere principem debere.

7. Callistratus libro 2. de Cognitionibus. Pecuniam, quae in opera noua legata est, potius tutelam eorum operum, quae sunt, conuertentem, quam ad inchodandum opus erogandam; Diuus Pius rescriptis: scilicet si factus operum ciuitas habet, & non facile ad reficiendum ea pecunia inueniatur...

bendo manentibus priorum titulis qui ea opera fecissent id fieri debere senatus censuit. quod si priuati in opera, quae publica pecunia sunt, aliquam de suo adiecerint summam: ita titulo inscriptionis vti eos debere idem mandatis cautui; quantum summam contulerint in id opus, scribae.

DE NUNDINIS, TIT. XI.

Modestinus libro 3. Regularum.

Nundinis imperatis a principe, non utendo, quae nuntius, decemij tempore vltim amittit.

2. Callistratus libro 3. de Cognitionibus. Si quis ipso cultores agrorum, vel piscatores deferre viuentia in ciuitate iusserit, ut ipsi ea distrahant: deficiuntur annonae praebitio, cum auocentur ab opere rustici qui confectis vbi deulerint, mercem, tradere eam, & ad opera sua reuerti debeant. denique summa prudentiae & auctoritatis apud Graecos Plato, cui institueret quemadmodum ciuitas bene beate habitari possit, in primis istos negotiatores necessarios duxit. sic. n. lib. 2. politicas. i. ciuiliu consuetudinis aut, si quis praeteritum a se viderit, & non vult, ut illud a se videri, & non vult, ut illud a se videri, & non vult, ut illud a se videri...

DE POLLICITATIONIBVS, TIT. XII.

Ulpianus libro singulari de officio curatoris reipublicae.

SI pollicitus quis fuerit reipublicae opus se facturum, vel pecuniam daturum: in vltura non cogentur, sed si moram coeperit facere, vlturae succedunt, ut Imperator noster cum Diuo patre suo rescriptis.

1. Non semper autem obligari eum, qui pollicitus est sciendum est. si quidem ob honorem promiserit decretum sibi, vel decretendum, vel ob aliam iustam causam: tenentur ex pollicitatione. si vero sine causa promiserit, non erit obligatus. & ita multis constitutionibus & veteribus, & nonis continetur. 2. Nec si sine causa promiserit, coepit tamen facere: obligatus est qui coepit. 3. Coepisse sit accipimus si fundamenta iecit, vel locum purgauerit. Sed & si locus illi petenti designatus est: magis est, ut coepisse videatur. Item si apparatus, sine impensa in publico posuit. 4. Sed si non ipse coepit, sed cum certam pecuniam promississet ad opus reipublicae, contemplatione pecuniae coepit opus facere: tenentur quasi coepit opere. 5. Denique cum columnas quidam promississet, Imperator noster cum Diuo patre suo ita rescriptis: Qui non ex causa pecuniam reipublicae pollicentur, liberati sunt: per se non coguntur, sed si columnas citientibus promississet, & opus ea ratione sumptibus ciuitatis, vel priuatorum inchoatum est, deserit, quod genus est, non oportet. 6. Si quis opus, quod perfectum adsignauerit deinde id fortuito casu aliquid prius sit periculum ad eum, qui fecit, non pertinet, Imperator noster rescriptis.

2. Idem libro 1. Disputationum. Si quis rem aliquam vouerit, voto obligatur, quae res personam vouerit, non rem, quae vouetur, obligat. res enim, quae vouetur, soluta quidem liberat: vota ipsa vero sacra non efficiuntur.

1. Voto autem patres sancti iaru obligantur, puberes, sui iuris. filius enim familias vel seruus sine patris dominive auctoritate voto non obligatur. 2. Si decimam quis honorum vult: decima non prius esse in bonis definit, quam fuerit separata. & si forte, qui decimam vult, de esset ante separationem: heres ipsius hereditario nomine decimae obstrictus est, voti enim obligationem ad heredem transire constat.

3. Idem libro 4. Disputationum. Pactum est duorum consensus, atque conuentio: pollicitatio vero offerentis solius promissum, & ideo illud est constitutum, ut si ob honorem pollicitatio fuerit facta, quasi debita exigatur. sed & coepit opus, licet non ob honorem promissum perficere promissor co cogatur, & est constitutum. 1. Si quis, quam ex pollicitatione tradiderat, rem municipibus, vindicare velit: repellendus est a petitione, quae summum est enim, huiusmodi voluntates in ciuitate collatas, praesententia non reuocari, sed & si deserint municipes possidere: dicendum erit, actionem eis concedendam.

4. Macer libro 3. institucionum. Ruina incendium, vel terramoto, vel aliqua ruina, quae reipublicae contingit, si quis promiserit, tenetur.

5. Ulpianus libro 1. Responsorum. Haridemo respondit. Epistula, quam muneris edendi, gratia absens quis emisit, compelli ei ad editionem non posse.

6. Idem libro 5. de officio proconsulis. Totius locum habet diminitio pollicitationi in persona heredis, quia non est pollicitatio ad ob honorem facta, ceterum, si ob honorem facta sit, xris alieni loco habetur, & in heredum persona non inuitur. 1. Si quis pecuniam ob honorem promiserit, coepitque solvere: eum debere quasi coepit opere, Imperator noster Antoninus rescriptis. 2. Non tantum pollicitus, sed etiam feminas, si quid ob honorem pollicitus sunt, debere implere, sciendum est. & ita rescripto Imperatoris nostri & Diui patris eius continetur. 3. Si cui reipublica concessit, impulerit statuarum principii ponendam, qui non promissor: non esse, ei necesse obtemperare, rescriptis Imperatoris nostri & Diui patris eius, continetur.

7. Paulus libro 1. de officio proconsulis. Ob casum, quem ciuitas passa est, si quis promiserit se quid facturum, etsi non inchoauerit, omnimodo tenetur, ut Diuus Seuerus Diuini rescriptis.

8. Idem libro 3. de officio consulis. De pollicitationibus in ciuitatem factis iudicium cognitionem esse, Diui fratres Flauto Cello in hae verba rescripterunt. Proved facta Statius Ruffinus, si opus praesentis, quod se GAVINUS extructurum promissit, quod tandem adgressus fuerat, perficiat. nam est aduersa fortuna, in triennio a praesente vobis relegatus est: tamen gratiam muneris, quod sponte obtulit, minuire non debet: cum & absens per amicum perficere opus, istud possit, quod si detestat: aedores constituti, qui legitime pro ciuitate agere possint, nomine publico adire aduersus eum iudices poterunt, qui, cum primum poterint, prius quam in exilium proficiatur, cognoscent, & si opus perfici ab eo debere constituerint, obedire eum, reipublicae ob hanc causam iubebunt, aut prohi- bebunt distrahendum, quem in territorio GAVINUS habet.

9. Modestinus libro 4. Disputationum.

EX pollicitatione, quam quis ob honorem apud rempublicam fecit, ipsum quidem omnimodo in solidum teneri. heredes vero eius, ob honorem quidem facta promissione, in solidum ob id verba, quod opus promissum coepit, est, si bona liberalitati soluendo non fuerint, extraneum heredem in quietam partem patrimonij defuncti, liberos in decimam teneri. Diuus Seuerus & Antoninus rescripterunt. sed & ipsum donatorem pauperem factum ex promissione operis coepit, quantum partem patrimonij sui debere, Diuus Pius constituit.

10. Idem libro 1. Responsorum.

Septicia certamen patris suae pollicendo sub hac conditione pollicita est, ut si fors apud eam reuocaret, & ipsa vlturas semissales ad praemia certaminis resoluat in haec verba: Φιλοπρεμῶν καὶ κατὰ τὸ ἀγαθὸν τετραστηρικῶν ἀπὸ μυριάδων τριῶν, τὸ πρῶτον ἀπὸ αὐτῆς κατὰ τὸν ἀρχαῖον γύριον, ἡ ἀσφαλιζομένη παρὰ τοῖς δεκάπρωτοις ἀξίως ἔσθ' ἢ τὸ τελευτῆμα τὸν ἐξ ἑδῶος τριῶν μυριάδων πόνον, ἀγχινοδιπυτος, ἢ πρὸς ἀξίως ἔσθ' ἢ τὸν ἀπὸ τοῦ μῦθου, ἢ παύσης δὲ τῶν ἐξ ἐμῆ ἀγχινοδιπυτων πόνων, χωρησέσθ' ἢ οὐ τὸν εἰς τὰ ἀθλα τῶν θυμολικῶν, καὶ δῶδ' ἂν ἐφ' ἐκείνῃ ἀθλησέσθ' ἢ βεβῆ ἀθλον. id est. Legit et delicti agnoscit quadrienalem ex triginta millibus, siu ipsa prius me reuocet pecuniam. Et cauent apud Decemprimos idem super pendendis a me solis viginti millium vlturas, agnoscit et praeside iuuuero vlturas, deinceps liberi ex me nasciturus. Cedent autem haec vltura in praemia thymolico, prout in quoque certamine, curia deservitabis, quareo, an possunt iniuria patri filij Septiciae, quo minus ipsi praesiderent certamini secundum verba conditionumque pollicitationis. Herennius Modestinus respondit, quocasu certaminis editio licita est, formam pollicitationi datam seruandam esse.

11. Idem libro 9. Pandectarum.

Si quis ob honorem, vel sacerdotium, pecuniam promiserit, & antequam honorem vel magistratum inchoet, decedat non oportere heredem eius conueniri in pecuniam, quam, si ob honorem vel magistratum promiserat, principalibus constitutionibus cauetur, nisi forte ab eo, vel ab ipsa reipublica, eo viuo opus fuerit inchoatum.

12. Idem libro 11. Pandectarum.

In priuatis operibus, in iudicis his, qui fecerunt, statuas alijs ponere non possumus, ut rescripto Diui Seueri continetur. 1. Cum quidam ne honoribus fungeretur, opus promissum honores subire cogendum, quam operis instructionem, Diuus Antoninus rescriptis.

13. Papius libro 1. de Constitutionibus.

Imperatores Antoninus & Verus Augusti rescripterunt, opera extruere debere eos, qui pro honore polliciti sunt, non pecunias pro his inferri cogi. 1. Item rescripterunt, condiciones donationibus adpositas, quae in rempublicam sunt, ita demum ratas esse, si utilitatis publicae interest, quod si damnose sint, obseruari non debere. & ideo non obseruandum, quod defunctus, certa summa legata, veuit vltural exerceri, esse enim tolerabilia, quae vetus consuetudo comprobata.

14. Pomponius libro 6. Epistularum & variarum lectionum.

Si quis, sui alienive honoris causa, opus facturum se in aliqua ciuitate promiserit, ad perficiendum tam ipse, quam heres (ex constitutione Diui Traiani obligatus est. Sed si quis ob honorem opus facturum se ciuitate aliqua promiserit, atque inchoauerit, & prius quam perficeret, discesserit: heres eius extraneus quidem necesse habet aut perficere id, aut partem quantum patrimonij relicti ab eo, qui ad opus factum

institerat, si ita mallet, civitati, in qua id opus fieri coepit, dare, autem, qui ex numero liberorum est, si heres existit, non quintae partis, sed decimae concedenda necessitate additur. & hinc D. Antoninus constituit.

13. *Plinianus* libro singulari de officio curatoris reipublicae. Inter liberos nepotem quoque ex filia contineri, D. Antoninus rescripsit.

DE EXTRAORDINARIIS COGNITIONIBUS, & si iudex litem suam fecisse diceretur.

TIT. XIII.

Plinianus libro 8. de omnibus tribunaliibus.

Præses provinciarum de mercedibus ius dicere solent, sed præceptoribus tantum studiorum liberalium. Liberalia autem studia accepimus, quæ Græci & Ægyptiæ appellant, rhetores continentur, grammatici, geometræ. 1. Medico quoque eadem causa est, quæ professorum, nisi quod iustior, cum hi salutem hominum, illi studiorum curam agant. & ideo his quoque extra ordinem ius dici debet.

2. Sed & oblectamentum audiunt, quæ utique medicinam exhibere videntur. 3. Medicos fortassis quis accipiet etiam eos, qui alicuius partis corporis, vel certi doloris sanitatem pollicentur. ut puta si auricularius, si fistula, vel dentium, non tamen si incantavit, si inprecatus est, si (ut vulgari verbo imposterum utitur) si exorcizavit, non sunt ista medicinae genera, tamen si sunt, qui hos sibi profuisse cum prædicatione adfirmant. 4. An & philosophi professorum numerum sint, & non putem. non quia non religiosa res: sed quia hoc primum proficere eos oportet, mercenariam operam spernere.

5. Proinde ne iuris quidem civilis professoribus ius dicent, est quidem res sanctissima, iuris sapientia, sed prædicationis, dum in iudicio honor petitur, qui in ingressu sacramenti esseri debuit, quædam enim tamen honestè accipiuntur, inhonestè tamen petuntur.

6. Ludi quoque litterarum magistris, licet non sint professores, tamen ut patrum est, ut his quoque ius dicatur, tantum & librariis, & notariis, & calculato-ribus, siue tabulariis. 7. Sed ceterarum artium opificibus siue artificibus, quæ sunt extra litteras vel notas positæ, nequaquam extra ordinem ius dicere præses debet. 8. Sed & si comites salarii petant, idem ius est, quod in professoribus placet.

9. Sed adversus ipsos omnes cognoscere præses debet: quia ut adversus advocatos adguntur, D. Antoninus rescripsit. 10. In honorariis advocatorum ita veritari iudex debet: ut pro modo litis, præque advocati facultas, & fori consuetudine, & iudicij, in quo erat acturus, æstimationem adhibeat: dummodo licitum honorarium quantitas nō egrediatur. ita enim rescripto Imperatoris nostri, & patris eius continetur: verba rescripti ita se habent: Si Iulius Maternus, quem patronum causæ tuæ esse voluisti, fidem susceptam exhibere paratus est: eam dumtaxat pecuniam, quæ modum legitimum egressa est, repetere debes. 11. Advocatos accipere debemus omnes omnino, qui causis agendis quoque studio operantur, nō tamen qui pro tractatu nō adfuturi causis accipere quid solent, advocatorum numero erunt. 12. Si cui cautum est honorarium, vel si quis de lite pactus est, videamus, an petere possit. & quid sit de pactis ita est rescriptum ab Imperatore nostro, & D. Antonino patre eius: Litis causa malo more pecuniam tibi promissam ipse quoque profiteris, sed hoc ita ius est, si suspensa lite locutionem futuri emolumentum cauto pollicetur si verò post causam ad am cautam est honoraria sum-

ma, peti poterit usque ad probabilem quantitatem eius nomine patris cautum sit, sic tamen, ut computetur id, quod datum est, cum eo, quod debetur, ne utrumque compositum licitam quantitate excedat. Licita autem quantitas intelligitur pro singulis causis usque ad centum aureos. 13. D. Antoninus Severus ab heredibus advocati mortuo eo prohibuit mercedem repeti: quia per ipsum non iterari quod minus causam ageret. 14. Ad iustitiam quoque officium præsidis vel prætoris devenit, namque que nutrices ob alimentam infantium apud præsidem, quod sibi debetur, petunt. Sed nutricia quoque producimus, quo ad infantem verberibus aluntur: ceterum post hæc ceteras partes prætoris vel præsidis. 15. Hæc omnia si apud præsidem petantur: videamus, an de mutuis petitionibus possunt præsidem cognoscere, & petem debere admitti. 16. *Idem* libro 1. Opiniorum.

De usu aquæ, de riuus novis incultis institutis, item de equis alienis à sciente possessis, feruntque earum, & de danno dato per inimicos in prædium suum viutores homines eos, qui in plurimum prædium debuerunt, si modo id non ex auctoritate eius, qui subere potuit, statum est: præsidem provinciarum doceri oportere, responsum erit: ut hi secus ad rem æquitate, & iurisdictionis ordinem, convenientem formam rei det. 17. *Idem* libro 5. Opiniorum.

Si medicus, cui curandus tuos oculos, qui eis laborabat, commiserat, periculum amittendorum eorum per adversa medicamenta inferendo, compulsi, ut ei possessione ius contra fidem bonam æger venderet: iniuste factum præses provinciarum coercet, rēque restitui iubet.

4. *Paulus* libro 4. ad Plautium. D. Antoninus Pius rescripsit, iuris studiosos qui salaria petebant, hæc exigere posse.

5. *Callistrus* libro 7. de Cognitionibus.

Cognitionum numerus cum ex variis causis descendat, in genera dividi facili non potest, nisi summam dividatur, numerus ergo cognitionum in quatuor ferè genera dividi potest: aut enim de honoribus siue muneribus gerendis agitur, aut de re pecuniaria disceptatur, aut de existimatione alicuius cognoscitur, aut de capitali crimine queritur. 1. Existimatio est dignitatis iuris status, legibus ac moribus comprobatus: qui ex delicto, nostro auctoritate legum aut minuitur, aut confirmatur. 2. Minuitur existimatio, quotiens, manente libertate, circa statum dignitatis poena plebeia: sicut cum re legatur quis, vel cum ordine movetur, vel cum prohibetur honoribus publicis fungi, vel cum plebeius iustibus cadit, vel in opus publicum datur, vel cum in eam causam quis incidit, quæ edito perpetuo infamiae causa enumeratur. 3. Consumitur verò, quotiens magna capitis minutio intervenit, id est, cum libertas adimitur: veluti cum aqua & igni interdicitur, quæ in persona deportatorum venit, vel cum plebeius in opus metalli, vel in metallum datur, nihil enim refert, nec diversa poena est operis, & metalli, nisi quod refugæ operis non morte, sed poena metalli subiciuntur.

6. *Gaius* libro 3. rerum cottidianarum siue aur eorum.

Si iudex litem suam fecerit, non proprie ex maleficio obligatus videtur. sed quia neque ex contractu obligatus est: & utique peccasse aliquid intellegitur, licet per imprudentiam: ideo videtur quasi ex maleficio teneri in factum actione, & in quantum de ea re æquum regioni iudicantis vitium fuerit, poenam sustinebit.

DE PROXENETICIS, TIT. XIII.

Plinianus libro 42. ad Sabianum.

Pro.

Proxenetica iure licito petuntur. *Idem* libro 31. ad Edictum.

Si proxeneta intervenit faciendi nominis, vt multi solent: videamus, an possit quasi mandator teneri, & non puto teneri: quia hic monstrat magis nomen, quam mandat, tamen si laudem nomen. Idem dico, & si aliquid philanthropi nomine acciperit, nec ex locato conducto erit actio. Plane si dolo & calliditate creditorem circumvenierit, de dolo actione tenetur.

3. *Idem* libro 8. de omnibus tribunaliibus.

De proxenetico, quod & fordium, solent præsidem cognoscere: sic tamen, vt & in his modis esse debeat & quantitas, & negotium, in quo operum esse debeat, & ministerium quale quale ista defuncti sunt, & ministerium quale quale accommodaverit. Facili quod Græci & Ægyptiæ (id est, interpretatum in se interpretis honorarium) appellatur, peti apud eos poterit, si quis forte conditionis, vel amicitiae, vel adfuerit, vel cuius alterius huiusmodi proxeneta fuit. Sunt enim huiusmodi hominum vt tam in magna civitate officina. Est enim proxeneta vt modus, qui emptoribus, venditionibus, commerciis, contractibus licitis vitales nō adeo improbabili more se exhibet.

DE CENSIBVS.

TIT. XV.

Plinianus libro 1. de Censibus.

Sciendum est, esse quasdam colonias iuris Italici: est in Syria Phœnicæ splendidissima Tyriorum colonia, unde mihi origo est, nobilissima regionibus, serie seculorum antiquissima, armipotens fœderis, quod cum Romanis percussit, tenacissima. hinc enim D. Antoninus Severus & Imperator noster ob egregiam in rempublicam, Imperiumque Romanum insignem fidem, ius Italicum dedit. 1. Sed & Berythensis colonia in eadem provincia Augusti beneficiis gratiosa, & vt D. Antoninus Severus in quadam oratione ait) Augustana colonia, quæ ius Italicum habet.

2. Est & Helipolitana, quæ à Diuo Severo per bellis civilis occasionem Italice colonie rempublicam accepit. 3. Est & Laodicea colonia in Syria Cæle, cui D. Antoninus Severus ius Italicum ob belli civilis merita concessit. Ptolemæum enim coloniam, quæ inter Phœnicem & Palaestinam sita est, nihil præter nomen colonie habet. 4. Sed & Emisenæ civitati Phœnicæ Imperator noster ius colonie dedit, iusque Italici eam fecit. 5. Est & Palmyrena civitas in provincia Phœnicæ prope barbaras gentes & nationes collocata. 6. In Palaestina duæ fuerunt colonie Cæsariensis, & Aelia Capitolina, sed neutra ius Italicum habet.

7. D. Antoninus Severus in Scythiam civitatem coloniam deduxit. 8. Indicia quoque Zerenisium colonia à Diuo Traiano deducta, ius Italici est. 9. Zarmezethusa quoque eiusdem iuris est, item Napocenensis colonia, & Apulensis & Pataucensium vicus, qui à Diuo Severo ius colonie impetravit. 10. Est & in Bithynia colonia Apamena, & in Ponto Sinopensis.

11. Est & in Cilicia Selinus, & Trahanapolis.

12. *Idem* libro 28 ad Sabianum.

Vitis priorum censuum, editis novis professionibus, evanescunt.

3. *Idem* libro 2. de Censibus.

Ætatem in censendo significare, nec esse est: quia quibusdam ætas tribuit, ne tributo onerentur, veluti in Syriis à quatuordecim annis masculi, à duodecim feminæ usque ad sexagesimum quintum annum tributo capiti obligantur. ætas autem spectatur censendi tempore.

1. Rebus concessam immunitatem non habere interdicere, rescripto Imperatoris nostri ad P-

ligniano, rescriptum est, quippe personis quidem data immunitas cum persona extinguitur: rebus nunquam extinguitur.

4. *Idem* libro 3. de Censibus.

Forma censuali cautetur, vt agri sic in censum referantur: Nomen fundi cuiusque, & in qua civitate, & quo pago sit, & quos duos vicinos proximos habeat, & id aruum, quod in decem annos proximos satum erit, quot iugerum sit, vineæ quot vitæ habeat, oliuæ quot iugerum, & quot arboræ habeat pratium, quod intra decem annos proximos solum erit, quot iugerum, pascua, quot iugerum esse videantur. item silvæ caduæ, omnia ipse, qui defert, æstimet. 1. Illam æquitatem debet admittere censor, vt officio eius congruat, relectarum, qui in publicis tabulis delato modo fructus ex causis non possit. Quare, & si agri portio chalmate perierit, debet per censitorem relevari. Si vites mortuæ sint, vel arbores aruerint: iniquus enim numerum inseri censui. Quod si exciderit arbores, vel vites: nihilominus eum numerum profiteri iubeatur, qui fuit census tempore: nisi causam excidendi censitori probabit. 2. Si vero, qui agrum in alia civitate habet, in ea civitate possideri debet, in qua ager est, agri enim tributum in eam civitatem debet levare, in cuius territorio possidetur. 3. Quoniam in quibusdam beneficiis personis data immunitatis eiperiora extinguitur: tamen cum generaliter locis, aut cum civitatibus, immunitas sic data videtur, vt ad posteros transmittatur. 4. Si, cum ego fundum possiderem, professus sim: petitor autem eius non fuerit, professus: actionem illi manere placet. 5. In seruis deferendis obseruandum est, vt & nationes eorum, & ætates, & officia, & artificia specialiter deferantur.

6. Lacus quoque piscatorios, & portus in censum dominus debet deferre. 7. Salinæ si quæ sunt in prædiis, & ipsæ in censum deferendæ sunt.

8. Si quis inquilinum, vel colonum non fuerit professus: vinculis censualibus tenetur.

9. Quæ post censum editum hata, aut postea quaesita sunt infra finem operis consummati professionibus edi possunt. 10. Si quis veniam petierit, vt censum sibi emendare, permittatur, deinde post hoc impetratum cognoverit, se non debuisse hoc petere, quia res emendationem non desiderabat: nullum eius præiudicium ex eo, quod petiit, vt censum emendaret, fore, & ipsissime rescriptum est.

5. *Papinianus* libro 19. Responsum.

Cum possessor vnus, expediendi negotij causa, tributorum iure conveniret: adversus ceteros, quorum æque prædia tenentur, ei qui contentus est, actiones à fisco præstantur, scilicet vt omnes pro modo prædiorum pecuniam tributi conferat, nec iniuste actiones præstantur, tamen si fisco pecuniam suam recipere: quia nominum venditorum pretium acceptum videtur.

1. Qui, non habita ratione tributaria, ex causa fideicommissi prædia restituit: actionem ex Diui Pij Antonini litteris habent, quam legato quoque soluto locum habere voluit. 2. Pro pecunia tributi, quod sua die non est redditum, quod minus prædium iure pignoris distrahitur, oblatæ moratoria cautio non amittitur, nec audietur legatarius contradicens ob tributa præteriti temporis, quod heres solvendo sit, & is, qui tributum recipiendis præpositus fuerat.

6. *Celsus* libro 25. Digestorum.

Colonia Philippensis iuris Italici est.

7. *Gaius* libro 6. ad legem Iuliam & Papiam.

Iuris Italici sunt, Ipaec, Biphos, & Paphos, & Id est, Tricia, Berytus, Dyrachium.

8. *Paulus* libro 2. de Censibus.

N n n

Les formes ff. Decretales
sunt hinc in languedo. Cu
dispositio deult. Coi. Et
impeditio de departent. per
tenoiri et jurisdiction. et non
non parcellis. Edict de francis 144
de 1559.

In Lytania Pacense Sed & Emeritenses iuris Italici sunt. Idem ins Valentio & Luitiano habent. Barconenses quoque ibidem immunes sunt.

2. Lugdunenses Galli, item Brentenses in Narbonensi iuris Italici sunt. 3. In Germania inferiore Agri Pincenses iuris Italici sunt.

3. Laodicea in Syria & Merytos in Frænic iuris Italici sunt, & solum earum. 4. Eiusdem iuris & Tyrorum ciuitas à Diuis Senero & Antonino facta est. 5. Diuis Antoninus Antiochenes colonos fecit salus tributis. 6. Imperator noster Antoninus ciuitatem Emisenorum, coloniam & iuris Italici fecit. 7. Diuis Vespasianus Cæsarienses colonos fecit, non adiecto, ut & iuris Italici essent, sed tributis his remisit capitis, sed Diuis Titus etiam solum immune factum interpretatus est. Similes eis Capituleses esse videntur.

8. In prouincia Macedonia Dyrrhaceni, Cassandrenses, Philippenses, Dienes, Stouenses iuris Italici sunt. 9. In prouincia Asia duæ sunt iuris Italici, Troas & Parium. 10. In Pisdia eiusdem iuris est colonia Antiochenisium. 11. In Africa Carthago, Vitica, Leptis magna à Diuis Senero & Antonino iuris Italici factæ sunt.

DE VERBORVM SIGNIFICATIONE.

TIT. XVI.

Verbum hoc si quis in masculinam quam feminam complectitur.

Verbis appellatio iuris: Romæ autem continentibus ædificiis finitur, quod latius patet. 1. Cuiusque dei maior pars est horarum septem primarum dici, non supremarum.

Itere faciendo viginti millia passuum in dies singulos peragenda, sic sunt accipienda: ut, si post hanc dinumerationem minus quam viginti millia superint, integrum diem occupent, veluti viginti unum millia sunt passus: Viduum eis adtribuetur, quæ dinumeratio ita demum facienda erit, si die non conueniat. 1. Eius, qui apud hostes decessit, dici hereditas non potest, qui seruus decessit.

Nominis appellatio tam significari, Proculus ait.

Rei appellatio latior est, quam pecunie: quæ etiam ea, quæ extra computationem patrimonij nostri sunt, continet: cum pecunie significatio ad ea referatur, quæ in patrimonio sunt. 1. Opere locato, conducto: his verbis Labeo significari ait id opus, quod Græci *σπορησµα* vocant; non *σπορη*, id est ex opere factu corpus aliquod perfectum.

Nominis & rei appellatio ad omnem contractum & obligationem pertinet. 1. Verbum *Ex legibus* sic accipiendum est: tam ex legum, sententia, quam ex verbis.

Sponsio appellatur, non solum quæ per sponsum interrogatiouem fit, sed omnis stipulatio promissioque.

Verbum *Opus* tam præsens, quam futurum tempus significat. 1. Actionis verbo non continetur exceptio.

Matrimonium apud Iulianum notat, verbo *Præstare* scilicet & factum contineri; & vi raptum.

10. *Idem* libro 6. ad Edictum.

Creditor accipiendos esse constat eos, quibus debetur ex quacumque actione, vel per se, uti one, vel iure ciuili sine ulla exceptionis perpetuæ remotione, vel honorario, vel extraordinario, siue purè siue in diem, vel sub conditione. Quod si natura debeat, non sunt loco creditorum, sed si sit mutua pecunia, sed contractus: creditores accipiuntur.

Reditorum appellatio non habet tantum accipiuntur, qui pecuniam crediderunt, sed omnes, quibus ex qualibus causa debetur.

Verbi si cui ex empto, vel ex locato, vel ex alio verbo debetur. Sed est ex delicto debeat, mihi videtur posse creditoris loco accipi. Quod si ex populari causa, ante litem contestationem rectè dicitur creditoris loco non esse, postea esse. 1. Minus soluit, qui tardius soluit: nam & tempore minus soluitur.

Mulieris appellatio etiam virgo viripotens continetur. 1. Res abesse videntur (ut Sabinius ait, & Pedius probat) etiam hæc, quarum corpus manet; forma mutata est. & ideo si corruptæ reddita sint, vel transfigurata, videri abesse: quoniam plerumque plus est in manus pretio, quam in re. 2. Desuere autem abesse res tunc videtur, cum sic redit in potestatem, ne amittere eius possessionem possimus. 1. Ob hoc, quod furto pridem subtrahita est, abesse & ea res, quæ in rebus humanis non est.

Labeo & Sabinius existimant, si vestimentum scilicet reddatur, vel res corrupta reddita sit, veluti scyphi collisi, aut tabulas rasa pictura, videri re abesse: quoniam earum rerum pretium non in substantia, sed in arte sit positum. Item si dominus res quæ furto sibi aberat, ignorans emerit: rectè dicitur res abesse, etiam si postea id ita esse scierit: quia videtur res ei abesse, cui pretium abest. 1. Rem amisisse videtur, qui aduersus nullum eius persequenda actionem habet.

Bona ciuitatis abusus publica dicta sunt, sola enim ea publica sunt, quæ populi Romani sunt.

Eius, qui vestigal populi Romani conductum habet, publicanum appellamus. nam publica appellatio in compluribus causis ad populum Romanum respicit: ciuitates enim priuatorum loco habentur.

Inter publica habemus non sacra, nec religiosa, nec quæ publicis vrbibus destinata sunt, sed quæ sunt ciuitatum velur bona, sed peculia seruorum ciuitatum proculdubio publica habentur.

Publica vestigalia intelligere debemus, ex quibus vestigal fiscus capit: quale est vestigal portus, vel venalium rerum, item salinarum & metallorum, & picariarum.

Munus tribus modis dicitur. vno donum, & inde munera dici, dari, mitti, altero onus: quod cum remittatur, vacationem militum munerisque præstat: inde immunitatem appellari. tertio officium: vnde munera militaria, & quosdam milites muniticos vocari. Igitur municipales dici, quod munera ciuilia capiunt.

Labeo libro primo prætoris vrbani definit, quod quædam agantur, quædam gerantur, quædam contrahantur. Et ad id quidem generale

verbum esse, siue verbis siue re quid agatur: ut in stipulatione vel numeratione. Contractus autem vltro citroque obligationem, quod Græci *συνεξαγγελια* vocant, veluti emptionem, venditionem, locationem, conditionem, societatem, Gestum rem significare sine verbis factam.

Verba contractuum, gesserunt, non pertinent ad testandi ius.

Rinceps bona concedenda videtur etiam obligationes concedere.

Restitutio est, etiam possessorem facere, fructusque reddere plerumque præterea restitutionis verbo continetur.

Rei appellatio & causæ & iura continentur.

Nihil est aliud hereditas, quam successio in vniuersum ius, quod defunctus habuit.

Rede dicitur eum fundum totum nostrum esse, etiam cum usufructus alienus est: quia usufructus non dominij pars, sed seruitus sit: ut via, & iter. nec falsò dicitur, totum meum esse, cuius non potest vlla pars dici alterius esse. hoc & Iulianus, & est verius. 1. Quoniam Mucius ait, partis appellatio rem pro diuiso significari, nam quod pro diuiso nostrum sit, id non partem, sed totum esse. Seruius non inleganter partis appellatioe vtriusque significari.

Partium non esse partem rei furtiuæ, Scævola libro vndecimo quaestionum scribit.

Ager est locus, qui sine villa est. 1. Stipendium à stippe appellatum est, quod per stipem, id est modica æra, colligatur. Idem hoc etiam tributum appellari Pomponius ait. Et sanè appellatur ab attributione tributum: vel ex eo, quod militibus tributatur.

Alienationis verbum etiam usufructum continent. vix est enim, ut non videatur alienare, qui patitur usufructu. Eum quoque alienare dicitur, qui non utendo amittit seruitutes. Qui occasione adquirendi non utitur, non intelligitur alienare: veluti qui hereditatem omittit, aut optionem intra certum tempus datam non amplectitur. 1. Orgio, quæ neque coniunctionem, neque disjunctionem habet, ex mente pronuntiantis, vel disuncta vel coniuncta accipitur.

Conjunctionem enim nonnunquam pro disjunctione accipi, Labeo ait: ut in illa stipulatione, *mihi hereditate meo hæredemque tuum.*

Sillus caduca est (ut quidam putant) quæ in hoc habetur, ut exderetur, Seruius eam esse, quæ succisa, rursus ex stirpibus aut radicibus renascitur.

Stepula illecta est spica in messe deiecta, nec dum lecta, quas rustici, cum vacauerint, colligunt.

Noualis est terra præcisæ, quæ anno cessauit, quam Græci *νεωλιον* vocant. 3. Integra autem est, in quam nondum dominus pascenti gratia pecus immisit. 4. Glans caduca est, quæ ex arbore deiecit. 5. Pasca silua est, quæ partui pecudum destinata est.

Pratium est, in quo ad fructum percipiendum falce duntaxat opus est, ex eo dictum, quod paratum sit ad fructum capiendum.

Minus solum intelligitur, etiam si nihil esset solum.

Palam est, eorum pluribus.

Actionis verbo etiam perfectio continetur.

Restitutio autem intelligitur, qui simul & causa iam adori reddidit, quam is habebat. Est, si iudicij accepit tempore res ei reddita fuisset, id est & usufructus causam, & fructuum.

Litis nomen omnem actionem significat: siue in rem, siue in personam sit.

Verbum *Operari* non ad facultatem iudicij pertinet, qui potest vel pluris, vel minoris condamnare: sed ad veritatem referitur.

Ostentum Labeo definit omne contra naturam, cuiusque rei genitum, factumque. duo genera autem sunt ostentorum: vnum, quod quæ contra naturam nascitur: tribus manibus forte aut pedibus, aut qua alia parte corporis, quæ natura contraria est, alterum. cum quid prodigiosum videtur, quæ Græci *φάρμακιστρα* uisiones vocant.

Subscriptum dicitur, quod ab aliquo subscriptum est, nam veteres subscriptionis verbo pro adscriptione vii solebant. 1. Bona intelleguntur etiamque, quæ deducto ære alieno supersunt. 2. Dea testari est, abesti denuntiare. 3. Incertus possessor est, quem ignoramus.

Denuntiatio est denuntiatio facta cum testatione, 1. Serui appellatio etiam ad ancillam refertur. 2. Familij appellatio liberi quoque continentur. 3. Vnicuique seruus familiaris appellatione non continetur. Ne duo quidem familiaris faciunt.

Armorum appellatio non utique scuta, & gladios, & galeas significat: sed & fustes, & lapides.

Probrum & obprobrium, id est, probra quædam natura turpia sunt, quæ de ciuilibus, & quasi more ciuilitatis, ut pura furtum, adulterium, natura turpe est. enimvero tutelæ damnum, hoc non natura probrum est, sed more ciuitatis. nec enim natura probrum est, quod potest etiam in hominem idoneum incidere.

Verbo *Videtur* continentur, quæ elus, potiusque, cultique corporis, quæque ad viuendum homini necessaria sunt. vestem quoque victus habere vicem, Labeo ait.

Et cetera, quibus utendi, curandæve corporis nostri gratia vitimur, ea appellatione significantur.

In stratum omne vestimentum consideri, quod initiatur, Labeo ait. neque enim dubium est, quin stragula vestis sit omne pallium *νεστωρισμα*. In viam ergo vestem accipimus, non stragula: in stratu omnem stragulam vestem.

Pronuntium & statutum idem potest, promissio enim & pronuntiasse & statuisse solemus dicere eos, qui ius habent cognoscendi.

Matrem familias accipere debemus eam, quæ non inhonestè vixit matrem enim familias dicitur.

ceteris feminis mores discernunt, atque separant. proinde nihil intererit, nupta sit, an vidua, ingenua sit, an libertina. nam neque nuptiar, neque nuptales faciunt matremfamilias: sed boni mores.

47. Paulus libro 56. ad Edictum. Liberationis verbum eandem vim habet, quam solutionis.

48. Gaius libro ad Edictum praetoris. vrbani titulo.

Qvi neque sequantur neque ducantur. Solutum non intellegimus eum, qui, licet vinculis leuatus sit, manibus tamen tenetur. ac ne eum quidem intellegimus solutum, qui in publico sine vinculis feruatur.

49. Ulpianus libro 59. ad Edictum.

Bonorum appellatio aut naturalis, aut ciuiliis est. Naturaliter bona ex eo dicuntur quod beati, hoc est, beatus faciunt. beare est prodesse. in bonis autem nostris computari sciendum est, non solum quae domini nostri sunt, sed & si bona fide a nobis possideantur, vel superficaria sint. Atque bonis adnumerabitur, etiam si quid est in adionibus, petitionibus, persecutionibus. nam haec omnia in bonis esse videntur.

50. Idem libro 61. ad Edictum. Nvius appellatio etiam ad pronurum, & vltra porrigenda est.

51. Gaius libro 33. ad Edictum Prouinciale. Appellatione parentis non tantum pater, sed etiam mater, & proximus, & deinceps omnes superiores continentur: sed & mater, & auia, & proauia.

52. Ulpianus libro 61. ad Edictum. Patroni appellatione & patrona continentur.

SAEpe ita comparatum est, vt coniuncta pro disiunctis accipiantur, & disiuncta pro coniunctis, interdum soluta pro separatis. Nam cum dicitur apud veteres adnatum geminumque, pro separatione accipitur. At cum dicitur super pecunia inelate se fac: tutor separatim sine pecunia dari non potest. Et cum dicimus, quod dedi aut donum: vtrique continemus. Cum vero dicimus, quod sum dare scire oportet: quoduis eorum sufficit pro vtroque. Cum vero dicitur pretor, si donum, si uisus, opera, redemptio: si omnia imposta sunt, certum est, omnia redimenda esse. ex re ergo pro coniunctis habentur, si quaedam imposta sunt, cetera non delid. rabuntur.

Item dubitatum, illa verba ope, consilio, quaedam accipienda sunt: sententiae coniungentium, aut separantium. sed verius est, quod Labeo ait, separatim accipienda: quia aliud factum est eius, qui ope: aliud eius, qui consilio factum facit, sic enim alij condici potest, alij non potest. & sane post veterum auctoritatem eo peruenit, vt nemo ope videatur fecisse, nisi & consilium malignum habuerit: nec consilium habuisse noceat, nisi & factum secutum fuerit.

53. Ulpianus libro 62. ad Edictum. Condictioales creditores dicuntur & hi, quibus non quum competit actio, est autem competitura: vel qui spem habent, vt competit.

55. Paulus libro 16. breuis Edicti.

Reditor autem is est, qui exceptione perpetua sumraoueri non potest, qui autem temporalem exemptionem timet, similis condicionali creditori.

56. Ulpianus libro 62. ad Edictum. Cognoscere instrumenta, & relegere, & recognoscere, dispungere est conferre accepta & data.

Libertorum appellatione continentur non tantum qui sunt in potestate: sed omnes, qui sui iuris sunt: siue virilis, siue feminae sunt, & de feminis sexus descendente.

57. Paulus libro 39. ad Edictum. Cui praecipua cura rerum incumbit, & qui magis quam ceteri diligentiam, & sollicitudinem rebus, quibus praesunt, debent hi magistri appellatur. Quinctiam ipsi magistratus per derivationem a magistris cognominantur: vnde etiam cum libris disciplinae praetores, magistris appellari a monacho, vel monachando, & persequi videtur, & quis satis accepit.

58. Gaius libro 24. ad Edictum Prouinciale. Licet inter gesta & facta videtur quaedam esse subtilis differentia: tamen uterque per se id est abusus, nihil inter factum & gestum interest. Paternos libertos recte videtur dicere nostros libertos: liberorum libertos non recte nostros libertos dicimus.

59. Ulpianus libro 68. ad Edictum. Porcus appellatus est conclusus locus, quo importantur merces, & inde exportantur. eaque nihilominus ratio est conclusa, atque munita. inde angiportum dictum est.

60. Idem libro 69. ad Edictum. Locus est non fundus, sed portio aliqua fundi, fundus autem integrum aliquid est. & plerumque sine villa locum accipimus. Ceterum adeo opinio nostra & constitutio locum a fundo separat, vt & modicus locus possit fundus dici, si fundi animo eum habuimus. Non etiam magnitudo locum a fundo separat, sed nostra affectio, & qualiter portio fundi poterit fundus dici, si iam hoc constituerimus. nec non & fundus, locus constitui potest, nam, si eum alij adiuuimus fundo, locus fundi efficitur. Loci appellationem non solum ad rusticam, vt rum ad vrbana quoque praedia pertinere, Labeo scribit. & quod fundus quidem suos habet fines: locus vero latere potest, quatenus determinatur, & desinitur.

61. Paulus libro 65. ad Edictum. Satisfactio appellatio est interdum etiam reprobis in iure continetur, quia contemtus fuit ius satisfactio debeatur.

62. Gaius libro 26. ad Edictum Prouinciale. Tigni appellatione in lege duodecim tabularum omne genus materiae, ex qua aedificia constant, significatur.

63. Ulpianus libro 7. ad Edictum. Penes te amplius est, quam apud te. nam apud te est quod qualiter qualiter a te tenetur: penes te est, quod quodam modo possidetur.

64. Paulus libro 67. ad Edictum. Intestatus est, non tantum qui testamentum non fecit, sed etiam cuius ex testamento hereditas adita non est.

65. Ulpianus libro 72. ad Edictum. Heredis appellatio non solum ad proximum heredem, sed & ad vteriores refertur. nam & here redis, heres, & deinceps, heredis appellatione continentur.

66. Idem libro 74. ad Edictum. Mercis appellatio ad res mobiles tantum pertinet.

67. Idem libro 76. ad Edictum. Alienarum non proprie dicitur, quod adhuc in dominio venditoris manet, venditum tamen recte dicitur. & Donationis verbum, simpliciter loquendo, omnem donationem comprehendisse videtur: siue mortis causa, siue non mortis causa fuerit.

68. Idem libro 71. ad Edictum. Illa verba Arbitratu Lucij Titij fieri, ius significant, & in seruum non cadunt.

69. Idem libro 78. ad Edictum. Haec verba, Cui rei dolus in malis a Veris, asuerit generaliter comprehendant omnem dolum, quicumque in hanc rem admissus de qua stipulatio est interposita.

70. Paulus libro 73. ad Edictum. Scieptum

Sciendum est, heredem etiam per multas successiones accipi. nam paucis speciebus heredis appellatio proximum continet. Veluti in substitutione impuberis, Quis mihi heres erit, idem filius est: ubi heres a heres non continetur, quia ingenuus est. Idem in lege Atinia Sentia filius heres proximus est. Idem in lege Atinia Sentia filius heres proximus potest liberum patrem vt ingratum accusare, non etiam si heredi heres exstiterit. Idem dicitur in operarum exactione, vt filius heres exigere possit, non ex successione: est & us. Verbi haec, ad quem ea res pertinet, sic intelleguntur, vt, qui in vniuersum do minium vel iure ciuili vel iure praetorio successit, continetur.

71. Ulpianus libro 79. ad Edictum. Aliud est capere, aliud accipere. capere, cum effectum accipitur, accipere, & si quis non accipit, vt habeat, ideo que non videtur quis capere, quod erit restitutus sicut peruenisse proprie illud dicitur, quod est remanens. Hec verba, His rebus esse praesentibus, hoc significatur, ne quid periculum vel damnum ex ea re stipulator sentiat.

72. Paulus libro 76. ad Edictum. Appellatione rei pars etiam continetur.

73. Ulpianus libro 80. ad Edictum. Haec verba in stipulatione posita, Eam rem esse stipulatus, fructus continet. Recte enim verbum pro viri boni arbitrio est.

74. Paulus libro 2. ad Edictum aditium curulium. Sclatorius, annuus ornamentum appellatione non continetur.

75. Idem libro 50. ad Edictum. Restitutus is videtur, qui id restituit, quod habiturus esset actor, si controuersia ei facta non esset.

76. Idem libro 51. ad Edictum. Diff. intellegendus est etiam is, qui permutauit, vel compensauit.

77. Idem libro 49. ad Edictum. Frugem pro reditu appellari, non solum quod frumentum, aut leguminibus: verum & quod ex vino, silis, ex oleo, cretiformis, lapidinis capitur, iulianus scribit fruges omnes esse, quibus homo vescatur, falsum esse: non enim carnem, aut aues feratue, aut poma fruges dici. frumentum id esse, quod arista se reneat, recte Gallum definit, lupinum vero & fauam fruges potius dici: quia non arista, sed si liqua continentur. quae Seruius apud Alfenum in frumeto contineri putat.

78. Paulus libro 3. ad Plautium. Interdum proprie atem quoque verbum, possessio in is significatur: sicut in eo, qui possessiones suas legasset, responsum est.

79. Idem libro 6. ad Plautium. Impensis necessariae sunt, quae si factae non sint, res aut peritura, aut deterior futura sit. & viles impensas esse Fulcinius ait: quae meliorem dotem faciant, non deteriorem esse non sicut ex quibus reditus mulieri adquiratur: sicuti arbuti pastinatio ne vltra quam necesse fuerat: item doctrinam puerorum, quorum nomine onerari mulierem ignoran tem vel inuitam, non oportet: ne cogatur fundo, aut mancipiis carere. In his impensis, & pistrinum, & horreum insulae dotali adiectum, plerumque dicimus. & voluptariae sunt, quae speciem duntaxat ornant, non etiam fructum augent: vt sunt viridia & aquae salientes, in cruationes, loricaciones, picturae.

80. Idem libro 9. ad Plautium. In generali repetitione legatorum etiam dicitur libertates continentur ex mente legis duodecim tabularum.

81. Idem libro 10. ad Plautium. Cuiusdam datum est, vt opus factum restitueretur, etiam datum datum est, vt opus consequi daretur, nam.

ve ba. restituitio omnis vtilitas actoris continetur.

82. Idem libro 14. ad Plautium. Verbum amplius ad eum quoque pertinet, cui nihil lebetur. sicuti ex contrario minus solutum videtur, etiam si nihil esset exactum.

83. Lamianus libro 5. ex Plautio. Propria bona dici non possunt, quae plus incidunt, quam quomodo commodi habent.

84. Paulus libro 3. ad Vitellium. Fili appellatio omnes liberos intellegimus.

85. Marcellus libro 1. Digestorum. Neratius Priscus tres facere existimat collegium, & hoc magis sequentium est.

86. Celsus libro 5. Digestorum. Quid aliud sunt iura praediorum, quam praedia qualiter se habent, vt bonitas, salubritas, amplitudo.

87. Marcellus libro 12. Digestorum. Alfenus ait, vrbis est Roma, quae muro cingitur. Roma est etiam, quae continenti aedificia essent. nam Romani non muro, tenus exstinari, ex consuetudine coetanea posse intellegi. cum dixerimus Romani nos, iustitiam si extra vrbem habitamus.

88. Celsus libro 18. Digestorum. Tantum quicquid pecuniae reliquit, quantum ex bonis eius restitui potest, si diuisus, centies aureorum habere, qui tantum in praediis, ceterisque similibus rebus habeat. Non idem est in fundo alieno legato, quinquam is hereditaria pecunia parari potest, neque quisquam eum, qui pecuniam numeratam habet, habere dicit, quidquid ex ea parari potest.

89. Pomponius libro 6. ad Sabinum. Bona magis armorum, quam iumentorum, generis appellantur. Hoc sermone, dum vrbem, etiam primae nuptiae significatur. Inter edere & red di rationes, multum interest. nec is, qui edere iussus sit, reliquum reddere debet. nam & argentarius edere rationem vrbem, etiam si, quod reliquum sit apud eum, non soluat.

90. Ulpianus libro 17. ad Sabinum. Vbi optime maximeque sunt, & des tradit non hoc dicit. seruitutem illis hereditatis, sed illud solum, ipsas res liberas esse, hoc est, nulli seruire.

91. Paulus libro 2. Fideicommissorum. Meorum & tuorum appellatione adiones quoque contineri dicendum est.

92. Idem libro 7. Questionum. Proximus est, qui nemo antecedit, supremus est, quem nemo sequitur.

93. Celsus libro 19. Digestorum. Muentium, item, mobilium appellatione idem significamus. si tamen apparer defunctum animalia dumtaxat, quia se ipsa mouerent, mouentia vocasse, quod verum est.

94. Idem libro 20. Digestorum. Verbum reddendi quanquam significatum habet retro dandi, recipit tamen & per se dandi significationem.

95. Marcellus libro 14. Digestorum. Po: est reliquorum appellatio & vniuersos significare.

96. Celsus libro 25. Digestorum. Litus est, quousque mixtus fluctus a mari peruenit, idque Marcom Tullio maius, cum arbiter esset, primum constituisse. Praedia dicimus aliorum esse, non vtrique communiter habentium ea, sed vel alio aliud habente.

97. Idem libro 32. Digestorum. Cuius stipulamur, quanta pecunia ex hereditate, etiam ad se peruenit: res ipsas, quae perueniunt non.

185. *Idem* libro 39 Digestorum, **C**um bisextum Kalendis est: nihil refert, verum priore, an posteriore die quis natus sit: & deinde sextum Kalendas eius natalis dies est. nam id idem pro vno die habetur: sed posterior dies in bisextum prior. ideo quo an intercalatio non est, sexto Kalendas natus, cum bisextum Kalendis est, huiusmodi diem natalem habet. Cato putat, mensis intercalarem, additiciu esse, omnesque eius dies pro momento temporis obseruat, extremo quoque diei mensis Februarii adhibuit Quintus Mucius.

186. *Idem* libro 3. de officio consulis, **N**on quomodo accipere possimus & cognitionem, & iurisdictionem. Continentes pro iurisdictione accipere debemus eas, quae Italiae iunctae sunt: vix Italia, sed & provinciam Sicilliam magis inter continentes accipere nos oportet, quae modico freto a Sicilia diuiditur. Instrumentorum appellatio, quae comprehendatur, perquam difficile erit separare: quae enim proprie sint instrumenta, propter quae dilatio standi sit, inde dignoscemus, si in praesentia personae, quae iudicare possit, dilatio peratur, puta qui actum gessit, licet in seculum, vel huiusmodi sit: ceterum, si iudicium videtur instrumentum causa praesentis rationem.

187. *Idem* libro 2. de officio consulis, **P**reciosas personas accipere debemus clarissimas & perionas vniuersae sexus, item eorum, quae quatuordecim senatusque vniuersae.

188. *Idem* libro 9. Differentiarum, **I**nter stuprum, & adulterium, hoc interesse quiddam putatur, quod adulterium in nuptam, stuprum in viduam committitur: sed lex Iulia de adulteriis hoc verbo indifferenter vtitur.

189. *Idem* libro 2. de officio consulis, **R**epudium vero sponte remitti videtur: quod & in uxoris personam non absurde cadit. Verum est, innoxium esse temporalem corporis inuectilitatem: vitium vero perpetuum corporis impedimentum, veluti si calum excoctus, nam & huiusmodi itaque vitioque est. Scribitur legatis etiam ancillas debere, quidam putant: quasi commune nomen vtrumque sexum contineat.

190. *Idem* libro 7. Regularum, **D**erogatur legi, aut abrogatur, derogatur legi, cum pars detrahatur, abrogatur legi, cum pars tollitur.

191. *Idem* libro 8. Regularum, **L**ex capitalis latine loquentibus omnis causa extinctionionis videtur: tamen appellatio capitalis, mortis, vel amissionis civitatis, intellegenda est.

192. *Idem* libro 2. Excusationum, **A**torum appellatio & ad inopes extenditur.

193. *Idem* libro 11. Responsorum, **M**oderatus respondit, his verbis, *liberis liberibusque*, liberum libertemque testatoris non coequat.

194. *Idem* libro singulari de Prescriptionibus, **D**istinctio inter dicuntur, quae vobis apostolice dicuntur, distinctio autem dicitur, quod capitalis, qui appellatur, est, ad hunc: quae.

195. *Idem* libro 3. Pandectarum, **A**disignare libertum hoc, & testificari, cuius ex liberto libertum eum esse voluit.

196. *Idem* libro 4. Pandectarum, **D**ebitor intellegatur is, a quo inuito exigi pecunia potest.

197. *Idem* libro 5. Pandectarum, **B**ona fidei emptor esse videtur, qui ignorauit rem aliam esse: aut putauit eum, qui vendit, ius vendendi habere, puta procuratorem, qui rem esse.

185. *Idem* libro 6. Pandectarum, **S**equetur dicitur, apud quem plures eandem rem de qua controuersa est, deposuerunt: dicitur ab eo quod occurrerit, aut quasi sequenti eos, qui contentum, committitur.

186. *Idem* libro 6. ex Cassio, **C**enserit est constituere, & praecipere, unde etiam dicitur, Censere, hoc fac, as, & semet ali, quid censuisse. Inde censoris nomen videtur esse tractum.

187. *Idem* libro 21. ex Cassio, **L**irus publicum est eateus, quae maxime fluctus exequatur, idemque iuris est in locum, nisi is totus priuatus est.

188. *Idem* libro 14. ex Cassio, **M**orbus fontis est, qui cuique rei nocet.

189. *Idem* libro 17. ex Cassio, **S**oluedo esse nemo intellegitur, nisi qui solidum potest solueret.

190. *Idem* libro 4. Epistularum, **Q**uestio est, fundus a possessione vel agro vel praedio quid distat. Fundus est omne, quid solo tenetur. Ager est, si species fundi ad vnum hominis comparatur. Possessio ab agro iuris proprietate distat. quidquid enim apprehendimus, cuius proprietate ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere: hoc possessionem appellamus. Possessio ergo vltus, ager, proprietate loci est. Praedium vtrumque si praesentis generis nomen est, nam & ager & possessio huiusmodi appellatio est, species sunt.

191. *Idem* libro 7. Epistularum, **Q**uisque mihi alius filius meus sit, Labo non videtur filium coacti, si Proculus contra, mihi Labo videtur verborum naturam sequi. Proculus mentem testantis, respondit: Non dubito, quia Labonis sententia vera non sit.

192. *Idem* libro 9. Epistularum, **N**on potest videtur minus soluisse is, in quem amplioris summa actio non competit.

193. *Idem* libro 2. ad Quintum Mucium, **H**ortes hi sunt, qui nobis, aut quibus nos publice bellum decreuimus, ceteri latrones, aut praedones sunt.

194. *Idem* libro 5. ad Quintum Mucium, **H**ereditatis appellatio sine dubio continet etiam damnosam hereditatem, iuris enim nomen est, sicuti bonorum possessio.

195. *Idem* libro 5. ad Quintum Mucium, **V**erbis legis duodecim tabularum his, *ubi legisset sua res, in ista, latissima potestas tributa videtur & heredis instituendi, & legata & libertates dandi, tutelae quoque constituendae, sed id interpretatio conuulsatum est vel legum, vel auctoritate iura constituentium.*

196. *Idem* libro 6. ad Quintum Mucium, **V**isura pecuniae, quam percipimus, in fructu non est, quia non ex ipso corpore, sed ex alia causa est, id est, noua obligatione.

197. *Idem* libro 8. ad Quintum Mucium, **S**eruis autem si ita scriptum sit, *filio, filii, meae hofe, tuius de, masculis dumtaxat tutores datos, quoniam singulari casu hoc filio, ad pluralem videtur transisse, continentem, eundem sexum, quem singularis prior positus habuisset, sed hoc facti, non iuris habet questionem, potest enim fieri, ut singulari casu de filio teneret, deinde plenus omnibus liberis prospectis in iure dando voluerit, quod magis rationabile esse videtur.*

198. *Idem* libro 26. ad Quintum Mucium, **V**erbum *eris* interduum cuius praeteritum, nec solum futurum tempus demonstrat, quod est nobis necessarium scire, & cum codicilli ita confirmari testamento fuerint, quod in codicillis scriptum est, vtrumque futuri temporis demonstratio fiat.

stratio fiat, an etiam praeteriti, si ante scriptos codicillos quis relinquat, quod quidem ex voluntate scribentis interpretandum est, quemadmodum autem hoc verbum est non solum praesens, sed & praeteritum tempus significat: ita & hoc verbum *eris* non solum futurum, sed interdum etiam praeteritum tempus demonstrat, nam cum dicimus, *Lucius Titius solutus est ab obligatione, & praeteritum & praesens significat, sicut hoc, Lucius Titius obligatus est, & idem significum ita loquimur, Titius copus est, non enim ad praesentis facti demonstrationem refertur is sermo, sed ad praeteritum.*

199. *Idem* libro 2. Epistularum, **H**ae verba *ille aut ille* non solum disiunctiuam, sed etiam subdisiunctiuam orationis sunt. Disiunctiuam est: veluti cum dicimus, *aut dies aut nox est*, quorum posito altero, necesse est tolli alterum: ite sublato altero, ponitur alterum, ita simili figuratiue verbum potest esse subdisiunctiuum. Subdisiunctiuam autem genera sunt duo. Vnum cum ex propositis finibus ita non potest vterque esse, ut possit neuter esse, veluti cum dicimus, *aut solus aut ambulat*, nam ut nemo potest vtrumque simul faceret, ita quis potest neutrum, veluti is, qui accumbit. Alterum generis est, cum ex propositis finibus ita non potest neuter esse, ut possit vtrumque esse, veluti cum dicimus, *aut animal aut facti, aut pariter*, nullum est enim, quod nec faciat, nec patiatur: ac potest simul & facere, & pati.

200. *Idem* libro 5. Epistularum, **N**epos Proculo suo salutem. Ab eo, qui ita dotem promissit, cum commodum erit, dicitur filia meae tibi erit, aut erit, putatque prolium nuptis factis dotem peti posse, quid, si ita promississet, cum potuisset, dicitur, quod si aliquam vim habeat posterior obligatio, prolium verbum quomodo interpretari? vtrumque alicui de dedito, an extante? Proculus: Cum dotem quis ita promissit, cum potuisset, dicitur, tibi erit, aut erit, existimo ad id, quod actum est, interpretationem redigendam esse, nam qui ambigue loquitur, id loquitur, quod ex his, quae significatur, sensu, proprius est tamen, ut hoc cum sensu existimemus: dedito alicui potero, potest e iam illa accipi significatio, dum salua dignitate mea potero: quae interpretatio ea magis accipienda est, si ita promissum est, cum commodum erit, hoc est, cum sine incommodo meo potero.

201. *Idem* libro 6. Epistularum, **S**i cum fundum tibi darem, legem ita dixi, *ubi est, ubi maximeque esset*, & adieci ius fundi detentius factum non esse per dominum, praeterea, amplius eo praestabitur nihil, etiam si prior pars, qua scriptum est, *ubi optime maximeque sit*, liberum esse significat, eoque, si posterior pars adiecta non esset, liberum praestare deberem, tamen inferiore parte satis me liberatum puto, quod ad iura attinet, ne quid aliud praestare debeam, quam ius fundi per dominum detentius factum non esse.

202. *Idem* libro 4. de Cognitionibus, **V**erbi appellatio tam virilis, quam mulieris, & caetera, etiam si tragica, aut citharocidica sit, continetur.

203. *Idem* libro 1. ad legem Iuliam & Papiam, **S**padonum generalis appellatio est, quo nomine etiam hi, qui natura spadones sunt, item thlibiz, thlibiz, sed & si quod aliud genus spadonum est, continentur.

204. *Idem* libro 1. ad legem Iuliam & Papiam, **Q**ui mortui nascuntur, neque nati neque procreati videntur, quia numquam liberi appellari poterunt.

205. *Idem* libro 2. ad legem Iuliam & Papiam.

Lege obuenerit hereditatem non improprè quis dixerit & eam, quae ex testamento defertur: quia lege duodecim tabularum testamentariae hereditates confirmantur.

206. *Idem* libro 3. ad legem Iuliam & Papiam, **A**liud fraus est, aliud poena. fraus enim sine poena esse potest, poena sine fraude esse non potest poena est noxae vindicta: fraus & ipsa noxae dicitur, & quasi poenae quaedam preparatio.

207. *Idem* libro 3. ad legem Iuliam & Papiam, **I**nter multam autem & poenam multum interest: cum poena generale sit nomen, omnium delictorum coercitio: multa specialis peccati, cuius animaduersio hodie pecuniaria est, poena autem non tantum pecuniaria, verum capitis & eximiationis irrogari solet, & multa quidem ex arbitrio eius venit, qui multam dicit: poena non irrogatur, nisi quae quaque lege, vel quo alio iure specialiter huic delicto imposita est, quinimo multa ibi dicitur, ubi specialis poena non est imposita. Item multam is dicere potest, cui iudicatio data est, magistratus solos & praesides provinciarum posse multam dicere, mandatis permissum est, poenam autem vniuersisque irrogare potest, cuiusvis criminis siue delicti executio competit.

208. *Idem* libro 3. ad legem Iuliam & Papiam, **A**nniculus amittitur, qui extremo anni die mortitur, & consuetudo loquendi ita esse declarat, *Aut diem decimum Calendarum, post diem decimum Calendarum*, neque vtro enim sermone videri dies significantur. *Aut saluum est eam peperisse, cui mortuus filius excoctus est.*

209. *Idem* libro 4. ad legem Iuliam & Papiam, **S**i quis sic dixerit, *ut intra diem mortis eius aliquid faciat, ipse quoque dies, quo quis mortuus est numeratur.*

210. *Idem* libro 2. ad legem Iuliam & Papiam, **A**nniculus non statim ut natus est, sed trecentesimo sexagesimo quinto die dicitur, incipiente plane non exacto die, quia annum civiliter, non ad momenta temporum, sed ad dies numeramus.

211. *Idem* libro 4. ad legem Iuliam & Papiam, **Q**uare aliquis portentosum, vel monstruosum, vel debile mulier ediderit, vel qualem visu vel vagitu nouum, non humanae figurae, sed alterius magis animalis, quam hominis parit: an quia enixa est, prodesse ei debeat, & magis est, ut haec quoque parentibus proficiat, nec enim est, quod eis impuerit, quae, qualiter poterit, statim obtemperauerunt, neque id, quod fataliter accersit, matris damnum iniungere debet.

212. *Idem* libro 5. ad legem Iuliam & Papiam, **G**eneri appellatione & neptis, & proneptis, tam ex filio, quam ex filia ditorum, ceterarumque maritos contineri, manifestum est.

213. *Idem* libro 2. ad legem Iuliam & Papiam, **T**er enixa videtur, etiam quae trigeminos pepererit.

214. *Idem* libro 4. ad legem Iuliam & Papiam, **H**ereditatis appellatio bonorum quoque possessio continetur.

215. *Idem* libro 7. ad legem Iuliam & Papiam, **A**edificia Romae fieri etiam ea videntur, quae in continenti Romae aedificata sunt, & per fecisse aedificium is videtur, qui ita consummavit ut iam in usu esse possit.

216. *Idem* libro 6. ad legem Iuliam & Papiam, **C**episse quis intellegitur, quamuis aliquid adquiret.

217. *Idem* libro 8. ad legem Iuliam & Papiam.

Etiam ea mulier, cum more retur creditur filium habere, quæ ex vivo vtero edere possit. nec non etiam alio casu mulier potest habere filium, quem mortis tempore non habuit: vtpote eum, qui ab hostibus remeavit.

142. *Paulus* libro 6. ad legem Iuliam & Papiam.

Triplici modo coniunctio intelligitur, aut enim re per se coniunctio contingit, aut re & verbis, aut verbis tantum. Nec dubium est, quod coniuncti sunt, quos & nominum & rei complexus iungit, veluti Titius & Maevius ex parte di dimidia heredes sunt, vel ita, Titius Maeviusque heredes sunt, vel, Titius cum Maevio ex parte dimidia heredes sunt. videamus autem ne etiam si hos articulos detrahatur, & quisque, interdum tamen coniunctio accipi oporteat, veluti Lucius Titius, Publius Maevius ex parte dimidia heredes sunt, vel ita, Publius Maevius, Lucius Titius, heredes sunt, & quod si ex parte dimidia heredes sunt, ut Titius & Maevius veniant in partem dimidiam, & re & verbis coniuncti videantur. *Lucius Titius ex parte dimidia heres est. Sicus ex parte dimidia heres est. Lucius Titius heredes sunt, heredes sunt. Semper autem ex parte dimidia heredes sunt, Iulianus dubitari posse, tres semelles heredes sunt, an Titius in eundem semellem cum Gaius institutus sit, sed id quod Sempronius quoque ex parte dimidia scriptus est, verisimilius est, in eundem semellem duos coactos, & coniunctim heredes scriptos esse.*

143. *Ulpianus* libro 9. ad legem Iuliam & Papiam.

Id apud se quis habere videtur, de quo habet actionem, habetur enim quod peti potest.

144. *Paulus* libro 10. ad legem Iuliam & Papiam.

Libro memorialium

Masurius scribit pellicem apud antiquos eam habitam, quæ cum vxor non esset, cum aliquo tamen vivebat: quæ nunc vero nomine amicam, paulo honestiore concubinam appellari. Granus Flaccus in libro de iure Papiniano scribit, pellicem nunc vulgo vocari, quæ cum eo, cui vxor sit, copulata miscet: quosdam eam, quæ vxoris loco sine nuptiis in domo sit, quam *πρωτακλις* Græci vocant.

145. *Ulpianus* libro 10. ad legem Iuliam & Papiam.

Vtrius appellatio interdum etiam totam hereditatem contineri dicendum est.

146. *Trentius Clemens* libro 2. ad legem Iuliam & Papiam.

Soceri, sacris appellatio auum quoque & auæ vxoris, vel mariti contineri, respondetur.

147. *Idem* libro 3. ad legem Iuliam & Papiam.

Qui in continentibus vrbis nati sunt, Romæ nati intel egantur.

148. *Gaius* libro 8. ad legem Iuliam & Papiam.

Non est sine liberis, cui vel vnus filius, vnæve filia est. hæc enim enuntiatio, *liberis liberos, non habet liberos*, semper pluralitudo numero profertur, sicut & pugillares & codicilli.

149. *Idem* libro 10. ad legem Iuliam & Papiam.

Nam quem sine liberis esse, dicere non possumus: hunc necesse est dicamus liberos habere.

150. *Idem* libro 9. ad legem Iuliam & Papiam.

Sicut si te stipulatus iuro. *Quis minus à Titio, seos, eam iure, tantum dare spondet, se non solet dubitari, quin si nihil à Titio iuro consecutus, totum debeas quod Titius debuerit.*

151. *Trentius Clemens* libro 5. ad legem Iuliam & Papiam.

Delata hereditas intelligitur, quam quis possit aducundo consequi.

152. *Gaius* libro 10. ad legem Iuliam & Papiam.

Hominis appellatio tam feminam, quam mascululum contineri, non dubitatur.

153. *Trentius Clemens* libro 11. ad legem Iuliam & Papiam.

Intelligendus est mortis tempore fuisse, qui in vtero relictus est.

154. *Maer* liber 1. ad legem vicensimam.

Mille passus non à miliario vrbis, sed à continentibus ædificiis numerandi sunt.

155. *Licinianus Rufinus* libro 7. Regularum.

Proxime appellatio etiam ille continetur, qui solus est.

156. *Idem* libro 10. Regularum.

Maiore parte anni possidisse quis intelligitur, etiam si duobus mensibus possiderit: si modo aduersarius eius aut paucioribus diebus, aut nullis possederit.

157. *Acilius Gallus* libro 1. de verborum, quæ ad ius pertinent, significatiõne.

Paries est: siue murus siue maceria est. **I**tem via est: siue semita, siue iter est.

158. *Celsus* libro 25. Digestorum.

In usu iuris frequenter uti nos Calcellius ait singulari appellatio, cum plura generis eiusdem significare vellemus, nam multum hominem venisse Romam, & piscem vilem esse dicimus. Item in stipulando satis habemus de herede cauere, si eum secundum me hereditatem meam iudicet, & rursum, *Quod ob eam rem ut iudicet meam, nempe æquæ, si plures heredes sunt, continetur stipulatione.*

159. *Ulpianus* libro 1. ad Sabinum.

Etiam aureos nummos æs dicimus.

160. *Idem* libro 2. ad Sabinum.

Ceterorum & reliquorum appellatio etiam omnes continetur, ut Marcellus dixit circa eum, cui optio serui legata est, ceteri Sempronio, nam temptat, si non optet, omnes ad Sempronium pertinere.

161. *Idem* libro 7. ad Sabinum.

Non est pupillus, qui in vtero est.

162. *Pomponius* libro 2. ad Sabinum.

In vulgari substitutione, qua ei, qui suprenus morietur, heres substituitur, rectè substitutus est vnico intelligitur: exemplo duodecim tabularum, ex quibus proximus adgnatus & solus habetur.

163. *Idem* libro 2. ad Sabinum.

In verba, *Optimus maximisque* vel in eum cadere possunt, qui solus est. Sic & circa edictum prætoris suprema tabulæ habentur & solæ. **I**tem pueri appellatio etiam puella significatur, nam & feminas puerperas appellant recentes ex partu, & Græce *πρωτογεννη* communiter appellatur.

164. *Ulpianus* libro 15. ad Sabinum.

Nomen filiarum & in postumam cadere, quæstionis non est, quamuis postumæ non cadere in eam, quæ in rebus humanis sit, certum sit.

Item partitionis nomen non semper dimidium significat: sed prout est adiectum, potest enim iuberi aliquis & maximam partem posse & vicensimam, & tertiam, & prout liberis, sed si non fuerit portio adiecta, dimidia pars debetur. **I**tem habere, sicut peruenire cum effectu accipiendum est.

165. *Pomponius* libro 5. ad Sabinum.

Verba ad heredem nihil intelligitur, nisi deducto ære alieno.

166. *Idem* libro 6. ad Sabinum.

Vrbana familia & rustica non loco, sed genere distinguitur, potest enim aliquis discipulator non esse seruatorum vrbanoorum numero: vt-

so: veluti is, qui rusticarum rerum rationes disceret, ibique habitet, non multum abest à vilico, insularius autem vrbanoorum numerus est, videndum tamen est, ipse dominus, quorum loco quemque habuerit: quod ex numero familiae, & vicariis apparebit. **I**tem pernocare extra vrbem intelligendus est, qui nulla parte noctis in vrbe est. *Per enim totam noctem significat.*

167. *Ulpianus* libro 25. ad Sabinum.

Carbonum appellatio materiam non continet, sed an lignorum, & fortassis quis dicet, nec lignorum: non enim lignorum gratia habuit. Sed & titiones, & alia ligna coacta, ne sumum faciant, vtrum ligno, aut carboni, an suo generi adnumerabimus, & magis est, vt proprium genus habeatur, sulphurata quoque de ligno æquè eandem habebunt definitionem. Ad faces quoque parata non erunt lignorum appellatio comprehensa, nisi hæc fuit voluntas. Idem & de nucleis oliuarum, sed & de balanis est, vel si qui alij nucleis. De pinu autem integris, si ligni appellatio continetur.

168. *Paulus* libro 4. ad Sabinum.

Pali & peritæ in numerum materię redigendi sunt: ideo lignorum appellatio non continetur.

169. *Idem* libro 5. ad Sabinum.

Non tantum in traditionibus, sed & in emptio-nibus, & stipulationibus, & testamentis adiectio hæc, *ut optime maxime usque est*, hoc significat: vt liberum præterit peritiam, non vt etiam seruitutes ei debeatur.

170. *Ulpianus* libro 33. ad Sabinum.

Heredis appellatio omnes significari successores credendum est, et si verbis non sine expressis.

171. *Pomponius* libro 16. ad Sabinum.

Peruenisse ad te rectè dicitur, quod per te ad alium peruenit: vt in hereditate à libero per patronum filium familias patri eius adoptiuo adquisita responsum est.

172. *Ulpianus* libro 38. ad Sabinum.

Liberti appellatio etiam libertam contineri placuit.

173. *Idem* libro 39. ad Sabinum.

Collegari appellatio hi continentur, qui sunt eiusdem potestatis. **I**tem qui extra continentia verbis est, abest ceterum usque ad continentiam, abesse videbitur.

174. *Idem* libro 42. ad Sabinum.

Aliud est promittere furem non esse, aliud furti noxaeque solutum, qui enim dicit furem non esse, de hominis proposito loquitur, qui furtis noxaeque solutum, nemini esse furti obligatum promittit.

175. *Pomponius* libro 22. ad Sabinum.

Faciendi verbo, reddendi etiam causa continetur.

176. *Ulpianus* libro 45. ad Sabinum.

Soluiõnis verbo, satisfactioem quoque omnem accipiendam placet, soluere dicimus eum, qui fecit, quod facere promissit.

177. *Idem* libro 47. ad Sabinum.

Natura castrationis, quam Græci *στυλοειδης* dicunt, appellauerunt, hæc est, vt ab ea euidenter veris per huiusmodi mutationes disputatio ad ea, quæ euidenter facta sunt, perducatur.

178. *Idem* libro 49. ad Sabinum.

Pecunie verbum, non solum numeratam pecuniam complectitur, verum omnem omnino pecuniam, hoc est omnia corpora, nam corpora quoque pecunie appellatio contineri, nemo est, qui ambiget. **I**tem hereditas iuris nomen est, quod & accessionem & decessionem in se recipit, hereditas autem vel maximè fructibus augetur.

179. *Idem* libro 50. ad Sabinum.

Actionis verbum, & speciale est, & generale, nam omnis actio dicitur, siue in personam, siue

in rem sit petito, sed plerumque actiones personales solemus dicere, petitionis autem verbo, in rem actionis significari videntur, persecutionis verbo extraordinarias persecutiones puto contineri: vtpote fideicommissorum, & si quæ aliz sunt, quæ non habent iuris ordinariæ executionem. **I**tem hoc verbum *Debitum*, omnem omnino actionem comprehendere intelligitur, siue civilis, siue honoraria, siue fideicommissi fuit persecutio.

179. *Idem* libro 51. ad Sabinum.

Inter hæc verba, *Quanti ea res sit, vel, quanti ea res sit, nisi nihil interest in vtraque enim clausula placet veram rei æstimationem fieri.*

180. *Pomponius* libro 30. ad Sabinum.

Tvgurij appellatio omne ædificium, quod rusticæ magis custodiae conuenit, quam vrbanis ædibus, significatur. **I**tem *O filius ait turgurium à tectis, tanquam tegularium, esse dictum, vt toga, quod ea tegatur.*

181. *Idem* libro 35. ad Sabinum.

Verbum illud *Perinere* latissime, patet, nam & eis rebus petendis aptum est, quæ domini nostri sunt, & eis, quas iure aliquo possideamus, quæuis non sint nostri domini, pertinere ad nos etiam ea dicimus, quæ in nulla eorum causa sunt, sed esse possunt.

182. *Ulpianus* libro 27. ad Sabinum.

Paterfamilias liber peculium non potest habere, quemadmodum nec seruus bonæ.

183. *Idem* libro 28. ad Sabinum.

Tabernæ appellatio declarat omne vile ad habitandum ædificium: non ex eo, quod tabulis clauditur.

184. *Paulus* libro 30. ad Sabinum.

Inde tabernacula, & contubernales dicti sunt.

185. *Ulpianus* libro 28. ad Sabinum.

Instruam autem tabernam sic accipimus, quæ & rebus & hominibus ad negotiationem paratis constat.

186. *Idem* libro 30. ad Sabinum.

Commendare nihil aliud est, quam deponere.

187. *Idem* libro 31. ad Sabinum.

Verbum *Exactio pecunie*, non solum ad solutionem referendum est: verum etiam ad delegationem.

188. *Paulus* libro 33. ad Sabinum.

Habere duobus modis dicitur: altero, iure domini: altero, obtinere sine interpellatione id, quod quis emerit. **I**tem cautum intelligitur: siue personis, siue rebus cautum sit.

189. *Idem* libro 34. ad Sabinum.

Facere oportere & hanc significationem habet: vt abstineat quis ab eo facto, quod contra conventionem fieri: & curaret, ne fiat.

190. *Ulpianus* libro 34. ad Sabinum.

Provinciales eos accipere debemus, qui in provincia domicilium habent: non eos, qui ex provincia oriundi sunt.

191. *Paulus* libro 35. ad Sabinum.

Inter diuortium & repudium, hoc interest quod repudiari etiam futurum matrimonium potest: non rectè autem sponsa diuortisse dicitur, quod diuortium ex eo dictum est, quod in diuersas partes eunt, qui discidunt.

192. *Ulpianus* libro 37. ad Sabinum.

Hæc adiectio *Plusquam*, non infinitam pecuniam continet: sed modicam: vt taxatio hæc *Solidus* dicitur *Plusquam* ad minutulam summam referatur.

193. *Idem* libro 38. ad Sabinum.

Hæc verba, *Quanti ea res sit, & esse*, non ad quod interest, sed ad rei æstimationem referuntur.

194. *Ulpianus* libro 43. ad Sabinum.

Inter donum & munus, hoc interest, quod inter genus & speciem, nam genus esse donum, Labeo à donando dictum, munus speciem, nam munus esse donum cum causa, vt puta natalicium, nuptalium.

197. *Idem* libro 46. ad Edictum.
Pronuntiatio sermonis in sexu masculino ad v-
 trunque sexum plurimum porrigitur.
 1. ¶ *Familia* appellatio qualiter accipitur, vi-
 deamus. & quidem varie accepta est. nam & in res
 & in personas dicitur. in res, vtruta in lege duo-
 decim tabularum his verbis, *Adquatus proximus fa-*
milian habet. Ad personas autem refertur familiae
 significatio ita, cum de patrono & liberta loquitur
 lex: *Ex ea familia, inquit, in eam familiam.* & hinc de
 singularibus personis legem loqui constat.
 2. ¶ *Familia* appellatio refertur & ad corpo-
 ris cuiusdam significationem, quod aut iure proprio
 ipsorum, aut communi vniuersae cognationis con-
 tinetur. iure proprio familiam dicimus, plures per-
 sonas, quae sunt sub eius potestate, aut natura, aut
 iure subiecta, vtruta patremfamilias, matremfami-
 lias, filiumfamilias, filiamfamilias, quique deinceps
 vicem eorum sequuntur, vtruta nepotes, &
 neptes, & deinceps. Pater autem familias appellatur,
 qui in domo conuictum habet. recteque hoc
 nomine appellatur, quoniam filium non habet.
 non enim solum personam eius, sed & ius demon-
 stramus. denique & pupillum patremfamilias ap-
 pellamus. 3. cum paterfamilias moritur, quotquot
 capita ei subiecta fuerint, singulas familias in ipse
 habere. si nulli enim partium familiarum nomen sub-
 beant. Idemque euenit & in eo, qui emancipatus
 est: nam & hic sui iuris est, aut, propriam familiam
 habet. Communis iure familiam dicimus omnium
 agnatorum, nam est patremfamilias mortuo singuli
 singulas familias habent: tamen omnes, qui sub
 eius potestate fuerint, recte eiusdem familiae ap-
 pellabuntur, qui ex eadem domo & gente profici-
 unt. 3. ¶ Seruitutum quoque solemus appel-
 lare familias, ut in edicto praetoris ostendimus sub
 titulo de furtis, ubi praetor loquitur de familia pu-
 blicanorum, sed ibi non omnes serui, sed corpus
 quoddam seruorum demonstratur huius rei causa
 parati, hoc est vestigialis causa, alia autem parte
 edicti omnes serui continentur, ut de hominibus
 c. actis. & ut honorum praetoris, ite redhibitoria si
 deterior res reddatur emptoris operae, aut familiae
 eius, & in edicto unde vi familiae appellatio om-
 nes seruas comprehendit, sed & filii continentur.
 4. ¶ Item appellatur familia plurimum persona-
 rum, quae ab eiusdem ultimi generis sanguine
 proficiuntur. sicut i dicitur familia Iuliana, qua-
 si a fonte quodam memoriz. 5. ¶ Mulier autem
 familiae suae & caput, & finis est.

198. *Idem* libro 16. ad Edictum Praeuidiale.
Familiae appellatio & ipse princeps familiae
 continetur. ¶ *Feminarum* liberos in fa-
 milia earum non esse, palam est: quia qui ascep-
 tur, patri non matris familiam sequitur.

197. *Ulpianus* libro 50. ad Edictum.
Indicasse est delulisse, arguiss, accusasse, & con-
 uicisse.

198. *Idem* libro secundo de omnibus
 tribunalibus.
Vrbana praedia, omnia aedificia aecipimus, non
 solum ea, quae sunt in oppidis, sed & si forte sta-
 bula sunt, vel alia meritoria in villis, & in vicis,
 vel si praetoria voluptatis tantum deseruientia: quia
 vrbani praedium non locus facit, sed materia.
 Proinde hortus quoque, si qui sunt in aedificiis
 constituti, dicendum sit vrbani appellatio, con-
 tineri. Plane si plurimum horti in reditu sunt
 vinearum forte, vel etiam oliuorum: magis haec non
 sunt vrbana.

199. *Idem* libro 2. de omnibus tribunalibus.
Absentem accipere debemus, eum, qui non est
 a loco, in quo loco petitur, non est: im trans-
 mare absentem desideramus, & si forte extra conti-

nentia vrbis sit, abest. ceterum vsque ad conti-
 nentia, non abesse videbitur, si non latet.
 1. ¶ Absentem non videtur, qui ab hostibus captus
 est: sed qui a latronibus detinetur.
 200. *Iulianus* libro 2. Digestorum.
IAE stipulatio Nexi solum praestari non exi-
 stimatur ad eas noxas pertinere, quae publicam
 executionem, & coactionem capitalem habent.
 20. *Idem* libro 21. Digestorum.
IVA interpretatio recipienda est, ut ap-
 pellatione filij, sicut filiarum contineri: & re-
 spondeamus, ut ut nepos videatur comprehendendi.
 & patris nomine auus quoque demonstrari intel-
 ligatur.
 202. *Alfenus Varus* libro 2. Digestorum.
Cum in testamento scriptum esset, ut heres in-
 funere aut in monumento duntaxat: aureos
 centum consumeret: non licet minus consumere, si
 amplius velle, licet: neque ob eam rem contra te-
 stamentum facere videtur.

203. *Idem* libro 7. Digestorum.

In lege censoria portus Siciliae ita scriptum e-
 rat: *Seruus quae domi, qui eius sui vsu, pro his por-*
tionibus datus. quare ab eo, si quis a Sicilia seruos
 Romanos mitteret fundi instruendi causa, vtrum pro
 his hominis portorium dare deberet, necne, respo-
 dit, duas esse: in hac scriptura qua stiones, primam,
 quid esset *Domum* ducere, alteram, quid esset *Sua*
 vsu ducere. Igitur quae i solent vtrum ubi quique
 habet, sicut in provincia siue in Italia, an dum-
 taxat in sua ciuitate patria domus esse recte dice-
 tur, sed de ea re constitutum esse, eam domum vni-
 cuique nostrum debere existimari, ubi quis, ue se-
 des & tabulas habet, suamque vniuersam constitu-
 tionem fecisse. Quid autem esset *vsu sua*, magna
 habuisse dubitatio: & magis placet, quod vi-
 dus cui causa parati est, tantum contineri. Item-
 que de seruis eadem ratio: vtrum hi praedictores, insu-
 larii, villici, autentes, textores, operarii quoque ru-
 stici, qui agrorum colendorum causa haberentur,
 ex quibus agris patremfamilias fructus caperet, qui-
 bus se toleraret: omnes denique seruos, quos quis-
 que emisit, ut ipse haberet, atque eius ad aliquam
 rem vteretur, neque ideo emisset, ut venderet. Et
 sibi videri eos, demum vsus sui causa patremfami-
 lias habere, qui ad eius corpus tuendum, atque in
 plus culum praepositi, destinati que essent. quo in
 genere iuniores, cubicularij, coeci, ministratores,
 atque alij ad eiusmodi vsus parati essent, numerati
 tenentur.

204. *Paulus* libro 2. Epitomarum Alfeni.
Veri appellatio tres significationes habet: vnam,
 cum omnes seruos pueros appellaremus: alteram,
 cum puerum contratio nomine puella diceremus:
 tertiam, cum aetatem puerilem demonstraremus.

205. *Idem* libro 4. Epitomarum Alfeni.
Quod vendidit, pomum recepit: nuxes, &
 ficos, & vbas duntaxat duracinas, & purpureas,
 & quae eius generis essent, quas non vini causa ha-
 beremus, quas Graeci *αροζα* appellant. *αροζα* ap-
 pellarent, recepta videri.

206. *Iulianus* libro 6. ex Minicio.

Vinaria vasa proprie vasa torcularia esse placet.
 dolia autem & serias tamdiu in ea causa esse,
 quandiu vinum habent: cum sine vino esse desinc-
 rent: in eo numero non esse: quoniam ad alium v-
 sum transferri possunt, veluti si frumentum in his
 addatur, eandem autem amphorae esse: ut cum
 vinum habeant, tum in vasis vinariis: cum nunc
 sint, tum extra numerum vinariorum sint: quia
 aliud in his addi possunt.

207. *Alfenus* libro 3. Quaesitio um.
Meritis appellatio hominis non contineri
 Mela

Mela vit. & ab eam rem mangones non mercato-
 res, sed venaliciarios appellari ait, & recte.

208. *Idem* libro 4. Quaesitio um.
Bonorum appellatio, sicut hereditatis, vniuersita-
 tem quaedam ac ius successionis, & non singula-
 RES demonstrat.

209. *Florus* libro 10. Institutionum.
Oram Titio aliquid facere iussus, non videtur
 praesente eo fecisse, nisi is intellegat, itaque si
 furiosus aut infans sit, pur dormiat: non videtur eo
 rap eo fecisse. Scire autem, non etiam velle is de-
 bet, nam & inuito eo recte fit, quod iustum est.

210. *Marianus* libro 7. Institutionum.
Is, qui natus est ex mancipiis vrbanis, & missus est
 in villam auriensis, in vrbanis seruis constituetur.

211. *Florentinus* libro 8. Institutionum.
Vndi appellatio omne aedificium, & omnis a-
 ger continetur, sed in vsu vrbana aedificia, & des-
 runt ea, vbi dicitur. Lucus vero sine aedificio, in
 vsu areae, vtruta autem ager appellatur, idemque a-
 ger cum aedificio, supponit dicitur.

212. *Paulus* libro 1. de Adultoriis.
Ruinariorum eos appellamus, qui causam ad-
 uersariis suis donant, & ex parte adoris in partem
 rei concedunt. a variando enim praeparatores
 dicitur sunt.

213. *Idem* libro 1. Regularum.
Cediti dicitur significat incipere debere pecuniam
 vniuersam diem signifi aut eum diem venisse, quo pe-
 cunia peti possit. Vbi pure quis stipulatus fuerit: &
 cessit, & venit dies, ubi in diem: cessit dies, sed non
 dum venit, ubi sub condicione: neque cessit, neque
 venit dies, pendente adhuc condicione. ¶ *AEs a lie-*
num est, quod nos alii debemus. 2. 3. sum est, quod
 alij nobis debent. 2. ¶ *Lata culpa* est sumia neglegentia.
 id est, non intellegere, quod omnes intellegunt.

214. *Marianus* libro 1. Publicorum iudiciorum.

Manus proprie est, quod necesse obimus, lege,
 mori, improbitate eius, qui vrbandi habet po-
 testatem. Dona autem proprie sunt, quae nulla ne-
 cessitate iuris officij, sed sponte praestantur: quae si
 non praestantur, nulla reprehensio est, si praestantur,
 plerumque laus inest, sed in summa in hoc
 ventum est: ut non quodcumque munus, id &
 donum accipiat: at quod donum fuerit, id mu-
 nus recte dicitur.

215. *Paulus* libro singulari ad legem Fufiam
 Caninianam.

Potestatis verbo plura significatur. in persona
 magistratum, imperium, in persona liberorum,
 patria potestas, in persona serui, dominium. At cum
 agimus de noxae deditione: cum eo, qui seruum non
 defendit: praesentis corporis copia, facultatemque
 significamus. In lege Atinia in potestate domini
 rem vrbani venisse videri, & si eius vindicandae
 potestatem habuerit. Sabinus & Cassius aiunt.

216. *Vlpianus* libro 1. ad legem Aelianam Sentiam.
Verum est, cum, qui in carcere clusus est, non
 videri neque vinculum, neque in vinculis esse,
 nisi corpori eius vincula sint adhibita.

217. *Iulianus* libro 1. ex Posterioribus Labeonis.
Inter illam conditionem, *Cum fieri potuerit, & post-*
quam fieri potuerit, multi in inter est, nam postero-
 rem si quis am, vberorem esse coulat, at *Cum fieri*
potuerit, anteriorem: & id tantummodo tempus signifi-
 cat, quo primum fieri possit. ¶ *Item* ita data condi-
 cione, *Illud facio in dictis,* si nihil praeterca fuisset
 adiectum, in hisdo conditionem impleri oportet.

218. *Paulus* libro 27. Quaesitio um.
Verbum *facere* omnem omnino faciendi cau-
 sam complectitur: dandi, solvendi, puni-

randi, iudicandi, ambulandi.

219. *Idem* libro 2. Responso rum.
In conventionibus contrahentium voluntatem
 potius quam verba, spectari placuit. Cum igitur
 ea lege fundum vrbigalem municeps locauerint,
 ut ad heredem eius, qui suscepit, pertinere ius he-
 redum ad legarium quoque transferri potuit.

220. *Callistratus* libro 5. Quaesitio um.
Liberorum appellatio nepotes, & pronepotes,
 ceterique, qui ex his descendunt, continentur
 hos enim omnes suorum appellatio lex duode-
 cim tabularum comprehendit. totiens enim leges
 necessarium ducunt cognationem singulorum ho-
 minibus vti, veluti filij, neptes, pronepotes, ceterorum
 ve, qui ex his descendunt: quotiens non omnibus
 qui post eos sunt, praestitum vultuerint, sed solis his
 succurrent, quos nominatim enumerent. At ubi ad
 personam certis, non quibusdam gradibus praestatur,
 sed omnibus, qui ex eodem genere orti sunt: libe-
 rorum appellatio comprehenduntur.

1. ¶ *Sed* & *Papirius Fronto* libro tertio responso-
 rum ait, praedio cum vilico & contubernali eius si
 filij legato, nepotes quoque ex filijs continerentur
 voluntas testatoris aliter habet. filij enim appella-
 tione saepe & nepotes accipi, multifariam placere.

2. ¶ *Diuus* quoque *Marcus* rescripsit, non videri
 sine liberis defunctum, qui nepotem suum heredem
 reliquit.
 3. ¶ Praeter haec omnia natura nos quoque docet
 parentes pios, qui liberorum procreandorum ani-
 mo & voto vxores ducunt: filiorum appellatio
 omnes, qui ex nobis descendunt, contineri, nec de-
 nim dulciore nomine possumus nepotes nostros
 quam filij, appellare. etenim idcirco filios filiarum
 concepimus, atque edimus, ut ex prole eorum ta-
 rumve diuinitatis nobis memoriam in aeternum ite-
 linguamus.

221. *Paulus* libro 10. Responso rum.

Paulus respondit, falsum tutorem cum vere dicitur
 qui tutor non est, siue habenti tutor datus est, si-
 ue non. sicut falsum testamentum, quod testamen-
 tum non est, & modius iniquus, qui modius non
 est.

222. *Hermogenianus* libro 2. Iuris epitomarum.

Pecuniae nomen non solum pueritiam pecuniam
 sed omnes res, tam soli, quam mobiles: & tam
 corporales, quam iura, continentur.

223. *Paulus* libro 2. Sententiarum.

Latae culpe finis est, non intellegere id, quod om-
 nes intellegunt.

1. ¶ *Amicos* appellare debemus, non leui aortia
 coniunctos: sed quibus fuerint iura cum patrefami-
 lias, honestis familiaritatis quaesita rationibus.

224. *Vulsius* libro 7. Stipulationum.

Vinculorum appellatio, vel priuata, vel publi-
 ca vincula significant, custodiz vero, tantum pu-
 blicam custodiam.

225. *Trophimus* libro 1. Disputatio um.

Vgitiuus est, non is, qui solum consilium fugi-
 dit a domino susceptus, licet id se facturum iada-
 uerit: sed qui ipso facto fugit inuita mente deduc-
 xerit, nam & furem, adultulum, auctorem, quaquam
 aliqua significatione ex animi propositione cuius-
 sola quis dicere possit: ut etiam is, qui nonquam
 alienam rem inuito domino subtraxerit, numquam
 alienam matremfamilias corruerit, si modo eius
 mentis sit, ut occasione data id commissurus sit: ta-
 men oportere eadem haec crimina adsumpto adu-
 intelligi & ideo fugitiuum quoque, & errorem no-
 secundum propositionem solum, sed cum aliquo
 adu intellegi constat.

226. *Paulus* libro 1. Manualium.
Magna neglegentia, culpa est, magna culpa, de-
 lictum est.

227. *Idem* libro 2. Manualium.

EX illa parte edicti, tum quem ei heredes esse oportet, heredis heredibus bonorum possessionem detur. Item in substitutione his verbis, quisquis mihi heres erit, proximus heres tantum significatur. Immo non tantum proximus heres, sed quam scriptus.

228. Idem libro singulari de Cognationibus. Municipales intelligendi sunt, & qui in eodem municipio nati sunt.

229. Idem libro singulari de Tacitis fideicommissis. Transacta finitave intelligere debemus, non solam quibus controversia fuit, sed etiam quae sine controversia sit possessa.

230. Idem libro singulari ad Senatusconsultum Orficianum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

231. Idem libro singulari ad Senatusconsultum Tertullianum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

232. Idem libro 1. de Verborum obligationibus. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

233. Idem libro 1. de Verborum obligationibus. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

234. Idem libro 2. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

235. Idem libro 3. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

236. Idem libro 4. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

237. Idem libro 5. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

238. Idem libro 6. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

239. Idem libro 7. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

240. Idem libro 8. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

241. Idem libro 9. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

242. Idem libro 10. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

243. Idem libro 11. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

244. Idem libro 12. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

245. Idem libro 13. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

246. Idem libro 14. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

quae nocent, hoc nomina continentur. vnde adiectione alterius nomine distinctio fit. admonet nos summus apud eos poetarum Homerus. nam sic ait, Φάρμακα πολλὰ καὶ μέν ἐσθλὰ καὶ μετὰ μέν, πολλὰ δὲ λυγρὰ. i. Venena multa quidem bona mixta, mala autem mala.

237. Idem libro 5. ad legem 12. tabularum. Vobis negatis verbis quae permitit lex magis quam prohibuit, idque etiam Servius animadvertit.

238. Idem libro 6. ad legem 12. tabularum. Plebs est ceteri cives sine senatoribus. 1. Determinatum est testatione denuntiatio.

2. Pignus appellatur à pugno: quia res, quae pignori dantur, manu traduntur. vnde etiam videri potest verum esse, quidam putant, pignus proprie rei mobilis constituitur. 3. Noxiz appellatio omne delictum continetur.

239. Pomponius libro singulari Enchiridij. Vpillus est, qui cum impubes est, desit in patri potestate esse aut morte, aut emancipatione.

2. Incola est, qui aliqua regione domicilium suum conulit. quem Graeci πικτοῦ (i. iura habitantem) appellant. Nec tantum hi, qui in oppido morantur, incolae sunt, sed etiam qui alicuius oppidi finibus ita agrum habent, ut in eam se quasi in aliquam sedem recipiant. 3. Munus publicum est officium privati hominis, ex quo commodum ad singulos, vniuersisque cives, remque eorum imperio magistratus extraordinarius pervenit.

4. Aduena est, quem Graeci ἀπαικῶν (i. domi profugum, colonum autem dicitur) appellant.

5. Decuriones quidam dictos aiunt ex eo, quod initio, cum coloniae deducerentur, decima pars eorum, qui ducerentur, consilij publici gratia conferebatur. 6. Vrbis ab urbe appellata est. urbare est aratro definire. & Varus ait, urbum appellari curuaturam aratri, quod in urbe condenda adhiberi solet. 7. Oppidum ab ope dicitur, quod eius rei causa moenia sunt constituta.

8. Territorium est vniuersitas agrorum intra fines cuiusque ciuitatis. quod ab eo dictum quidam aiunt, quod magistratus eius loci intra eos fines terrendi, id est summouendi, ius habet.

9. Verbum suum ambiguum est, vtrum de toto, an de parte significat. & ideo qui iuret suum non esse, adicere debet, neque sibi commune esse.

240. Paulus ex libris sex libro 1. Imperialium Sententiarum in cognitionibus prolatarum.

241. Quintus Mucius Scaevola libro singulari de Verborum obligationibus. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

242. Idem libro 2. ex Posterioribus Labeonis. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

243. Idem libro 3. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

244. Idem libro 4. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

245. Idem libro 5. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

246. Idem libro 6. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

247. Idem libro 7. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

248. Idem libro 8. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

249. Idem libro 9. ad legem 12. tabularum. Ut sunt iudicio terminata transactioe compassio, longioris temporis sit legio finit.

immissum autem, quod ita ferret, ut aliquo loco requiesceret, veluti igna, trabes, quae inmitterentur. 2. Plumbum, quod tegulis poneretur, adificij esse, ait Labeo. sed id, quod hypæthri tegendi causa poneretur, contra esse. 3. Viduam non solum tam, quae aliquando nupta fuisset, sed eam quoque mulierem, quae vigum non habuisset, appellari ait Labeo: quia vidua sic dicta est, quasi vecors, ut sanus, qui sine corde, aut sanitate esset. similiter viduam dictam esse, sine duitate. 4. Straturam loci alicuius ex tabulis factis, quae vitare tollerentur, & hinc me ponerentur, edium esse, ait Labeo: quoniam perperui vsus paratæ essent, neque ad rem pertinere, quod interim tollerentur.

243. Scaevola libro 12. Digestorum. Scruola respondit: semper acceptum est, ut liberorum appellatione etiam hi contineri intelligantur, qui eodem testamento vel posteriore loco manumitterentur: nisi manifestè is, à quo petentur, contra defuncti voluntatem doceret peti.

244. Labeo libro 2. Pithanon à Paulo epitomatorum. Si qua poena est, multa est. si qua multa est, poena est. Paulus: Virumque eorum fallum est. namque harum rerum dissimilitudo ex hoc quoque apparet: quod de poena promissio non est, simul atque enim vitium quis est eius maleficij, cuius poena est statuta, statim ea debetur: at multa promissio est: nec ante debetur, quam aut non est promissum, aut promissio vitium est: nec aliter, quam si is dicitur, cui dicere licet. Ex hoc quoque earum rerum dissimilitudo apparere poterit: quia poenae certae singulorum peccatorum sunt: multae contra: quia eius iudicij potestas est, quantum dicat, nisi cum lege est constitutum, quantum dicat.

245. Pomponius libro 10. Epistolarum. Statuz adixz bzfibus struclibus aut tabulæ reg. iuris catenis, aut erga parietem adixz, aut si firmiliter coheret lychoi, non sunt ædium: ornatus enim ædium causa parantur, non quo ædes perficiantur. 1. Idem Labeo ait: Prothymum, quod in ædibus (iterum qui) fieri solet, ædium est.

246. Idem libro 16. Epistolarum. Apud Labeonem pithanon ita scriptum est: Exhibet, qui præstat eius, de quo agitur, præsentiam, hæc etiam, qui præstat eius, de quo agitur, præsentiam, nec tamen eum exhibet. & qui mutum aut furiosum aut insanum exhibet, non potest videri eius præstare præsentiam: nemo enim ex eo genere præsens factus aptè appellari potest. 1. Restituit, non tantum qui solum corpus, sed etiam qui omnem rem conditionemque reddita causa præstat. & tota restitutio iuris est interpretatio.

DE DIVERSIS REGVLIS IURIS ANTIQVI. TIT. XVII. Paulus libro 16. ad Plautum.

Regula est, quæ rem, quæ est, breuiter enarrat: non ex regula ius sumatur; sed ex iure, quod est, regula fiat. Per regulam igitur breuis rerum narratio traditur, & (vt ait Sabinus) quasi causæ conclusio est. quæ simul cum in alioquin vitata est, perdit officium suum.

2. Ulpianus libro 1. ad Sabinum. Fæminæ ab omnibus officiis ciuilibus vel publicis remotæ sunt: & ideo nec iudices esse possunt, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio interuenire, nec procuratores existere.

3. Item impubes omnibus officiis ciuilibus debet abstinere.

3. Idem libro 3. ad Sabinum. Eius est non nolles, qui potest velle. 4. Idem libro 6. ad Sabinum. Velle non creditur, qui obsequitur imperio patris, vel domini.

5. Paulus libro 3. ad Sabinum. In negotiis contrahendis alia causa habita est furiosorum alia eorum, qui fieri possunt, quantum rei non intelligerent. nam furiosus nullum negotium contrahere potest: pupillus omnia tutore auctore agere potest.

6. Ulpianus libro 7. ad Sabinum. Non vult heres esse, qui ad alium transferre voluit hereditatem.

7. Pomponius libro 3. ad Sabinum. Vt nostrum non patitur eundem in paganis & Iudæis & intestato decessisse. earumque rerum naturaliter inter se pugna est, testatus & intestatus.

8. Idem libro 4. ad Sabinum. Vra sanguinis nullo iure ciuili diremi possunt. 9. Ulpianus libro 15. ad Sabinum. Emper in obscuris, quod minimum est, sequi Smur.

10. Paulus libro 3. ad Sabinum. Secundum naturam, est, commoda cuiusque rei sequi, quem sequentur incommoda.

11. Pomponius libro 5. ad Sabinum. Id quod nostrum est, sine factis nostris ad aliam transferri non potest.

12. Paulus libro 3. ad Sabinum. In testamentis plenius voluntates testamentum interpretantur.

13. Ulpianus libro 19. ad Sabinum. Non videtur cepisse, qui per exceptionem à petitione remouetur.

14. Pomponius libro 5. ad Sabinum. In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsentis die debetur.

15. Paulus libro 4. ad Sabinum. Is, qui actionem habet ad rem recipendam, ipsam rem habere debet.

16. Ulpianus libro 21. ad Sabinum. Imaginaria venditio non est pretio accedente. 17. Idem libro 23. ad Sabinum. Vni tempus in testamento adicitur, credendum est, pro herede adiectum, nisi alia mens fuerit testatoris: sicuti in stipulationibus promissoris gratia tempus adicitur.

18. Pomponius libro 8. ad Sabinum. Vt legata mortuis nobis ad heredem nostrum transeant, eorum commodum per nos his, quorum in potestate sumus, eodem casu adquirimus. aliter atque quod stipulati sumus. nam & sub conditione stipulantes, omnimodo eis adquirimus, etiam si liberatis nobis potestate domini condicio existat. Paulus.

19. Ulpianus libro 24. ad Sabinum. Si filiusfamilias sub conditione stipulatus, emancipatus fuerit, deinde exstiterit condicio: patri alibi competit: quid in stipulationibus id tempus spectabit, quo contrahimus.

20. Pomponius libro 7. ad Sabinum. Votiens dubia interpretatio libertatis est, secundum libertatem respondendum erit.

21. Ulpianus libro 27. ad Sabinum. Non debet, cui plus licet, quod minus est non licere.

22. Idem libro 28. ad Sabinum. In personam seruilem nulla cadit obligatio.

23. Generaliter probandum est, vbi cumque in bonæ fidei iudiciis conferatur in arbitrium

mini vel procuratoris eius conductio, pro boni viri arbitrio hoc habendum esse.

23. Idem libro 29. ad Sabinum.
Contra dolum dolum malum duntaxat recipiunt: quidam & dolum, & culpam dolum tantum, depositum, & precarium, dolum, & culpam, in danatum, commodatum, venditum, pignori acceptum, locatum, item doti dano, tutela, negotia gesta, in his quidem & diligentiam, societas & rerum communio & dolum, & culpam recipit, sed hanc ita, nisi si quid nominatum convenit, vel plus, vel minus, in singulis contractibus. nam hoc servabitur, quod initio convenit. legem enim contractus dedit, excepto eo, quod Celsus putat, non valere, si conventum sit, ne dolum praestetur, hoc enim bona fidei iudicio contrarium, & ita vitium. Animalium vero, & servorum, qui custodiri non solent, rapinae, tumultus incendia, aquarum magnitudines, impetus praedonum a nullo praestantur.

24. Paulus libro 5. ad Sabinum.
Vatenus cuius interit, in factu, non in iure consistit.

25. Pomponius libro 11. ad Sabinum.
Plus cautionis in re est, quam in persona.

26. Ulpianus libro 30. ad Sabinum.
Qui potest in ius alienare, multo magis & igno- rantibus & absentibus potest.

27. Pomponius libro 26. ad Sabinum.
Nec ex pretorio nec ex sollemni iure privatorum conventione quicquam immutatum est, quamvis obligationum causa pactione possint immutari & ipso iure, & per pacti conventi exceptionem, quia actionum modus vel lege, vel per praetorem introductus, privatorum pactionibus non infirmatur: nisi tunc, cum inchoatur actio, inter eos convenit.

28. Ulpianus libro 36. ad Sabinum.
Dignus Pius rescriptis, eos, qui ex liberalitate con- veniuntur, in id, quod facere possunt, condemnandos.

29. Paulus libro 8. ad Sabinum.
Vod initio vitiosum est, non potest tractu tem- poris convalescere.

30. Ulpianus libro 36. ad Sabinum.
Nuptias non concubitus, sed consensus facit.

31. Idem libro 42. ad Sabinum.
Verum est, neque pacta, neque stipulationes fa- ctum posse tollere, quod enim impossibile est: neque pacto, neque stipulatione potest comprehen- di, ut vitium actionem, aut factum efficere possit.

32. Idem libro 43. ad Sabinum.
Vod attinet ad ius civile, servit pro nullis ha- bentur, non tamen & iure naturali: quia, quod ad ius naturale attinet, omnes homines aequales sunt.

33. Pomponius libro 22. ad Sabinum.
In eo, quod vel is, qui petit, vel is, a quo petitur, lucri facturus est, durior causa est petitoris.

34. Ulpianus libro 45. ad Sabinum.
Semper in stipulationibus & in ceteris contracti- bus id sequitur, quod actum est, aut, si non pa- ctum, quid actum est: erit consequens, ut id sequa- mur, quod in regione, in quo actum est, frequentatur. Quid ergo, si neque regionis mos appareat, quia varius fuit ad id, quod minimum est, redi- genda summa est.

35. Idem libro 48. ad Sabinum.
Nihil tam naturale est, quam eo genere quidque dissolvere, quo colligatum est, ideo verborum obligatio verbis tollitur: nulli consensus obligatio contrario consensu dissolvitur.

36. Pomponius libro 27. ad Sabinum.
Vlpa est, immiscere se rei ad se non pertinenti.

37. Ulpianus libro 51. ad Sabinum.
Nemo, qui condemnare potest, absolvi non potest.

38. Pomponius libro 19. ad Sabinum.
Sicuti poena ex actio defuncti heres teneri non debet: ita, nec lucrum facere, si quid ex ea re ad eum pervenisset.

39. Idem libro 32. ad Sabinum.
In omnibus causis pro facto accipitur id, in quo per alium morz sit, quo minus fiat.

40. Idem libro 34. ad Sabinum.
Frustrum, vel eius, cui bonis interdictum sit, nulli voluntas est.

41. Ulpianus libro 26. ad Edictum.
Non debet adori licere, quod reo non permitti- tur. 1. In re obcura melius est fallere rep- titioni quam adventicio lucro.

42. Gaius libro 9. ad Edictum Provinciale.
Vi in alterius locum succedunt, iustam habent causam ignorantem, an id, quod peteretur, debe- retur. Fideiussores quoque non minus, quam here- des, iustam ignorantiam possunt alligare. Hanc ita de herede dicta sunt, si cum eo agatur: non etiam si agat, nam plane qui agit, certus esse debet: cum sit in potestate eius, quando velit, experiri: & ante debet rem diligenter explorare, & tunc ad agendum procedere.

43. Ulpianus libro 28. ad Edictum.
Nemo ex his, qui negant se debere, prohibetur etiam alia defensione vitium, nisi lex impedit.

44. Idem libro 29. ad Edictum.
Quotiens concurrunt plures actiones eiusdem rei nomine, una quis experiri debet.

45. Idem libro 30. ad Edictum.
Totiens in heredem damus de eo, quod ad eum pervenit, quotiens ex dolo defuncti conveni- tur, non quotiens ex suo.

46. Gaius libro 10. ad Edictum Provinciale.
Vod a quoquo poena nomine exactum est, id eadem retinere non cogitur.

47. Ulpianus libro 36. ad Edictum.
Consilij non fraudulenti nulla obligatio est, ceterum si dolus & calliditas intercessit, de dolo actio competit. 1. Socij mei socius, meus socius non est.

48. Paulus libro 35. ad Edictum.
Vidquid in calore iracundie vel fure, vel dicitur: non prius ratum est, quam si perseverantia ap- paruit iudicium animi fuisse, ideoque brevis reuer- sa vox nec diuertisse videtur.

49. Ulpianus libro 35. ad Edictum.
Alterius circumventio alij non praebet actio- nem.

50. Paulus libro 39. ad Edictum.
Vlpa caret, qui scit, sed prohibere non potest.

51. Gaius libro 15. ad Edictum Provinciale.
Non videtur quisquam id capere, quod ei neces- se est alij restituere.

52. Ulpianus libro 44. ad Edictum.
Non defendere videtur, non tantum qui latitat, sed & is, qui praesens negat se defendere, aut non vult suscipere actionem.

53. Paulus libro 42. ad Edictum.
Cuius per errorem dati repetitio est, eius con- sultio dati donatio est.

54. Ulpianus libro 46. ad Edictum.
Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet.

55. Gaius libro 2. de testamentis ad Ed- ictum vrbicum.
Nullus videtur dolo facere: qui suo iure utitur.

56. Idem libro 3. de legatis ad Edictum vrbicum.
Semper in dubis venigniora praesertenda sunt.

57. Idem libro 18. ad Edictum Provinciale.
Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur.

58. Ulpianus

59. Idem libro 2. Disputatorium.
Ex pignoralibus causis non solet in patrem de pe- ulio actio dari.

60. Idem libro 3. Disputatorium.
Heredes eiusdem potestatis iurisque esse, cuius fuit defunctus, constat.

61. Idem libro 10. Disputatorium.
Semper qui non prohibet pro se intervenire, mandare creditur. Sed & si quis ratum habuerit quod gestum est, obstringitur mandati actione.

62. Idem libro 3. Opinonum.
Dolum suam reficere unicuique licet, dum non officiat invito alteri, in quo ius non habet.

63. Idem libro 6. Digestorum.
Hereditas nihil aliud est, quam successio in uni- versum ius, quod defunctus habuerit.

64. Idem libro 17. Digestorum.
Qui sine dolo malo ad iudicium provocat, non videtur moram facere.

65. Idem libro 29. Digestorum.
Ea, quae raro accidunt, non temere in agendis negotiis computantur.

66. Idem libro 54. Digestorum.
Ea est natura ca Billationis, qua Graeci οβελτη (id est aequalium syllogismum) appellat, ut ab dicitur veteris per breuissimas mutationes disputa- tio ad ea, quae evidentius falsa sunt, perducatur.

67. Idem libro 60. Digestorum.
Mactellus: Desinit debitor esse is, qui nactus est exceptionem iustam, nec ab aequitate natu- rali abhorrens.

68. Idem libro 37. Digestorum.
Votiens idem sermo duas sententias exprimit: ea potissimum excipitur, quae rei gerenda ap- prior est.

69. Paulus libro singulari de doti repetitione.
In omnibus causis id observatur, ut, ubi perlonae i condicio locum facit beneficio, ibi deficiente ea beneficium quoque deficiat. ubi vero genus actio- nis id desiderat: ibi ad quemvis persequitio eius de- venerit, non deficiat ratio auxilij.

70. Idem libro singulari de assignatione libertorum.
Invito beneficium non datur.

71. Ulpianus libro 1. de officio proconsulis.
Nemo potest gladij potestatem sibi datam, vel ius alterius coercionis ad alium trans- ferre.

72. Idem libro 2. de officio proconsulis.
Omnia, quae eumque causa cognitionem desi- derant, per libellum expediri non possunt.

73. Idem libro 3. ex Posterioribus Libeonis, Frustrum rei est vel pignori dare licere.

74. Idem libro 5. Quae singulari opay.

75. Idem libro 1. Quae singulari opay.
Vd tutela reddit, et hereditas pervenit, nisi cum feminae heredes intercedunt. 1. Nemo potest, tutorem dare cuiquam, nisi ei, quem in suis heredibus, cum moritur, habuit, habiturumve esset, si vixisset. 2. Quis factum id videtur esse, quae de re quis, cum prohibetur, fecit, clam, quod quisque, cum controversiam haberet, habiturumve se putaret, fecit. 3. Quis in testamento ita sunt scripta, ut intellegi non possint: perinde sunt, ac si scripta non essent. 4. Nec pacificando, nec legem dicendo: nec stipulando quisquam alteri cavere potest.

76. Idem libro 1. Quae singulari opay.
Non debet alteri per alterum iniqua condi- cio inferri.

77. Idem libro 3. Quae singulari opay.
Nemo potest mutare consilium suum in alterius iniuriam.

78. Idem libro 24. Quae singulari opay.
In totum omnia, quae animi destinatione agda sunt, non nisi vera & certa scietia perfici possunt.

79. Idem libro 28. Quae singulari opay.

Acus legitimi, qui recipiunt diem, vel condi- tionem: veluti mancipatio, acceptilatio, here- ditatis adicio, servit optio, datio tutoris: in totum vitiantur per temporis, vel conditionis adiectio- nem, nonnumquam tamen actus superscripti faci- te recipiunt, quae aperte comprehensa vitium ad- ferunt: nam si acceptum feratur ei, qui sub condi- tione promissit, ita demum egisse aliquid accepti- latio intellegitur, si obligationis condicio exstiterit, quae si verbis nominatim acceptilationis co- prehendatur, nullius momenti faciet actum.

80. Idem libro 31. Quae singulari opay.
Generaliter, cum de fraude disputatur, non quid habeat actor, sed quid per aduersarium habere non potuerit, considerandum est.

81. Idem libro 31. Quae singulari opay.
Fraudis interpretatio semper in iure civili non ex eventu duntaxat, sed ex consilio quoque desi- deratur.

82. Idem libro 33. Quae singulari opay.
In toto iure genere per speciem derogatur: illud potissimum habetur, quod ad speciem dere- gum est.

83. Idem libro 3. Responsorum.
Quae dubitationis tollendae causa contradi- bus inferuntur, ius commune non laedunt.

84. Idem libro 9. Responsorum.
Donari videtur, quod nullo iure cogente con- ceditur.

85. Idem libro 2. Definitionum.
Non videtur rem amittere, quibus propria non fuit.

86. Paulus libro 3. Quae singulari opay.
Cum amplius solutum est, quam debebatur, cuius pars non invenitur, quae repeti possit: totum esse indebitum intellegitur, manente pristina ob- ligatione. 1. Quis natura debet, quem iure ge- nerali date oportet, cuius fidem secuti sumus.

87. Idem libro 6. Quae singulari opay.
In ambiguis pro dotibus respondere, melius est. 1. Non est nouum, ut, quae semel, utiliter constituta sunt, duret, licet ille casus exstiterit, a quo initium capere non poterunt.

88. Idem libro 6. Quae singulari opay.
Quotiens aequitate desiderij naturalis ratio, aut dubitatio iuris moratur: iustus decretis res temperanda est.

89. Idem libro 7. Quae singulari opay.
Non solet deterior condicio fieri eorum, qui li- tem contestati sunt, quam si non: sed plerum- que melior.

90. Idem libro 13. Quae singulari opay.
Nemo enim in persequendo deterioris causam, sed meliorem facit. Denique post litem conte- statam heredi quoque prospiceretur, & heres tenetur ex omnibus causis.

91. Idem libro 5. Quae singulari opay.
Nulla inellegitur mora ibi fieri, ubi nulla pe- titio est.

92. Paulus libro 10. Quae singulari opay.
Vamdiu possit valere testamentum, tamdiu le- gitimum non admittitur.

93. Idem libro 15. Quae singulari opay.
In omnibus quidem, maxime tamen in iure, aequitas spectanda sit.

94. Idem libro 17. Quae singulari opay.
Votiens duplici iure detetur alicui successio: repudiato nouo iure, quod ante defertur, su- pterit vetus.

95. Idem libro 5. Responsorum.
Si librarius in transcribendis stipulationis ver- bis errasset: nihil nocere, quo minus & reus, & fideiussores tenentur.

96. Idem libro 1. Fideicommissorum.
Illius consilij neque retinere, neque reciperi- re, neque apices possessionem rei pecuniariae videtur.

94. *Vlpianus* libro 1. Fideicommissorum.
Non solent, quae abundant, vitare scripturas.
 95. *Idem* libro 6. Fideicommissorum.
Nemo dubitas, soluendo videtur eum, qui defenditur.
 96. *Mecianus* libro 12. Fideicommissorum.
In ambiguis orationibus maxime sententia spectanda est eius, qui eas protulisset.
 97. *Hermodianus* libro 3. Iuris Epitomarum.
Et sola de portationis sententia aufert, quae ad hunc perueniunt.
 98. *Idem* libro 4. Iuris Epitomarum.
Quotiens utriusque causa lucris ratio veritur, is praerendus est, cuius in lucrum causa tempore praecedat.
 99. *Venerius* libro 12. Stipulationum.
Non potest improbus videri, qui ignorat, quantum solvere debeat.
 100. *Gaius* libro 1. Regularum.
Omnia, quae iure contrahuntur, contrario iure pereunt.
 101. *Paulus* libro singulari de Cognitionibus.
Vbi lex duorum mensum fecit mentionem: & qui sexagesimo & primo die venerit, audiendus est, ita enim & Imperator Antoninus cum Diuo patre suo rescripsit.
 102. *Vlpianus* libro 1. ad Edictum.
Qui veritate praetore fecit, hic aduersus edictum fecisse proprie dicitur. 1. *¶* Eius est actione denegare, qui possit & dare.
 103. *Paulus* libro 1. ad Edictum.
Nemo de domo sua extrahi debet.
 104. *Vlpianus* libro 2. ad Edictum.
Si in duabus actionibus alibi summa maior, alibi infamia est: proponenda est causa existimationis. Vbi autem aequiparant famosa iudicia, est summam imparem habent, pro paribus accipienda sunt.
 105. *Paulus* libro 1. ad Edictum.
Vdicumque causa cognitio est, ibi praetor desideratur.
 106. *Idem* libro 2. ad Edictum.
Libertas inextimabilis res est.
 107. *Gaius* libro 1. ad Edictum Prouinciale.
Cum seruo nulla actio est.
 108. *Paulus* libro 4. ad Edictum.
Fere in omnibus poenalis iudicis & arati, & imprudentis succurritur.
 109. *Idem* libro 5. ad Edictum.
Nillum crimen patitur is, qui non prohibet, cum prohibere non potest.
 110. *Idem* libro 6. ad Edictum.
In eo, quod plus sit, semper inest & minus.
 1. *¶* Nemo alienae rei expromissor idoneus videtur, nisi eam satisfatione. 2. *¶* Pupillus pati posse non intelligitur. 3. *¶* Vbi verba coniuncta non sunt: sufficit alterum esse factum. 4. *¶* Mulieribus tunc succurrendum est, cum defendantur, non ut facillius calumnientur.
 111. *Gaius* libro 2. ad Edictum Prouinciale.
Pupillum, qui proximus pubertati sit, capacem esse & furandi & iniuriae faciendae. 1. *¶* In heredem non solent actiones transire, quae poenales sunt ex maleficio: veluti furti, damni, iniuriae, vi bonorum raptorum, iniuriarum.
 112. *Paulus* libro 8. ad Edictum.
Nihil interest, ipso iure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur.
 113. *Gaius* libro 3. ad Edictum Prouinciale.
In toto & pars continetur.
 114. *Paulus* libro 9. ad Edictum.
In obcuris inspicere solere, quod verisimilius est, aut quod plerumque fieri solet.
 115. *Idem* libro 10. ad Edictum.
Si quis obligatione liberatus sit, potest videri cepisse. 1. *¶* Non potest videri accepisse, qui stipulatus potest exceptione summo ueri.
 116. *Vlpianus* libro 11. ad Edictum.

Nihil consensus tam contrarium est, qui ac bonae fidei iudicia sustinet, quam vis atque metus: quae non comprobare contra bonos mores est. 1. *¶* Non capitur: qui ius publicum sequitur. 2. *¶* Non videtur, qui errant, consentire.
 117. *Paulus* libro 11. ad Edictum.
Praetor bonorum possessorem heredis loco in omni causa habet.
 118. *Vlpianus* libro 12. ad Edictum.
Qui in seruitute est, usufructu non potest, nam, um possideatur, possidere non videtur.
 119. *Idem* libro 13. ad Edictum.
Non alienat, qui dumtaxat omittit possessionem.
 120. *Paulus* libro 12. ad Edictum.
Nemo plus commodi heredi suo relinquit, quam ipse habuit.
 121. *Idem* libro 13. ad Edictum.
Qui non facit, quod facere debet: videtur facere aduersus eam, quae non facit. Et qui facit, quod facere non debet: non videtur facere id, quod facere iustus est.
 122. *Gaius* libro 5. ad Edictum Prouinciale.
Libertas omnibus rebus fauorabilior est.
 123. *Vlpianus* libro 14. ad Edictum.
Nemo alieno nomine lege agere potest.
 1. *¶* Temporaria permutatio ius prouinciae non innotat.
 124. *Paulus* libro 16. ad Edictum.
Vbi non voce, sed praesentia opus est: mutus, si intellectum habet, potest videri respondere. Idem in surdo. hic quidem & respondere potest. 1. *¶* Furiosus absentis loco est. & ita Pomponius libro primo epistularum scribit.
 125. *Gaius* libro 5. ad Edictum Prouinciale.
Fauorabiliores rei potius, quam auctores, habentur.
 126. *Vlpianus* libro 15. ad Edictum.
Nemo praedo est, qui pretium numerauit.
 1. *¶* Locupletior non est factus, qui libertum adquisierit. 2. *¶* Cum de lucro duorum quatuor: melior est causa possidentis.
 127. *Paulus* libro 20. ad Edictum.
Cum praetor in heredem daret actionem, quatenus ad eum peruenit: sufficit, si vel momento ad eum peruenit ex dolo defuncti.
 128. *Idem* libro 19. ad Edictum.
In pari causa possessor potior haberi debet.
 1. *¶* Hi, qui in vniuersum ius succedunt, heredi loco habentur.
 129. *Idem* libro 21. ad Edictum.
Nihil dolo creditor facit, qui suum recipit.
 1. *¶* Cum principalis causa non consistit: ne ea quidem, quae sequuntur, locum habent.
 130. *Vlpianus* libro 18. ad Edictum.
Non inquam actiones, praesertim poenales, de eadem re concurrentes, alia aliam consumit.
 131. *Paulus* libro 27. ad Edictum.
Qui dolo desierit possidere, pro possidente damnatur: quia pro possessione dolus est.
 132. *Gaius* libro 7. ad Edictum Prouinciale.
Impertita culpa adnumeratur.
 133. *Idem* libro 8. ad Edictum Prouinciale.
Melior condicio nostra per seruos fieri potest deterior fieri non potest.
 134. *Vlpianus* libro 21. ad Edictum.
Non fraudantur creditores, cum quid noui adquisitur a debitore: sed cum quid de bonis deminuitur. 1. *¶* Nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest.
 135. *Idem* libro 23. ad Edictum.
Et, quae dari impossibilia sunt, vel quae in rerum natura non sunt, pro non adiectis habentur.
 136. *Paulus* libro 18. ad Edictum.
Bona fides tantumdem possidentem praestat, quantum veritas, quotiens lex impedimento non est.

137. *Vlpianus* libro viceesimo quinto ad Edictum.
Quia iudice comparatur, bonae fidei possessor est.
 138. *Paulus* libro 29. ad Edictum.
Omnis hereditas, quamuis postea adeat, tamen cum tempore mortis continuatur.
 1. *¶* Nunquam crescit ex postfacto praeteriti delicti astatio.
 139. *Gaius* libro ad Edictum praetoris vrbani.
Omnis actio, quae morte, aut tempore pereit, semel inclusa iudicio salua permanet.
 1. *¶* Non videtur perfectae cuiusque id esse, quod ex casu auferri potest.
 140. *Vlpianus* libro 36. ad Edictum.
Absentia eius, qui reipublicae causa abest, neque ei, neque alij damnosa esse debet.
 141. *Paulus* libro 54. ad Edictum.
Quod contra rationem iuris receptum est, non est producendum ad consequentia.
 1. *¶* Vni duo pro solido heredes esse non possunt.
 142. *Idem* libro 56. ad Edictum.
Qui accet, non vique facit: sed tamen verum est, eum non negare.
 143. *Vlpianus* libro 62. ad Edictum.
Quod ipsi, qui contraxerunt, obliuiscuntur: successoribus eorum obliuiscuntur.
 144. *Paulus* libro 61. ad Edictum.
Non omne, quod licet, honestum est.
 1. *¶* In stipulationibus id tempus spectatur, quo contrahimus.
 145. *Vlpianus* libro 66. ad Edictum.
Nemo videtur fraudare eos, qui sciunt, & consentiunt.
 146. *Paulus* libro 62. ad Edictum.
Quod quis, dum seruus est, egit, proficere libero factum non potest.
 147. *Gaius* libro 24. ad Edictum Prouinciale.
Semper specialia generalibus insunt.
 148. *Paulus* libro decimosexto breuius edicti.
Cuius effectus omnibus prodest, eius & partes ad omnes pertinent.
 149. *Vlpianus* libro 67. ad Edictum.
Et qua persona quis lucrum capit, eius factum praestare debet.
 150. *Idem* libro 68. ad Edictum.
Potest esse conditionem oportet eius, qui quid possideat, vel habeat, atque eius, cuius dolo malo factum sit, quae minus possideret, vel haberet.
 151. *Paulus* libro 64. ad Edictum.
Nemo damnus facit, nisi qui id fecit, quod facere ius non habet.
 152. *Vlpianus* libro 69. ad Edictum.
Hoc iure vitium: ut, quidquid omnino per vim factum in vis publicae, aut in vis priuatae criminis incidat.
 1. *¶* Delictum, & qui mandat.
 2. *¶* In maleficio rati habitio mandato comparatur.
 3. *¶* In contractibus, quibus doli praestatio vel bona fides inest, heres in solidum tenetur.
 153. *Paulus* libro 65. ad Edictum.
Fere, quibuscumque modis obligamur, huiusdem in contrarium adis liberamur: cum quibus modis adquisimus, huiusdem in contrarium adis amittimus. Ut igitur nulla possessio adquiret nisi animo & corpore potest: ita nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium aditum.
 154. *Vlpianus* libro 70. ad Edictum.
Cum par delictum est duorum, semper oneratur petitor, & melior habetur possessoris causa: sicut sit, cum de dolo excipitur petitoris. neque enim datur talis replicatio petitori, aut si rei quae de dolo doli actum sit.
 1. *¶* Illi debet permissi poenam petere, qui in ipsam non incidit.

155. *Paulus* libro 65. ad Edictum.
Factum cuique suum, non aduersario nocere debet.
 1. *¶* Non videtur vim facere, qui iure suo vitatur, & ordinaria actione experitur.
 2. *¶* In poenalis causis benignius interpretandum est.
 156. *Vlpianus* libro 70. ad Edictum.
Inuitus nemo rem cogitur defendere.
 1. *¶* Cui damus actiones, eidem & exceptionem competere multo magis quis dixerit.
 2. *¶* Cum quis in alij locum successerit: non est equum ei nocere hoc, quod aduersus eum nocuit, in cuius locum successit.
 3. *¶* Plerumque emptoris eadem causa esse debet circa petendum ac defendendum, quae fuit auctoris.
 4. *¶* Quod cuique pro eo praestatur, inuito non tribuitur.
 157. *Idem* libro septuagesimo primo ad Edictum.
Ad ea, quae non habent atrocitatem facinoris vel sceleris, signoscitur seruis: si vel dominis, vel his, qui vice dominorum sunt, (veluti tutoribus, & curatoribus) obtemperauerint.
 1. *¶* Semper: qui dolo fecit, quo minus haberet pro eo habendus est, ac si haberet.
 2. *¶* In contractibus successores ex dolo eorum ("quibus") successerunt, non tantum in id, quod peruenit, verum etiam in solidum tenentur: hoc est, vniquisque pro ea parte, qua heres est.
 158. *Gaius* libro 26. ad Edictum Prouinciale.
Creditor, qui permittit rem venire, pignus demittit.
 159. *Paulus* libro 70. ad Edictum.
Non ut ex pluribus causis deberi nobis idem potest, ita ex pluribus causis idem possit nostrum esse.
 160. *Vlpianus* libro 76. ad Edictum.
Aliud est vendere, aliud vendenti consentire.
 1. *¶* Refertur ad vniuersos, quod publice fit per maiorem partem.
 2. *¶* Absurdum est, pluris habere gumis, cui legatus sit fundus, quam heredem, aut ipsi in maiorem si viueret.
 161. *Idem* libro 77. ad Edictum.
In iure censuali receptum est: quotiens per eum, cuius interest conditionem non impleri, fiat, quo minus impleretur, per inde haberi, ac si impleta condicio fuisset, quod ad libertatem, & legata, & ad hereditatem institutiones perducitur. quibus exemplis stipulationes quoque committuntur, cum per promissorem factum esset, quo minus stipulator conditioni pareret.
 162. *Paulus* libro 70. ad Edictum.
Quia propter necessitatem recepta sunt, non debent in argumentum trahi.
 163. *Vlpianus* libro 55. ad Edictum.
Cuius est donandi: eidem & vendendi, & concipiendi ius est.
 164. *Paulus* libro 51. ad Edictum.
Poenalia iudicia semel accepta, in heredes transmitti possunt.
 165. *Vlpianus* libro 53. ad Edictum.
Cum quis possit alienare, poterit & consentire alienationi. Cui autem donare non conceditur, prebandum erit, nec si donationis causa concesserit, ratam eius voluntatem habendam.
 166. *Paulus* libro 48. ad Edictum.
Qui rem alienam defendit, nunquam locuples habetur.
 167. *Idem* libro 49. ad Edictum.
Non videtur data, quae eo tempore, quo denuntur, accipientia non sunt.
 1. *¶* Qui iussu iudicis aliquid facit, non videtur dolo malo facere, qui parere necesse habet.

Rapienda occasio est, quæ præbet benignius responsum.
 168. *Idem* libro 1. ad Plautium.
 1. Quod factum est, cum in obscuro sit, ex adfectione cuiusque capit interpretationem.
 169. *Idem* libro 2. ad Plautium.
Idamnum dat, qui iubet dare, eius vero nulla culpa est, cui parere necesse sit.
 170. *Idem* libro 3. ad Plautium.
Factum à iudice, quod ad officium eius non pertinet, ratum non est.
 171. *Idem* libro 4. ad Plautium.
Nemo ideo obligatur, quia recepturus est ab alio, quod præterit.
 172. *Idem* libro 5. ad Plautium.
In contrahenda venditione ambiguum pactum contra venditorem interpretandum est.
 1. Ambigua autem intentio ita accipienda est, ut res salua auctori sit.
 173. *Idem* libro 6. ad Plautium.
In condemnatione personarum, quæ in id, quod facere possunt, danantur, non totum, quod habent, extorquendum est: sed & ipsarum ratio habenda est, ne egeant.
 1. Cum verbum *restituam* lege inuenitur, etsi non specialiter de fructibus additum est, tamen etiam fructus sunt restituendi.
 2. Vnicuique sua mora nocet, quod & in duobus reis promittendi obseruatur.
 3. Dolo facit, qui petit, quod redditurus est.
 174. *Idem* libro 8. ad Plautium.
Qui potest facere, ut possit conditioni parere, si ipse potest id repudiare non potest.
 175. *Idem* libro 11. ad Plautium.
In his, quæ officium per liberatam fieri personas leges desiderant, seruus interuenire non potest.
 1. Non deo melioris conditionis esse, quam auctor meus, & à quo ius in me transit.
 176. *Idem* libro 13. ad Plautium.
Non est singulis concedendum, quod per magistratum publico possit fieri: ne occasio sit maioris tumultus faciendi.
 1. Infinita est æstimatio libertatis, & necessitudinis.
 177. *Idem* libro 14. ad Plautium.
Qui in ius, dominium vel alterius succedit, iure eius uti debet.
 1. Nemo videtur dolo exsequi, qui ignorat causam, cur non debeat petere.
 178. *Idem* libro 15. ad Plautium.
Cum principalis causa non consistat: plerumque ne ea quidem, quæ se cum unum locum habent.
 179. *Idem* libro 16. ad Plautium.
In obscura voluntate manumittentis fauendum est libertati.
 180. *Idem* libro 17. ad Plautium.
Quod iussu alterius soluitur: pro eo est, quasi ipsi solutum esset.
 181. *Idem* libro 1. ad Vitellium.
Si nemo subit hereditatem, omnisvis testamenti soluitur.
 182. *Idem* libro 3. ad Vitellium.
Quod nullius esse potest: id ut alicuius fieret, nulla obligatio valet efficere.
 183. *Marcellus* libro 3. Digestorum.
Et si nihil facile mutandum est ex sollempnibus: tamen, ubi æquitas euadens poscit, subueniendum est.
 184. *Celsus* libro 7. Digestorum.
Vani timoris iusta excusatio non est.
 185. *Idem* libro 8. Digestorum.
Impossibile nulla obligatio est.
 186. *Idem* libro 12. Digestorum.

Nihil peti potest ante id tempus, quo per rerum naturam perfolui possit. Et cum soluendi tempus obligationi additur: nisi eo præterito, peti non potest.
 187. *Idem* libro 16. Digestorum.
Si quis prægnatam uxorem reliquit, non videtur sine liberis decessisse.
 188. *Idem* libro 17. Digestorum.
Vbi pugnantia inter se in testamento iuberentur, neutrum ratum est.
 1. Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata sunt.
 189. *Idem* libro 13. Digestorum.
Pupillus nec velle, nec nolle in ea ætate, nisi adposita tutoris auctoritate, creditur: nam quod animi iudicio sit, in eo tutoris auctoritas necessaria est.
 190. *Idem* libro 24. Digestorum.
Quod euincitur, in bonis non est.
 191. *Idem* libro 33. Digestorum.
Neratus consultus, an quod beneficium dare se quasi viuenti Cæsar rescripserit, iam defuncto dedisse existimaretur, respondit: non videri sibi principem, quod ei, quem viere existimabat, concessisset, defuncto concessisse, quem tamen modum esse beneficij sui vellet, ipsius æstimationem esse.
 192. *Marcellus* libro 29. Digestorum.
Ea, quæ in partes diuidi non possunt, solida à singulis heredibus debentur.
 1. In re dubia Vniuersiore interpretandum sequi, non minus iustus est, quam tutius.
 193. *Celsus* libro 38. Digestorum.
Omnia fere iura heredum perinde habentur, ac si continuo sub tempus mortis heredes existissent.
 194. *Modestinus* libro 6. Differentiarum.
Qui per successionem quamuis longissimam defuncto heredes constituerunt, non minus heredes intelliguntur, quam qui principaliter heredes existunt.
 195. *Idem* libro 7. Differentiarum.
Expressa nocent, non expressa non nocent.
 196. *Idem* libro 8. Regularum.
Priuegia quædam causæ sunt, quædam personarum, & ideo quædam ad heredem transeunt, quæ causæ sunt: quæ personarum sunt, ad heredem non transeunt.
 197. *Idem* libro singulari de ritu nuptiarum.
Semper in coniunctionibus non solum quid liceat, considerandum est: sed & quid honestum sit.
 198. *Iulianus* libro 13. ex Cassio.
Neque in interdico, neque in ceteris causis pupillo nocere oportet dolum tutoris, siue soluedo est, siue non est.
 199. *Idem* libro 6. Epistularum.
Non potest dolo carere, qui imperio magistratus non paruit.
 200. *Idem* libro 7. Epistularum.
Quotiens nihil sine captione inuestigari potest: eligendum est, quod minimum habeat iniquitatis.
 201. *Idem* libro 10. Epistularum.
Omnia, quæ ex testamento proficiscuntur, ita statim euentus capiant, si initium quoque sine vitio ceperint.
 202. *Idem* libro 11. Epistularum.
Omnis definitio in iure ciuili periculosa est: parum est enim, ut non subverti possit.
 203. *Pomponius* libro 8. ad Quintum Mucium.
Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intellegitur damnum sentire.
 204. *Idem* libro vigesimo octauo ad Quintum Mucium.
Maus est, adionem habere, quam rem.
 205. *Idem* libro 39. ad Quintum Mucium.
 Plerumque

Plerumque fit, ut etiam ea, quæ nobis a viro possint, proinde in eo statu sint, atque si non essent eius conditionis, ut abire possent. & ideo, quod sisco obligamus, & vindicare interdum, & alienare, & seruitutem in prædico imponere possunt.
 206. *Idem* libro 9. ex variis lectionibus.
Vre naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento & iniuria fieri locupletiorē.
 207. *Vlpianus* libro primo ad legem Iuliam & Papiam.
Re iudicata pro veritate accipitur.

208. *Paulus* libro tertio ad legem Iuliam & Papiam.
Non potest videri deesse habere, qui nunquam habuit.
 209. *Vlpianus* libro quarto ad legem Iuliam & Papiam.
Seruitutem mortalitati fere comparamus.
 210. *Ulpianus* libro 2. Regularum.
Quæ ab initio inutilis fuit institutio, ex postea conualescere non potest.
 211. *Paulus* libro 69. ad Edictum.
Seruus reipublicæ causa abesse non potest.

EXPLICITVS EST EX ORDINE DIGESTORVM LIBER QVINQVAGESIMVS FOELICITER.

